

PRŮVODCE
HISTORIÍ

REGIONU

ČESKÝ
KRUMLOV

**Tento sborník byl zpracován na základě údajů
z internetových stránek - www.ckrumlov.cz**

**tzv.Oficiální informační systém regionu
Č.Krumlov.**

ing.František Záhora
kronikář obce Černá v Poš.

Prosinec 2004

Základní charakteristika regionu

strana 2 - 21

Základní charakteristika regionu Český Krumlov

Českokrumlovský region je jednou z posledních rozlehlejších oblastí ve střední Evropě, kde se zatím ve větší míře neprojevily negativní důsledky civilizace. Novohradské hory a Šumava patří k tzv. „Zelené střeše Evropy“, tedy k území s mimořádně uchovanými přírodními a krajinnými hodnotami. O zdravé krajině svědčí velké množství chráněných druhů rostlin a živočichů i existence řady chráněných území. Přírodní krásy regionu patří mezi základní předpoklady cestovního ruchu, turistiky i oddechu.

Českokrumlovský region je rájem pro turisty všech věkových kategorií a škálou své nabídky uspokojí každého. Svojí polohou na rozhraní tří zemí, kde se stýkají hranice Čech, Rakouska a Bavorska, je předurčen k rozvoji pěší turistiky a cykloturistiky na mezistátních trasách. Oblíbená je vodní turistika na řece Vltavě a vodní sporty na Lipenském jezeře. I v zimním období je zde řada příležitostí pro zimní sporty.

Svědectvím minulých věků v regionu Český Krumlov jsou četné stavební památky. církevní i světské. Mimořádnou uměleckohistorickou hodnotu mají kláštery ve Zlaté Koruně a ve Vyšším Brodě. Mezi význačné památky patří vyhledávané mariánské poutní místo Kájov u Českého Krumlova. Magnetem pro návštěvníky je také kolébka panského rodu erbu červené pětilisté růže - hrad Rožmberk nad Vltavou. Přitažlivá je i jedna z největších hradních zřícenin v Čechách - Dívčí Kámen.

Největším skvostem regionu je však unikátní architektonický a urbanistický celek - město Český Krumlov, zapsané od roku 1992 na Seznamu světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO. Českokrumlovský hrad a zámek, založený v polovině 13. století, je druhým největším v Čechách. Město je dnes čilým centrem cestovního ruchu, kulturního a společenského dění.

Správní oblast okresu Český Krumlov je typicky pohraničním regionem, který leží v nejjižnější části České republiky. Na severu a severovýchodě sousedí s okresem České Budějovice, na severozápadě s okresem Prachatice, jeho jihozápadní, jižní a východní hranice je totožná se státní hranicí s Rakouskem v délce 80 km. Rozloha okresu je 1615 km², je třetím největším v jižních Čechách (zaujímá 14,3 % jejich plochy).

V pěti městech a 41 obcích regionu žije celkem 59 006 obyvatel (stav k 30. 6. 1997), což je pouze 8,4 % obyvatel jižních Čech. Hustotou obyvatelstva 36,5 obyvatele na 1 km² dlouhodobě zůstává na posledním místě mezi okresy jižních Čech.

Z hlediska přírodních poměrů je českokrumlovský okres územím velmi pestrým, ať už jde o územní členitost, geologickou stavbu, klima nebo bohatství flóry a fauny. Geologická stavba okresu je velmi členitá, orograficky (horopisně) je celé území součástí podsoustavy Šumava, která jako celek náleží k orografické soustavě Jihočeské vysočiny. Samostatnou horskou skupinou v jihovýchodním pohraničí okresu jsou Novohradské hory. Nejvýznamnějšími vrchovinnými celky jsou Krumlovská vrchovina v jihozápadní a jižní části a Prachatická vrchovina v severní a severozápadní části regionu, která v oblasti Blanského lesa dosahuje již horských poloh - vrchol Kleť (1084 m n. m.). Dalšími morfologicky významnými vrchovinnými celky jsou Poluška ve střední, a Soběnovská vrchovina (zvaná Slepíčí hory) ve východní části Českokrumlovska. Nejvýše položeným místem okresu je šumavská hora Smrčina (1332 m n. m.), která leží na západním okraji hranic s Rakouskem. Nejnižší položený bod okresu je v místě, kde řeka Vltava opouští území okresu v oblasti Pozdřazu v nadmořské výšce cca 420 m n. m. Průměrná nadmořská výška okresu je 690 m n. m.

Převážná část Českokrumlovska náleží k povodí řeky Vltavy, jen malé území na jihu a jihozápadě k povodí Dunaje. Hlavním vodním tokem východní části území je řeka Malše, která sbírá vody z Novohradských hor. Přirozené stojaté vody se na Českokrumlovsku nevyskytují. Rybníků není mnoho, největším z nich je Olšina (133 ha), která je nejvýše položeným rybníkem v České republice (731 metrů nad mořem). Na území okresu je několik údolních nádrží, z nichž nejvýznamnější je Lipenská přehrada. Její délka je 44 km, šířka pak někde až 16 km. Pod hrází přehrady se v hloubce 150 metrů nachází podzemní turbína hydroelektrárny. Lipno a jeho okolí se stalo vyhledávaným střediskem letní rekreace.

Klimaticky lze území rozdělit na dvě části: první, větší, spadá do chladné oblasti klimatu, druhá do oblasti mírně teplé.

Celé jižní Čechy jsou charakteristické velmi vysokou nebo vyhovující úrovní čistoty životního prostředí. Ještě lépe vycházejí v hodnocení kvality životního prostředí pohraniční okresy, mezi něž se okres Český Krumlov řadí. Vysoké hodnocení ovšem platí s výhradou, že existuje několik lokalit (větší sídla položená v říčních údolích, kde dochází ke špatnému provětrávání), kde se zvláště v zimním období zhoršuje stav ovzduší.

Pestrost přírodních poměrů regionu dokládá skutečnost, že na části území byly vyhlášeny Národní park a Chráněná krajinná oblast Šumava, Chráněná krajinná oblast Blanský les a již řadu let je navrženo vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Novohradské hory. Síť chráněných území je na Českokrumlovsku doplněna více než čtyřiceti přírodními rezervacemi a památkami včetně národních, např. Čertova stěna a Luč, Národní přírodní rezervace Vyšenské kopce, Velká niva. Nejstarším

chráněným územím v České republice s vysokou přírodovědnou hodnotou je veřejnosti nepřístupný [Žofínský prales](#), založený roku 1838.

Okres Český Krumlov je svojí skladbou hospodářství průmyslově zemědělský. Mezi rozhodující odvětví patří průmysl papíru a celulózy ([Jihočeské papírny, a.s., Větrní](#)), strojírenství, ([Jihostroj, a.s., Velešín](#).) a stavebnictví. Z nerostného bohatství se zde těží tuha a granulit, v menší míře rašelina.

Zemědělská produkce je zaměřena v živočišné výrobě převážně na chov skotu, v rostlinné výrobě na pěstování obilovin a píce. Zemědělství v okrese má k dispozici zhruba 58 000 ha zemědělské půdy, z toho je asi 34 000 ha půdy orné. V současné době hospodaří či působí v zemědělství státní i soukromí zemědělci.

Významné je také lesní bohatství okresu. Lesní půda zaujímá přes 70 000 ha, což je 47 % z celkové plochy území.

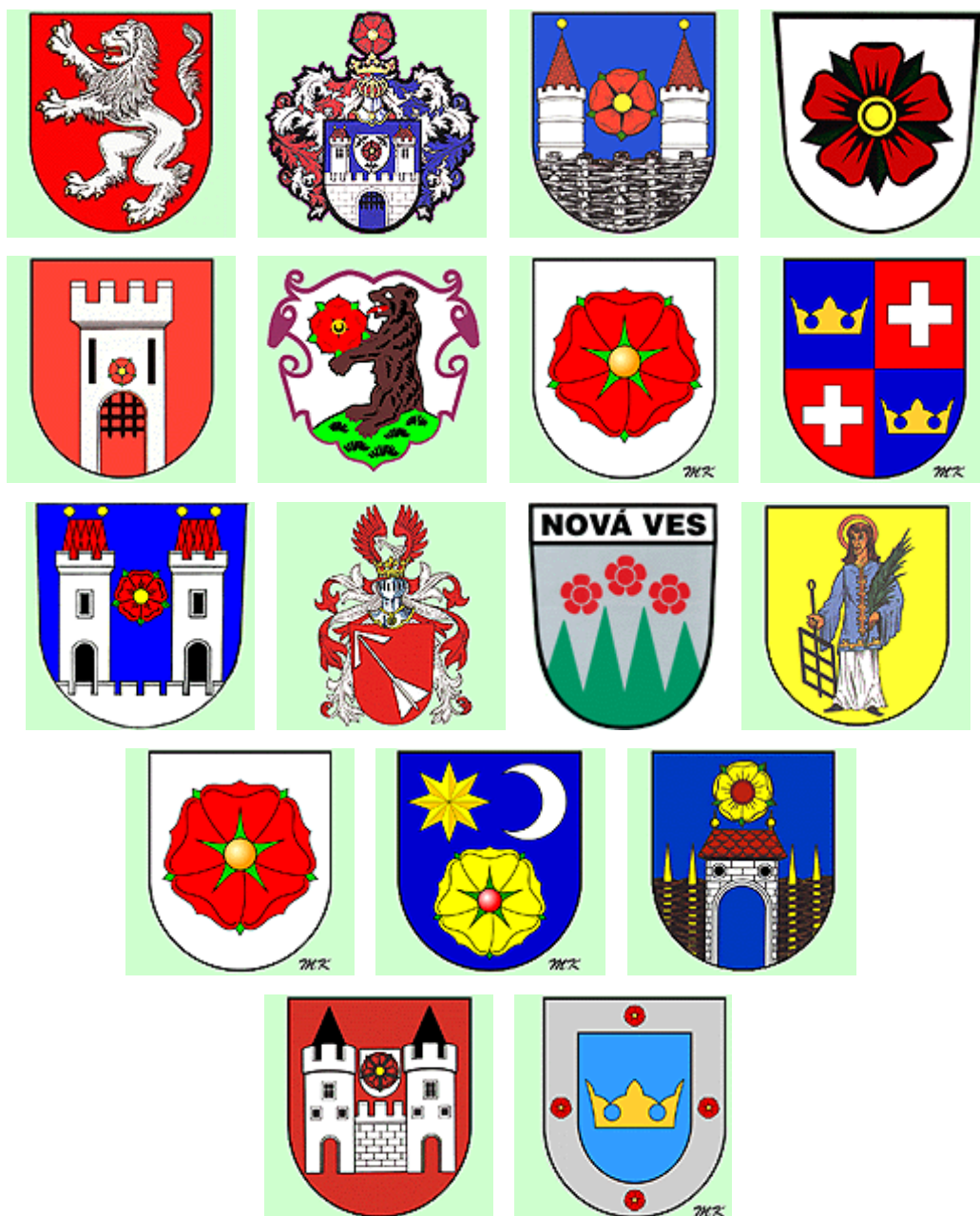
Okresem Český Krumlov prochází mezinárodní silnice E 55, vedoucí ze severních Čech do [Dolního Dvořiště](#), kde se nachází silniční hraniční přechod s Rakouskem (Wulowitz). Celková délka silniční sítě okresu se blíží k 700 km. Další dopravní spojení na území regionu představují dvě železniční tratě, a to České Budějovice - Černý Kříž a České Budějovice - [Horní Dvořiště](#) (železniční hraniční přechod do Rakouska - Summerau, trať pokračuje dále na Linec) s odbočkou elektrifikované tratě z Rybníka do zastávky Lipno nad Vltavou ([Elektrická dráha Rybník - Lipno](#)). Autobusovou dopravu na Českokrumlovsku zajišťuje celkem devět dopravců. Nejbližší letiště se nachází v rakouském Linci (cca 85 km) a na našem území v Praze (cca 175 km). V sezóně je možné využít služeb lodní dopravy a tří převozu na Lipně.

Znaky měst a obcí v regionu Český Krumlov

V minulosti bylo v tomto regionu celkem devatenáct městských celků: [Benešov nad Černou](#), Cetviny, [Český Krumlov](#), [Dolní Dvořiště](#), Dolní Vltavice, [Frymburk](#), [Horní Dvořiště](#), [Horní Planá](#), [Hořice na Šumavě](#), [Chvalšiny](#), [Kaplice](#), [Křemže](#), Pohoří na Šumavě, [Přídolí](#), [Rožmberk nad Vltavou](#), [Rožmitál na Šumavě](#), Rychnov nad Malší, [Velešín](#) a [Vyšší Brod](#). Pro všechny je možno doložit užívání jejich znaku (erbu) jako symbolu daného místa v různých dobách.

Dolní Vltavice

Jednotlivá znaková znamení mají v řadě případů přes svou vzájemnou rozdílnost některé společné rysy. Mnohdy v jednom znaku nacházíme kombinace různých motivů. Charakteristický a častý námět městského opevnění se objevuje u šesti míst (Český Krumlov, Dolní Dvořiště, Horní Dvořiště, Kaplice, Velešín, Vyšší Brod), Erb vrchnosti se stal městským znakem v několika případech. Červenou pětilistou růží spatřujeme u Cetvin, Frymburka, Hořic na Šumavě a Rožmberka nad Vltavou. Benešov nad Černou má erb s jednoocasým stříbrným lvem, znakem pánů z Michalovic; ti byli zde vlastníky do r. 1387. Emblém vrchnosti, kláštera zlatokorunského, se objevuje ve znaku Chvalšín. Znak Křemže se podobá erbu Dubenských z Chlumu, kterým patřila Křemže do 16. století.

Symbol rožmberské vrchnosti - rožmberský znak, červená pětilistá růže - se objevuje na znacích několika míst, a to zpravidla mezi městskými věžemi (Český Krumlov, Kaplice, Vyšší Brod), nebo na vyobrazení věže samé (Horní Dvořiště, Velešín). U

Velešína není tato růže barvy červené, ale zlaté, jde o tzv. polepšení znaku postupem času, tj. barva byla nahrazena kovem.

Červená pětistá růže, případně její část, se vyskytuje v kombinaci s jinými motivy v erbech Horní Plané, Rožmitálu na Šumavě a Rychnova nad Malší. U Rožmitálu na Šumavě, stejně jako u Velešína, je růže (původně jistě červená) barvy zlaté.

Vyobrazení patrona místního kostela se objevuje u Přídolí, kde byl do erbu městečka převzat tento starší pečetní obraz. Motivy z říše živočišné i rostlinné nesou znaky Horní Plané (sedící medvěd drží rožmberskou růži), Pohoří na Šumavě (sova, pahýl stromu) a Rychnova nad Malší (ježek, sosna). Nebeská tělesa spatřujeme na znacích městeček Rožmitálu na Šumavě a Rychnova nad Malší. Kromě znaků zpodobňujících schematicky městské opevnění, výtvary lidských rukou zobrazují znaky Dolní Vltavice (přemostění vodního toku), Křemže (střela) a Pohoří na Šumavě (pohár).

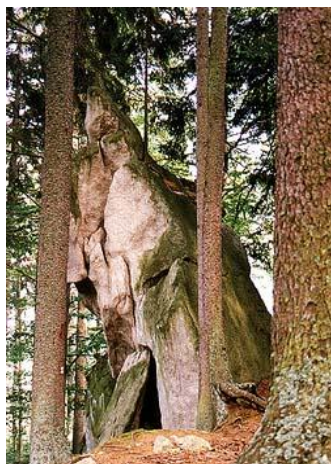
Svůj význam mají listiny, jimiž bylo městům a městečkům uděleno právo užívat znaku nebo pečeti, jejíž znamení (pečetní obraz) se stalo městským znakem. V českokrumlovském regionu je jich sedm. Z nich čtyři (Český Krumlov, Dolní Vltavice, Rychnov nad Malší a Vyšší Brod) se týkají přímo městského znaku. Ten je někdy i vyobrazen (Rychnov nad Malší r. 1537, u Českého Krumlova jde o úpravu dosavadního znaku r. 1671 - [Vývoj znaku města Český Krumlov](#)). Pečetí a obrazu v nich zpodobněného se pak týkají listiny vydané pro městečka Cetviny, Dolní Dvořiště a Horní Dvořiště v časovém rozmezí let 1498-1528.

Geologické a půdní poměry v regionu Český Krumlov

Území okresu patří ke krystaliniku vltavsko-dunajské oblasti zvanému **moldanubikum**. Z hlediska stratigrafického jsou zde zastoupeny všechny hlavní stavební jednotky, tzv. série. *Jednotvárná série* krystalinika je charakterizována poměrně monotónní stavbou a kyselými horninami. Českokrumlovskem však prochází **pestrá série** s hojnou příměsí drobných vložek odchýlných hornin, často bazického charakteru. Dalšími jednotkami tu jsou ještě série svorů a svorových rul kaplických a dva granulitové masívy (křišťanovský a [Blanského lesa](#)). Tím je dána velmi pestrá geologická stavba tohoto regionu, která nemá v jihočeské oblasti obdoby.

Mezi horniny, jež vytvářejí převážnou část podloží pohraniční části okresu a jsou místy zastoupeny i ve vnitrozemí, patří různé typy žul a granodioritů. Další významnou horninou jsou svorové ruly a svory na Kaplicku a biotitické pararuly, které

v širokém pruhu rovnoběžném se sérií kaplických svorů vyplňují střední část okresu a jsou základní horninou pestré série krystalinika. Kromě dalších typů rul a pegmatitů jsou z hlediska výskytu flóry a fauny nejdůležitější **bazické horniny**, které vytvářejí v pestré sérii krystalinika řadu drobných i větších vložek. Jsou to zejména krystalické vápence, erlany a amfibolity, jejichž výskyt dodává přírodě Českokrumlovsku řadu charakteristických rysů. Podobný význam mají i serpentinity (hadce), vázané zpravidla na obvod granulitových masivů.

Také z hlediska mineralogického je Českokrumlovsko velmi pozoruhodné. Zajímavé jsou z tohoto hlediska zejména horniny granulitového komplexu, serpentinity a produkty jejich přeměny. Zvláště do Křemžské kotliny se jezdí na granulity, eklogit, ultrabazika, opály, granáty a mnohé další. Vltaviny se nacházejí u Besednic, Vrábče i jinde.

Výskyt nerostných surovin je na okrese rovněž relativně bohatý, avšak ložiska jsou malá a nevyhovují většinou požadavkům na moderní velkokapacitní těžbu. Nejpopulárnější jsou jistě žilná ložiska stříbrných rud v okolí Českého Krumlova, Chvalšín a jinde, ale ta už mají jen historický význam. Poněkud významnější jsou zvětralínová ložiska niklové rudy v hadcové oblasti Křemžské kotliny, která jsou regionální zvláštností. V hadcových zvětralínách mají původ i limonitové železné rudy, které byly zpracovávány v zaniklé huti Adolfov (dnes Artypa Holubov).

Z nerudních surovin mají největší význam ložiska grafitu, roztroušená porůznu v pestré sérii krystalinika; těží se už jen v oblasti Českého Krumlova. Těžba krystalického vápence ve Vyšném u Českého Krumlova byla zrušena, dosud probíhá u Bližné. Pro běžné stavební potřeby jsou otevřeny dva lomy (těžba granitoidů) na úpatí Blanského lesa - Zrcadlová Huť nad Chvalšínami a Plešovice. Oba leží na území CHKO a pro prašnost, hluk a nevratné změny v krajině by měly být postupně utlumeny.

V regionu byla nejvýznačnější ložiska rašeliny vrchovištního i přechodového typu zatopena vodami Lipenské přehrady; nejvýznamnějším současným těženým ložiskem je prostor mezi Světlíkem a Blatnou. Další velká rašeliniště (ve Svatotomášském pohoří, v Novohradských horách) jsou dnes pro svou velkou přírodovědeckou hodnotu vyhlášena jako maloplošná zvláště chráněná území.

Půdy v okrese odpovídají pестrosti geologické stavby, klimatu a původnímu i přeměněnému rostlinnému krytu. Pro zemědělství jde většinou o půdy chudé, poněkud příznivější vlastnosti mají pro lesnictví (především zvětraliny amfibolicko-biotitického syenitu rastenberského typu v oblasti Želnavského pohoří a biotitického granodioritu weinsberského typu v Novohradských horách, v jejich podhůří na Kaplicku a v pohraničních oblastech Vyšebrodka a Svatotomášského pohoří -

vitality tamních lesů si jistě všimnete i při obyčejné procházce). Nejčastějším zonálním typem půd jsou střeoevropské hnědozemě, nejzajímavější (pro vegetaci) jsou rendziny na krystalických vápencích a hořečnaté rendziny na hadcích. Velká část půd v okrese je ovlivněna vysokou hladinou spodní vody (glejové a rašelinné půdy); procento trvale zamokřených půd v posledních letech roste, protože velká část dříve obdělávaných pozemků zůstává ležet ladem.

Klimatické poměry v regionu Český Krumlov

Okres Český Krumlov náleží zhruba stejným dílem ke dvěma klimatickým oblastem; k **mírně teplé** (MT 3, MT 4 a MT 5) a ke **chladné oblasti** (CH 6, CH 7).

Nejteplejší okrsek 5 zaujímá území pahorkatin okolo Blanského lesa a Českého Krumlova. Je charakterizován normálně dlouhým až kratším, mírným až mírně chladným, suchým až mírně suchým létem, mírným jarem a podzimem, normální až mírně chladnou, suchou zimou s krátkodobější sněhovou pokrývkou. Okrsek 4 má kratší přechodné období (jaro, podzim) a chladnější zimu. Patří do něho malá část území na severovýchodě okresu. Nejrozsáhlejší je mírně teplý okrsek 3. Zaujímá území kolem Vltavy a Lipenské přehrady, pahorkatiny na okraji Blanského lesa, Pomalší a podhůří Novohradských hor. Charakterizován je krátkým a mírným létem, delším přechodným obdobím (jaro, podzim) a normální, mírně chladnější a mírně suchou zimou.

Chladná klimatická oblast je zastoupena okrsky 6 a 7, které reprezentují drsnější klima vrchovin a horských poloh. Okrsek 7 zaujímá značnou část okresu (celou Českokrumlovskou vrchovinu a nižší část Šumavy, Rojovský hřbet a celé Novohradské hory). V tomto okrsku je typické krátké, mírně chladné a vlhké léto, dlouhé přechodné období s chladným jarem a mírným podzimem a mírná až mírně vlhká zima se sněhovou pokrývkou. Okrsek 6 (vlhčí a kratší léto, chladnější jaro a podzim, delší a chladnější zima s vyššími srážkami) leží jen v jihozápadní části okresu (horský masiv Smrčiny).

Průměrná roční teplota se v nejteplejších částech okresu (podhůří [Blanského lesa](#)) pohybuje kolem 7,5 °C, na Lipensku kolem 5,5 °C. Nejteplejším měsícem v roce je zpravidla červenec s průměrnou teplotou 17 °C ([Lipno](#) 15 °C), nejchladněji je v lednu s teplotami -2,5 °C (výše -4 °C). Nejdelší souvislá řada meteorologických pozorování je z [Vyššího Brodu](#). V posledních desetiletích zde bylo naměřeno maximálně 36,0 °C (27.7.1983), minimální teplota -29,0 °C byla zaznamenána v roce 1923. Letních dnů, tj. takových, kdy teplota dosáhla nejméně 25 °C, je v teplých oblastech okresu za rok v průměru 38, v oblasti [Lipna](#) 34. Mrazových dnů, kdy nejnižší teplota klesne pod bod mrazu, je za rok průměrně 120 a na Lipensku dokonce 150.

Množství spadlých srážek je vzhledem k velké vertikální členitosti okresu značně nerovnoměrné. Zatímco v Křemžské kotlině spadne za rok necelých 600 mm, tj. 600 l/m² srážek, v pohraničním hřebenu [Šumavy](#) spadne více než 1000 mm za rok. Nejdeštivější měsíce jsou červen a červenec (zhruba 100 mm za měsíc), největší část těchto letních srážek spadne zpravidla v bouřkových lijácích. V zimních měsících se pohybují měsíční úhrny srážek kolem 30 mm, ale v horských polohách činí i 70 - 80 mm.

Slunce svítí v průměru 1500 hodin za rok. V červnu a červenci je to 180 až 200 hodin za měsíc, naopak v prosinci a lednu jen asi 30 - 40 hodin. V důsledku výskytu inverzních situací jsou však v horských polohách sumy slunečního svitu v těchto zimních měsících až dvojnásobné.

Českokrumlovsko je typické různými **mikroklimatickými odchylkami** od očekávaného stavu. Např. nejvyšší polohy Novohradských hor a Svatotomášského pohoří mají klima mnohem drsnější a vlhčí, než by odpovídalo rámcové rajonizaci, zatímco jižní a jihozápadní svahy Želnavské vrchoviny a granulitových masivů [Blanského lesa](#) jsou klimaticky mnohem příznivější, než by odpovídalo nadmořské výšce a typizaci, protože jsou pod vlivem srážkového zastínění pohraničním šumavským hřebenem a pod vlivem fénového oteplování. Na jižních svazích Svatotomášského pohoří se prokazatelně pěstovala vinná réva! Stejně tak ve zprůměrovaných hodnotách zanikají i vlivy výrazných teplotních inverzí, které se uplatňují ve všech terénních sníženinách, zejména v údolích řek a potoků (např. [Vyšší Brod](#) nebo Loučovice bývají v meteorologickém zpravodajství často uváděny jako lokality s nejnižší naměřenou teplotou v ČR). Místa jsou tyto jevy až velkoplošné (např. v kotlině [Vltavy](#), na náhorní plošině mezi [Světlíkem](#) a [Frymburkem](#) a jinde) a

posunují tak skutečný charakter klimatu k hodnotám mnohem méně příznivým, než by odpovídalo klimatické mapě.

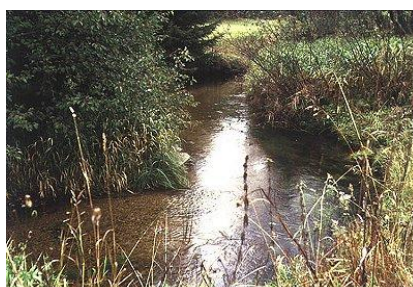
Hydrografie regionu Český Krumlov

Jihem Českokrumlovska (často podél státní hranice) probíhá **hlavní evropské rozvodí** Severní moře - Černé moře. Drtivá část regionu patří k povodí Severního moře, na jih odtékají jen některé potoky ve Svatotomášském pohoří (např. Světlá). Převážná část okresu má pro jižní Čechy a celou ČR obrovský **význam vodohospodářský**.

Řeky:

Hlavní řekou, která odvodňuje téměř veškeré území, je **Vltava**. Do okresu přitéká ze severozápadu a hned vtéká do **Lipna**. V přehradní hrázi je zabudována vodní elektrárna, a tak vltavské vody protékají podzemím přes Francisovy turbíny a 3,5 km dlouhým tunelem pod horou Luč až do vyrovnávací přehrady **Lipno II** u **Vyššího Brodu**. Obcházejí tak nejdivočejší a nejromantičtější úsek Vltavy - Čertovy proudy pod **Čertovou stěnou**. Ty jsou dnes téměř suché a větší množství vody tudy teče jen výjimečně (při vodáckých závodech apod.). Svůj jihovýchodní směr Vltava ostře mění na severní před městečkem **Rožmberk** - zde tvoří tzv. náčepní loket. (Původně tekla Vltava jihovýchodním směrem až do Dunaje, dokud ji tektonické pohyby na konci třetihor, které vyzvedly dnešní pohraniční oblast, nepřinutily hledat si cestu jinudy.)

Od Rožmberku se Vltava prodírá na sever dosti hlubokými kaňony (i sám **Český Krumlov** je toho dokladem) a do klidné Českbudějovické pánve přechází až u Boršova. Vybudováním čističek se Vltava vrací ke své opěvované stříbropěnnosti, ale ještě nedávno byla, díky odpadním vodám z papíren v **Loučovicích** a **Větrní**, mrtvou a páchnoucí stokou. Dnes je Vltava v nebezpečí opačného extrému: je totiž masově využívána vodáky a v sezóně je doslova přecpána různými plavidly.

Hlavním vodním tokem východní části okresu je **Malše**. Pramení pod jménem Malsch v rakouském Freiwaldu u obce Sandl; po pěti kilometrech se přimyká ke státní hranici a tvoří její 20 km dlouhý úsek. U Dolního Dvořiště se obrací k severu a přes Kaplici teče do Českých Budějovic, kde se vlévá po 92 km do Vltavy. Voda Malše je v přehradě Římov (u Vešíně) upravována na pitnou a je jí zásobována velká část Českokrumlovska, Kaplicka i Českobudějovicka. Dalším využitím vody z Malše je v Českých Budějovicích umělý náhon zvaný Mlýnská stoka, který zásobuje vodou některé podniky. Novohradskem také protéká další jihočeská významná řeka **Lužnice**, která pramení rovněž v Rakousku (pod jménem Lainsitz), po 1,5 km vstupuje na naše území a asi 5 km teče souběžně se státní hranicí na sever až ke Stříbrným hutím. Tam naše území opouští a vrací se až u Českých Velenic, aby se na Třeboňsku a Tábořsku stala jednou z nejpopulárnějších jihočeských řek. U Pohoří na Šumavě je označen a upraven pramínek jednoho z jejích přítoků jako druhý možný pramen Lužnice.

Na západě okresu (pod Knížecím stolcem v Želnavské vrchovině) pramení další známá jihočeská řeka **Blanice**. Ta však po několika málo kilometrech u Arnoštova opouští náš region a později se vlévá do Otavy. Část jejího horního toku je vyhlášena národní přírodní památkou k ochraně perlorodky říční (Margaritifera margaritifera).

Potoky:

Z obrovského množství malých vodních toků vyberme ty nejzajímavější.

Osou Křemžské kotliny je **Křemžský potok**, který pramení na severozápadním svahu hory Chlum. Podle nejbližší vesnice se postupně jmenuje také Markův, Rybářský, Dobročkovský nebo Brložský. Jeho 30 km dlouhý tok má zpočátku horský charakter a po celé délce značný spád, v jeho některých úsecích dosud přežívají zbytkové populace perlorodky říční. Vlévá se do Vltavy pod zříceninou hradu Dívčí Kámen.

Přímo v Českém Krumlově se u Budějovické brány vlévá do Vltavy potok **Polečnice**. Skalnaté ústí je proraženo uměle; po povodni v roce 1848 nahradilo původní přirozené koryto - odtok z rybníka v Jelení zahradě, která od dob Rožmberků sloužila jako obora. Polečnice pramení pod kopcem Dřevíč a protéká v mnoha meandrech

liduprázdným územím vojenského prostoru; její celková délka je 29 km. U Kájova přibírá svůj největší přítok, 16 km dlouhý **Chvalšinský potok**, který odvodňuje jižní svahy Blanského lesa.

Černá, nazývaná též Švarcava, pramení v Rakousku na jižním svahu hory Nebelstein. Zalesněnou oblastí Novohradských hor protéká romantickými údolími zhruba severozápadním směrem a pod Kaplicí se vlévá do Malše. Její 29 km dlouhý tok byl lidmi intenzivně využíván jednak k výrobě elektřiny (malá přehrada s elektrárnou jižně od Soběnova), jednak k plavení dřeva (klauza Zlatá Ktiš nedaleko Žofínského pralesa je snad nejkrásnější ze všech vodních nádrží tohoto druhu). U Líčova se do Černé vlévá 23 km dlouhý **Pohořský potok**, který protéká rašelinnými pláněmi Novohradských hor a pramení na státní hranici v místě zvaném Trojmezí nebo také Šance (styk hranic Horního a Dolního Rakouska a České republiky označený historickým hraničním sloupem). I Pohořský potok byl využíván k plavení dřeva, o čemž svědčí dodnes patrné úpravy koryta a klauza Jiřická nádrž.

Z mnoha malých toků jmenujme aspoň **Jílecký potok** (také Malčický), na kterém se kdysi rýžovalo zlato.

Důležitým a zajímavým **umělým vodním tokem** je Schwarzenberský plavební kanál, který byl navržen a vybudován na přelomu 18. a 19. století chvalšinským rodákem lesním inženýrem Josefem Rosenauerem. Kanál sloužil k plavení dřeva a po proražení 420 m dlouhého tunelu u obce Jelení spojil povodí Vltavy a Dunaje. Kanál začíná ve výšce 916 m na česko-bavorské hranici nedaleko Nového Údolí (ale stavěn byl v opačném směru), obíhá masív Třístoličníku, Trojmezné, Plechého a Smrčiny a u obce Zvonková přechází na rakouské území. Do Čech se vrací ještě jednou pod Vítkovým Kamenem, kde ve výšce 790 m přetíná hlavní evropské rozvodí, vlévá se do potoka Světlá (Zwettelbach) a po 3 km vstupuje natrvalo na území Rakouska. Délka celého kanálu je 44,4 km, přidružené vodní smyky měří 7,5 km, průměrný spád je 4 promile.

Vodní

plochy:

Přírozené vodní plochy se na Českokrumlovsku nevyskytují. Nejbližším jezerem je **Plešné jezero**, jedno z pěti českých šumavských ples. Má rozlohu 7,5 ha, maximální hloubku 18 m a leží ve výšce 1090 m pod 288 m vysokou jezerní karovou stěnou na severovýchodním svahu Plechého (1378 m) - nejvyšší hory české části Šumavy. Na jeho dnu roste vzácná šídlatka ostnovýtrusná (*Isoetes echinospora*)

Největší **umělou vodní plochou** je **údolní nádrž Lipno**. Byla vybudována v letech 1952 - 1960 na horním toku Vltavy jako nejvyšší stupeň vltavské kaskády (koruna hráze má nadmořskou výšku 729 m). Lipenská nádrž je poměrně mělká (průměrná hloubka je 6,5 m, největší hloubka činí 21,5 m), ale při délce 48 km zabírá její plocha téměř 50 km² (nejvíce v ČR). Při pohledu na vodní hladinu si dnes už málokdo uvědomí, že pod hladinou tady zmizelo několik vesnic a notný kus šumavské krajiny s lesy, rašeliništi a meandrující Vltavou (nejznámější úsek u Horní Plané se nazýval "Srdce Vltavy"). Také počasí se změnilo, je tu chladněji a deštivěji. Na tuto přehradu navazuje vyrovnávací nádrž **Lipno II**, která leží u Vyššího Brodu a je jen 2 km dlouhá. Na jejím břehu se rozkládá velké tábořiště, které je pro mnoho vodáků východiskem k plavbě po Vltavě.

Další přehradou je **údolní nádrž Římov**, která byla postavena v 70. letech na řece Malši u Velešína k zásobování regionu (Českobudějovicko, Českokrumlovsko, Kaplicko a další) pitnou vodou. Přehrada je dlouhá 12 km, celá vodárenská soustava obsahuje několik úpraven, vodojemů a rozvodných systémů. Pod její hladinou zmizel

nejkrásnější kaňonovitý úsek řeky Malše; naštěstí členové ZO ČSOP Velešín vše stačili aspoň zdokumentovat a nafilmovat.

Třetí přehradou je nevelká **údolní nádrž Soběnov** (plocha jen asi 4 ha) na říčce Černá, která byla dobudována již v roce 1925 a je využívána energeticky.

Rybníků je na Českokrumlovsku překvapivě málo. Byly zakládány roztroušeně (ne jako soustavy) v historických dobách. Největším rybníkem okresu je rybník **Olšina** u Hodňova, který má plochu 133 ha a patří k nejvýše položeným velkým rybníkům v českých zemích (731 m). Byl založen už koncem 14. století. Maximálně 6 m hluboký rybník je využíván k rekreaci, ale přístupný je jen od jihovýchodu - jeho plocha už leží ve vojenském výcvikovém prostoru. Na jeho severním břehu je vyhlášena přírodní rezervace. Vzácnou vodní a pobřežní vegetací je velmi zajímavý **Pláničský rybník** u **Černé v Pošumaví** (770 m, 10 ha), ve kterém roste např. stulík malý (Nuphar pumila).

Zajímavé a mnohdy v krajině krásně umístěné umělé vodní plochy jsou **klauzy** (také klauzury), jakési pohotovostní nádrže potřebné k okamžité dodávce vody při plavení dřeva. V našem regionu jsou především v Novohradských horách (Jiřická nádrž, Kapelunk, Zlatá Ktiš, Uhlišťský a Huťský rybník), další jsou na **Šumavě** a souvisejí se Schwarzenberským plavebním kanálem (např. Jelení jezírko na známé Medvědí stezce nebo Říjiště u Nové Pece).

Hrady, zámky, kláštery a jiné památky regionu Český Krumlov

Českokrumlovský region je mimořádně bohatý na světské i církevní památky, jež přitahují pozornost návštěvníků tohoto kraje. Nachází se zde celá řada hradů, zámků, klášterů a kostelů, které vypovídají o bohaté historii Českokrumlovska.

Historické utváření regionu bylo ovlivněno přítomností významného šlechtického rodu Rožmberků a působením cisterciáckého [kláštera Vyšší Brod](#) a [kláštera Zlatá Koruna](#), jejichž prostřednictvím sem pronikla vyspělá gotická architektura, ovlivněná podunajským stavitelstvím. Nelze však opomenout ani význam drobné šlechty, sídlící na venkovských tvrzích a hrádcích.

V období středověku zaujímal přední místo mezi světskými stavbami hradní architektura. Hrady jako šlechtická sídla, jejichž vlastnictvím se držitelé vyzdvihovali nad neurozené obyvatele, plnily funkci sídelní, správní a obrannou. Hrady, obvykle situované na strategických místech v krajině (kopce, ostrohy, vodní tok), zachovávaly v různě modifikované podobě dispozici tvořenou palácem, věží a opevněním s hradbami a příkopy. Mezi nejvýznamnější představitele hradní architektury patří [hrad Rožmberk nad Vltavou](#) a [hrad Dívčí Kámen](#), jež byly v držení Rožmberků.

Nižší šlechta si budovala menší sídla v podobě tvrzí a hrádků, které stejně jako hrady plnily funkci obytnou, správní a obrannou. Od hradů se lišily svým rozsahem, výstavností a mírou opevnění. Tyto objekty byly většinou vybaveny věžemi, valy a hradbami, které měly ve spojení s přirozenými podmínkami opevnění (vyvýšenina, bažina, vodní tok) poskytnout bezpečí svým obyvatelům. Většina tvrzí se nacházela přímo ve vesnici, pokud byla situována mimo ni, užívá se někdy označení hrádek. Od 15. století však začínají být tvrze a hrádky v tomto regionu opouštěny a bořeny, což souvisí s působením Rožmberků, kteří skupují nebo jinak získávají tato drobná sídla a následně je ze strategických důvodů boří, aby nemohla sloužit jejich protivníkům, a přilehlé pozemkové vlastnictví připojují ke svému panství. Podobný osud potkal například [hrádek Louzek](#), [hrad Velešín](#), [hrad a klášter Kuklov](#), [hrádek Pořešín](#), [hrádek Křemže](#) a [tvrz Benešov nad Černou](#).

V souvislosti s ekonomicko-správními změnami od konce 15. století dochází ke vzniku nových hospodářských a společenských center panství a význam hradů a tvrzí pomalu klesá. Zároveň však dochází také v 16. století k renesančním úpravám některých tvrzí, aby lépe vyhovovaly rostoucím nárokům na bydlení. Dodnes se dochovala například renesančně přestavěná [tvrz Štětkře](#).

Další část tvrzí zanikla v první polovině 17. století, kdy byly přebudovány v hospodářské dvory, což byl i případ [tvrze Chlum](#), [tvrze Chlumeček](#), nebo přestavěny na pivovar jako [tvrz Tichá](#), nebo v myslivnu jako [tvrz Kladenské Rovné](#). Díky zadluženosti svých majitelů přešly ze šlechtické držby do majetku města Český Krumlov [tvrz Větřín](#), [tvrz Pasovary](#) a [tvrz Slavkov](#). Obranná funkce tvrzí a hrádků zcela zanikla, výjimkou byl ale například [Vítkův Hrádek](#), využívaný k obraně během třicetileté války. Některé tvrze zmizely beze stopy a o jejich existenci se dochovalo i minimum zpráv, jako v případě [hradu Sokolčů](#), [tvrze Bělá](#) a [tvrze Michnice](#).

V souvislosti se změnou životního stylu šlechty dochází k barokním přestavbám bývalých renesančních tvrzí nebo hospodářských dvorců, které jsou upravovány do podoby venkovských zámečků, jež svým aristokratickým majitelům poskytují dostatečné pohodlí při příležitostných pobytech. Podobný typ staveb představoval například zámek Červený Dvůr s rozsáhlým parkem, zámeček Omlenička nebo Kvítkův Dvůr, jenž byl hospodářským dvorem částečně upraveným jako zámeček. V době rokoka byly interiéry Červeného Dvora i Kvítkova Dvora vymalovány jemnými rokokovými nástěnnými malbami, jež přispívaly k pocitu intimity a soukromí těchto venkovských zámečků.

V období baroka dochází k obnově, ale i k výstavbě mnoha církevních objektů, vyvolané změnou duchovního klimatu charakterizovaného intenzivním příklonem k náboženství. Díky vypjaté barokní zbožnosti došlo například k založení mariánského poutního kostela Svatý Kámen, který vznikl na místě údajného zjevení Panny Marie. Jiné původně gotické objekty byly barokně přestavovány, což je i případ známého poutního kostela Kájov, zasvěceného rovněž Panně Marii a navštěvovaného zbožnými poutníky ze širokého okolí.

Na konci 18. století doznívá intenzivní stavební ruch, spojený s výstavbou nebo úpravami světských i církevních objektů. Josefínské reformy a nastupující sekularizace přinášejí také rušení klášterů a zavírání poutních kostelů, což je případ kláštera Zlaté Koruny a poutního kostela Svatý Kámen.

Ze zajímavých staveb 19. století v českokrumlovském regionu lze připomenout nedostavěný Ptačí hrádek u Českého Krumlova, jenž měl být monumentálním památníkem, připomínajícím vítězství Karla ze Schwarzenberku nad Napoleonem v roce 1813 v bitvě u Lipska. V souvislosti s romantismem, který vyvolal zvýšený zájem o minulost, došlo také k pozoruhodným úpravám hradu Rožmberk nad Vltavou v historizujícím stylu. Současně zde vznikají nové obytné budovy, jež byly výrazem zvyšujících se nároků na úroveň bydlení v 19. století.

V souvislosti s rozsáhlými společenskými a majetkovými změnami po nástupu komunismu v roce 1948 došlo k vyvlastnění celé řady objektů, které ztratily své původní majitele i funkci. Významnější byly zpřístupněny veřejnosti, menší stavby však byly využity pro potřeby zemědělství, armády, zdravotnictví a podobně, což často vedlo k jejich devastaci. Změna nastala až po roce 1989, kdy se přistoupilo k postupné obnově těchto památkově cenných objektů.

Dopravní situace regionu Český Krumlov

Vzdálenosti obcí v okrese Český Krumlov od hraničních přechodů (v km)

	Hraniční přechod Dolní Dvořiště	Hraniční přechod Studánky
Benešov nad Černou	22	41
Bujanov	8	27
Černá v Pošumaví	41	36
Český Krumlov	30	38
Dolní Dvořiště	1	19
Frymburk	31	26
Horní Planá	49	44
Kaplice	10	29
Křemže	43	51
Lipno nad Vltavou	23	17
Loučovice	18	13
Malonty	21	40
Rožmberk nad Vltavou	12	16
Velešín	22	41
Vyšší Brod	13	7

Vzdálenost obcí od Českého Krumlova (v km)

Kamenný Újezd	13
Římov	16
Větrní	5
Frymburk	24
	(přes Černou v Poš. 31)
Černá v Pošumaví	21
Rožmberk nad Vltavou	24
Vyšší Brod	34

Vzdálenosti Českého Krumlova od různých míst v České republice (po silnici v km)

České Budějovice	25
Jindřichův Hradec	77
Karlovy Vary	241
Klatovy	131
Písek	77
Plzeň	158
Prachatice	40
Praha	170
Strakonice	84
Tábor	85
Teplice	265
Znojmo	171

Vzdálenosti Českého Krumlova od různých míst v Evropě (po silnici)

Berlín	522
Bratislava	332
Budapešť	535
Linec	95
Milán	842
Mnichov	370
Paříž	1 365
Pasov	110
Salzburg	290
Vídeň	260

Silnice (E 55 - České Budějovice - Kaplice - Dolní Dvořiště)
Délka silnic v okrese cca 700 km.

Hraniční přechody s Rakouskem

Železniční :

Horní Dvořiště - Summerau na železniční trati č. 196 ve směru Praha - České Budějovice - Linec pro osobní i nákladní dopravu

Silniční :

Dolní Dvořiště - Wulowitz na silnici I/3 - E 55 bez omezení pro všechna silniční vozidla s celoročním provozem

Studánky (Vyšší Brod) - Weigetschlag bez omezení pro všechna silniční vozidla s celoročním provozem

Guglwald - Přední Výtoň hraniční přechod s omezeným provozem pouze pro pěší, cyklisty, motocykly a osobní automobily. Přechod otevřen zkušebně celoročně. V období od 15. 3. do 31. 10. denně od 6,00 do 22,00 hod, jinak od 8,00 do 20,00.

Zadní Zvonková (Horní Planá) - Schöneben hraniční přechod s omezeným provozem pro pěší, cyklisty a motocykly do 50 cm³. Přechod otevřen v období od 15. 4. do 2. 11. od 8,00 do 20,00 hod.

Podrobné informace o autobusovém spojení :

Abus (autobusové jízdní řády) - <http://www.bus.cz>

**Přehled autobusových dopravců, kteří provozují
na území okresu Český Krumlov veřejnou linkovou dopravu :**

ČSAD České Budějovice, a. s.

Dopravní závod Český Krumlov Chvalšinská 242, 381 01 Český Krumlov

Informace : 00420-337-3415, +420 380 711 190

Spádová oblast : celé území okresu Český Krumlov
+ směr České Budějovice, Praha

ČSAD České Budějovice, a. s.

Dopravní závod Kaplice, Linecká 263, 382 41 Kaplice

Informace : 00420-336-21777

Spádová oblast : Kaplicko, území podél lipenského jezera + směry Český Krumlov,
Vimperk, České Budějovice, Praha

ČSAD JIHOTRANS, a. s.

Pekárenská 77, 370 21 České Budějovice

Informace : +420 387 720 111

Spádová oblast : severní část okresu Český Krumlov v návaznosti na České Budějovice
a Trhové Sviny, Kaplicko + směr Český Krumlov a Lipensko

Ramvej Bus, s. r. o.

Domoradice 3, 381 01 Český Krumlov

Informace : +420 380 711 781

Spádová oblast : Český Krumlov, Chvalšiny a Boletice, Přídolí, Světlík a Bohdalovice +
směr České Budějovice

ČSAD Prachatice, a. s.

Žernovická 257, 383 33 Prachatice

Informace : 00420-338-22287

Linka : Kaplice - Český Krumlov – Prachatice – Vimperk

Obec Přední Výtoň

382 79, pošta Frymburk

Informace : 00420-337-5097

Spádová oblast : za Lipenským jezerem + směr Loučovice

Obec Nová Pec

Nová Pec 16, 384 62 Nová Pec

Informace : +420 388 336 029

Linka : Nová Pec – Horní Planá, Přední Zvonková

ČSAD Praha Vršovice, a. s.

U Seřadiště 9, Praha

Informace : +420 267 310 007

Linka : Praha – Tábor – České Budějovice – Český Krumlov – Vyšší Brod

ČSAD, s. p. Hradec Králové

Horova 180, Hradec Králové

Linka Pec pod Sněžkou - Hradec Králové - Pardubice - Čáslav - Čechtice - Tábor -
: České Budějovice - Český Krumlov

Podrobné informace o vlakovém spojení

Idos (vlakové jízdní řády) - <http://www.vlak.cz>

Vlakové tratě Obchodně provozního ředitelství Plzeň procházející okresem Český Krumlov :

České dráhy, s. r. o., OPŘ Plzeň, Purkyňova 22, 306 02 Plzeň

Informace : +420 386 353 333

Stanice Český Krumlov : +420 380 711 477

Tratě :

- č. **Volary** - Nová Pec - [Horní Planá](#) - [Černá v Pošumaví](#) - [Hořice na Šumavě](#) -
194 [Kájov](#) - Mezipotočí - Český Krumlov - [Zlatá Koruna](#) - Plešovice - Třísov -
[Holubov](#) - [Křemže](#) - Koroseky - **České Budějovice**; **Černý Kříž** - **Nové Údolí**
- č. **Rybník** - [Rožmberk nad Vltavou](#) - Herbertov - [Vyšší Brod](#) - [Loučovice](#) - [Lipno](#)
195 [nad Vltavou](#)

č. Summerau - [Horní Dvořiště](#) - Rybník - Pšenice - [Bujanov](#) - [Omlenice](#) - Kaplice-
196 nádraží - Výheň - [Velešín](#) - **České Budějovice**

V sezónních měsících lze využít převozy přes přehradu Lipno :

[Frymburk](#) - Frýdava (Předmostí)

Dolní Vltavice - Kyselov

[Horní Planá](#) - Bližší Lhota

Lanová dráha KRASETÍN - KLEŤ

provozuje [Obec Holubov](#), 382 03 Křemže

Na vrchol Blanského lesa [Kleť](#) je možné se dopravit sedačkovou [lanovkou](#), jejíž dolní stanice se nachází v Krasetíně nedaleko obce [Holubov](#)

Jízdní řád a ceník jízdného

Informace : +420 380 715 308

Region v historickém pohledu

strana 22 - 58

Historie regionu Český Krumlov

Region Český Krumlov je součástí české země a náleží z hlediska geografického, historického i kulturního do oblasti střední Evropy. Díky své klíčové poloze na samém jihu Čech, obecně na předělu slovanského a germánského světa, konkrétně na hranicích států Německa, Rakouska a Čech, sehrál českokrumlovský region se svým sídelním městem Český Krumlov významnou úlohu v českých dějinách. Kulturní, politické a hospodářské vlivy ze severu (centrum Praha), podněty ze strany Německa nebo jižní orientace na Vídeň či oblast Středomoří se zde často střetávaly, doplňovaly, mísily a vytvořily zde osobitý projev, specifické kulturní prostředí a svébytné umělecké formy.

Region byl osidlován podél toků řek již ve střední době kamenné, asi 50 000 let před naším letopočtem. Malá [Dobrkovická jeskyně](#) u Českého Krumlova je významným a nejstarším archeologickým nalezištěm s nálezy ohniště, kamenných nástrojů a kostí lovené zvěře včetně mamuta.

Pozoruhodné nálezy jsou spojeny s dobou bronzovou kolem 1400 let před naším letopočtem. Z archeologické lokality Dívčí Kámen jsou známy nálezy keramických nádob, bronzových zbraní a šperků. Současné archeologické průzkumy předpokládají na základě nálezů existenci hradiště ze starší doby bronzové (cca 1500 let před naším letopočtem) v prostoru druhého nádvoří zámku Český Krumlov.

Úroveň osídlení regionu v 1. století před naším letopočtem dokládá existence rozsáhlého keltského hradiště u Třisova. Keltové, ovládající značnou část Evropy a dostávající se do konfliktů s římskými vojsky, zbudovali u Třisova oppidum o rozloze 2 ha, chráněné hradbami. Při odborném průzkumu této lokality došlo k pozoruhodným objevům zbytků obydlí, řemeslnických dílen, svatyně, ale i předmětů denní potřeby, šperků a mincí. Už tehdy byl zdejší kraj hospodářsky i kulturně orientován směrem k jihu, k Dunaji a Středomoří.

Následující století jsou charakteristická pronikáním a usazováním germánských kmenů. V 8. století našeho letopočtu přicházejí do jižních Čech Slované, o čemž svědčí odkrytá slovanská hradiště v Boleticích a v Českém Krumlově. Slovanské kmeny přijímají křesťanství a začínají se postupně podílet na rozvoji střeoevropské civilizace, zejména po svém sjednocení kmenem Čechů na konci 10. století.

Celá oblast zprvu spadala do majetku českých knížat sídlících v Praze. V souvislosti se zakládáním nových církevních institucí v 11. a 12. století přešla část území do držby klášterů v Praze a okolí. Pro hospodářský a kulturní rozvoj tohoto regionu měla

kromě styků s pražským centrem velký význam přítomnost obchodní stezky, směřující z oblasti rakouských Alp do nitra Čech. Z tohoto období pocházejí také nejstarší románské stavby v této oblasti, jako například kostel v [Boleticích](#). Ve spojitosti s upevňováním pozic české šlechty došlo na konci 12. století k průniku příslušníků mocného rodu [Vítkovců](#) do tohoto kraje, kde se zmocnili rozsáhlého území.

V průběhu 13. století dochází ke kolonizaci této nepříliš zalidněné a lesnaté krajiny. Kolonizace byla iniciována nejen Vítkovci, ale i panovníkem, který chtěl posílit své mocenské postavení v této oblasti. Vítkovci zakládají hrad Rožmberk a o něco později i hrad Český Krumlov v jehož bezprostřední blízkosti vzniká i poddanské město. Z jejich iniciativy dochází roku 1259 také k založení cisterciáckého [kláštera Vyšší Brod](#). Cisterciáci, kulturně spjatí s kultivovaným francouzským prostředím, kde řád vznikl, a udržující četné styky s rakouskými zeměmi, odkud byli do vyšebrodského kláštera povoláni, šířili svébytné umělecké podněty, zakládali nové vesnice a propagovali moderní postupy v zemědělství.

Kolonizaci podporoval v rámci svých držav také panovník, jenž zval do málo obydlených oblastí tohoto území německé obyvatelstvo ze sousedních zemí. Noví osadníci se zde usazovali a po mnoho následujících století žili v kulturně i ekonomicky přínosné symbióze s domácím českým obyvatelstvem. Od středověku do počátku 19. století nebyla v myšlení lidí rozhodující národnost, ale příslušnost k zemi bez ohledu na jazyk. Významným počinem krále Přemysla Otakara II. v rámci kolonizace bylo zřízení cisterciáckého [kláštera Zlatá Koruna](#) roku 1263. Mniši se zasloužili o kultivaci rozsáhlého území na Českokrumlovsku, jež tvořilo součást klášterního majetku. Klášter, situovaný do centra vítkovského panství, měl sloužit jako výspa královské moci proti rozpínavosti Vítkovců. Tyto aktivity ovšem často vedly ke konfliktům a napětí mezi oběma stranami.

Po vymření pánů z Krumlova roku 1302 zdědili Český Krumlov příslušníci další větve Vítkovců - [Rožmberkové](#). Ti vlastnili českokrumlovské panství, jež tvořilo hospodářsky i kulturně svébytný celek, po tři sta let, až do roku 1602. Rožmberkové zaujímali přední pozice mezi šlechtou v Českém království, proto je pojily četné politické i kulturní vazby k pražskému královskému dvoru, který zejména v době vlády císaře Karla IV. a jeho syna Václava IV. patřil mezi významná kulturní centra soudobé Evropy. Díky své poloze udržovala tato oblast také těsné kontakty se sousedními rakouskými a německými zeměmi, které přinášely vzájemné obohacení. Tyto skutečnosti významně ovlivnily uměleckou tvorbu (architektura, sochařství, malířství) na tomto území, jež dosáhla v průběhu gotiky vysoké úrovně. Největšími příjemci a objednateli uměleckých děl byli Rožmberkové a zdejší cisterciácké kláštery ve Vyšším Brodě a ve Zlaté Koruně.

Kulturní kontinuita českokrumlovského regionu nebyla přerušena ani po vypuknutí náboženských husitských válek po roce 1420. Husité, jež usilovali o očistu církve od nepravostí, zaujali negativní postoj k sakrálnímu umění a odmítli i vysokou dvorskou kulturu předchozího období. Rožmberkové, stojící v čele katolické

šlechty, však vytvořili z Českého Krumlova kulturní a diplomatické centrum země místo husitstvím zasažené Prahy. Do Krumlova se proto uchýlili mnozí šlechtici, církevní hodnostáři a umělci, kteří výrazně ovlivnili duchovní a umělecký vývoj v této oblasti. V rovině politické i kulturní navázali Rožmberkové vědomě na tradice pražského královského dvora.

Ve druhé polovině 15. století se v tomto regionu výrazně uplatnila pozdní gotika, která zde zejména ve výtvarném umění zanechala mnoho památek vysoké kvality. Příkladem je platika tzv. krásného slohu a gotické deskové malířství. Na realizaci mnohých staveb se podílela i vyspělá rožmberská stavební huť, jejíž členové pocházeli z okolních zemí.

Od sklonku 15. století začínají do Českého Krumlova zvolna pronikat myšlenky italského humanismu a renesance, v souvislosti se studiem některých pánů z Rožmberka, měšťanů a kněží na italských univerzitách v Padově a Bologni. Tradice gotiky je však v českém prostředí velmi silná, proto se renesance plně uplatňuje v tomto městě až za Viléma z Rožmberka (1535-1539) po polovině 16. století. Tento přední velmož Českého království nechává pod vedením italských umělců velkoryse přestavět původní gotický hrad v honosné renesanční sídlo. Renesance významně změnila tvář celého města, neboť přestavby se týkaly i měšťanských domů a dalších objektů.

Po období prosperity však přichází útlum; roku 1602 prodává poslední rožmberský vladař Petr Vok z Rožmberka (1539-1611) zadlužené českokrumlovské panství císaři Rudolfovi II. Habsburskému a odchází dožít na zámek v Třeboni. Již předtím předal bezdětný Petr Vok z Rožmberka svému synovci Janu Zrinskému ze Serynu hrad Rožmberk. I ten však zemřel bez potomků a majetek přešel na rod Švamberků. Po odchodu Rožmberků dochází v této oblasti ke stagnaci, což bylo později ovlivněno i vypuknutím třicetileté války roku 1618, jež negativně poznamenala život celé společnosti.

V 17. století přicházejí do regionu nové šlechtické rody ze zahraničí, které zde získaly majetek. Roku 1622 obdržel od císaře Ferdinanda II. Habsburského českokrumlovské panství rakouský rod Eggenberků. Rožmberk, zkonfiskovaný po bitvě na Bílé hoře roku 1620 Švamberkům, připadl Buquoyům, pocházejícím z oblasti dnešní Belgie. Tato šlechta významně přispěla k rozšíření barokní kultury na svých nově získaných panstvích.

Za posledního Eggenberka, uměnímilovného knížete Jana Kristiána I. z Eggenberku (1641-1710), který si v Českém Krumlově zřídil honosný aristokratický dvůr, došlo k významným barokním úpravám zámku i církevních staveb ve městě. Pro období baroka je příznačný zvýšený zájem o náboženství, který se projevuje i v obnově a stavbě nových kostelů, kaplí a poutních míst. Vzhled krajiny v této oblasti výrazně ovlivnily podobné stavby, ty však již nedosáhly takové kvality jako v období gotiky. Českokrumlovsko představovalo tradičně katolickou oblast, proto zde rekatolizace po bitvě na Bílé hoře roku 1620 proběhla rychle a nenásilně. Na upevnění katolické víry zdejších obyvatel měly působit spíše velkolepé církevní slavnosti, pořádané

například na významném mariánském poutním kostele v Kájově. Pod vlivem okázalé barokní zbožnosti se zde pořádaly slavné poutě za účasti knížecího dvora a stovek věřících z celého kraje.

V roce 1710 vymřeli Eggenberkové a jejich majetek zdědil německý knížecí rod Schwarzenberků. Ti byli kulturně i politicky orientováni na prostředí císařského dvora ve Vídni, odkud povolávali i umělce působící při barokních a rokokových úpravách zámecké rezidence. Velkorysé stavební aktivity vyvrcholily za knížete Josefa Adama ze Schwarzenberku (1722-1782), jenž je i zakladatelem proslulého barokního zámeckého divadla v Českém Krumlově. Od konce 18. století však nastává v celé oblasti postupný hospodářský a kulturní útlum. Schwarzenberkové obrazejí svoji pozornost k zámku Hluboká nad Vltavou, kam později i trvale přesídlili. Český Krumlov ztratil charakter rezidenčního sídla a získal rysy provinčního města.

Industrializace v 19. století nepoznamenala tento region tak silně jako jiné oblasti Čech, neboť zde chyběly zdroje nerostných surovin i dopravní spojení. Nevytvořil se těžký průmysl, výroba se orientovala především na zpracovávání dřeva a výrobu papíru. Českokrumlovsko zůstalo stranou průmyslového rozvoje a postupující urbanizace, proto se do dnešní doby dochoval starobylý ráz Českého Krumlova i krása okolní přírody. Množstvím památek i půvabem krajiny se nechal inspirovat již známý českoněmecký spisovatel Adalbert Stifter (1805-1868), pocházející z Horní Plané.

Pravěké osídlení regionu Český Krumlov

Region Český Krumlov nepatřil v pravěku nikdy k typickým zemědělským oblastem s velkou hustotou obyvatelstva a vysokým podílem kulturní krajiny. Důvodem byla značná členitost terénu, větší nadmořská výška (cca 400 - 1225 m) a méně příznivé klimatické podmínky. Proto odtud známe mnohem méně archeologických nálezů, nežli například z úrodného Polabí nebo i z některých jiných částí jižních Čech. Význam regionu vycházel spíše z jeho polohy na rozhraní dvou geografických a kulturně-politických oblastí - Podunají a české kotliny. Ostrůvky osídlení v několika úrodnějších enklávách (např. [Chvalšinsko](#), [Boleticko](#), [Kájovsko](#)) se vázaly na tudy procházející komunikace. Tou nejvýznamnější byla bezesporu dálková stezka z Podunají. Dobu prvního obchodního rozkvětu zažila již počátkem doby bronzové. Tehdy se po ní do Čech dopravovala ve velkém měď - jedna z nejdůležitějších surovin té doby. Spolu s cínem sloužila k výrobě prvního masově používaného kovu - bronzu. Měď se těžila v alpské oblasti a přepravovala v podobě tzv. žeber (Rippenbarren) nebo hřiven (Spangenbarren). Právě hromadné nálezy - depoty těchto pravěkých "ingotů", podobně jako opevněná výšinná sídliště či hradiště na strategických místech, nám průběh důležitých dálkových komunikací naznačují. V regionu Český Krumlov mohly hrát již v pravěku významnou roli i zdejší surovinové zdroje. Od doby železné je doloženo používání zdejšího grafitu, dále se předpokládá zejména rýžování zlata.

Region Český Krumlov byl osídlen patrně v průběhu celého pravěku. Archeologické nálezy to však doposud přímo nedokládají. Z některých pravěkých období odtud totiž prozatím žádné či téměř žádné neznáme. Četnost i charakter archeologických nálezů v regionu Český Krumlov v tom do jisté míry kopíruje situaci v celých jižních Čechách. Zatímco významnější lokality z období starší doby kamenné - paleolitu tu spočteme na prstech jedné ruky, narostl v posledních letech, zejména díky cílené prospekční činnosti, počet dokladů osídlení z následující střední doby kamenné - mezolitu (cca 8300 - 5500 před Kristem) na mnoho desítek. Ojedinělé jsou i doklady skutečných sídlišť našich prvních zemědělců - neolitiků z mladší doby kamenné (cca 5500 - 4000 před Kristem). Zejména z ojedinělých nálezů kamenných nástrojů a díky objeveným výšinným sídlištím víme o osídlení jižních Čech v eneolitu - pozdní době kamenné (cca 4000 - 2200 před Kristem). Hustěji byl jih Čech osídlen patrně teprve od počátku starší doby bronzové a svého vrcholu tu pravěké osídlení dosáhlo v době keltského panství o téměř dva tisíce let později (cca 400 - 50 před Kristem). V průběhu těchto dvou tisíciletí, po celou dobu bronzovou (cca 2200 - 750 před Kristem) a starší dobu železnou - halštatskou (cca 750 - 450 před Kristem) docházelo k pozvolnému nárůstu hustoty osídlení i počtu obyvatel. Dokladů germánského osídlení jižních Čech v následujících prvních pěti stoletích po odchodu Keltů z Čech a po narození Krista je opět výrazně méně. Když přišli někdy v první polovině 6. století do Čech Slované a započal se raný středověk, byly jižní Čechy nejspíše téměř vylištěné.

Podobný obraz o pravěkém osídlení nám poskytují i dosavadní archeologické nálezy z regionu Český Krumlov.

Starší doba kamenná - paleolit (do cca 8300 před Kristem).

Nejstarším archeologickým nalezištěm v regionu Český Krumlov a jedním z nejstarších v jižních Čechách vůbec je [Dobrkovická jeskyně](#). Naši předkové tu žili a lovíli již na sklonku středního paleolitu, zhruba před 50.000 - 35.000 lety. Zatím ojedinělé jsou nálezy kamenných nástrojů z mladšího a pozdního paleolitu (před cca 40.000 - 10.000 / 8.300 lety) z jeskyňky mezi [Třísovem](#) a [Holubovem](#), nebo Dolní panské zahrady v Českém Krumlově.

Střední doba kamenná - mezolit (cca 8300 - 5500 před Kristem).

Kromě nečetných nálezů ze [šumavského](#) předhůří ([Křemže](#), [Třísov](#)) je stálejší osídlení mezolitickými lovci a sběrači plodin doloženo novějšími nálezy z oblasti horního toku řeky [Vltavy](#) - z okolí [lipenské přehradní nádrže](#) ([Mezolitické osídlení Lipna](#)). Pozůstatky krátkodobých sídlišť ve výškách kolem 700 m.n.m. jsou prvním dokladem mezolitického osídlení horského území v Čechách.

Mladší doba kamenná - neolit (cca 5500 - 4000 před Kristem).

Neolitici - první evropští zemědělci - přišli do střední Evropy z jihovýchodu někdy v průběhu 6. tisíciletí před Kristem. V regionu Český Krumlov známe nečetné pozůstatky jejich přítomnosti prozatím výhradně z území města a hradu Český Krumlov. Kulturní vrstvu s nálezy zlomků keramických nádob a broušených kamenných nástrojů nám v Dolní panské zahradě zanechali tvůrci kultury s lineární keramikou (Linearbandkeramik). Až ze závěru neolitu (přelom 5. a 4. tisíciletí před Kristem) pochází pak vrtaný kamenný sekeromlat, náležející kultuře s vypíchanou keramikou (Stichbandkeramik), nalezený na 1. nádvoří krumlovského hradu.

Pozdní doba kamenná - eneolit (cca 4000 - 2200 před Kristem).

Období velkých společenských změn je v regionu Český Krumlov zastoupeno pouze několika ojedinělými nálezy kamenných broušených a většinou i vrtaných sekerek. Náležejí vesměs až závěru eneolitu (cca 2700 - 2200 před Kristem) a pocházejí například z Michnice (1911) či okolí [Benešova nad Černou](#) (1932).

Doba bronzová (cca 2200 - 750 před Kristem).

Ve **starší době bronzové** (cca 2200 - 1500 před Kristem) sídlili v jižních Čechách nositelé únětické kultury. Archeologické nálezy tohoto stáří jsou v regionu Český Krumlov dosud ojedinělé (celkem 3 mohyly byly v letech 1930 a 1968/69 prozkoumány jihovýchodně od obce [Holubov](#)). Situace se změnila až na přelomu starší a střední doby bronzové, v polovině 2. tisíciletí před Kristem. V regionu Český Krumlov se tehdy poprvé budují opevněná výšinná sídliště a ukrývají dříve neznámé hromadné nálezy bronzových předmětů - tzv. depoty. Výšinná opevněná sídliště z té doby známe dnes v regionu Český Krumlov čtyři. Tím dnes nejlépe známým je bezesporu výšinné sídliště (Hohensiedlung) na místě středověkého hradu [Dívčí Kámen](#)). Také hrad Český Krumlov a středověký hrádek Velešín - kamenná věž byly postaveny na místech opevněných výšinných sídlišť z konce starší doby bronzové. Poslední z nich již neexistuje - stávalo na kopci odtěženém kamenolomem ve Vyšném u Českého Krumlova. Tyto opevněné opěrné body byly budovány zejména na strategických místech nad vodními toky - [Vltavou](#) a Malší. Jejich úkolem bylo střežit poblíž vedoucí obchodní stezky. Také hromadné nálezy bronzových (měděných) předmětů - depoty se nejčastěji nacházejí v místech, kudy vedly předpokládané komunikace. Z regionu Český Krumlov známe jen jediný. Byl nalezen v roce 1904 v Havalbě (Hochwald) u [Chvalšín](#) a obsahoval několik desítek měděných žeber (Rippenbarren). Se svojí váhou 35 kg je největším jihočeským depotem měděné suroviny z té doby.

Ve **střední době bronzové** (cca 1500 - 1200 před Kristem) zaujala jižní Čechy tzv. českofalcká mohylová kultura (böhmisch oberpfälzische Hügelgräberkultur), úzce spjatá se soudobým osídlením bavorského Podunají a zvaná podle typického druhu pohřebních památek - mohyl. Některé z nich byly již v 1. polovině 20. století prozkoumány i v regionu Český Krumlov, v polohách Weiherbüchel a Pfarrwald nedaleko [Boletic](#). Ve střední době bronzové byla v regionu opět budována výšinná sídliště. Některá z nich byla osídlena již v předchozím období, jako například ve Vyšném u Českého Krumlova, nebo na místě [středověkého hradu Dívčí Kámen](#), některá byla vybudována zcela nově - Raziberg u Boletic. Nálezový fond tohoto období doplňuje několik ojedinělých nálezů bronzových předmětů (bronzové sekerky z Radslavi a [Kájova](#), meč z okolí [Boletic](#)) a depot z [Hořic na Šumavě](#). K unikátním objevům patří nález dvou bronzových mečů mohylové kultury střední doby bronzové, učiněný poblíž hrádku Vítkův Kámen již v roce.

V **mladší a pozdní době bronzové** (cca 1200 - 750 před Kristem) byly jižní Čechy úžeji spjaty se středočeskou oblastí knovízské kultury a jejího štitarského stupně. V regionu Český Krumlov známe z tohoto období několik sídlišť, a to zejména v širší

oblasti Kájovska, Boleticka a Chvalšinska. Jedno z nich v roce 1994 částečně prozkoumali archeologové v Novosedlech u Kájova.

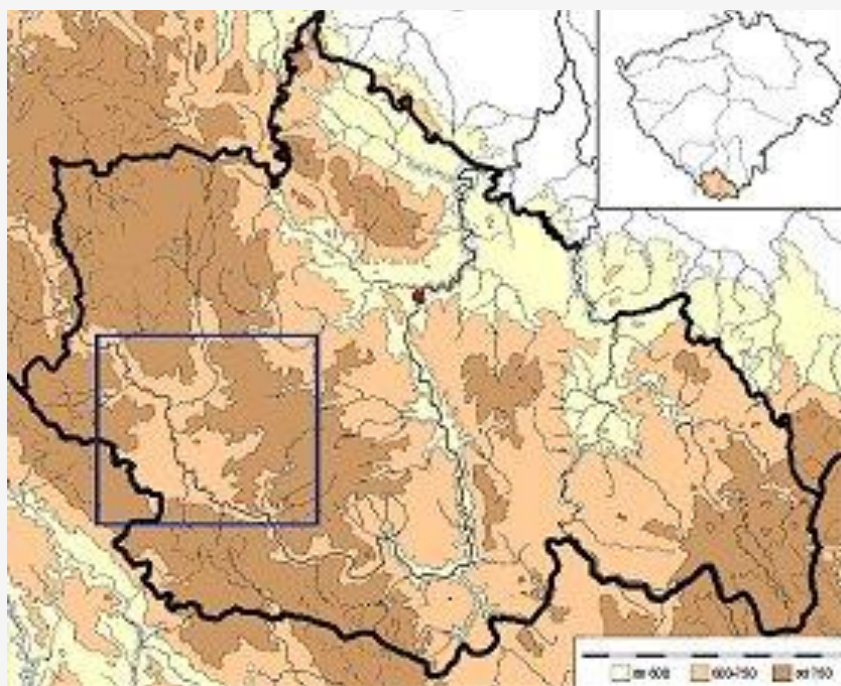
Starší doba železná - halštatská (cca 750 - 450 před Kristem).

Doba halštatská patří k jednomu z vrcholů pravěkého osídlení jižních Čech. To se týká jak rozsahu osídlení, tak počtu archeologických lokalit i bohatství nálezů. V regionu Český Krumlov se nám z této doby dochovala menší mohylová pohřebiště, pozůstatky několika opevněných hradišť a také stopy po vesnických sídlištích tehdejších lidí. Četné mohyly byly již před druhou světovou válkou prozkoumány nejen v okolí [Kájova](#), [Boletic](#) (polohy Weiherbühl, Pfarrwald, Raziberk) a [Chvalšín](#) (polohy Oberen-Hinteren Mühlberg, Höltschel-Bühl), ale i v oblasti mezi [Zlatou Korunou](#) a Kamenným Újezdem (roku 1888 u Záluží). Vesnická sídliště byla objevena poblíž [Chvalšín](#), [Boletic](#) (poloha Weiherbühl) i [Kájova](#). Hradiště stála například na vrchu Háj u Lazce, na Raziberku u Boletic (Hrádek Raziberk u Boletic), nebo na ostrožně nad řekou [Vltavou](#) u [Přísečné](#).

Mladší doba železná - laténská (cca 450 - 50 před Kristem).

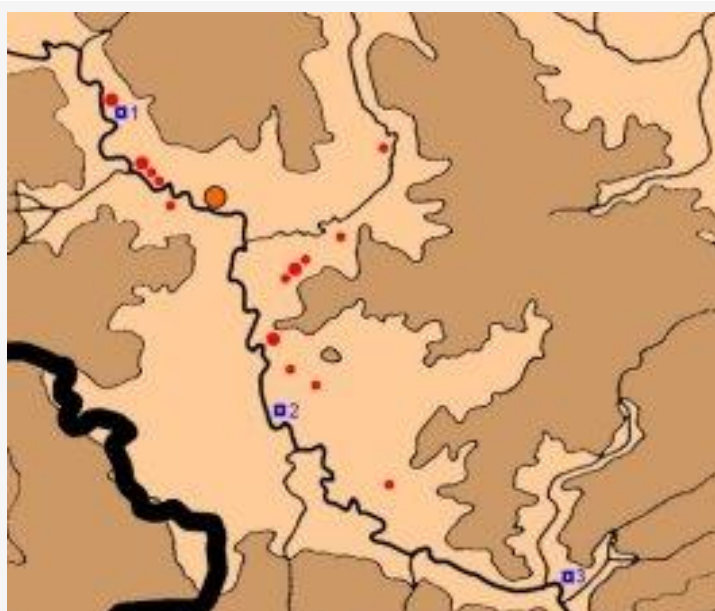
Je dobou Keltů - prvního národa na našem území, jehož jméno známe. Keltové přicházeli do jižních Čech postupně, a to zejména od 3. - 2. století před Kristem. Jejich cílem byly zpočátku patrně hlavně zdejší surovinové zdroje - povrchové výchozy železné rudy, ložiska grafitu a hlavně zlato. Kromě strategické polohy poblíž důležité komunikace mohly být právě posledně jmenované suroviny i důvodem založení nejznámější archeologické lokality v regionu Český Krumlov - [keltského oppida Třísov](#). Z jeho bližšího i vzdálenějšího okolí známe řadu dalších archeologických památek tohoto období, zejména pozůstatků sídlišť. Zlomky keramických nádob z tuhé hlíny, zdobené typickým svislým hřebenováním, se občas nacházejí i v náspech starších - halštatských mohyl. Některé z nich byly prozkoumány již v minulém ([Chvalšín](#) - Panischen Bühl, 1925 a 1931) či předminulém (Záluží - les Kopřivna, 1888) století. Keltové opustili Čechy v průběhu 1. století před Kristem pod silícím tlakem germánských kmenů. Opuštěno zůstalo i jejich kdysi mocné [oppidum u Třísova](#).

Na mapě regionu Český Krumlov jsou vyznačeny dosud objevené doklady keltského osídlení v 1. století před Kristem (podle P. Zavřela): červené body – pozůstatky keltských osad a ojedinělé nálezy keramiky; modrý kosočtverec – keltské oppidum Třisov; oranžový bod – poloha pravěkého sídliště v Novosedlech u Kájova. Kresba M. Ernée.

Doba římská a stěhování národů - Germáni (cca 50 před Kristem - 6. století po Kristu).

Doklady osídlení regionu Český Krumlov v této době prozatím chybí. Dva ojedinělé nálezy mincí (Mincovní nálezy na území regionu Český Krumlov) však přesto naznačují občasný pobyt Germánů v této části předhůří Šumavy a využívání zdejších stezek ke spojení s Podunajím.

Interaktivní mapa důležitých pravěkých archeologických lokalit v regionu Český Krumlov

Výzkum pravěkého osídlení regionu Český Krumlov je teprve v počátcích. To se netýká pouze poznání života lovců a sběračů plodin v paleolitu a mezolitu, ale i v tzv. zemědělském pravěku. Ten započal v neolitu, kdy lidé začali zakládat stálá sídliště, chovat některé druhy zvířat a pěstovat kulturní rostliny. Proto můžeme dnes čtenáři nabídnout prozatím spíše výčet jednotlivých zajímavých archeologických lokalit, nežli ucelenou představu o vývoji regionu v průběhu posledních šesti tisíciletí před příchodem Slovanů.

Pravěká hradiště v regionu Český Krumlov

Z hlediska lepšího pochopení problematiky hradišť a výšinných sídlišť je vhodné rozdělit region Český Krumlov do několika přirozených geografických jednotek - mikroregionů. Jejich celkový ráz a modelace terénu podstatně ovlivňovaly všechny stránky života pravěkých zemědělců, což se v plné míře týká i budování pravěkých opevnění.

Na prvním místě je to sídelní oblast řeky Vltavy mezi dnešními městy Český Krumlov a České Budějovice. Podobně jako ve středním Povltaví se tu řeka Vltava vine hlubokým kaňonovitým údolím s prudkými srázy a častými skalními útvary. Samotný vodní tok tu tvoří množství ostrožen a náhorních plateau, vhodných pro budování strategických sídlišť. Nachází se tu nově zjištěné výšinné sídliště na nevýrazné ostrožně vysoko nad řekou Vltavou u obce Záluží, kde byla nalezena keramika ze starší doby bronzové (1750 - 1550 před Kristem) a doby hradištní. Opevnění identifikováno nebylo. Dále proti proudu řeky Vltavy najdeme známé a v minulosti zkoumané keltské oppidum Třisov a hradiště ze starší a mladší doby bronzové v prostoru středověkého hradu Dívčí kámen u obce Mříč (Hradiště z doby bronzové na Dívčím Kameni).

Pozornosti archeologů paradoxně velmi dlouho unikal svébytný a pozoruhodný mikroregion Křemežské kotliny v Blanském lese, který z geomorfologického hlediska nemá v jižních Čechách obdoby. Kotlina je ze všech stran podkovovitě uzavřena hornatým terénem Blanského lesa s převýšením několika set m - ze severu, severozápadu a severovýchodu masivem Kluku, z jihu a jihozápadu masivem Kleti

(1084 m). Prostor kotliny, otevřené více pouze východním směrem k toku [Vltavy](#), nebyl dosud archeologicky intenzivně zkoumán. Z výšinných lokalit je tu známo impozantně opevněné [slovanské hradiště u Kuklova](#). Archeologický nález - keramický přeslen z mladší doby halštatské (cca 600 - 470 před Kristem), pochází i přímo z vrcholu [Kleti](#). Posledním nově objeveným a nedávno také zkoumaným hradištěm je jednoduché kamenné opevnění na vrchu Stržíšek u [Brloha](#), jen několik set metrů od výše uvedeného slovanského opevnění. Datováno je podobně jako nález z Kleti do mladší doby halštatské (obr. 2).

Jiným mikroregionem, kde se nacházejí pravěké výšinné lokality, je kotlina ve které leží město a [hrad Český Krumlov](#), dále povodí Chvalšinského potoka a [říčky Polečnice](#). Tato oblast je ohraničená na severu masivem [Blanského lesa](#), na jihu vystupujícím Podhůřím a na jihovýchodě výrazným hřbetem Rožmberské vrchoviny. Území je bohaté na některé surovinové zdroje, například grafit, který se využíval už od mladšího pravěku. Výšinné lokality se tu nacházejí na homolovitých kupách, vystupujících z jižního úpatí [Kleti](#). Výšinné sídliště ve Vyšném u [Českého Krumlova](#) bylo vybudováno ve starší době bronzové, výšinné sídliště u obce Lazec pochází z mladší doby halštatské. Dosud nedatovaná je lokalita Ohrádka u Křenova (obr. 3). Na samostatných kopcích v centru mikroregionu jsou situována hradiště na vrchu Raziberk u [Boletic](#) (obr. 4) z mladší doby halštatské a hradiště Kladenské Rovné (obr. 5), opevněné dvěma kamennými valy (obr. 6), které však zatím není přesněji datováno. Také z prostoru [hradu a zámku v Českém Krumlově \(Pravěké osídlení hradního návrší v Českém Krumlově\)](#) pocházejí jednoznačné doklady osídlení ze starší doby bronzové, z mladší doby halštatské (související se soudobými lokalitami u Spolí, Přísečné, Lazce a na Raziberku) a několik nestratifikovaných keramických zlomků z mladší doby laténské. Před nedávnem byla provedena archeologická sondáž na ostrožně Dlouhé hradiště u obce [Přísečná](#), s určitými náznaky umělého opevnění a s doklady intenzivního osídlení v mladší době halštatské. Nově identifikováno bylo také stejně staré neopevněné výšinné sídliště u Spolí (obr. 7), vybudované na vrcholu nad říční kotlinou. Jde o dosud nejjihnější zjištěnou výšinnou lokalitu v tomto Mikroregionu.

Posledním mikroregionem v regionu Český Krumlov, kde se nacházejí pravěká hradiště a výšinná sídliště je střední tok řeky Malše. Zde jsou na říčních ostrožnách a pod zástavbou středověkých hradů situována naleziště Hrádek Velešín - kamenná věž a Svatý Ján (na místě středověkého hradu Velešín), s nálezy z doby bronzové, jižněji pak dosud nedatované hradiště Chlum nad Malší. Ještě poněkud dále, proti proudu říčky Černé, se dochovaly pozůstatky valů na vrchu Hradiště u Kaplice, poblíž vesnice Blansko (obr. 8). Také jeho přesné stáří není dosud známo.

Výšinné sídliště u Záluží.

Poloha 1000 m SZ od středu obce, na pravém břehu řeky Vltavy. Nevýrazný ostrožný výběžek trojúhelníkového tvaru se sklonem k jihu. Zde je limitován zprvu nehlubokým, později prudce zařízlým korytem bezejmenné vodoteče. Na západě je ostrožna ukončena úzkým výběžkem. Prudké severní svahy, spadající do údolí řeky Vltavy, jsou zčásti tvořeny nesouvislými skalními útvary. Povrch lokality je rovný. Opevnění nebylo prokázáno. Na možnost existence výšinného sídliště upozornil povrchovými průzkumy jako první J. Valkony, který tu našel soubor pravěké a raně středověké keramiky. Průzkumná akce na jaře 1999 potvrdila osídlení ve starší době bronzové a v době hradištní.

Výšinné **sídlíště** u **Přísečné.**

Ostrožna Dlouhé hradiště na levém břehu řeky Vltavy, 1100 m V od železniční zastávky Domoradice. Zalesněná ostrožna tvaru protáhlého trojúhelníku s hlavní osou S - J leží nad soutokem Vltavy a Továrního potoka. Ostrožna je přístupná od severu, směrem ke špici na jižní straně se terasovitě svažuje. Je ukončena příkopovitým předělem se skalním útvarem. Ze tří stran je areál chráněn skalními srázy. Umělé opevnění nebylo zjištěno, nutno však vzít v úvahu nižší terénní vlnu na severní straně a pak nálezy jam po pilotech na okraji ostrožny. Přístup byl pravděpodobně ze S strany, která není vyvýšena nad okolní terén. První materiál byl nalezen na předpolí při povrchovém průzkumu P. Zavřela a J. Michálka v roce 1996. Na toto zjištění navázala v červnu 1999 archeologická sondáž v místě vývratu. Byly zjištěny kulové jamky a celkem 764 kusů keramiky z mladší doby halštatské.

Hradiště u **Jaronína.**

OBEČ: Brloh. Vrch Stržíšek 950 m SZ od středu Brloha, levý břeh Brložského potoka. Mírně protáhlý kupovitý vrch s hlavní osou V - Z a menším předvrcholem na severovýchodním úpatí. Centrální vrcholová plošina se svažuje k jihu až jihozápadu. Vrchol je na severní straně. Zde se nachází několik skalních výchozů, na severovýchodě pak mohutný skalní balkón, klesající stupňovitě. Zde se také nachází přirozená průrva mezi skalami, vytvářející přírodní „bránu“. Zjištěn byl jednoduchý kamenný val vysoký až 1,3 m. Val je nejlépe zachován na jihu. Na severozápadě se napojuje na skalní výchoz, na východě se znovu ztrácí a navazuje na terénní ostrou hranu. Zde je terén také nejstrmější. Na podzim roku 2000 tu byla provedena archeologická sondáž - celkem 30 mikrosond v celé ploše uvnitř opevnění. V sondě na jižním obvodu opevnění se našel reprezentativní keramický soubor z mladší doby halštatské.

Výšinné sídliště u Vyšného.

OBEC: Český Krumlov. Bývalý Vyšenský kopec, dnes kamenolom 500 m SSZ od Vyšného. Původně symetrický kupovitý kopec, vybíhající jižním směrem z masivu Kleti, je na severu oddělen nehlubokým sedlem od Vyšného vrchu. Západní svahy obtéká bezejmenný potok. Lokalita je dnes úplně odtěžena a zničena vápencovým lomem. Opevnění nebylo zjištěno. Amatéřskými sběry byl na lokalitě ještě před jejím zničením získán soubor keramiky ze starší doby bronzové.

Výšinné sídliště u Lazce.

Vrch Háj 900 m V od středu obce Lazec. Kupovitý kopec vystupující jižním směrem z masivu Kleti, od kterého je oddělen asi 30 m hlubokým sedlem. Při jižním úpatí teče potok Hučnice, při západním bezejmenná vodoteč. Na severním svahu je vytvořena menší plošina, stejně jako na jihovýchodě. Jsou zde staré šachty lomu na tuhu. Žádné opevnění není archeologicky zjištěno. Nelze vyloučit hrazení např. dřevěnou palisádou. Na severozápadní straně, v místě popsané plošiny ve svahu, byla amatérským průzkumem a následnou drobnou sondáží v 80. letech zjištěna kulturní vrstva, mocná asi 40 cm. V ní byl nalezen soubor keramiky a hliněná závaží z mladší doby halštatské.

Výšinné sídliště u Křenova.

Vrch Ohrádka leží 1500 m ZSZ od obce Lazec, 2000 m SSV od obce Křenov. Vrch vybíhá z jižního svahu masivu Kleti, od kterého je oddělen hlubším sedlem. Hlavní osa vrcholu je SSV - JJV. Západní a východní svahy pokrývá skalní suť. Na vrcholu

je nevelká plošina nepravidelně obdélného půdorysu. Při východním úpatí teče Křenovský potok. Západní svah je asi 50 m pod vrcholem terasovitě upraven (zbytky vozové cesty). Na jihovýchodním svahu jsou patrné dva reliktu kamenného zděných objektů s nárožími. Na vrcholové plošině se nacházejí zbytky 0,5 m vysoké obdélné zídky 7 x 10 m z kamenů kladených na sucho. Všechny zachované terénní stavební prvky jsou s největší pravděpodobností pozůstatky středověkého hrádku. Klasické pravěké opevnění, ba ani standardní středověké opevnění nebylo zjištěno. Lokalita je však vedena jako hradiště. Roku 1982 byl získán průzkumem na severní straně vrcholové plošiny menší soubor nedatovatelné tuhé keramiky. Menší průzkum vrcholové partie a okolí v roce 1997 přinesl jen několik drobných zcela neurčitelných keramických střepů a hrudek mazanice.

Výšinné sídliště u Boletic.

Vrch Raziberk leží 850 m V od kostela sv. Mikuláše v Boleticích. Svahy symetrického kupovitého kopec s mírně zploštělým vrcholem jsou místy pokryty kamennou sutí. Na vrcholku je také menší skalka. Na SSZ navazuje na Hradec menší vrchol, oddělený asi 15 m hlubokým sedlem. Při západním a severním úpatí teče Dolanský potok. Hradiště je nepravidelně kruhové, opevněné dvěma souběžnými kruhovými valy symetricky kolem vrcholu, s předsunutými příkopy. Valy jsou kamenohlinitého složení. Jejich výška na východní straně je 3 m, šíře příkopů rovněž. Konstrukce hradby nebyla zkoumána a není známa. Původní vstup se nacházel nejspíše na východní straně, kde je jednoduché přerušení valů. Jeho konstrukce a typ však nejsou známy. Hradiště známé již v polovině 19. století. Ve 30 letech 20. století ho zkoumali K. Brdlik a L. Franz, v 50. letech zkoumalo Národní muzeum v Praze mohylovitý útvar při vnější patě východního valu, související konstrukčně nejspíše s tělesem hradby. Systém opevnění je patrně až středověkého původu, z výzkumu na vrcholu kopce však pochází i početný soubor pozdně halštatské keramiky.

Výšinné sídliště u Kladenského Rovného.

Vrch Radiš, 1200 m Z od středu obce, levý břeh říčky Polečnice. Kopec s protáhlým vrcholem a hlavní osou JZ - SV. Vrchol má na severovýchodní straně, směrem k jihozápadu zvolna klesá a vytváří úzkou protáhlou plošinu. Prudké svahy z části tvoří kamenná suť. Severní úpatí obtéká potok Škeblice. Na severovýchodě a východě se

nacházejí skalní stěny. Opevnění vymezuje trojúhelnou disposici kolem vrcholu. Dvojice souběžných valů přehrazuje přístupnou jihozápadní stranu. Valy jsou mírně zahnuté do oblouku, nedosahují však až ke skalám na V straně. Na západě je opevnění přerušeno cestou. Celková délka valů je 110 m, vnitřní výška 1,5, vnější 1,8 m. Jejich vzájemná vzdálenost je kolem 10 m. Konstrukce hradby není zjištěna, původní vstup do opevněného areálu rovněž. Valy jsou však kamenné. Lokalitu registroval v předválečném období L. Franz. V roce 1998 se našel menší soubor keramiky, datovatelný jen rámcově do období pravěku.

Výšinné **sídlíště** **u** **Spolí.**
OBEČ: [Přídolí](#). TRAŤ: Vraný vrch. Výšinné sídlíště 1250 m JZ od osady Slupenec, pravý břeh [Vltavy](#). Kopec s protáhlou základnou a oválným zploštělým vrcholem. Západní svahy spadají k Vltavě, jsou prudké a skalnaté. Na jižní straně je menší předvrchol, oddělený nehlubokým sedlem. Na severu je asi 40 m pod vrcholem menší plošina, která pak pokračuje jako hřbet běžící 900 m severně, ukončený výběžkem nad řekou, tzv. Papouščí skálou. Hrany vrcholové plošiny jsou zpevněny nízkou kamennou teráskou, zachovalou hlavně na západní straně. Opevnění nebylo zjištěno. Na jaře 1999 provedena drobná orientační sondáž, kterou byl nalezen soubor keramiky z mladší doby halštatské.

Hromadné nálezy (depoty) z doby bronzové v regionu Český Krumlov

Hromadné nálezy (depoty, poklady) patří bezesporu k nejatraktivnějším pravěkým nálezům. Jde o soubory úmyslně uložených (ukrytých) předmětů, které ve své době představovaly mnohdy značný majetek. Za důvody k jejich ukládání se považují především neklidné poměry, válečné nebo jiné nebezpečí a obavy o odcizení předmětů. Některé depoty pokládáme za sklady obchodníků nebo řemeslníků (např. kovolitců), kteří si schované zboží z nějakých důvodů již nikdy nevyzvedli. Rekonstruuji se podle nich směry obchodních cest, původ surovin nebo místa řemeslnických dílen. Poklady lidé ukládali i z kultovních důvodů - jako oběti nejrozličnějším božstvům a duchům. Několik hromadných nálezů bronzových předmětů - depotů z doby bronzové - nebo jejich částí se našlo také v regionu Český Krumlov.

Největším z nich je bezesporu hromadný nález 165 měděných žeber ze starší doby bronzové v Havaldě (Hochwald) u [Chvalšín](#) (mapa č. 1) v roce 1904. První z žeber vyoral v říjnu toho roku na svém poli, ležícím cca 700 m severovýchodně od Havaldy, obecní radní Josef Bürger. Následně se při kopání v místě nálezu našlo vedle většího kamene 164 dalších žeber. Některá se později ztratila, větší část (postupně 116 kusů) zakoupilo muzeum v Českých Budějovicích a několik se jich dostalo i do [muzea v Českém Krumlově](#). Masivní žebra o celkové váze kolem 35 kg představovala ve starší době bronzové značný majetek. Jedná se patrně o sklad obchodníka s mědí, který převážel tuto drahocennou surovinu z alpských ložisek, ve kterých se těžila a zpracovávala, do Čech. Ukrytý náklad si však již nikdy nevyzvedl. Depot ale s největší pravděpodobností zakopal poblíž cesty, po které se do Čech ubíral.

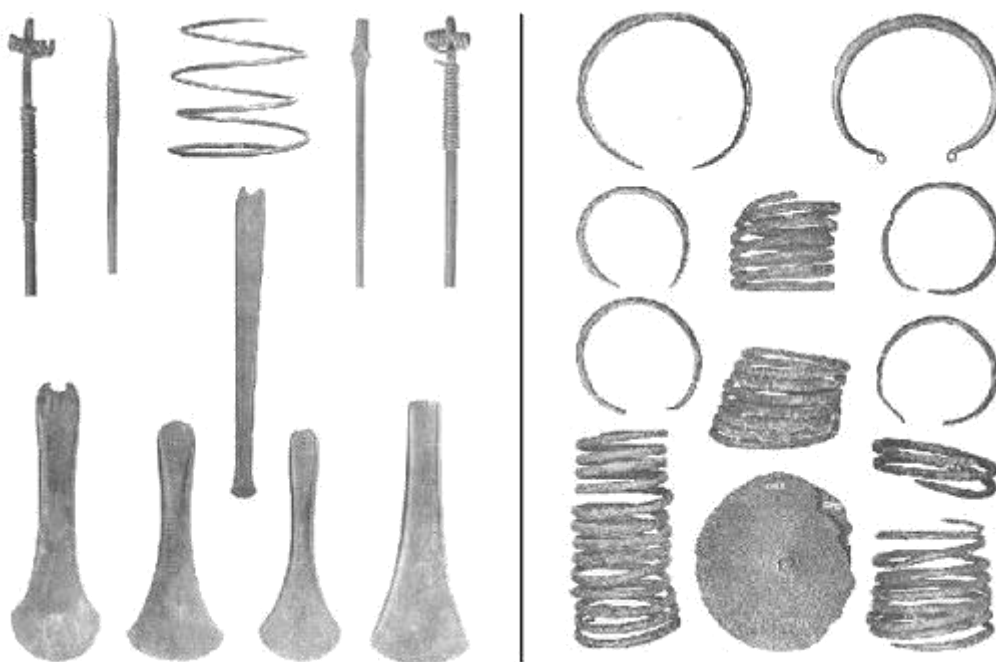

Obr. 2

Obr. 3

Snad pozůstatkem dalšího depotu stejného stáří je bronzová hřívna, nalezená při stavbě dráhy České Budějovice - Linec těsně u rakouských hranic v [Českém Heršláku](#) (mapa č. 4). Ve starší době bronzové bylo uloženo i několik depotů v bezprostředním sousedství hranic regionu Český Krumlov. Je to jednak depot bronzových žeber ze Slavče (mapa č. 6), nalezený v lomu Matěje Trouba na východním úpatí vrchu Kluk přibližně v 90. letech 19. století, a dále dva hromadné nálezy bronzových nástrojů a šperků z Kosova (mapa č. 7; obr. 4 vpravo) a Plavnice (mapa č. 8; obr. 4 vlevo) u Kamenného Újezda. Na východní straně rybníka Čekanov u Kosova se na bronzové předměty narazilo při kopání výkopu v roce 1894. V hloubce asi 50 cm se našlo 5 hřiven, 8 náramků ze svinutého plochého drátu, 9 jednoduchých náramků a terč - falera (obr. 4 vpravo). Předměty byly posléze darovány muzeu v Českých Budějovicích. V Hamerském lese jižně od Plavnice našli bronzové předměty již na jaře roku 1885 dělníci při kácení letité borovice. Depot obsahoval 4 bronzové sekery, bronzové dláto, spirálový náramek a 4 bronzové jehlice (obr. 4 vlevo).

Obr. 4

Výjimečnou pravěkou lokalitou v regionu Český Krumlov je hradiště z doby bronzové na Dívčím Kameni (mapa č. 2). Také v jeho areálu se našlo několik hromadných nálezů - depotů z přelomu starší a střední doby bronzové. Nejbohatším a nejzajímavějším z nich je nález z roku 1960 - 2 bronzové sekery, 2 "manžetové" náramky a 250 jantarových korálů uložených v keramické nádobě. Jantarové šperky se do Čech dostávaly zejména z pobřeží Baltského moře a jsou významným dokladem dálkového obchodu. Již o 14 let dříve, v roce 1946, se na jiném místě hradiště našel depot několika spirálových náramků zakončených růžicemi (obr. 5). Jejich počet není dnes přesně znám, zdá se však, že byly nejméně tři.

Obr. 5

Také příslušníci mohylové kultury střední doby bronzové ukládali do země depoty bronzových předmětů. Z regionu Český Krumlov známe takový hromadný nález prozatím pouze jediný. Nalezli ho dělníci při kopání zeminy nad usedlostí čp. 94 v Hořicích na Šumavě v červenci roku 1948 (mapa č. 3; obr. 6-9). Jde o tzv. depot zlomků (obr. 6) - rozlámaných předmětů - sloužící patrně jako sklad suroviny. V depotu z Hořic na Šumavě najdeme části téměř dvaceti předmětů - 6 jednoduchých náramků s rytou výzdobou (obr. 9), 2 ploché náramky se spirálovými růžicemi na koncích a rytou výzdobou (obr. 7), jehlice s pečetítkovou hlavicí, s terčovitou hlavicí a s hlavicí svinutou v očko (obr. 8), dále zlomky dvou srpů, 5 zlomků bronzového drátu a část čepele dýky nebo meče. Depot z Hořic na Šumavě datujeme do stupně BC, do horizontu depotů Plzeň Jíkalka. Předměty jsou dnes uloženy v Okresním

vlastivědném muzeu v Českém Krumlově, v jehož expozici je také můžete vidět. Také místem, kde později vyrostlo městečko Hořice na Šumavě, probíhala již v pravěku komunikace vedoucí z Čech k jihu do Podunají. Po ní putoval i majitel zlomků bronzových předmětů, jehož skryš se podařilo objevit až po téměř čtyřech tisícovkách let.

Obr. 6

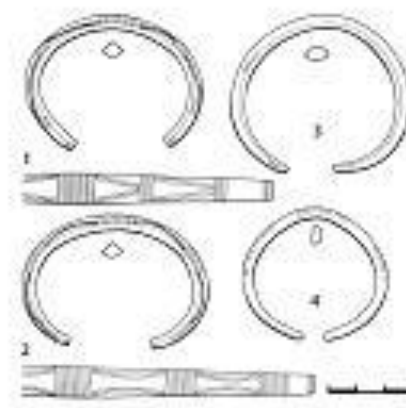
Ve střední době bronzové byly odlity také dva meče, nalezené v roce 1883 před vstupem do zříceniny hradu Vítkův kámen (mapa č. 5). Meče tu byly uloženy s největší pravděpodobností teprve ve středověku - jako obětiny.

Obr. 7

Obr. 8

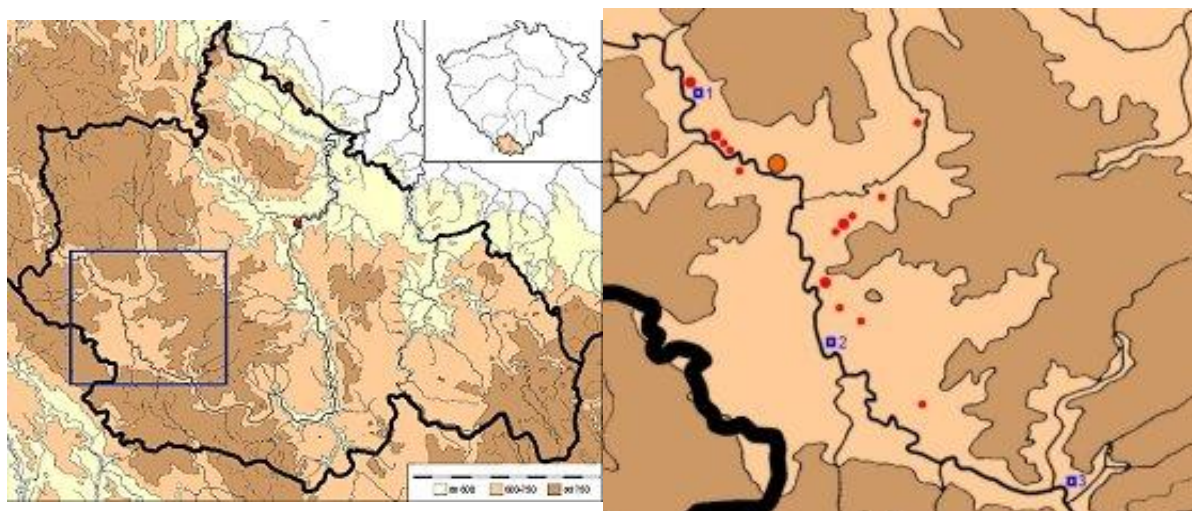

Obr. 9

Mezolitické osídlení Lipna

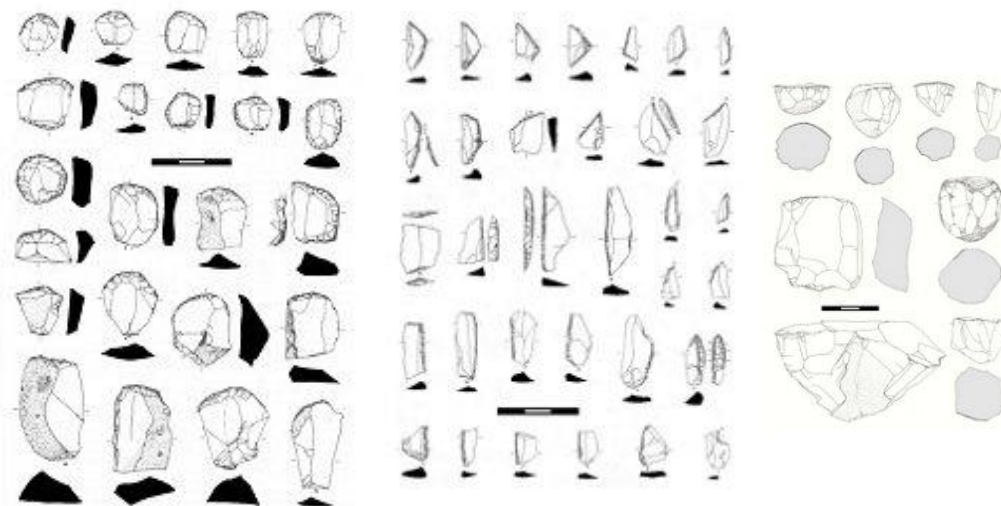
Období mezolitu - střední doby kamenné (cca 8300 - 5500 před Kristem) - charakterizuje lovecko-sběračský způsob života. Lidé tehdy ještě nestavěli stálá, ale většinou pouze krátkodobá - sezónní sídliště. Živili se zejména lovem, sběrem bylin a žili v menších, mobilních skupinách, putujících za potravou nebo surovinami na mnohdy značné vzdálenosti. Jen výjimečně po nich proto nalezneme výraznější stopy, nenarazíme-li ovšem na častěji navštěvované místo, oblíbené pro hojnost potravy nebo výskyt cenných přírodních surovin.

Objev mnoha dosud zcela neznámých mezolitických lokalit v Dolnovltavické kotlině je velkou zásluhou zejména p. Zdeňka Petra a jeho přátel, kteří tu při poklesu hladiny lipenské přehradní nádrže v letech 1983-1985 na odkrytých březích nasbírali velké množství mezolitické štípané industrie. Výsledky jejich sběrů následně vlastními průzkumy ověřil a doplnil Dr. Slavomil Vencel z Archeologického ústavu ČSAV v Praze. Z celkem 15 poloh se postupně podařilo získat kolekci 2620 kusů nástrojů, jejich polotovarů, jader a velké množství výrobního odpadu z importované i místní suroviny. Objevené lokality leží v nadmořské výšce 723-725 m a představují první doklad mezolitického osídlení horského území v Čechách.

Z 15 zjištěných poloh s nálezy štípané industrie můžeme jen 5 nebo 6 považovat za doklady skutečných sídlišť. Ostatní nálezy pak svědčí spíše o intenzivním využívání zdejší krajiny mezolitickým obyvatelstvem. Dosud nejvýznamnější mezolitickou lokalitou v oblasti lipenské přehradní nádrže je lokalita Hůrka 4 (obr. 2 - oranžově v černém kruhu), ležící na dnešním ostrově - poloostrově (kóta 736 m.n.m.) asi 4 km jihovýchodně od městečka Horní Planá. Nápadnou ostrožnu při soutoku Vltavy s Ostřicí využívali lidé i později. O tom svědčí nález části broušeného nástroje i keramika z mladší nebo pozdní doby kamenné. Z Hůrky pochází celkem 2256 kusů mezolitické štípané industrie, což je 86% zlomků ze všech 15 nalezených lokalit. V souboru převládá výrobní odpad (cca 65%) a polotovary (cca 22%), dochovala se ale i řada jader (ukázky na obr. 5), jejichž otłoukáním vznikaly nástroje (cca 7,5%), a také téměř 120 nástrojů samotných. Nejhojněji jsou zastoupena škrabadla (ukázky na obr. 3) a mikrolity - čepelky či hroty (ukázky na obr. 4). Spektrum surovin, používaných na

lokalitě Hůrka 4 k výrobě nástrojů, je podle určení Dr. V. Nováka velmi rozmanitě. Převládá importovaný kropenatý rohovec z Franckého Jury (cca 65%), z lokálních surovin (celkem 25%) pak prokřemenělé hadce (cca 11%), opály a různé druhy křemene.

Zjištění velmi intenzivního osídlení v relativně vysoko položené (cca 700-800 m.n.m.) a původně dosti široké i ploché kotlině dnešní lipenské přehradní nádrže má velký význam hned z několika důvodů. Lokality byly objeveny náhodně (při poklesu hladiny) pouze na přístupné severovýchodní straně přehradní nádrže (druhá strana ležela v hraničním pásmu). V oblasti můžeme proto předpokládat existenci mnoha desítek dalších nalezišť tohoto stáří. Jejich hustá síť svědčí o běžné dostupnosti a intenzivním dlouhodobém využívání zdejší krajiny. Mezolitické obyvatelstvo tu možná mohlo přežívat poměrně dlouho do mladších období - neolitu. Nejbližší doklady neolitického osídlení jsou známy z území města Český Krumlov, vzdáleného vzdušnou čarou sotva 20 km. Velmi pestrá druhová skladba kamenných surovin, používaných zdejšími mezolitiky k výrobě nástrojů, dokládá jak jejich důvěrnou znalost místního prostředí, podmíněnou dlouhodobým pobytem, tak obchodní styky na značné vzdálenosti. Kontakty směrem na západ prozrazuje nejčastěji zastoupený kropenatý rohovec z Franckého Jury, tak méně hojný deskovitý pruhovaný sílex (pazourek) bavorského původu. To svědčí o naprosto běžném překračování Šumavy. Z českého vnitrozemí se naopak přinášel rohovec typu Český Kras (ze středních Čech) nebo křemenec typu Skršín (z Mostecká v severozápadních Čechách). Všechny zmíněné faktory dokládají velkou dynamiku zdejších relativně malých mezolitických lovecko-sběračských komunit, důkladnou znalost a intenzivní využívání regionu i rozmanité obchodní kontakty i na relativně velké vzdálenosti. Nevyřešenou otázkou prozatím zůstává vztah k nově příchozímu neolitickému zemědělskému obyvatelstvu, využívajícímu zejména níže položené oblasti vhodné k zemědělství.

Pro zájemce o hlubší poznání lokality doporučujeme seznámit se s publikací výsledků dosavadních průzkumů, kterou zveřejnil Dr. Slavomil Vencel v roce 1989 (Vencel, S. 1989: Mezolitické osídlení na Šumavě. Archeologické rozhledy XLI, 481-505). Článek obsahuje charakteristiky jednotlivých objevených lokalit, popisy nálezů a také bohatou obrazovou přílohu.

První zmínky o obcích a osadách regionu Český Krumlov

Abecední seznam dle obcí

Obec, osada První písemná zmínka

Bednáře 1518

Bělá 1361

Benešov nad Černou 1383

Blansko 1360

Blatná 1379

Blažov 1358

Bližná 1268

Bližší Lhota 1440

Bohdalovice 1310

Bohouškovice 1312

Boletice 1263

Bor 1790

Borová 1440

Brloh 1310

Budákov 1379

Bukovsko 1362

Černá v Pošumaví 1268

Černé Údolí 1790

Černice 1315

Čertyně 1365

Červený Dvůr 1600

Čeřín 1278

Český Heršlák 1316

Český Krumlov 1253

Další Lhota 1440

Dobechov 1378

Dobrkovice 1347

Dobrné 1310

Seznam řazený dle letopočtů

První písemná zmínka Obec, osada

1037 Zátoň

1220 Přídolí

1250 Rožmberk

1253 Český Krumlov

1257 Kaplice

1257 Vyšší Brod

1258 Světlík

1259 Nové Spolí

1259 Sedlice

1259 Spolí

1259 Rožmitál

1259 Michnice

1259 Sedlíkov

1262 Močerady

1263 Boletice

1263 Rychnov nad Malší

1263 Zlatá Koruna

1263 Kájov

1263 Kladné

1263 Křenov

1263 Záhorkov

1263 Křemže

1266 Velešín

1268 Černá v Pošumaví

1268 Dolní Vltavice

1268 Bližná

1268 Mokrá

1268 Mýto

Dolní Drkolná	1281	1268	Provodice
<u>Dolní Dvořiště</u>	1279	1272	Vyšný
Dolní Jílovice	1277	1272	<u>Hořice na Šumavě</u>
Dolní Přisahov	1278	1277	<u>Frymburk</u>
<u>Dolní Vltavice</u>	1268	1277	Dolní Jílovice
Drochov	1349	1278	<u>Horní Dvořiště</u>
Dubová	1371	1278	Zátes
<u>Frymburk</u>	1277	1278	Čeřín
Hartunkov	1379	1278	Dolní Přisahov
Hašlovice	1310	1278	Horní Přisahov
Hejlov	1789	1278	Herbertov
Herbertov	1278	1278	Hrudkov
Heršlák	1289	1278	Studánky
Hněvanov	1379	1279	<u>Dolní Dvořiště</u>
Hodňov	1440	1279	Chlum
Holkov	1378	1281	<u>Chvalšiny</u>
<u>Horní Dvořiště</u>	1278	1281	Dolní Drkolná
<u>Horní Planá</u>	1332	1289	Heršlák
Horní Přisahov	1278	1290	Velké Strážné
<u>Hořice na Šumavě</u>	1272	1293	Němče
Hradiště	1400	1300	Kladenské Rovné
Hrudkov	1278	1305	Předmostí-Frýdava
Hubenov	1383	1305	<u>Slavkov</u>
Hůrka	1408	1310	<u>Brloh</u>
Chlum	1279	1310	<u>Bohdalovice</u>
Chlumec	1483	1310	Dobrné
Chlumeček	1440	1310	Hašlovice
Chmelná	1379	1310	Lužná
Chodeč	1381	1312	Chuchelec
Chuchelec	1312	1312	Pořešinec
<u>Chvalšiny</u>	1281	1312	Bohouškovice
Jánské Údolí	1748	1312	Výnězda
Jaroměř	1361	1312	<u>Pořešín</u>
Jelm	1440	1312	Mezipotočí
Jenín	1379	1315	<u>Černice</u>
<u>Kájov</u>	1263	1315	Skřidla

Kaliště	1316	1316	<u>Český Heršlák</u>
<u>Kaplice</u>	1257	1316	Rájov
Kladenské Rovné	1300	1316	Rájov
Kladné	1263	1316	Kaliště
Klení	1446	1332	<u>Horní Planá</u>
Kovářov	1694	1336	<u>Štěkře</u>
Kovářov	1379	1338	Lachovice
Krnín	1395	1339	<u>Malšín</u>
<u>Křemže</u>	1263	1340	Svéráz
Křenov	1263	1347	Dobrkovice
<u>Kuklov</u>	1378	1347	Slupenec
Kuří	1412	1347	<u>Větrní</u>
Květoňov	1349	1349	Novosedly
Lachovice	1338	1349	Květoňov
Lazec	1440	1349	Drochov
Lhotka	1543	1358	<u>Střítež</u>
Louče	1440	1358	Žďár
<u>Loučovice</u>	1361	1358	<u>Omlenička</u>
Lužná	1310	1358	Blažov
Machovice	1379	1358	Stradov
<u>Malonty</u>	1360	1358	<u>Omlenice</u>
<u>Malšín</u>	1339	1358	<u>Soběnov</u>
Mezipotočí	1312	1358	Smrhov
Meziříčí	1439	1360	Valtěřov
Michnice	1259	1360	<u>Blansko</u>
Milná	1373	1360	<u>Tichá</u>
Močerady	1262	1360	<u>Malonty</u>
Mokrá	1268	1360	<u>Tichá</u>
Moravice	1400	1361	Trojany
Mostky	1366	1361	<u>Loučovice</u>
Mříč	1440	1361	<u>Bělá</u>
Mýio	1268	1361	Jaroměř
Nahořany	1379	1361	Velíška
Němče	1293	1362	Bukovsko
<u>Nová Ves</u>	1379	1365	Čertyně
Nové Domky	1789	1366	Mostky
Nové Spolí	1259	1368	Radčice
Novosedly	1349	1369	Rozpoutí

Olšina	1440	1371	Dubová
<u>Omlenice</u>	1358	1372	Rojšín
<u>Omlenička</u>	1358	1372	Ostrov
Osek	1379	1373	Milná
Ostrov	1372	1375	Práčov
Plešovice	1440	1376	Zátoňské Dvory
<u>Pořešín</u>	1312	1378	<u>Kuklov</u>
Pořešinec	1312	1378	Dobechov
Posudov	1379	1378	Holkov
Práčov	1375	1379	Hartunkov
Provodice	1268	1379	<u>Nová Ves</u>
Předmostí- Frýdava	1305	1379	Jenín
Přelštice	1470	1379	Rybník-Certlov
<u>Přídolí</u>	1220	1379	Všeměřice
Přísečno	1541	1379	Blatná
Přízeř	1379	1379	Kovářov
Radčice	1368	1379	Posudov
Radslav	1440	1379	Svatonina Lhota
Rájov	1316	1379	Chmelná
Rájov	1316	1379	Machovice
Ráveň	1380	1379	Osek
Rojšín	1372	1379	Záhořanky
Rozpoutí	1369	1379	Přízeř
<u>Rožmberk</u>	1250	1379	Hněvanov
<u>Rožmitál</u>	1259	1379	Budákov
Rybník-Certlov	1379	1379	Štedrkov
Rychnov nad Malší	1263	1379	Všeměřice
Rychtářov	1690	1379	Nahořany
Sedlice	1259	1379	Těchoráz
Sedlíkov	1259	1380	Ráveň
Skláře	1788	1381	Chodeč
Skřidla	1315	1383	<u>Benešov nad Černou</u>
Skupečné	1437	1383	Hubenov
<u>Slavkov</u>	1305	1387	Stupná
Slubice	1410	1389	Záluží
Slupenec	1347	1395	Krnín

Smrhov	1358	1400	Moravice
<u>Soběnov</u>	1358	1400	Hradiště
Spolí	1259	1401	Velislavice
Stradov	1358	1408	Hůrka
<u>Střítež</u>	1358	1410	Suš
Studánky	1278	1410	Slubice
Stupná	1387	1412	Kuří
Suš	1410	1437	Skupečné
Svatonina Lhota	1379	1439	Meziříčí
Svatý Tomáš	1522	1440	Radslav
Svéráz	1340	1440	Bližší Lhota
<u>Světlík</u>	1258	1440	Další Lhota
Šebanov	1530	1440	Hodňov
Štedrkov	1379	1440	Jelm
<u>Štěkře</u>	1336	1440	Olšina
Těchoráz	1379	1440	Žlábek
<u>Tichá</u>	1360	1440	Plešovice
<u>Tichá</u>	1360	1440	Loučej
Trojany	1361	1440	Borová
Valtěřov	1360	1440	Lazec
<u>Velesín</u>	1266	1440	Chlumeček
Velislavice	1401	1440	Mříč
Velíška	1361	1446	Klení
Velké Strážné	1290	1470	Přelstice
<u>Větrní</u>	1347	1483	Chlumec
Vinná	1841	1507	Vojslavy
Vojslavy	1507	1518	Bednáře
Všeměřice	1379	1522	Svatý Tomáš
Všeměřice	1379	1530	Šebanov
Výnězda	1312	1541	Přísečno
Vyšný	1272	1543	Lhotka
<u>Vyšší Brod</u>	1257	1600	<u>Červený Dvůr</u>
Záhorkov	1263	1690	Rychtářov
Záhořanky	1379	1694	Kovářov
Záluží	1389	1748	Jánské Údolí
Zátes	1278	1788	Skláře
Zátoň	1037	1789	Hejlov
Zátoňské Dvory	1376	1789	Nové Domky

<u>Zlatá Koruna</u>	1263	1790	Černé Údolí
Žďár	1358	1790	Bor
Žlábek	1440	1841	Vinná

Raně středověké (slovanské) osídlení regionu Český Krumlov

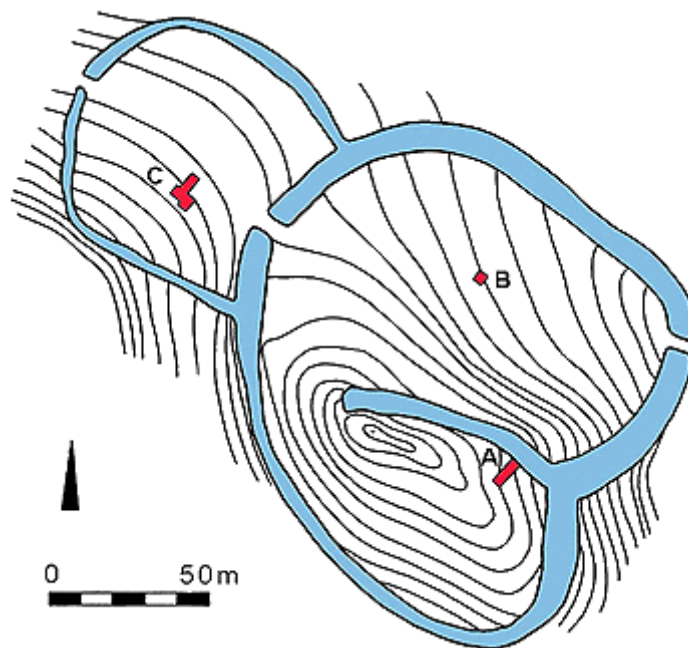

Raný středověk započal v Čechách, a tedy i v regionu Český Krumlov, někdy v průběhu 1. poloviny 6. století po Kristu, kdy do Čech přišli první Slované. Není však vyloučeno, že tehdy asi téměř liduprázdný pomezí region nově kolonizovaného území Slované osídlili až o něco později. Hustotou i charakterem osídlení se region Český Krumlov v raném středověku velmi podobal předchozímu pravěku. Také archeologické památky - movité i

nemovité, se od těch pravěkých příliš neliší. Známe zejména hradiště, některá mohylová pohřebiště a zatím vzácně i pozůstatky venkovských sídlišť. Dvě významné změny však přesto zmínit musíme. Region Český krumlov se poprvé ve svých dějinách ocitá ve světle psaných pramenů - listin. Ze závěru tohoto období, z konce 12. století, se v nejjižnějším cípu Čech dochovaly i nejstarší památky skutečné zděné architektury - románské kostelíky, stavěné z kamenů spojovaných maltou. Nejstarší dnes známou raně středověkou lokalitou v regionu Český Krumlov je přímo území města Český Krumlov. Slované se tu usídlili již velmi záhy - v 8. století po Kristu. Zdejší sídliště patří k těm vůbec nejstarším, která v jižních Čechách archeologové doposud našli. Pozůstatky jedné zahloubené chaty - polozemnice (Grubenhaus), tu v letech 1991 a 1992 prozkoumal archeolog P. Břicháček. Necelá desítky zlomků keramických nádob z 8. - 12. století pochází i z několika dalších míst na území města Český Krumlov. Typickou raně středověkou památkou jsou v jižních Čechách mohylová pohřebiště. Několik pohřebních mohyl prozkoumali archeologové již ve dvacátých letech 20. století i v regionu Český Krumlov. Celkem 4 mohyly prokopali roku 1926 v trati Slabošovka poblíž Besednice A. Stocký s L. Jansovou. Některé nálezy z nich (uhlíky a spálené kosti) jsou dodnes uloženy v Národním muzeu v Praze. V Okresním vlastivědném muzeu v Českém Krumlově můžeme vidět keramickou nádobu z mohyl, zkoumaných o něco později K. Brdlikem a L. Franzem v poloze Mravenečník (Ameisberg) u Boletic. Další raně středověké mohyly tehdy prozkoumali i v nedaleké trati Kraví hora (Kuhberg).

Typické raně středověké hradiště, jehož existence byla ověřena archeologickým výzkumem, existuje na území regionu Český Krumlov dosud pouze jediné. Slované ho vybudovali v západní části **Křemežské** kotliny, na ostrožně nad Dobročkovským potokem východně od Kuklova někdy v 2. polovině 8. století. Hradiště o rozloze asi 2 ha mělo opevněnou akropoli a dvě předhradí, obehnaná valem a místy chráněná i příkopem. Teprve ze samého závěru raného středověku (konec 12. a 1. polovina 13. století) známe některé další opevněné polohy - malé strážní hrádky. Jeden z nich stával i na vrchu Raziberk u Boletic, v centru zdejšího královského újezdu.

V regionu Český Krumlov se nachází i jedna ze dvou nejstarších v písemných pramenech zmiňovaných lokalit v jižních Čechách - Zátoň (Ottau). Leží ve výrazné poloze nad řekou **Vltavou** asi v polovině cesty mezi Českým Krumlovem a **Rožmberkem**. Zátoňský újezd daroval podle mladších listinných falz benediktinskému klášteru v Ostrově již kníže Břetislav I. (1037-1055). Zátoň je také jedinou lokalitou v regionu Český Krumlov, o které je v písemných pramenech zmínka před koncem 12. století. I stavební počátky zdejší kaple sv. Jana Křtitele, známé zejména některými detaily své pozdněgotické přestavby, klademe dnes nejdříve do průběhu 13. století.

Pozůstatky předpokládané románské sakrální stavby z 12. či dokonce 11. století se doposud nepodařilo nalézt.

Jedinečnou památkou raně středověké (románské) architektury je bezesporu kostelík sv. Mikuláše v [Boleticích](#), postavený koncem 12. století v centru boletického knížecího a posléze královského újezdu. Spolu s nedalekým hrádkem na vrchu Raziberk byl vedle světské i symbolem duchovní správy a moci v centru zdejší zeměpanské državy. Kostel v [Boleticích](#) je nejstarší dosud stojící architekturou v regionu Český Krumlov. Pozdně románské kostely však stávaly před polovinou 13. století, kdy se v Čechách postupně začíná prosazovat gotický sloh, i jinde. Například již v roce 1220 zmiňují listiny existenci farního kostela v [Přídolí](#) u Českého Krumlova. Až krátce před koncem 1. poloviny 13. století byla vybudována i jediná dodnes dochovaná profánní pozdně románská stavba v regionu Český Krumlov - hranolová věž [hradu Rožmberk](#). Tato stavba však spadá již do následujícího období - středověku.

Osídlení regionu Český Krumlov bylo v raném středověku jistě daleko hustší, nežli naznačují zmíněné památky. To dokládají i nálezy z posledních let (pozůstatky raně středověkých sídlišť mezi [klášterem Zlatá Koruna](#) a městečkem Kamenný Újezd či bohatý soubor keramiky z intravilánu obce [Mirkovice](#)).

Středověká kolonizace regionu Český Krumlov

Od poloviny 12. století probíhala v českých zemích tzv. středověká kolonizace, během které vznikaly stovky nových osad, městeček, měst, hradů a klášterů, i když celá řada z nich během dlouhého historického vývoje zanikla a do dnešních dnů se nám z nich dochovaly pouze neobydlené zbytky a zříceniny, pomístní názvy či strohé písemné zmínky. O středověké osidlování Českokrumlovska se zasloužily především šlechtické rody a církevní řády, třebaže první osídlenci do této oblasti přicházeli již dávno před tím.

Nejstarší středověké správní středisko na Českokrumlovsku je doloženo archeologickými nálezy v lokalitě [Boletice](#) již v 6. - 8. století. Později do této oblasti zasahoval vliv kmene Doudlebů a rodu Slavníkovců. Raně středověké osídlení v Boleticích dokládá i původně románský kostel sv. Mikuláše ze 12. století. Jako první zahájily středověké osidlování hraničních hvozdů církevní řády, neboť nejstarší písemná zmínka je z roku 1037, kdy český kníže Břetislav daroval ves Zatoň ostrovskému benediktinskému klášteru, který zde před rokem 1310 vystavěl malý klášter a od poloviny 12. století patřila ves Svéráz ke strahovskému premonstrátskému klášteru. Na konci 12. století se na Českokrumlovsku usadil český šlechtický rod Vítkovců, který zde svá sídla zakládal kolem poloviny 13. století. Soustavné kolonizaci tohoto kraje se věnoval také církevní řád cisterciáků. Většina nových osad však byla založena až v průběhu 14. století.

Značný vliv na kolonizaci tohoto hraničního území českého království ve 13. století měly obchodní stezky a cesty, po kterých se dopravovala především sůl z oblastí rakouských Alp i německých zemí do českého vnitrozemí. Českokrumlovskem procházelo již od 12. století několik větví tzv. Linecké cesty, jejíž směr ovlivňovaly porosty šumavských lesů a tok řeky Vltavy. Hlavní cesta směřovala od Lince přes Leonfelden k [Vyššímu Brodu](#), [Rožmberku](#), Zátoni a [Přídolí](#), pokračovala přes Český

Krumlov, [Boletice](#) a [Chvalšiny](#) ke Zlaté stezce nebo do Českých Budějovic. Druhá větev této obchodní stezky vedla z Lince přes Cáhlov (dnešní Freistadt), [Dolní Dvořiště](#), [Kaplici](#) a [Velešín](#) do Českých Budějovic. Další obchodní cesty vedly z Rakouska přes [Frymburk](#) či z německých zemí přes [Horní Planou](#). Podél těchto cest postupem doby vznikly obchodní osady i poddanská města a městečka.

O kolonizaci dosud jen zřídka osídlených oblastí Českokrumlovska se zasloužil především šlechtický rod [Vítkovců](#), jehož zakladatelem byl podle tradice [Vítek z Prčice](#) († 1194). Ten podle staré erbovní pověsti rozdělil svůj majetek mezi svých pět synů, a tak se rod Vítkovců rozdělil na pět rodových větví - pány z Krumlova, z Rožmberka, z Jindřichova Hradce, z Landštejna a ze Stráže, se společným heraldickým znamením pětিলisté růže. Nejstarším místem spjatým s činností Vítkovců na Českokrumlovsku byla ves Přídolí, zmiňovaná již roku 1220. Zřejmě nejstarším vítkovským sídlem byl [hrad Rožmberk](#), který byl písemně doložen k roku 1250, i když je zřejmé, že v této době hrad již stál a jeho vznik spadá nejspíše do první poloviny 13. století. Prvním doloženým držitelem hradu byl Vok z Rožmberka. Ve stejném období vznikl i krumlovský hrad, který byl písemně zmíněn roku 1253. Hrad, jenž tvořil malý hrádek s věží, byl zřejmě také vystavěn již v první polovině 13. století. Velmi záhy vznikla v podhradí mezi zákruty Vltavy obchodní osada uváděná již roku 1309 jako město. Význam krumlovského hradu se značně upevnil po roce 1302, kdy se stal sídlem rožmberského rodu, neboť spřízněný rod pánů z Krumlova vymřel. Rovněž kolem poloviny 13. století byl v hraničních hvozdech jako strážní hrad založen [Vítkův Hrádek](#). Většina hradů v tomto kraji tedy vznikla v období vlády českého krále Václava I. (1230 - 1253), kdy se v Čechách rozvinula výstavba královských i panských hradů, pro něž byla často volena tehdy oblíbená německá jména. Nejmladší ze středověkých rožmberských hradů na Českokrumlovsku byl [Dívčí Kámen](#) založený roku 1349.

Také vznik cisterciáckých klášterů ve Vyšším Brodě a Zlaté Koruně byl součástí středověké kolonizace Českokrumlovského území v polovině 13. století. I když o Vyšším Brodě, jako osadě při obchodní stezce, hovoří první písemné zmínky již roku 1257, klášter zde založil Vok z Rožmberka až roku 1259 jako poděkování za záchranu vlastního života v rozvodněné řece Vltavě a na přání zakladatele zde byla umístěna hrobka rožmberského rodu. Do Vyššího Brodu pak povolal mnichy cisterciácké řehole z hornorakouského Wilheringu u Lince, kteří dále pokračovali v zakládání dalších nových osad. Kolonizace tohoto území nebyla vedena pouze Vítkovci, ale také českým panovníkem Přemyslem Otakarem II., který chtěl v této oblasti posílit královský vliv, a tak zamezit dalšímu pronikání Vítkovců ve směru do vnitrozemí. Proto roku 1263 založil cisterciácký klášter Zlatá Koruna jako protiváhu Vyššího Brodu a v roce 1265 nové královské město České Budějovice. Nesmiřitelný postoj Vítkovců k novým královským držávám vyvrcholil vyplněním zlatokorunského kláštera roku 1276 i Českých Budějovic v roce 1278. Oba kláštery se záhy staly významnými centry vzdělanosti i duchovní kultury.

Do konce 13. století se na Českokrumlovsku připomíná celá řada nově založených menších i větších osad. K soustavnější kolonizaci tohoto území však docházelo až v průběhu 14. století, kdy zde vznikaly desítky nových osad převážně s osídlení z německého prostředí. Podle prvních písemných zmínek bylo na Českokrumlovsku ve 13. století kolem 50 osad a během 14. století zde vzniklo dalších asi 90 nových větších osad. Z osad, které ležely v blízkosti panských hradů, klášterů či na

důležitých obchodních stezkách, se během doby vyvinula městečka s právy konat týdenní i výroční trhy, užívat vlastní pečete, vařit pivo pro vlastní spotřebu či provozovat cechovní řemeslnou výrobu. V této době měly statut poddanského města Český Krumlov a Rožmberk a poddanskými městečky, která vznikla z osad převážně během 14. století, byly [Dolní Dvořiště](#), Dolní Vltavice, [Cetviny](#), [Frymburk](#), [Horní Dvořiště](#), [Horní Planá](#), [Hořice na Šumavě](#), [Chvalšiny](#), [Kaplice](#), [Křemže](#), [Přídolí](#), [Rožmitál na Šumavě](#), Rychnov nad Malší, [Vyšší Brod](#) a [Velešín](#).

Na Českokrumlovsku nesídlily pouze mocné rody [pánů z Krumlova](#) a [z Rožmberka](#), ale také četné vladyské a zemanské rody žijící na svých tvrzích a hrádcích. Značný majetek a vliv zde měli ve 13. století Bavorové ze Strakonic, s nimiž byly úzce spjaty vladyské rody z [Chlumu](#), z [Křemže](#) a z [Pořešína](#). Další rod, který se značnou měrou zasloužil o kolonizaci zdejšího kraje byli páni z Michalovic, kterým patřily [hrady Velešín](#) a [Sokolčův](#) a [tvrz Benešov](#). Jejich původ byl odvozen od panského rodu Markvarticů. Mezi vlivné vladyské rody patřili i Pouzarové z Michnic, Višňové z Větrní či vladyskové z Cipína. Během 14. a 15. století však začali Rožmberkové upevňovat své pozice v této oblasti, a proto skupovali či jiným způsobem získávali sídla nižší šlechty, což vedlo k jejich opuštění, postupnému chátrání a zániku či k úmyslnému boření řady hrádků a tvrzí na Českokrumlovsku.

Archeologické výzkumy v regionu Český Krumlov

I když první náhodné archeologické nálezy z regionu Český Krumlov pocházejí již z konce 19. století a nejstarší zprávy o zdejších hradištích jsou ještě asi o sto let starší, netěšila se tato oblast nikdy takovému zájmu archeologů, jako například úrodné Polabí, nebo střední či severozápadní Čechy. Region Český Krumlov byl po celý pravěk i raný středověk, do 12. - 13. století, okrajovou - pomezní sídelní oblastí. Relativně řídké osídlení se tu koncentrovalo v několika úrodnějších enklávách (Chvalšinsko, Boleticko). Ojedinelé nálezy pravěkých předmětů a opevněné výšinné polohy naznačují pak průběh dálkových komunikací. Ty směřovaly vesměs severojižním směrem - z Podunají do nitra české kotliny.

První archeologické památky - pravěká hradiště a středověké hrádky - byly v regionu Český Krumlov dokumentovány již na sklonku 18. století. Nejstarší nákres valového opevnění keltského oppida Třísov se dochoval na jednom z listů Josefského mapování Čech z let 1782-1784. I dodnes patrné valy středověkého hrádku na Razibergu u Boletic uvádí poprvé J. Schaller ve své Topografii českého království z roku 1789. Během 19. století pak postupně přibývaly i další lokality. Kromě pozůstatků opevnění, to byly i další druhy památek - například mohyly z doby železné u Čertyně a Zaluží. V roce 1888 je objevil a prokopal kustod a pozdější ředitel muzea v Českých Budějovicích Adolf Lindner.

Z konce 19. století pocházejí i **první ojedinělé nálezy pravěkých kamenných a bronzových předmětů**. Tak se našly bronzové sekerky u Dolní Vltavice, Černé v Pošumaví (kolem r. 1882) a Novosedel u Kájova (1898) i dva bronzové meče mohylové kultury střední doby bronzové (cca 1500 - 1250 před Kristem) poblíž hradu Vítkův Hrádek (1883). Další nálezy pocházejí z doby po přelomu století: bronzový hrot kopí z mladší doby bronzové (cca 1250 - 900 před Kristem) z Vyššího Brodu (1910), kamenné pozdně eneolitické (cca 2700 - 2000 před Kristem) sekerky z Michnice (1911) a okolí Benešova nad Černou (1932) nebo bronzový meč z Boletic (1925).

Hromadné nálezy pravěkých nástrojů, šperků, zbraní či jejich zlomků - tzv. **depoty**, patří k významným dokladům pravěkého obchodu. V regionu Český Krumlov se dva takové depoty našly poblíž obchodních cest, využívaných posléze i ve středověku. Tím prvním bylo 165 měděných hřiven ze starší doby bronzové (cca 2000 - 1500 před Kristem) v Havaldě u [Chvalšín](#) roku 1904, druhým pak soubor bronzových předmětů ze střední doby bronzové (cca 1500 - 1250 před Kristem), nalezený roku 1948 v [Hořicích na Šumavě](#).

Doba prvního většího systematického zájmu o některé části regionu Český Krumlov spadá do meziválečného období a je neoddelitelně spjata se jménem kájovského vrchního učitele Karla Brdlika. Nedlouho po skončení 1. světové války se systematickým vyhledáváním archeologických lokalit, zvláště v okolí [Chvalšín](#), [Boletic](#) a [Kájova](#). Některá objevená mohylová pohřebiště a sídliště v průběhu 20. a 30. let 20. století také zkoumal. Po odborné stránce spolupracoval zejména s profesorem pražské německé university Leonhardem Franzem. Nálezy pečlivě evidoval a ukládal do Muzea Šumavy v [Horní Plané](#), zřízeného roku 1923. Větší část pravěké sbírky hornoplánského muzea, včetně originálních evidenčních karet, je dodnes uložena v Okresním vlastivědném muzeu v Českém Krumlově. V roce 1966 ji katalogizoval A. Beneš.

Také **první skutečné archeologické výzkumy** v regionu Český Krumlov provedli čeští i němečtí archeologové ve 20. a 30. letech 20. století. V roce 1926 prokopali Albín Stocký a Libuše Jansová několik slovanských mohyl u [Besednice](#), v letech 1931/32 provedli postupně E. Simbriger a L. Franz menší sondáže na hradišti Radischenberg (dnes vrch Hradiště) u [Kaplice](#) a v letech 1933/34 prozkoumali L. Franz s A. Liebussem malou jeskyňku pod skalním převísem u Dobrkovic ([Dobrkovická jeskyně](#)). Jeskyňku s pravěkými nálezy (starší doba bronzová - 2000 - 1500 před Kristem, doba halštatská - 700 - 400 před Kristem) prokopali v té době nedaleko osady Svíba i K. Brdlik.

Po 2. světové válce nebyl region Český Krumlov po dlouhou dobu archeologicky systematicky sledován. Jednotlivé **archeologické výzkumy na některých vybraných zajímavých či ohrožených lokalitách** tu prováděli odborníci z různých institucí. Archeologové Národního muzea v Praze provedli menší sondáže na Razibergu u Boletic (E. Soudská 1954) a na [slovanském hradišti u Kuklova](#) (J. Neustupný, M. Slabina, V. Chocholoušek 1968-69). V letech 1954-83 prováděl J. Břeň rozsáhlý výzkum [keltského oppida Třísov](#). J. Poláček z Jihočeského muzea v Českých Budějovicích se v letech 1960-74 zaměřil na systematický výzkum [hradiště z doby bronzové na Dívčím Kámeni](#). Středověký hrad [Dívčí Kámen](#) zkoumal v roce

1962 A. Hejna z Archeologického ústavu ČSAV v Praze. V letech 1973-76 prozkoumal i [hrad Velešín](#) a hrádek v poloze Velešín - Kamenná věž. A. Beneš z plzeňské expozitury Archeologického ústavu objevil v 60. letech dosud zcela neznámá výšinná sídliště a hradiště u Kladenského Rovného, Křenova a Lazce západně od Českého Krumlova.

Po roce 1990 se archeologové soustředili na provádění záchranných archeologických výzkumů v historických jádrech měst a obcí. Díky zvýšené stavební aktivitě tu hrozilo archeologickým památkám největší nebezpečí. Na prvním místě musíme jmenovat město Český Krumlov, důležité archeologické výzkumy však proběhly i ve Chvalšínách, Benešově nad Černou, [Horním Dvořišti](#) i jinde. Důležitý byl i objev románského zdiva kostelíka sv. Jana Křtitele v Zátoni.

Obnovený zájem o systematickou prospekci v regionu sledujeme zhruba od 90. let 20. století. Již koncem 80. let 20. století publikoval S. Vencel nález pozůstatků téměř dvacítky sídlišť ze střední doby kamenné - mezolitu (cca 8500 - 5500 před Kristem), které objevil po obou březích lipenské přehradní nádrže. Souběžně probíhal v regionu projekt evidence nemovitých archeologických památek (J. Michálek, P. Zavřel). V polovině 90. let na něj navázali pracovníci Okresního vlastivědného muzea v Českém Krumlově svými průzkumy zejména v okolí [Chvalšín](#), [Kájova](#), [Blanska](#) u [Kaplice](#) a v oblasti zvané "Kouty" mezi [Zlatou Korunou](#) a Kamenným Újezdem. V poslední době se pak archeologové z různých pracovišť zaměřili i na vyhledávání dosud neobjevených výšinných sídlišť a hradišť (např. nově nalezené pravěké hradiště na vrchu Stržíšek u [Brloha](#), nebo výšinné sídliště v poloze Velešín - Kamenná věž) a na průzkum a dokumentaci zaniklých pozůstatků dolování a rýžování drahých kovů (Zlato a stříbro ve středověku regionu Český Krumlov).

Hospodářství regionu

strana 59 - 81

Historie hospodářství v regionu Český Krumlov

Českokrumlovsko patřilo vždy po hospodářské stránce k chudším podhorským a příhraničním oblastem s převažujícím zemědělstvím a řemeslnickou malovýrobou. Územím Českokrumlovska vedla ve středověku tzv. Linecká stezka z oblasti Lince v Rakousku a směřovala do Čech. Podél této obchodní stezky vznikla ve 13. století celá řada měst, městeček, hradů, klášterů a vesnic. Pro tato města a městečka byla typická cechovní výroba a na venkově zcela jednoznačně převládala zemědělská produkce. V 15. a 16. století nastal v okolí Českého Krumlova rozkvět hornictví,

neboť se zde těžilo stříbro. Během následujících staletí došlo k útlumu těžby drahých kovů, avšak hornické podnikání opět ožilo v 19. století, kdy se v regionu začala těžit tuha.

Průmyslové podnikání se začalo rozvíjet na Českokrumlovsku až ve druhé polovině 19. a první třetině 20. století. Místní průmysl se zde rozvíjel jen velmi zvolna a stále přetrvával domácký charakter malovýroby. Z tradičních hospodářských oborů zde prosperovaly papírenství, textilnictví, těžba a zpracování dřeva a rašeliny nebo těžba grafitu. Domácí rukodělná výroba zpracovávala a využívala dřeva ze šumavských lesů jako základní suroviny ke zhotovování náradí, náčiní, nábytku, sirek či dřeváků.

Mezi nejvýznamnější podnikatelské aktivity v regionu patřily tuhodoly v Českém Krumlově, Hůrce a Černé v Pošumaví, železárna v Holubově - Adolfově, textilní továrny ve Zlaté Koruně či papírny v Českém Krumlově, Větrní a Loučovicích.

K dopravě přírodního bohatství a průmyslových produktů sloužilo několik významných dopravních zařízení, jako umělý Schwarzenberský plavební kanál a přirozený tok řeky Vltavy, které sloužily k přepravě dříví ze šumavských lesů. Teprve později byla budována základní síť železnic - koněspřežná dráha z Českých Budějovic do Lince, pošumavská železnice z Českých Budějovic do Želnavy či elektrická dráha Rybník - Lipno.

Historie průmyslové produkce v regionu Český Krumlov

Nástin vývoje průmyslu na Českokrumlovsku a Kaplicku do roku 1945.

Některé podniky, mající charakter průmyslových závodů, jako jsou pivovary, vápenky, cihelny, pily a případně další, existovaly na Českokrumlovsku a Kaplicku od dávných dob. Jednalo se o skrovné závody, které se časem leckde rozšiřovaly a některé z nich existují ještě dnes. Vedle nich se začaly od počátku 19. století pod dojmem tehdejšího obecného technického pokroku budovat manufaktury a později podle povahy výroby skutečné továrny. Takových podniků nebylo v průběhu asi 150 let na území nynějšího regionu Český Krumlov mnoho a do dnešní doby se jich v provozu udržela jen menší část. V roce 1890 pracovalo v oblasti průmyslu v okrese Český Krumlov 2 329 osob, což bylo 3,9 % z celkového počtu obyvatelstva. Srovnávat se s průmyslově vyspělejšími okresy ve středních a severních Čechách českokrumlovský okres ovšem nemohl. Příčin, proč Českokrumlovsko a vůbec jižní Čechy ve vývoji průmyslu zaostávaly, bylo více. Předně to byl nedostatek průmyslových surovin a energetických zdrojů, nedostatek investičního a provozního kapitálu, nevyhovující dopravní síť spojená s pomalou výstavbou železnic, a tím i špatné spojení s ostatním světem, a v neposlední řadě i konzervatismus a váhavost lidí, kteří by byli mohli něco pro rozvoj průmyslu udělat. Průmyslové závody, které tu vznikaly, se opíraly o surovinovou základnu z místních zdrojů a podle ní pak upravovaly své skromné výrobní programy.

Vedle jistých náznaků určitého hospodářského rozvoje v první polovině 19. století se již koncem 50. let projevila obecně v jižních Čechách první stagnace u existujících továren, zaviněná zvláště zdražením otopu a vysokými dopravními náklady. Chybějící železniční spojení znemožňovalo již v zárodku úspěšný boj o trhy. Na Českokrumlovsku se tato situace nejvíce dotkla sklářství, výroby sukna a částečně papíru. Naopak dobrý odbyt zboží vykazovaly hamry vyrábějící koso (zejména na Kaplicku - Mostky), ubýval zájem o nože na ruční řezání slámy v důsledku zavádění

jednoduchých řezaček, prosperovaly tuhové doly, železárna v Holubově, strojírna ve Zlaté Koruně a přádelna Inu v Novém Spolí u Českého Krumlova.

Období let 1871 - 1875 bylo ve znamení vysoké hospodářské konjunktury, která se během následujících let změnila na hlubokou depresi. Krize začala již v květnu 1873 a záhy zachvátila všechny sféry hospodářského života. Na poměrně dobré úrovni zůstala i nadále těžba tuhy, která byla soustředěna do okolí Černé v Pošumaví a Českého Krumlova, jak tomu nasvědčuje výčet tehdejších závodů.

Na Kaplicku byla největším závodem celulózka v Loučovicích. Pro zajímavost lze uvést i několik drobných podniků, zabývajících se zpracováním ovčí vlny: přádelna Josefa Zückerta v Českém Krumlově (byla v provozu jen do konce roku 1871), přádelna bratří Wozelků aj.

Za zmínku stojí uvést seznam pivovarů počátkem 70. let na Českokrumlovsku: Benešov nad Černou, Frymburk, Vyšší Brod - klášter, Vyšší Brod - město, Kaplice - velkostatek, Kaplice - město, Český Krumlov - velkostatek, Český Krumlov - město, Český Krumlov - prelátství, Horní Dvořiště, Pohoří na Šumavě, Rychnov nad Malší, Rožmberk nad Vltavou, Rožmitál na Šumavě, Černá v Pošumaví, Horní Dvořiště, Velešín, Cetviny. Lihovar byl na celém území jen jeden, a to ve Vyšším Brodě. Po přerušení výroby zahájil provoz opět počátkem roku 1874 a později byl zavřen podruhé. Krátkodobě existující lihovar v Budákově zastavil činnost koncem roku 1872.

Z počátku 90. let (1893) jsou k dispozici jednoduché seznamy průmyslových závodů na okrese Český Krumlov: Václav Schinko, Český Krumlov (stavební a nábytkové truhlářství, 34 zaměstnanců), K. Schönbauer, Český Krumlov (továrna na pozlacování rámu, 98 zaměstnanců), Ignác Spiro, Český Krumlov (papírna, 182 zaměstnanců), František Knechtel, Český Krumlov (továrna na pozlacování rámu, 45 zaměstnanců), Josef Priesl, Český Krumlov (stavitelství, 173 zaměstnanců), bratři Porákové - Arnošt Porák, Český Krumlov (tuhové doly 137 zaměstnanců), bratři Wozelkové, Český Krumlov (továrna na sukno, 58 zaměstnanců), schwarzenberské tuhové doly v Černé v Pošumaví a v Hůrce (712 zaměstnanců), František Schullerbauer, Zlatá Koruna (slévárna, 15 zaměstnanců),

M. D. Roth, Zlatá Koruna (sirkárna, 64 zaměstnanců), Ignác Spiro, Větrní (papírna a celulózka, 460 zaměstnanců - sklárna Josefův Důl (26 zaměstnanců), Nové Spolí (přádelna Inu a konopí, 196 zaměstnanců).

Tento stav závodů se (až na několik zrušených) do konce první světové války nezměnil. Rovněž celé období předmnichovské republiky nezaznamenalo v tomto směru podstatných změn. Počet průmyslových závodů se dále zmenšil a při životě se udržely jen ty, které měly dostatek sil na překonání těžkých let hospodářské krize v třicátých letech.

Povšimněme si nyní blíže hlavních závodů. Po zrušení kláštera Zlatá Koruna v roce 1785 mniši odešli a budovy zůstaly řadu let prázdné. Nebylo pro ně využití a začaly

propadat zkáze. První zájemce o pronájem klášterních budov se dostavil do Zlaté Koruny až v květnu 1799 s úmyslem založit zde továrnu na předení bavlny. Objekty mu zřejmě vyhovovaly, a tak si je po nezbytných jednáních od správy velkostatku najal na dobu 15 let. Byl to Antonín Bernard Joss a provoz továrny zahájil roku 1810 na 10 strojích. Hrdý název továrna odpovídal však větší dílně typu manufaktury nežli závodu, jak si jej představujeme dnes. V továrně bylo zaměstnáno 50 lidí, po roce provozu již 86 pracujících na 13 a později na 17 strojích. Jossův podnik vyráběl několik let plným tempem a jeho odbytišti byla větší místa v blízkosti či vzdálenějším okolí. Již v roce 1809 byl trh hlavně v Českých Budějovicích a Českém Krumlově Jossovými výrobky nasycen, začal váznout, až bylo třeba výrobu na nějaký čas zastavit. Krátce nato Joss zemřel a továrnu převzali jeho bratři. Ani jim se však nevedlo lépe a v září 1812 s prvně proslychalo, že podnikání ve Zlaté Koruně zanechají. Pod dojmem těchto pověstí projevíli zájem o nájem klášterních budov bratři Jungbauerové, továrníci z Českých Budějovic. Jednání o pronájem skončilo v roce 1815 dohodou, podle níž v části kláštera zůstali bratři Jossové se svou přádelnou bavlny a bývalý konvent se 37 místnostmi získali Jungbauerové, kteří v něm zařídili továrnu na sukno. V této době bylo v továrně Jossových již 34 - 40 strojů, zatímco Jungbauerové začínali s 12 stroji na výrobu sukna a s 12 na výrobu kazamíru. Nemalé potíže měli zlatokorunští továrníci s opatřováním odborných dělníků, kteří sem začali přecházet na jejich pozvání z jiných míst. Jossovým šel podnik nadále špatně, upadli do dluhů a koncem května 1821 ze Zlaté Koruny odešli.

Představu o věkovém složení dělníků zaměstnaných v továrně Jungbauerových podává dochovaná část seznamu dělníků z roku 1821, mezi nimiž je uvedeno několik dětí ve věku od 11 do 15 let.

Petr Steffens z Cách pokračoval v podnikání v dosavadní továrně, ale již v roce 1850 se začal zajímat o změnu výroby. Bez souhlasu správy velkostatku, do jehož kompetence klášterní budovy náležely, a proti vůli státních úřadů zřídil tu slévárnu železa, strojírnou a další provozy. Existence továrny byla legalizovaná až v roce 1854. Steffensův podnik vážně ohrozil stavební podstatu klášterních objektů a poškodil je do té míry, že byly interiéry prakticky zničeny. Výrobky zlatokorunské slévárny a strojírnny se prodávaly zejména na českokrumlovském a českobudějovickém okrese a vyvážely se do Rakouska a do jiných zemí. Tovární soustrojí bylo na vodní pohon o síle 40 koňských sil. Ze zařízení je třeba uvést 3 hoblovací stroje, 3 vrtací stroje, 9 soustruhů, 2 ventilátory, jeden obráběcí stroj a jednu pilu. Podnik zaměstnával (1875) 12 slévačů, dva kováře, 14 zámečníků, 7 soustružníků a dva truhláře. Ročně se tu zpracovávalo asi 600 q surového železa, 250 q kovářského železa, 2,5b q mědi, 1 q cínu a zinku. Výrobní sortiment: parní stroje a jejich součásti, rámové pily na parní a vodní pohon, hoblovací stroje na řezivo, průmyslové a zemědělské stroje, pluhý apod.

Po Steffensově smrti roku 1879 pracovala zlatokorunská továrna zprvu se střídavými úspěchy, ale od počátku 20. století bylo jasné, že dlouhé trvání mít nebude; továrna byla v roce 1908 zrušena.

Ve Zlaté Koruně existovaly také vedle textilních továren a strojírnny i další malé průmyslové podniky. Svým rozsahem byly pochopitelně malé, i když se jim honosně říkalo továrny. V dalším zrušeném klášterním objektu - v kapli sv. Markéty byl krátce po roce 1813 zřízen závod na výrobu slévárenských tyglíků z tuhy a roku 1815

tužkárna. Oba tyto závody využívaly jako surovinu tuhu, dováženou sem z právě otevřených tuhových dolů v okolí Černé v Pošumaví. Tyglárna měla jen krátké trvání. V tužkárně se vyrábělo 6 druhů tužek, které šly zprvu dobře na odbyt na domácím i rakouském trhu. Později tomu již tak nebylo, a proto byla výroba tužek v roce 1824 zastavena.

Nástupním podnikem v objektu někdejší tužkárny byl v letech 1843 - 1849 závod na výrobu sirek sušického továrníka Bernarda Fürtha a po něm jeho dvou synů. Nadějně se rozvíjející podnik v roce 1853 vyhořel, ale byl obnoven a celkem úspěšně bojoval na trzích se švédskými konkurenčními továrnami. Nakonec byl roku 1876 přece jen jako neprosperující zrušen. Fürthův závod ve Zlaté Koruně byl v roce 1881 vystřídán rovněž sirkárnou českobudějovické firmy M. D. Roth. I tento podnik zastavil roku 1902 svou činnost.

Mezi řemeslníky v Českém Krumlově vynikali od dávných dob soukeníci. V letech 1815 - 1820 jich bylo ve městě až 36 a byli mezi nimi i takoví, kteří zaměstnávali 20 - 24 tovaryšů. Jakmile však začaly lidskou práci nahrazovat stroje, nestačili soukeníci čelit konkurenci textilních továren - zejména libereckých a brněnských - a své živnosti museli zrušit. V roce 1860 tu bylo již jen 5 soukeníků a od roku 1871 žádný.

Význačným činitelem ve strojní výrobě sukna na Českokrumlovsku se stala továrna sourozenců Jungbauerových ve Zlaté Koruně, z nichž se, jak již bylo uvedeno, osamostatnil Čeněk Jungbauer. V březnu 1833 začal Jungbauer stavět samostatnou továrnu na sukno v Českém Krumlově na pravém břehu Vltavy a v roce 1835 v ní zahájil provoz. V hlavní budově pracovalo 17 strojů na vodní pohon, byla tam barvárna, lisovna, sklad hotového sukna a valcha. V továrně bylo zprvu zaměstnáno přes 60 lidí. Zboží se prodávalo zejména v jižních Čechách, v Horním Rakousku v části Švýcarska, Tyrolska a v pohraniční oblasti Bavorska. Dobře se rozvíjející podnik byl v noci ze 14. na 15. července 1848 postižen náhlou katastrofální povodní, při níž bylo provozní zařízení téměř zničeno. Podnik byl bez ohledu na snahy podnikatele o obnovení továrny likvidován koncem roku 1854.

Druhou malou továrnou na sukno v Českém Krumlově byl podnik Františka Wozelky v budově stojící při řece Vltavě, pod kostelem u mostu na konci

Kájovské ulice ([Kájovská č. p. 58](#)), založený v 60. letech 19. století. Wozelka byl celkem dobře známým dodavatelem sukna pro rakouskouherskou armádu. Uvádí se, že zde byly utkány látky, z nichž byly ušity uniformy granátníků ze [Schwarzenberské gardy](#).

Když po první světové válce - po roce 1918 - tyto odbytové možnosti odpadly, byla továrna zrušena. V dobách svých začátků měla továrna 13 spřádacích stolic se 450 vřeten. Soustrojí pohánělo vodní kolo měřící v průměru 19 stop (5,9 m) a v šíři 6 stop (1,8 m). Mělo výkon 10 koňských sil.

Když se ve 30. letech 19. století stával na Českokrumlovsku jedním z nejdůležitějších zemědělských produktů len, začalo se uvažovat o jeho strojním zpracování. Specializovaná přádelna lnu byla založena na pravém břehu Vltavy, nedaleko Českého Krumlova v září 1840 a po dokončení stavebních prací byla nová továrna počátkem roku 1843 v plném provozu. Po prvním rozšíření zaměstnávala v roce 1851 již 170 lidí. V roce 1852 byly zastaralé stroje nahrazeny novými s kapacitou 2 500 přaden. To měl závod již 203 zaměstnance (65 mužů, 58 žen 80 dětí) a stačil zpracovat ročně asi 2 160 q lnu. Po některých majitelských změnách skoupil koncem 60. let valnou část akcií Loepold Steinbrecher a závod se stal vlastnictvím jeho rodiny. V té době bylo v přádelně zaměstnáváno na 300 lidí. V roce 1875 pohánělo vodní kolo a dva parní stroje 30 spřádacích stolic, 22 strojů pro přípravu materiálu, 18 strojů na náradí a 5 344 vřeten. Počet zaměstnanců v důsledku racionalizačních opatření znatelně klesl a firma zaměstnávala jen 3 úředníky, 6 dozorců, 48 dělníků, 90 dělnic a 45 dětí. Přádelna zpracovávala ročně 3 864 q lnu. Od roku 1894 byly v továrně zavedeny i stroje na zpracování konopí. Podobně jako jiné průmyslové závody na okrese trpěla přádelna opakujícími se potížemi v odbytu výrobků, avšak za předmnichovské republiky prosperovala s výjimkou let všeobecné hospodářské krize poměrně dobře a dávala práci téměř 400 lidem. Za druhé světové války byl v továrně zaveden třísměnný provoz a výroba se zaměřila na válečné dodávky.

Význačným, před časem již zapomenutým a nyní opět obnoveným průmyslovým podnikáním na Českokrumlovsku bylo dobývání tuhy. Největší ložiska byla v okolí Černé v Pošumaví a Hůrky. Původní těžba tuhy byla zde až do roku 1811 omezena jen na nepravidelné kutání místních sedláků. K systematické těžbě tuhy došlo z popudu ředitele českokrumlovského velkostatku Arnošta Mayera, který rozpoznal její význam. Po přípravných pracích byla těžba tuhy v režii schwarzenberského velkostatku zahájena v roce 1812. Zprvu nepatrný závod se začal dobře rozvíjet a dosáhl již po 10 letech svého trvání dobré úrovně. Roku 1824 zde pracovalo už 50 mužů a v roce 1825 dosáhly některé šachty hloubky 24 m. V roce 1834 byl v dolech zaveden první parní stroj, v celé oblasti zcela ojedinělý. Sedláci v Hůrce prodali roku 1842 svůj důlní majetek společnosti A. Eggert. Roku 1847 zahájili těžbu sedláci v Mokré. Eggertův důl koupila schwarzenberská správa dolů v Černé roku 1886, selské doly v Mokré v roce 1892 a postupně i další menší důlní majetek v okolí. Počátkem 20. století činila roční těžba tuhy v rámci uvedené správy 7 889 vagónů, to je asi 78 890 tun.

Rozhodující význam pro vývoj těžby tuhy v okolí Černé mělo vybudování železniční trati z Českých Budějovic do Želnavy (1892), která navazovala na ostatní železniční síť v zemi. Jejím prostřednictvím se šumavská tuha začala dodávat do mnoha zemí Evropy. V té době bylo v dolech zaměstnáno 630 dělníků. Těžba se začala rozšiřovat do okolí a pokusy s těžbou se dělaly na mnoha dalších místech v celé oblasti. Součástí provozu dolů byla těžba rašeliny v okolí Černé, již se používalo pro

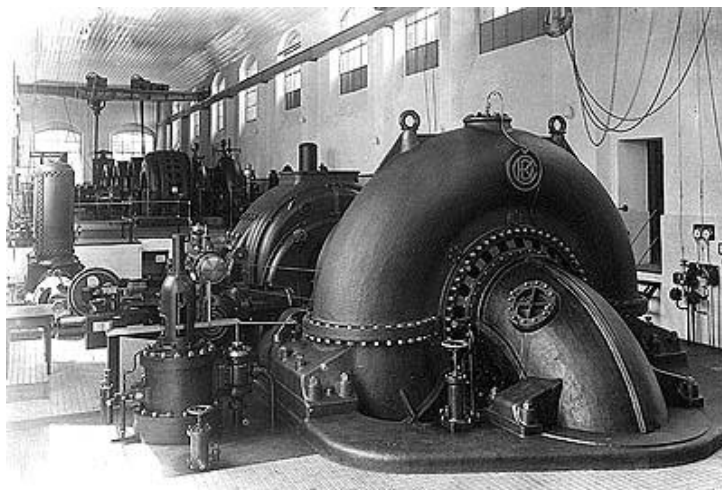
vytápění parních strojů, dále jako podestýlky ve stájích apod. V roce 1894 existovala v Dolní Borkové továrna na výrobky izolačních materiálů z rašeliny, která zanikla po několika letech. Po první světové válce ztratily doly většinu svých odbytových možností a závod začal upadat. Špatná hospodářská situace závodu vedla ke snižování mezd a propouštění dělníků z práce, což bylo příčinou mnoha dělnických bouří a stávek v závodě.

V samostatné blízkosti Českého Krumlova, u zámecké zahrady, existovaly od 70. let 19. století tuhové doly těžarstva, které založil Jan Jessl z Korosek u Českých Budějovic. Od roku 1867 mělo těžarstvo několik členů, z nichž nejvýznamnější byli dva bratři Porákové, pocházející z Trutnova. Roku 1876 koupila celý majetek těžarstva Anna Poráková a založila firmu Krumlovské grafitové závody. Po její smrti roku 1882 byly závody přejmenovány na Krumlovské grafitové závody - bratří Porákové. Porákové vlastnili v roce 1914 celkem 79 šachet v katastru obcí Český Krumlov: např. Kladné, Spolí, Přísečná, Vyšný, Novosedly, Křenov, Sloupenec a Mezipotočí.

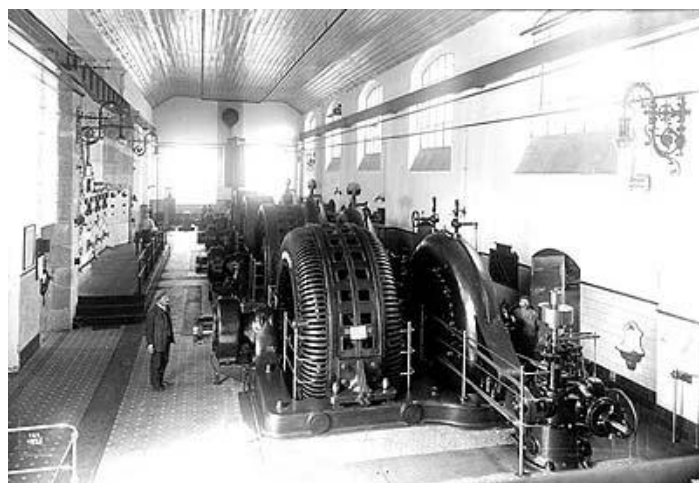
Produkce skla v regionu Český Krumlov se na počátku 19. století dochovala pouze v okolí Kaplice a Nových Hradů. Byly to známé buquoyské hutě, z nichž mladší se jmenovaly Janova (zrušena 1938), Pavlína (1852) a Stříbrná (1881), kde se vyrábělo rubínové sklo. Zánik skláren byl zaviněn podobně jako jinde nemožností obstát v konkurenci s ostatními závody tohoto druhu.

Zakladatelem významné hutě v Josefově Dole poblíž Horní Plané byl sklářský mistr ze Zvonkové Leopold Schnudermacher, který tu začal na jaře 1822 stavět huť, stoupu na písek, brusírnu, obytná a hospodářská stavení pro sebe a 10 velmi skrovných dvojdomků pro 20 sklářských rodin. V roce 1823 huť v Josefově Dole již pracovala. V pořadí druhý majitel huti, František Ricci z Lince, nedokázal udržet podnik v chodu, takže v roce 1858 provoz v huti ustal. Teprve v roce 1863 byl pro myšlenku obnovení sklárny získán známý huťmistr Karel Stölzle z Dolních Rakous, který ji koupil pro svou dceru a jejího manžela, skláře Josefa Palfingera. Oba skláři huť přestavěli a zvětšili její výrobní kapacitu, avšak krátký čas nato upadl Palfinger již jako samostatný podnikatel do finančních nesnází a musel po požáru v roce 1885 výrobu roku 1891 zrušit.

Výroba papíru na Českokrumlovsku má staletou tradici. Na jejím počátku byla městská papírna v Českém Krumlově, dodávající své výrobky do širokého okolí již v 16. století. Počátkem 19. století ji koupila rodina Pachnerova. Její člen Mořic Pachner, rytíř z Eggendorfu, ji vlastnil až do konce padesátých let minulého století. Tehdy byla papírna vybavena dvěma holendry a zpracovávala obvyklou surovinu - staré hadry - ve váze asi 900 q ročně. Roční výroba papíru v ní činila asi 600 q. Další dvě papírny - v Blansku a v Rožmberku - nesporně daleko menšího rozsahu - nebyly v té době již v provozu.

Na činnost českokrumlovské papírny navázal Ignác Spiro, zprvu nepatrný podnikatel, který koupil 11. 4. 1861 Pachnerův podnik. V roce 1866 papírna vyhořela, ale během půl roku byla dána opět do provozu. V roce 1867 koupil Spiro bývalý Pečkovský mlýn a zařídil v něm brusírnu dřeva. Tato nová surovina úplně potlačila dosavadní surovinu a dala podnět k obrovskému rozvoji papírenského průmyslu. Českokrumlovská továrna byla v roce 1879 přestavěna, zvětšena, vybavena zdokonaleným papírenským strojem, dalšími kotli a holendry. V Pečkovském mlýně byla v roce 1880 zřízena papírna a v roce 1883 velká celulózka. Dobré hospodářské výsledky umožnily Spirovi a jeho nástupcům neustálé zdokonalování a rozšiřování výroby i samotného závodu ve Větrní. Roku 1895 získala firma s dalšími společníky velké dílo v Čertově stěně u Vyššího Brodu a postavila zde elektrárnu. Získanou energii, která byla dosud v tomto kraji neznámá, využívala továrna pro sebe jen zčásti, ostatek výhodně prodávala městu Českému Krumlovu a některým dalším místům v okolí.

Současně se v továrně zvýšila míra vykořisťování dělníků, což vedlo k neustálým bojům a pracovním sporům, které vyvrcholily v roce 1925 tak zvanou Velkou stávkou. Dělnické boje se pak ve třicátých letech několikrát obnovily a končily se střídavými úspěchy osazenstva továrny. Po Mnichovské dohodě odešli z papírny prakticky všichni čeští dělníci, kteří se sem ale z valné části opět vrátili po skončení druhé světové války.

Co do velikosti a celkového významu druhý papírenský závod na okrese založil v roce 1884 v Loučovicích jako celulózku Arnošt Porák. Provoz továrny byl zahájen v září 1886. Denně se tu tehdy vyrábělo 8 tun celulózy. Již v roce 1888 bylo zařízení továrny pro velký zájem o její výrobky rozšířeno. Po nějakém čase cena celulózy klesla, a proto se majitel továrny rozhodl, že nebude prodávat celulózu, ale papír, a pro tento účel byly v letech 1895 a 1896 dány do provozu dva papírenské stroje a potom ještě další dva. V roce 1897 zaměstnával závod 17 úředníků a 350 dělníků a vyrobil 5 000 tun papíru z vlastní celulózy. Byly to většinou hedvábné papíry, papírové ubrousky, toaletní papíry a další druhy papíru, zejména balicího. Od prvních let trvání závodu se čas od času opakovaly v závodě mzdové spory dělníků nespokojených se svým postavením s jejich zaměstnavateli. V květnu 1901 závod zčásti vyhořel. Počátkem 20. století byl v Loučovicích postaven druhý závod s moderním zařízením, nazvaný Svatý Prokop. Byly v něm instalovány stroje na výrobu lepenky, které byly doplněny v roce 1907 dvěma papírenskými stroji. V roce 1907 se vyrábělo ve starším závodě Vltavský mlýn 564 vagónů celulózy, z nichž se 445 zpracovalo v papírně a lepenkárně a ostatek prodal jiným firmám. Dnes v tradici výroby papíru pokračuje závod Jihočeské papírny, a. s. , Větrní.

Více než stoletou tradici má v Českém Krumlově výroba obrazových lišt a rámců. Jako první zde vznikla koncem roku 1860 Schönbauerova dílna, která se zprvu specializovala na pozlacovačské práce a později rozšířila obor podnikání na výrobu obrazových rámců. Samostatný objekt zaměřený na tento provoz byl postaven L. Schönbauerem na okraji města v roce 1881. Druhý závod majitele F. Knechta byl na předměstí Tavírna a existoval v letech 1878 - 1893. Výrobky těchto závodů byly velmi vyhledávaným zbožím a jejich část šla na vývoz do mnoha zemí, především na Blízký východ. Závod U trojice převzal v roce 1923 do plného vlastnictví dosavadní společník firmy Julius Tschunko a v majetku jeho rodiny zůstala továrna až do konce druhé světové války. Pokračovatelem výroby lišt a rámců je v současné době podnik Lira.

Do oblasti stavebního průmyslu lze zařadit vápenky, jichž bylo na Českokrumlovsku několik (okolí Českého Krumlova a Černé v Pošumaví). Největší z nich stála na okraji města směrem na Kájov a náležela k českokrumlovskému velkostatku. Byla zrušena až v 60. letech 20. století. Druhá vápenka byla založena v roce 1886 ve Vyšném třemi českokrumlovskými podnikateli. Obě vápenky byly známé v široké oblasti, neboť dodávaly kvalitní stavební i hnojivé vápno.

Popudem k hospodářskému oživení Holubovska v 19. století se stalo postavení železné huti při Křemežském potoce českobudějovickými podnikateli Vojtěchem Lannou, Františkem J. Klavíkem a Janem Procházkou v roce 1841. Vysoká pec byla postavena z pískovce, dovezeného sem z okolí Rokycan, a součástí zařízení závodu bylo 11 vodních kol. Železná ruda nevalné jakosti se pro potřebu huti dobývala u Zahájí a Břehova, Hluboké nad Vltavou, u Strážkovic a v malé míře u Chmelné. V průměru obsahovala 23 - 24% kovu. V železárnách byli zaměstnání 3 úředníci, 4 dozorcí, 52 železářských dělníků, 10 topičů - topilo se dřevěným uhlím, 11 dělníků u vysoké pece, 14 slévačů, 16 hamerníků, 6 nástrojařů a zámečníků, 8 zedníků, tesařů a nádeníků. Nejednalo se tedy o malý závod, jak by se na první pohled mohlo zdát. Železárna byla na počest tehdejšího majitele českokrumlovského velkostatku nazvána

Adolf a pod místním názvem Adolf byla známa i ve světě. V dobách rozkvětu závodu se zde ročně vyrobilo na 1 000 tun surového železa a přes 300 tun litiny. Koncem 70. let 19. století železárna v Adolfově definitivně zanikla

Velmi starými výrobními závody bývaly na Českokrumlovsku hamry, využívající vody jako pohonu strojního zařízení. Zaměřovaly se jednak na výrobu kos a srpů, jednak hospodářského nářadí. Stávaly v Cetvinách, Loučovicích, Mostkách u Kaplice a Českého Krumlova i jinde. Jejich počet od 80. let 19. století neustále klesala a výroba se zaměřila výlučně na zhotovování zemědělského a lesnického nářadí.

Historie dolování v regionu Český Krumlov

Těžba stříbra a zlata měla pro společnost v minulých dobách zvláštní význam. Drahý kov zpracovaný na mince byl v době, kdy se ještě nepoužívaly symboly v podobě papírových bankovek, používán jako přímé platidlo a nebylo divu, že většina feudálních pánů usilovala o zisky z jeho těžby. Výsledky studia, které v současné době přinášejí archeologové středověku, posunují horizonty potvrzující těžbu stříbra a jeho zpracování v okolí Českého Krumlova ve srovnání s údaji z písemných pramenů daleko hlouběji do historie. Přestože byla snaha o získání především stříbra ve středověku takřka všudypřítomná, lze velký nárůst zájmu vyšší šlechty o tento druh podnikání datovat do druhé poloviny 15. století. Z období 50. let 15. století pocházejí známá falza Oldřicha II. z Rožmberka, datovaná do doby vlády Přemysla Otakara II. a do doby

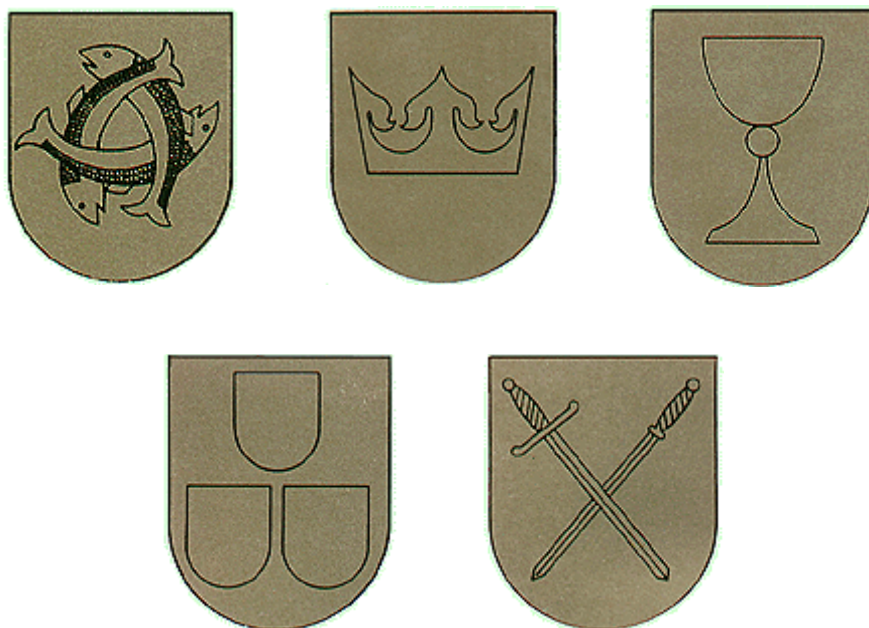
prvních Lucemburků na českém trůně. Jejich obsah je prostý. Rožmberkům byl údajně postoupen tzv. horní regál, tedy právo na vlastnictví všech drahých kovů dolovaných na jejich pozemcích. Tyto výhody byly potvrzeny ještě za doby vlády Vladislava II. Jagellonského a umožnily nebývalý rozkvět dolování na Českokrumlovsku (a nejen v jeho okolí), který vyvrcholil během prvních desetiletí 16.století. První dochované rožmberské privilegium podnikavým těžařům se datuje k roku 1475 a jako celá řada následujících v sobě zahrnuje nemalé výhody, které měly podnikatele stimulovat k rozpoutání „stříbrné horečky“. Jisté vyvrcholení představuje rok 1515, kdy Rožmberkové využili v rámci regálního práva také možnost stanovit podle vlastních představ báňské zákonodárství.

Základem báňského řádu Petra z Rožmberka pro krumlovské doly byl tzv. Annaberský řád, jenž posiloval moc báňských úředníků oproti majitelům těžařských podílů - tzv. kukusů. Každý regální pán a majoritní vlastník půdy (v tomto případě Rožmberkové) totiž pronajímal těžební oblasti podnikatelům, kteří měli za tzv.cupusy (povinné příspěvky zaručující průběh těžby) právo na podíly ze zisku, který byl rozdělován podle vlastnictví tzv. kukusů (podle řádu z roku 1515 jich bylo 128). Tam, kde Rožmberkové vlastnili půdu, na které se kutalo, byli majoritními pány a pronajímateli, tam, kde jim půda nepatřila, bývali sami pouze vlastníky určitého počtu kukusů. Hlavní úředníci báňské správy měli za povinnost vést účetní agendu, vyplácet mzdu najatým dělníkům, evidovat náradí a odevzdávat vytěžené stříbro. Teprve po vyúčtování byly odděleny náklady a zbytek zisku se rozdělil mezi těžaře. Vytěžená ruda se tavila (patřilo to mezi ustanovení obsažená v nájemních smlouvách) v hutích, které byly výhradně v rukou majitele, tedy Rožmberků. Dělníci na dolech bývali rozděleni do tří kvalifikačních kategorií (vyučení, pomocní, učedníci) a pracovali ve třisměnném provozu, který začínal ve čtyři hodiny ráno. Mzda jim byla vyplácena jedenkrát týdně za odpracované hodiny, lze se však setkat i se mzdou úkolovou. Většina důlních podnikatelů přicházela od sklonku 15. století z německy mluvících oblastí a nepřinášela s sebou pouze vidinu nových a ne špatně placených pracovních příležitostí, nýbrž také odlišný životní styl, a řada z nich také nekatolické vyznání. Zcela zvláštní význam měly skupiny přicházejících novokřtěnců. Nebylo divu, že početná dělnická kolonie i zvláště ustavené hornické cechy se dostávaly do konfliktů jak mezi sebou navzájem, tak především s krumlovským městským prostředím.

Celá druhá polovina 16. století se nesla ve znamení neustálých pokusů Viléma a Petra Voka z Rožmberka o rozpoutání nové „stříbrné horečky“, avšak proinvestované desetitisíce kop nepřinesly výraznější efekt. Mezi nejznámější akce směřující k obnově slávy (a hlavně výnosnosti) krumlovského dolování z počátku 16. století patří horní obdarování Viléma z Rožmberka z roku 1555, kterým povolil domácím i zahraničním podnikatelům na 15 let svobodné kutání a velké výhody na nálezném, snahy téhož rožmberského vladaře o zisky v ratibořském, rudolfovském a několika kladských revírech a v roce 1607 Petrem Vokem vypracovaný návrh na povznesení českého hornictví. K jistému, byť velmi krátkodobému vzepětí krumlovského dolování došlo krátce po prodeji celého panství císaři Rudolfovi II. Habsburskému, ale prohlubující se konfesionalizace všech společenských problémů před vypuknutím třicetileté války zabránila dalšímu rozvoji. Rentability důlního podnikání z přelomu 15. a 16. století se už dosáhnout nepodařilo.

Historie cechů a řemesel v regionu Český Krumlov

Písemné prameny uložené ve Státní Okresním archivu v Českém Krumlově dokládají působnost cechů ve dvou městech - Český Krumlov a Rožmberk nad Vltavou, a ve 14 městečkách - Cetviny, Benešov nad Černou, Dolní Vltavice, Frymburk, Horní Dvořiště, Rožmitál, Horní Planá, Hořice na Šumavě, Chvalšiny, Kaplice, Přídolí, Rožmitál na Šumavě, Rychnov nad Malší, Velešín, Vyšší Brod. Pro městečka Dolní Dvořiště, Pohoří na Šumavě a Křemže se samostatné cechovní fondy nedochovaly.

Vydavatelem cechovních privilegií byla nejčastěji světská vrchnost (nejvíce cechovních privilegií se dochovalo z doby vlády Rožmberků), ale například v Hořicích na Šumavě to byl klášter Vyšší Brod, do jehož majetku obec od roku 1612 patřila. Ve větších městech, kde působilo více řemeslníků, existoval pro jednotlivá řemesla samostatný cech. V menších městečkách se buď příbuzná řemesla sdružovala ve spojené cechy nebo byli řemeslníci přijímáni do cechů ve větších městech v sousedství jako venkovští mistři. K osamostatňování řemeslníků a k vytváření vlastních cechů docházelo v městečkách tehdy, když se zvýšil počet řemeslníků a potřebovali vlastní správu a organizaci. Tak byli pekaři, řezníci, ševci, krejčí, kováři a koláři v Dolní Vltavici původně začleněni do cechů v Horní Plané.

V roce 1669 byla Dolní Vltavice povýšena na městečko a zvýšil se počet řemeslníků. Na vlastní žádost získala jmenovaná řemesla v roce 1706 od Jana Kristiána I. z Eggenberku vlastní cechovní pořádky. Tkalcům z Dolní Vltavice, kteří byli začleněni do cechu v Českém Krumlově, vystavil týž vydavatel cechovní pořádky v roce 1676. Zde byla příčinou vysazení cechu skutečnost, že působnost českokrumlovského cechu tkalců byla omezena tzv. mílovým právem pouze do

vzdálenosti 1 míle od města a Dolní Vltavice ležela dál. Podobně byli pekaři a tkalci z Horního Dvořiště do 1. poloviny 18. století začleněni do cechů v Rožmberku nad Vltavou a osamostatnili se v roce 1731, tkalci z Přídolí patřili cechu v Českém Krumlově a osamostatnili se roku 1688. Docházelo i k opačným jevům. Cech koželuhů ve Frymburku, který získal cechovní pořádky již v roce 1579, nebyl v roce 1738 schopen odvádět povinné dávky, a protože mistři nechtěli odejít hledat obživu jinam, nechali se začlenit do cechu koželuhů v Českém Krumlově.

Podobně byl původně samostatný cech pekařů a mlynářů v Rožmitálu na Šumavě po ztrátě cechovních listin v dobách válečných a po třech požárech obce převeden pod správu cechu v Rožmberku nad Vltavou a znovu se osamostatnil až v roce 1697.

Uplatnění v městečkách nacházela řemesla potravinářská - řezníci, pekaři, mlynáři; z textilních byli takřka ve všech lokalitách zastoupeni tkalci a krejčí, z kožedělných ševci a pro hospodářství a rozvoj každého městečka nezbytní koláři, kováři, kameníci, zedníci, bednáři a tesaři. Všechny cechy řešily problémy s dodržováním mílového práva a s prosazováním svých pravomocí ve vymezené oblasti a problémy s konkurencí. Výhodná zeměpisná poloha umožňovala spolupráci s řemeslníky z Horních Rakous. Znamenala však současně další konkurenci, které se obě strany bránily. Tak se například v 17. století stavěli hrnčíři ve Freistadtu proti účasti hrnčířů z Kaplice na jejich trzích a v 1. polovině 18. století si stěžoval cech tkalců v Dolní Vltavici na rakouské řemeslníky, kteří přicházeli před konáním regulérních trhů v Horní Plané a vykupovali ve vsích přízi. V roce 1672 naopak podpořil vrchní hornorakouský hejtman Jindřich ze Starhemberka žádost soukeníků z Kaplice a povolil jejich účast na poutích a výročních trzích v oblasti Mühlviertelu s podmínkou, že i rakouští soukeníci budou moci prodávat své zboží v Českém království.

Cechy v jednotlivých obcích regionu :

V Dolní Vltavici byli tkalci začleněni do cechu v Českém Krumlově. Českokrumlovský cech však na základě mílového práva působil pouze do vzdálenosti 1 míle od města. Dolní Vltavice ležela 3 míle od Českého Krumlova, a proto vystavil tkalcům Jan Kristián I. z Eggenberku v roce 1676 vlastní cechovní pořádky. Týž vydal v roce 1706 cechovní pořádky pekařům, řezníkům, ševcům, krejčím, kovářům a kolářům, na žádost mistrů jmenovaných řemesel. Svoji žádost zdůvodnili tím, že se roku 1669 po povýšení obce na městečko zvýšil počet řemeslníků, kteří neměli vlastní cech a byli inkorporováni v cechách v Horní Plané. S výjimkou tkalců byli sloučeni v jeden sjednocený cech šestera řemesel.

Ve Frymburku je k roku 1579 doložen cech koželuhů. V roce 1738 však jmenovaný cech neměl po vydání generálních cechovních pořádků na placení dávek, a protože mistři nechtěli hledat obživu jinde, začlenili se do cechu koželuhů v Českém Krumlově. K roku 1587 jsou doloženi ve

Frymburku tkalci, mlynáři (1521), k roku 1785 cech ševců, kovářů, kolářů, řezníků a bednářů a k roku 1814 cech pekařů. Činnost řezníků potvrdil roku 1597 v cechovních pořádcích pro mistry v Rožmberku nad Vltavou a současně i pro mistry ve Frymburku Petr Vok z Rožmberka.

V Horním Dvořišti je k roku 1630 nejstarším písemně doloženým cechem cech řezníků. Písemné prameny dokládají, že pekaři, mlynáři, tkalci, krejčí i spojená řemesla kovářů, kolářů, tesařů, bednářů a zedníků, byli začleněni do cechů v Rožmberku na Vltavou a osamostatnili se až v 1. polovině 18. století.

V Horní Plané je k roku 1563 doložen cech ševců, cech krejčích a cech tkalců (1566), k roku 1583 cech kovářů a kolářů, cech pekařů (1678), cech řezníků (1710) a cech mlynářů (1822). Na počátku 18. století se cechy z Horní Plané a z Volar dohodly o dodržování mílového práva v souvislosti s prodejem v Želnavě.

Vydavatelem cechovních pořádků v Hořicích na Šumavě byl klášter Vyšší Brod, do jehož majetku obec od roku 1612 patřila. V obci působil cech krejčích (1568), tkalců (1568), pekařů a mlynářů (1574) a ševců (1793). Místní cechy řešily v 17. století s cechy v Horní Plané a ve Chvalšinách problémy s dodržováním mílového práva a s rozdělováním dosahu působnosti řemeslníků v okolních vsích.

Ve Chvalšinách působil cech koželuhů a ševců (1447), krejčích (1515), mlynářů a pekařů (1463), tkalců (1562), kovářů, kolářů a bednářů (1569), tesařů a zedníků (1779) a řezníků (1675). K roku 1772 je doložena činnost tkalcovské a k roku 1773 punčochářské manufaktury. Cechy ve Chvalšinách se dohadovaly o vymezení sféry svého vlivu s cechy v Českém Krumlově, ve Lhenicích a v Horní Plané. Šlo o dodržování mílového práva, o práva prodeje zboží v okolních vsích, o dosazování mistrů do obcí a o přednostní nákup surovin.

V Kaplici je nejstarším doloženým cechem k roku 1481 cech soukeníků. V roce 1672 vrchní hornorakouský hejtman Jindřich Vilém ze Starhemberka potvrdil na žádost soukeníků v Kaplici právo prodeje zboží českých soukeníků na poutích a výročních trzích v oblasti Mühlviertelu a na panstvích Waxenberg, Wildberg, Freistadt, Weinberg a Haslach, a to s podmínkou, že i rakouští soukeníci budou moci prodávat své zboží v Českém království. Dále je doložen cech krejčích (1561), mlynářů a pekařů (1579), kovářů a kolářů (1583) a hrnčírů (1587). Hrnčírů působilo v Kaplici mnoho a v roce 1688 si stěžují, že z důvodu nadbytku zboží musí jezdit prodávat zboží do Cetvin a do Horního Dvořiště a cestou se mnoho nádobí rozbije. Až do poloviny 17. století sahají spory o účast hrnčírů na trzích ve Freistadtu, které se bránili místní řemeslníci. Dále je doložen cech řezníků, kterému v roce 1607 Petr Vok z Rožmberka potvrdil znovu cechovní pořádky, protože privilegium udělené jeho předchůdci shořelo při požáru města. Listina z roku 1719 dokládá spor kaplických a benešovských řezníků o účast benešovských na trzích v Kaplici. V souvislosti s projednávaným sporem listina zmiňuje skutečnost, že benešovští řezníci získali roku 1638 od Marie Magdaleny Buquoyové cechovní pořádky na základě privilegia Oldřicha II. z Rožmberka z roku 1442, který jim účast na těchto trzích zaručil.

Je možné předpokládat, že i řezníci v Kaplici měli v době vydání listiny vlastní cech. Cech kameníků, zedníků a tesařů získal cechovní pořádky současně s řemeslníky v Nových Hradech v roce 1611, cech ševců (1671), jemuž původní rožmberské privilegium shořelo za třicetileté války, a cech kožišníků (1603).

Působení cechů a řemesel v Přídolí je dochováno torzovitě. K roku 1688 se osamostatnili od cechu v Českém Krumlově tkalci. K roku 1698 je doložen cech kovářů, kolářů a pekařů; cech ševců a krejčích k roku 1766.

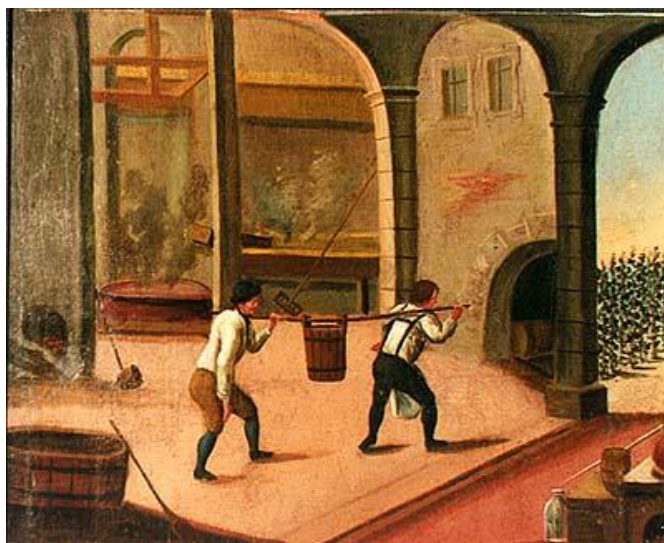
V Rožmberku nad Vltavou je nejstarším doloženým cechem cech krejčích k roku 1553. K roku 1583 cech pekařů, mlynářů a perníkářů. Do tohoto cechu byli začleněni i mistři z Cetvin, Horního a Dolního Dvořiště a z Vyššího Brodu, kteří se v 17. století postavili proti přijetí dalšího mistra z důvodu vysokého počtu řemeslníků, kteří se sami nemohou uživit. Cech řezníků dokládá listina z roku 1579, cech kameníků,

zedníků a tesařů 1630, cech ševců 1729, cech koželuhů 1673, cech sladovníků 1757, tkalci k roku 1731.

V cechovních pořádcích pro pekaře a mlynáře z roku 1697 v [Rožmitálu na Šumavě](#) je zaznamenáno, že cech vlastnil cechovní pořádky již z dřívější doby, ale za války (pravděpodobně třicetileté) a po třech požárech v obci byly zničeny a řemeslníci byli převedeni pod správu cechů v Rožmberku nad Vltavou. K roku 1748 je doložen cech kovářů, kolářů, zedníků, bednářů a tesařů, cech krejčích, ševců a řezníků k roku 1735. O řeznících se zmínil v cechovních pořádcích pro řezníky z Rožmberka nad Vltavou v roce 1597 Petr Vok z Rožmberka.

V Rychnově nad Malší jsou doloženy k roku 1672 cechy pekařů, mlynářů a perníkářů, cech hrnčírů a cech řemenářů, v roce 1774 cech kovářů, kolářů, bednářů a zámečníků, cech sladovníků 1785, cech řezníků 1757 (v roce 1606 místní řezníci uváděni v cechu v Rožmberku nad Vltavou jako venkovští mistři) a cech krejčích 1673.

Ve [Velešíně](#) dochováno torzo cechovních písemností - k roku 1610 je doložen cech kovářů, kolářů a bednářů a cech tkalců, cech pekařů a řezníků 1693 a cech krejčích 1620.

Nejstarším doloženým cechem ve [Vyšším Brodě](#) je k roku 1554 cech hrnčírů, kteří původní privilegium ztratili při požáru. K roku 1568 tkalci, cech ševců a cech krejčích doloženy 1608, 1725 pekaři, 1725 mlynáři, kteří patřili do této doby pod cech v Rožmberku nad Vltavou, 1648 cech řezníků, 1724 cech hamerníků, podkovářů a kovářů.

Dochované písemnosti nás přesvědčují, že naši předkové se při každodenním boji o obživu zabývali stejnými problémy jako my, a jsou nám tím blízcí. Z jejich odkazu pro nás ten nejdůležitější - že v práci, v životě, při hájení práv a povinností je důležité zabývat se nejen záležitostmi velkými, ale především těmi zdánlivě nedůležitými a nepatrnými.

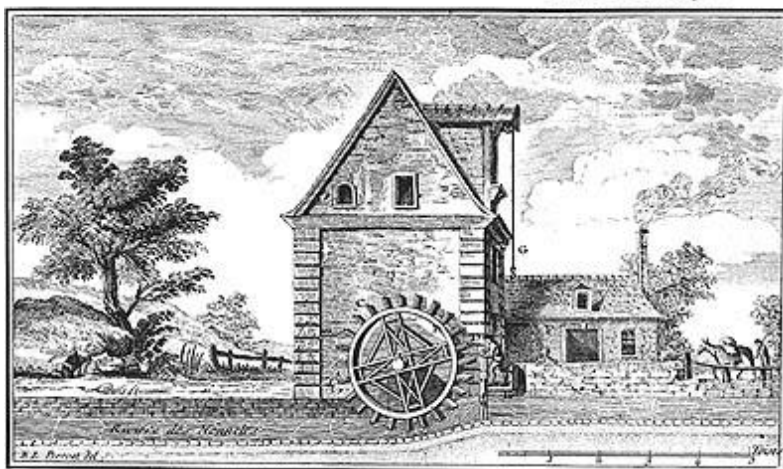
Historie mlýnů a pil v regionu Český Krumlov

Neodmyslitelnou součástí života lidí ve středověku představovala pravidelná návštěva mlýna. Až do sklonku 16. století převažovaly svým počtem malé mlýny poddanské, které mívaly povětšinou pouze jediné mlýnské kolo a poměrně malý výkon. Větší panské mlýny, v jejichž čele stál vrchnostenský zaměstnanec požívající v agrární společnosti velké vážnosti, byly méně časté. Až do doby zahájení vrchnostenského podnikání a bohatší písemné dokumentace v polovině 16. století nelze o soustavě mlýnů na českokrumlovském panství říci nic bližšího. Jediný zdroj možných informací do budoucna představuje středověká archeologie.

Ze skrovných písemných zpráv z první poloviny 16. století vyplývá, že některé z panských mlýnů bývaly (podobně jako např. části vodních toků) zájemcům pronajímány (s půlroční vypovědací lhůtou) za pevnou sumu obvykle na 2-3 roky. Zvýšená výroba piva, a tím i stoupající nároky na evidenci pohybu poddanského obilí, přiměla rožmberskou vrchnost k rozsáhlé reorganizaci mlýnské sítě na celém českokrumlovském panství.

Plate 19 Milling II

Supplément, Mraucier, Pl. I.

Této rozsáhlé akci, která trvala od roku 1589 do roku 1602, předcházela nebývale důkladná soupisová akce. Její výsledek nám dává první možnost nahlédnout do mlýnské struktury rožmberského dominia. Vyplývá z ní, že před rokem 1590 se na českokrumlovském panství mlelo v 94 oficiálně provozovaných mlýnech, které měly na 140 mlýnských kol a u nichž se nacházelo také 36 poddanských pil. Pouze 6 mlýnů tehdy patřilo rožmberské vrchnosti. Alespoň jediný mlýn stál tehdy jen v 17 rychtách (60 %) a lidé z ostatních rychet museli obilí ke mletí dovážet do rychet sousedních. Během let 1590-1602 byla většina (asi 73) poddanských mlýnů Rožmberky vykoupena a posléze zrušena. Zároveň byl vypracován přesný plán pro stavbu nových velkokapacitních panských mlýnů. Náročné přestavby starších lokalit a novostavby v panské režii řídili povětšinou italští stavitelé, pracující tehdy na všech

panských stavbách včetně českokrumlovského zámku. Nejznámějším z nich byl Domenico Benedetto Cometta z Eckthurnu.

Na přelomu 16. a 17. století tak bylo přestavěno nebo nově vzniklo na 20 panských mlýnů a pil, které výrazně a na dlouhou dobu změnily „obilní politiku“ vrchnosti. Tyto pozdně renesanční stavby, mající od tří do sedmi mlýnských kol (mezi největší patřil např. mlýn „Olšina“ se sedmi koly či mlýn „Krumlovský“ u bývalého zámeckého rybníka se šesti koly), vytvořily vedle velkých panských pivovarů jednu z nejvýraznějších dominant v krajině a přetrvaly nejen třicetiletou válku a celé 17. století. Kromě výše uvedeného mlýna „Olšina“ u stejnojmenného rybníka a zámeckého krumlovského mlýna, lze zmínit například mlýn u Horní Plané, mlýn „Zátoň“, „Matlův“ mlýn u Slubice, mlýn poblíž Svěráže či „Moučkův“ mlýn u Rájova nebo „Šemrlůvský“ mlýn u Chvalšín, „Hrbkův“ mlýn nedaleko Brlohu, „Zikmundův“ mlýn pod Křemží, „Rudlarův“ mlýn u Mezipotočí, dva mlýny u Hořic („Homrmíl“ a „Renmíl“) či mlýn „Březovický“ a „Slonův“ poblíž Březovíku.

Historie sklářství v regionu Český Krumlov

Z historie sklářství na Kaplicku

Organickou součástí bývalého politického okresu Kaplice (1850 - 1949) byl soudní okres Nové Hrady. Již dříve Kaplicko spolu s Novohradskem tvořilo větší část Novohradského panství, které bylo v držení rodu Buquoyů.

Geograficky je tento region ohraničen na západě řekou Malší, na východě říčkou Stropnicí, na severu pahorkatinou Slepíčních hor a jižní stranu uzavírá hradba Novohradských hor. Přírodní poměry zde vytvořily surovinovou základnu pro vznik a rozvoj sklářských hutí.

Pralesovité porosty poskytovaly kvalitní palivové dřevo, byla tu ložiska sklářských písků a vodní toky nabízely energetické využití. Kolonizací převážně německy mluvícího obyvatelstva sem byla získána levná pracovní síla. Tohoto výrobního potenciálu bylo koncem 14. a začátkem 15. století použito k zakládání skláren.

První sklárna v této oblasti, o níž jsou zprávy z roku 1401, byla v Klažarech. Teprve od roku 1588 se připomíná sklárna na Vilémově Hoře (Wilhelmberg), dnešní Hojná Voda, kterou založil Vilém z Rožmberka - po němž také obdržela své jméno. V té se vyrábělo sklo benátského stylu malované a zlacené, určené hlavně pro rožmberský dům, které však dosáhlo věhlasu i v cizině. Po zániku této sklárny na počátku třicetileté války založila roku 1623 Marie Magdalena Buquoyová Novou Huť na Vilémově Hoře, která byla v provozu až do roku 1677.

V letech 1673 - 1674 založil Francouz Louis le Vasseur d' Ossimont sklárnu na výrobu křišťálu v Nových Hradech a vedl ji do roku 1689. Vyráběl dokonalé čiré duté sklo bohatě tvarované, z něhož se dělaly různé stolní ozdoby ve tvaru zvířat, loděk. Dále opálové sklo, tehdy nové zakalené bílé kostní sklo či sklo se zatavenými tyčinkami.

Bohaté a nevyužité zásoby dřeva daly vznik celé řadě skláren. Nedaleko zaniklé sklárny Nové Hutě byla postavena již třetí sklárna, nazvaná Křišťálová Huť. Tato i Novohradská huť zanikly v roce 1705.

V Údolí u Nových Hradů vznikly brusírny skla a jejich výrobky byly vyváženy až do Florencie. Jakmile se ukázalo, že založené hutě jsou výnosné, byly postupně postaveny hutě v Lužnici (1677), v Pohoří na Šumavě (1693), na Mlýnském vrchu nedaleko Hojné Vody (1757). Jan Buquoy vystavěl Tereziinu Huť (1764), dále to byly hutě Jiříkovo Údolí (1744), Janovy Hutě (1777), pozdější zakladatel sklárny v Lenoře Jan Mayer založil hutě Pavlínu u Pohoří na Šumavě na úpatí hory Kamenec (1780), Stříbrné Hutě (1782) a Bonaventura (1794). Jako poslední povstala sklárna v Černém Údolí (1837 - 1838). Při těchto sklárnách vznikly dělnické domky, z nichž později vyrostly celé osady. Výrobní program v těchto hutích byl různý. V Pohoří na Šumavě se vyráběly tabule skla na výrobu velkých zrcadel i tabule pro velká okna barokních domů a paláců. Tyto tabule foukali specialisté - tzv. tabuláři, kteří zde pracovali již na počátku 18. století. Zbytky skleněných tabulí byly používány ke zvláštní specializované výrobě - podmalbě na skle, která se provozovala hlavně podomácku. Technologie výroby spočívala v tom, že se na tabuli skla barvami nanášely různé motivy.

Pod sklo se nejprve položila šablona, podle níž malíř nakreslil výrazné černé kontury. Jednotlivé plochy s pak vyplňovaly barvou. Nakonec byla malba přelepena tmavým podkladem nebo potřena stříbrnou barvou, skleněný obrázek byl zasazen do rámečku a dílo bylo hotovo. Vlastní způsob malby byl v podstatě velice jednoduchý, spočíval v kopírování starších obrázků nebo tištěných vzorů, zrcadlově obrácený pohled (z hlediska diváka) způsoboval, že zvláště na starších se například objevuje stranově obrácený nápis nebo světec drží atributy v opačné ruce než je obvyklé. Většina obrázků na skle zpodobňovala nejružnější svaté (oblíben byl svatý Florián, ochránce před požáry), často také další náboženské motivy; světské bývaly zcela výjimečné.

Obrázky malované v Pohoří jsou charakteristické například ohnivou barvou rouch a důrazem na žlutou barvu vyvolávající iluzi zlata. Lidé si tyto obrázky kupovali na poutích, jarmarcích, od podomních obchodníků a věšivali je ve světnici do rohu nad stůl, v polovině 19. století i ve dvou řadách nad sebou. Obrázky na skle začaly být vytlačovány až ve druhé polovině 19. století obrázky barvotiskovými.

V podnicích založených Janem Mayerem (Pavlína, Stříbrné Hutě a Bonaventura) se na počátku vyráběla módní klasicistní skla s diamantovým brusem.

Sklárna v Černém Údolí před rokem 1881 produkovala křišťálové a obyčejné brusné sklo křídové a zelené. Tabulové okenní sklo i menší množství skla se vyváželo do nitra Čech i Rakouska. Nová větší sklárna, která byla vystavěna později, začala po roce 1884 vyrábět vzácnější druhy skla tabulového, barevného i bílého, antické sklo, kamenné sklo hyalitové (zvláštní tvrdosti, lesku a nepropustnosti světla, jež se podobalo spíše drahokamu než sklu). Jeho dekorativnost ještě zvýšilo pozlacování a broušení. Vedle původního černého hyalitu se tu taval i hyalit červený a mramorovaný. Výrobky se vyvážely pod značkou Schwarzhaller Glas do Rakouska, Uher, Německa, Švýcarska, Ruska, Ameriky a Indie. Ocenění získaly na výstavách v Paříži r. 1855, Českých Budějovicích r. 1884, Praze r. 1891, Chicagu r. 1893.

Tavením a zušlechťováním hyalitového skla se zabývaly také sklárny v Jiříkově Údolí a Stříbrných Hutích. Toto sklo, které kralovalo období biedermeieru, bylo vynalezeno v roce 1816 pod vedením dr. Jiřího Františka Augusta Buquoye - matematika, chemika, filozofa a hospodáře - ve sklárně Jiříkovo Údolí. Ve Stříbrných Hutích byla v polovině 19. století obnovena výroba rubínového skla vyváženého až do přístavních měst Severního a Baltického moře. Ve druhé polovině 19. století nastal soumrak a postupný zánik skláren, který trval do první třetiny 20. století. Hlavní příčinou úpadku bylo vyčerpání dřevních zásob, napodobování hyalitického skla levnějšími imitacemi a konkurence velkých skláren.

Jak skelné hutě vznikaly, tak také zanikaly. Chronologicky zanikaly v tomto pořadí: jako první sklárna v Lužnici (1715), po ní následovaly Pohoří na Šumavě (1777), Mlýnský vrch (1789), Tereziina Huť (1798), Janovy Hutě (1838), Pavlína (1852), Stříbrné Hutě a Bonaventura u Stříbrných Hutí (1881), Jiříkovo Údolí (1900), Černé Údolí (1930) .

Z těchto vyhaslých hutí odcházeli za obživou huťmistři a kvalifikovaní dělníci do skláren na Šumavě a v severních Čechách. Tak například Johann Lötze - řezač a brusič z některé sklárny na novohradském panství - si najal v letech 1836 - 1837 sklárnu v Aníně u Sušice a založil sklářský rod, který se stal jedním z nejznámějších a nejváženějších na Šumavě.

Historie krčem a hospod v regionu Český Krumlov

Dějiny hostinců a krčem jako významných ekonomických a komunikačních institucí, jejichž smysl zůstává zachován dodnes, lze - jako v mnoha jiných případech - sledovat přesněji až od poloviny 16. století. Již tehdy existovala na celé jihočeské doméně rožmberského rodu velmi důmyslná síť panských pivovarů, z nichž byl zásobován dvojí druh hostinců. Jednak luxusnější hostince zájezdní (např. "U Podlahy" - [Náměstí Svornosti č. p. 7](#) či „U Mazouchů" v Českém Krumlově) a pak především běžné krčmy s právem šenku, v nichž se uzavíral denní pracovní cyklus mnoha poddaných a jejichž počet se až do 18. století příliš neměnil.

Na tehdejší českokrumlovském panství (poněkud odlišná rozloha než dnešní region) fungovaly od 2. poloviny 16. století čtyři panské pivovary. Dva pivovary v Českém Krumlově zásobovaly téměř sto obyčejných krčem v okruhu deseti kilometrů od města, pivovar v Černé zásoboval 62 hospod a pivovar v Plavnici dodával pivo do 21 krčem. Tehdejší kaplický a benešovský pivovar (dnes region Český Krumlov) zásobovaly dalších 37 krčem, patřily však k novohradskému panství.

V každé druhé obci na panství existovala od 16. století alespoň jedna krčma, a kdyby se tehdejší návštěvník ocitl na kterémkoliv místě, nemusel by do nejbližší hospody ujít ani 10 kilometrů. Průměrně každý třicátý venkovský osedlý (majitel gruntu) byl oficiálním šenkýřem a na jednu venkovskou krčmu připadala necelá stovka obyvatel. Většina vesnic měla hospodu pouze jedinou, jen některé dvě (např. Ktiš, Polná, Zátoň či Brloh) a více (např. ve Světlíku bývaly čtyři). Rušno bylo i v pohraničních lokalitách osazených povětšinou jazykově německým etnikem (Cetviny, Dolní Vltavice, Frymburk, Horní Planá, Rožmitál, Rychnov nad Malší), které rozhodně nepřipomínaly romanticky ospalou krajinu, ale téměř všechny plnily funkci obchodních zastávek na frekventovaných silničních trasách a byly proto patřičně vybaveny hospodskými zařízeními.

Města - zde v první řadě rezidenční Český Krumlov - a městečka bývala hostinci obdařena hustěji než samotný venkov. Z nejstarších údajů vyplývá, že zde byl hospodou každý osmý až devátý dům a na jeden hostinec připadalo v průměru 60 obyvatel. K jednomu z nejznámějších zájezdních hostinců z doby posledních Rožmberků (1551-1611) patřil dům Náměstí č. p. 7, kterému se bez ohledu na jméno skutečného majitele říkalo „U Podlahy". Zde se vystřídala plejáda urozených návštěvníků z řad diplomatů, šlechticů, umělců, dobrodruhů a alchymistů. Běžná krčma bývala neoddělitelnou součástí domácnosti a jejího soukromí a „jít do hospody" znamenalo v podstatě vykonat sousedskou návštěvu. Tento zvyk se na některých vesnicích udržel dodnes. Nepilo se pouze uvnitř domu, ale také před jeho prahem - na jakési „předzahrádce". Hospodský personál se skládal většinou ze členů domácnosti a šenk často vedla manželka vlastníka domu. Spektrum návštěvníků bývalo velmi pestré - od nižší šlechty, přes duchovenstvo, měšťany, sedláky až k

lidem stojícím na okraji společnosti, kteří v některých krčmách nalézali vhodný úkryt. Etnická, jazyková, sociální, věková pestrost osazenstva krčem určovala přirozeně i rozmanitost komunikace mezi hosty i personálem. V základním smyslu hospodské návštěvy - tzv."pití" - můžeme spatřovat jeden z tradičních rysů středoevropského kulturního okruhu a jeho stopy (snáze viditelnější pro cizince) lze snadno identifikovat dodnes.

Venkov , zemědělství, příroda

strana 82 - 113

strana

Historie zemědělské produkce v regionu Český Krumlov

I. Zemědělství do roku 1650 :

Zemědělská výroba, její úspěšnost a časté neúrody představovaly základní problém života naprosté většiny lidí minulých dob. V porovnání s ostatními regiony patřilo českokrumlovské panství k těm méně úrodným, a to i v dobách, kdy klimatické podmínky přály pěstování obilnin více než v obdobích podstatně chladnějších - příkladem je především 2. polovina 16. a počátek 17. století. Podrobnější představy o rozsahu zemědělské výroby, výnosnosti, spotřebě chlebového obilí a obchodu s ním si můžeme vytvořit pouze v souvislosti s dochovanými písemnými prameny. Tuto agendu vedli od poloviny 16. století vrchnostenská zaměstnanci za účelem přesnější evidence poddanských povinností a možností odkoupení obilí pro panské pivovary, které patřily spolu s rybníkářstvím k nejvýnosnějším a nejrozvinutějším podnikatelským aktivitám rožmberských velkostatků. Na přesnější údaje z doby před rokem 1500 je nutno rezignovat a dílčí výsledky může přinést, pomíneme-li ikonografický materiál, pouze středověká archeologie. Přestože půda na území českokrumlovského panství nebyla nejvhodnější, pěstovaly se na zemědělských usedlostech i v panských dvorech všechny běžné plodiny. Teprve od poloviny 16. století se začali zemědělci orientovat na pro ně výnosné pěstování a prodej pšenice pro pivovary, zatímco z panských

zdrojů nakupovali většinou žito, které bylo základní chlebovinou (žitný chléb býval označován jako „naohrký“). Pšenice se tehdy stala doslova strategickou surovinou pro výrobu sladu, jehož se používalo při výrobě tzv. „bílého“ piva. Ječmenu, z něhož se vyrábělo kvalitnější a také dražší pivo, se v místních podmínkách dařilo více než pšenici. Podstatnou část osevních ploch jak poddaných rolníků, tak vrchnostenské půdy, zabíral oves nezbytný pro koně jako základní dopravní prostředky. Běžné bylo také pěstování pohanky (po střední Evropě se rozšířila asi v průběhu 14. století a někdy se z ní pekl chléb), prosa, hrachu, lnu a konopí.

Zvláště od konce 15. století se začal v městském (v Českém Krumlově za městskými hradbami) i venkovském prostředí rozšiřovat počet oplocených ovocných zahrad. V zámeckých (výjimečně i v městských) zahradách stávaly oranžerie a skleníky, ve kterých se pěstovaly nejrůznější subtropické plodiny (nejčastěji různé druhy citronů a pomerančů, fíky a melouny). V okolí Českého Krumlova bývaly chmelnice i nepřilíš výnosné vinohrady. Základní osevní technikou zůstával tzv. trojpolní systém, při němž se cyklicky měnil druh osevní plodiny na třech dílech pole, přičemž jeden díl zůstával vždy za účelem revitalizace ležet ladem (tzv. úhor).

Klíčové období každého hospodářského roku - žně - přinášelo zvýšené nároky na pracovní sílu a není proto zvláštní, že se hojně využívalo námezdní práce a že se v zájmu zachování sociálního modelu společnosti staly povinnosti poddaných vůči vlastní vrchnosti součástí neměnného a písemně fixovaného řádu. Ne každý sedlák

či chalupník měl s výší těchto feudálních povinností stejnou zkušenost. Na českokrumlovském panství nebyly velké rozdíly pouze ve velikosti jednotlivých rychet (od poloviny 16. století jich bylo kolem 35,

rychtáři nejmenších z nich spravovali 50 osob, jiní i přes 2 000 poddaných) a vsí (některé měly jen 3-5, největší i 25 stavení), ale také ve výši desátku, peněžního úroku a roboty. Čtvrtina všech rychet neodváděla žádný obilní desátek. Robotu na panském neznala téměř polovina ze všech rychet. Na panství však existovaly poměrně křiklavé rozdíly mezi hospodáři ze sousedních rychet (např. sedláci z rychty Střítež a Raveň, Ktiš a Záhoří apod.). Řečeno s nadsázkou, průměrný sedlák z Černé musel svému pánu (pomineme-li královskou berni) odevzdat než necelou kopu grošů ročně, zatímco hospodář z Boletic přišel o 17 kop a ještě musel šest dní v roce robotovat pro vrchnost. Přestože mohly tyto „sousedské rozdíly“ vyvolat spory a lokální konflikty, nenalezneme na Českokrumlovsku v období raného novověku žádné rozsáhlejší selské revolty. Svůj vliv měla oboustranně výhodná, jak pro sedláky tak pro vrchnost, „agrární politika“ v období do poloviny 17. století, založená na komerčním obchodu s obilím jako klíčovou surovinou pro výnosné pivovarnictví. Přestože fyzickou náročnost zemědělské práce a potenciální strach z neúrody, která mohla zničit v krátké době celou rodinu, si v moderní době relativního blahobytu dokáže představit málokdo, reprezentuje období od poloviny 16. století do roku 1618 jakousi „zlatou dobu“ jihočeských sedláků.

II. Zemědělství od poloviny 17. století do roku 1938 :

Poměry na venkově v oblasti dnešního regionu Český Krumlov byly po skončení třicetileté války po polovině 17. století velmi neutěšené. Zvláště citelné byly důsledky předchozích válečných drancování vesnic. Mnoho hospodářství zůstávalo vypáleno a opuštěno a jejich obnova trvala řadu let. Některá pole se pro nedostatek pracovních sil neobdělávala. O obnovu zemědělské výroby se pak zasloužily ochranné vrchnosti (to je majitelé panství a statků - Český Krumlov, Rožmberk nad Vltavou, Vyšší Brod, část panství Nové Hradky, na Kaplicku menší statky), které ze svých sýpek poskytovaly poddaným obilí na osev a ze svých dvorů mladý dobytek, aby mohli snáze obnovit obhospodařování svých usedlostí. Obvyklý život se na náš venkov vracel postupně po celou druhou polovinu 17. století. Pro ilustraci budiž uvedeno, že

výnos obilovin po roce 1620 činil po sklizni pouhá čtyři, v nejlepším případě šest zrn z jednoho vysetého.

Reprezentanty zemědělské výroby ve vlastní režii panství a statků byly dvory. Tato hospodářská jednotka byla vybavena dostatečnými provozními objekty (stáje, stodoly, sýpky, skromné byty pro čeleď) i čeledí, to je stálými pracovními silami, které se staraly o dobytek a prasata po celý rok. Polní práce na dvorských pozemcích a výmlat obilí obstarávali zpravidla poddaní v rámci roboty.

V konsolidovaných poměrech došlo na přelomu 17. a 18. století i k rozšiřování osídlení směrem k hranicím, a tím k obdělávání půdy nezřídka v místech, kde dříve byly lesy.

Noví osídlenci dostávali za pevně smluvených podmínek k volnému využití panskou půdu v určitém rozsahu, směli si postavit chalupy a měnit neobdělané pozemky na pole a louky.

Postavení lidí žijících na venkově, ostatně i ve městech, bylo v 18. století z dnešního hlediska nadále krajně skromné. Bez svolení vrchnosti se nesměli stěhovat do jiných míst, jít na studia, vyučit se řemeslu, ba ani se oženit.

Jisté uvolnění přinesly dva patenty: V roce 1775 robotní patent, který vyměřoval robotní povinnosti poddaných podle zámožnosti rolníků a upravoval délku robotního dne. Roku 1781 vyšel patent o zrušení nevolnictví.

Od počátku 19. století se dosahovalo vyšších výnosů obilí v důsledku účinnějšího obdělávání půdy, zdokonalování zemědělského nářadí a účinným hnojením pozemků.

Další osvobození poddaných od nepříjemných povinností přinesla opatření o zrušení poddanství, roboty a všech feudálních břemen z roku 1848 a 1849. Rolníci se však museli z těchto povinností vykoupit („gruntovní vyvazení“), což je pak finančně zatížilo a sužovalo ještě hluboko do druhé poloviny minulého století. V té době poškodila naše rolníky agrární krize v několika vlnách, která se pochopitelně dotkla i zemědělské výroby a jejího odbytu na velkostatkách. Před koncem 19. století a na začátku 20. století bylo hospodaření ve velkostatkových dvorech obecně pasivní.

První světová válka zasáhla do přirozeného vývoje českého zemědělství se všemi svými negativními průvodními jevy. Český venkov byl pojednou po válce bez mužských pracovních sil a bez koní, bylo málo obilí na osev, málo přirozených i umělých hnojiv. Katastrofálně se snížil počet skotu, nedostávalo se zemědělských strojů a náradí všeho druhu. Již v prvních poválečných letech se však situace začala zlepšit. Do zemědělství začala stále více zasahovat technika.

Příznivá konjunktura v zemědělském podnikání počátkem dvacátých let se neprojevila ve zlepšení životní úrovně rolníků v takové míře, jak se očekávalo. Zvláště tíživě postihlo zadlužení hospodářství drobné zemědělce v oblasti Šumavy.

Do poválečného vývoje zemědělství hluboce zasáhla pozemková reforma, čímž se obecně rozumí zásah státu do pozemkového vlastnictví za účelem jeho nové úpravy. Uskutečňování pozemkové reformy sledovali se zájmem nejen bezzemci a drobní zemědělci, kteří od ní očekávali zlepšení své existence, ale pochopitelně i postižení velkostatkáři a různí spekulanti, kteří pro sebe hodlali vytěžit maximum. Zákonodárná opatření o pozemkové reformě byla vedena dvěma směry: první převáděl pozemkovou držbu a užívání pozemků v dosavadním vlastnictví velkého pozemkového majetku do rukou jiných držitelů, druhý sledoval ustálení poměrů v užívání nabyté půdy drobnými zemědělci a zajištění klidu během uskutečňování reformy. Na Českokrumlovsku byly pozemkovou reformou částečně postiženy velkostatky Český Krumlov, Rožmberk a Vyšší Brod, jakož i několik menších statků.

Ztráta pohraničního území v důsledku ustanovení Mnichovské dohody z 29. září 1938 se hluboce dotkla i zemědělské výroby v pohraniční části okresu. Netrvalo dlouho a nacisté začali zavádět řízené válečné hospodářství. V zemědělství byly předepisovány povinné dodávky rostlinných i živočišných výrobků na veřejný trh, výroba byla regulována, stanoveny pevné a závazné ceny. Postupně byly ze zemědělství odčerpávány pracovní síly a zařazovány do jiného výrobního procesu, zaměřeného hlavně na válečnou výrobu. Výsledky zemědělské výroby vykazovaly za okupace skutečný pokles jak na úseku rostlinném, tak živočišném. Zvýšila se jen výroba nuceně zaváděných olejnatých rostlin a rostlin pěstovaných pro vlákno, jejichž pěstování bylo zaměřeno opět především na válečné potřeby.

Život na venkově v 19. století v regionu Český Krumlov

Českokrumlovsko patřilo vždy po stránce hospodářské k chudším podhorským a příhraničním oblastem Šumavy s převažující řemeslnickou malovýrobou a na venkově se zcela jednoznačně převládající zemědělskou produkcí. Průmyslové podnikání zde začalo vznikat až ve druhé polovině 19. a v první třetině 20. století. Místní průmysl se zde rozvíjel jen velmi zvolna a stále přetrvával domácí charakter malovýroby. Z tradičních hospodářských oborů zde prosperovaly papírenství, textilnictví, malovýroba tkalců, sklářství, těžba a zpracování dřeva a rašeliny nebo těžba grafitu. Domácí rukodělná výroba zpracovávala a využívala především dřeva ze šumavských lesů jako základní suroviny ke zhotovování náradí, náčiní, nábytku, sirek či dřeváků.

Hornatá oblast Pošumaví s nepříznivými klimatickými podmínkami a méně úrodnými polohami výrazně ovlivnila také strukturu a hustotu obyvatelstva, která patřila k nejřidším v Čechách. Nepříznivý hospodářský vývoj oblasti a omezené možnosti zemědělství donutily část místního obyvatelstva k vystěhovalectví a sezonní práci ve vnitrozemí nebo v cizině. Až do poloviny 20. století patřilo Českokrumlovsko tradičně k jazykově a národnostně smíšeným územím s obyvatelstvem české a německé národnosti

Třebaže bylo Českokrumlovsko regionem s převažující zemědělskou výrobou, patřilo především díky nepříznivým klimatickým a půdním podmínkám k oblastem méně úrodným a výnosným. Pěstovaly se zde všechny běžné nenáročné plodiny - ječmen, žito, pšenice, oves, proso, pohanka, hrách, olejnaté rostliny a technické plodiny jako len a konopí. Počátky pěstování brambor na Českokrumlovsku spadají mezi léta 1758 - 1760, i když v jejich využití jako krmiva pro dobytek a potraviny pro lidi dlouho přetrvávala nedůvěra, která byla překonána až na počátku 19. století. V nemnoha klimaticky příznivějších oblastech regionu se dříve pěstoval i chmel. (Historie zemědělské produkce v regionu Český Krumlov)

Až do poloviny 19. století na polnostech přetrvával tříletý sled - ozim, jař, a úhor, přičemž byla veškerá půda rozdělena na tři díly, na které se zasel ozim a jař a třetí zůstal neoseť a sloužil jako pastvina. Zemědělství muselo zajistit dostatek potravy nejen pro obyvatele ale i pro dobytek, který zpět do půdy vracel potřebné organické látky formou hnoje, protože nedostatek přírodního hnojiva způsoboval vyčerpání půdy. Během druhé poloviny 19. století se rozšířilo střídání plodin v promyšlených čtyřletých cyklech již bez úhoru. V souvislosti s technickým pokrokem se objevily i první secí a žací stroje, sekačky, mlátičky a samovazy. Přesto bylo zemědělství po celou druhou polovinu 19. století doprovázeno agrárními krizemi a negativně působil i dopad I. světové války. Kromě vrchnostenských velkostatků šlechtických rodů a církevních řádů zde hospodařila i řada středních, malých a drobných zemědělců, jejichž pole a políčka byla oddělována hraničními mezemi.

Polní práce byly každoročně zakončovány podzimní orbou, která se prováděla nejčastěji dřevěným či železným potažným jednoradličným pluhem, kde se využívalo tažné síly volů, krav o koní. Nejsilnějšími a nejspolehlivějšími tažnými zvířaty k povozům a zemědělským strojům byli voli, drobní zemědělci nejčastěji zapřahali krávy a k rozšíření koní jako tažných zvířat došlo až počátkem 20. století. K povozům a strojům se zapřahala tažná zvířata chomoutovými postroji (koně) nebo jhem (skot).

Základ budoucí sklizně byl položen na jaře (jař) nebo již na podzim (ozim), kdy se provádělo osetí. Ovšem nejdříve se musela půda připravit vláčením dřevěnými nebo celoželeznými branami a urovnat válením válci. Obilí se selo nejčastěji ručně ze lněné zástěry uvázané v pase, až později se užívalo secích strojů. Z menších ploch se obilí sklízelo srpem, kterým se též vyžínila tráva. Výkonějším sklizňovým nástrojem byla kosa, se kterou sekáči sklízeli trávu na lukách i obilí na polích. Kosa se skládala z kosiště se dvěma držadly a vlastní železné kosy, která se před sklizní naostřovala naklepáním na kozlíku (podlouhlá stolička s malou kovadlinkou). Přímo na poli kosu sekáč doostřoval brouskem, který nosil za opaskem v plechovém či dřevěném toulci. Pro sklizeň obilí bylo kosiště speciálně upraveno. Později byla práce sekáčů nahrazena mnohem výkonnějšími žacími stroji a sekačkami.

Pokosená tráva na lukách se při přípravě sena - senoseči několikrát za den obracela a kupila dřevěnými hráběmi. Fúry svezeneho sena se ukládaly do seníků. Také zde byla ruční práce několika lidí nahrazena hrabačkou. Posekané obilné klasy vázaly sběračky do snopů povříslý (provazy z obilných stébel) a dále stavěly do panáků. Také ruční práce při žních byla časem nahrazena žacími stroji a samovazači, které současně sekaly a svazovaly obilí do snopů.

Zrno se z obilných klasů uvolňovalo oklepáváním cepy, oddělovalo od plev řešety (síty) a čisté ukládalo v sýpkách. Namáhavá práce mlaců byla nahrazena ručními a parními mlátičkami. Slámy z obilných stébel se následně používalo k podestýlce dobytka i k výrobě povřísel, rohoží, ošatek, košů a došků na krytí střech.

Důležitými olejnatými a technickými plodinami pěstovanými a rozšířenými na Českokrumlovsku byly mák a len. Len se dále zpracovával na lněné plátno nebo se z něj také zužitkovávala olejnatá semena. Nezanedbatelná byla také domácí výroba užitečných předmětů pletených z vrbového proutí - košů, košíků, nůší, ošatek, opálek a košťat z březového proutí. Doplňkovou a nezbytnou formou domácího zemědělského hospodaření bylo také včelařství s produkcí medu.

Kvalita a úroveň venkovských obydlí našich předků závisela nejen na jejich sociálních poměrech a finančních možnostech, ale také na zeměpisných, klimatických i národnostních podmínkách, proto jsou také na Českokrumlovsku lidová architektura a na ní závislé životní podmínky značně různorodé. Pro tuto oblast je typický rázovitý uzavřený čtyřboký zděný selský dvůr obestavěný obytnými, zemědělskými a hospodářskými stavbami ze všech čtyř stran. Směrem do českého vnitrozemí se zde okrajově projevuje jihočeské selské baroko, které vyniká především bohatou štukovou výzdobou průčelí a štítů. Svérázný vývoj si udržela také

šumavská oblast s převahou německého obyvatelstva, které si uchovalo své tradiční dřevěné roubené stavby, neboť dřevo bylo v této hornaté oblasti stále nejlevnějším a nejdostupnějším stavebním materiálem. Pro Šumavu typická stavení mají charakter roubené chalupy, ve které „pod jednou střechou“ byly obytná světnice, komora, černá kuchyně, chlív, stodola i dřevník. Do takovéto chalupy se vcházelo vstupní síní a dále se procházelo vnitřkem domu. Na takovéto řešení obytného prostoru i hospodářského zázemí měla zásadní vliv dlouhá zima s množstvím sněhu, proto vše muselo býti snadno dosažitelné, neboť lidé na Šumavě žili v roztroušených vesnických samotách a na pomoc z okolí se příliš spoléhat nemohli.

Také úroveň bydlení se lišila podle zámožnosti rodiny. V chalupách rodina bydlela, spala, pracovala, vařila i chovala drůbež a drobnější domácí zvířectvo v jedné místnosti, kdežto v selských dvorech a na statcích byly členité obytné prostory odděleny od hospodářských staveb a rodina majitele žila ve světnici, staří rodiče na „vejminku“ odděleně od rodiny hospodáře a čeleď v komoře, maštali nebo ve stodole.

Centrem každého stavení byla prostorná obytná světnice (též sednice), kde probíhal veškerý rodinný život i veškeré domácí práce, kde ženy vařily, předly, tkaly, draly peří a muži opravovali i vyráběli náradí, pletli koše a košťata, vyřezávali dřeváky či štípali louče na svícení. Uspořádání nábytku a prostoru nebylo ve světnici nahodilé, ale vycházelo z letitých tradic - lavice podél stěn a pece, stůl v rohu, pod oknem rohová lavice s vyřezávaným opěradlem, kolem židle a stoličky, nad stolem kříž a „svaté obrázky“ mírně vykloněné, pod křížem tříboká skříňka - „koutnice“ na cenné předměty a písemnosti, v protějším rohu postel pro hospodáře a hospodyni, truhla, skříň, na nádobí police, „misníky“ či kredence, u dveří kropenka na svěcenou vodu a v zimě ještě tkalcovský stav nebo kolovrat.

Vybavení venkovských domácností bylo velmi jednoduché, skromné a čistě praktické. Centrem domácího dění byl masivní stůl s trnoží, nejčastěji profilovaný a sestavený z několika částí. V rohu za stolem a podél stěn a kamen stála lavice nejčastěji se zdobnými opěradly, krom toho stály ve světnici lavice „pracovní“ bez opěradel, židle s rozmanitě tvarovanými opěradly i různé stolice a stoličky. Velmi působivý byl zejména lidový malovaný nábytek - skříně, truhly, postele či misníky, které mají v této oblasti Čech typický modrý podklad s bílými výplněmi a pestrými

geometrickými, rostlinnými a zvířecími vzory a motivy (srdíčka, růžičky, chrpy, ptáčky, jeleni) a jen zcela výjimečně a vzácně se na něm objevují lidské postavy či dějové náměty. Až jednu čtvrtinu obytné plochy světnice zabírala pec s přistavenými kachlovými kamny, která sloužila k pečení chleba, vaření a zároveň také k vytápění a k ohřevu vody. Do pece byl přístup zpravidla z přilehlé síně či z černé kuchyně. U kamen pod stropem byla zavěšena bidla k sušení peřin a prádla. Až do 19. století se ve světnicích svítilo dřevěnými štípanými loučemi upevněnými do držáků se železným skřipcem, teprve později svíčkami a petrolejovými nebo olejovými lampami.

Do takovéto světnice se vešlo ze vstupní síně, tou se vcházelo také do černé kuchyně a komory, kde se skladovaly potraviny, nářadí a někdy i šatstvo, a ve venkovských chalupách se jí mohlo vejít také do chléva.

Životní podmínky obyvatel Českokrumlovska rozhodujícím způsobem ovlivňoval přírodní ráz okolní krajiny Pošumaví a především pak centrální Šumavy, kterou tvoří asi 140 km dlouhý souvislý pás pohoří s buko-jedlovými lesy v podhorských oblastech, lesy smrkovými v horských pásmech, horskými loukami a pastvinami, rašeliništi i četnými horskými vrcholy.

Obyvatelé Šumavy, žijící v souladu s přírodou, se snažili využívat všech „darů lesa“; užívali zdejšího dřeva jako suroviny k výrobě nářadí, náčiní, sirek, dřeváků, nábytku hudebních nástrojů (rezonanční dřevo) i jako paliva pro domácnost a sklářskou výrobu či jako základního stavebního materiálu. Zdejší vytěžené dřevo sloužilo nejdříve spotřebě místních obyvatel a k jejich domácí výrobě užitkových předmětů pro domácnost (dřeváky, kvedlačky, vařečky, lžíce, dýmky, hračky, zemědělské náčiní a nářadí), teprve s rostoucí poptávkou a těžbou byl stále větší díl dřeva dopravován mimo oblast Šumavy a od 19. století se postupně rozvíjelo i průmyslové zpracování dřeva vycházející z místních tradic - výroba nábytku, lišt, rámu, šindele, stavebních prvků a papíru.

Od konce 18. století se těžba lesa rozšířila i do odlehlých částí šumavských lesů, kde se začaly zakládat první dřevařské osady. Díky ochraně a pěstování lesa vznikaly i první lesní monokultury - lesy jedné dřeviny, které postupně nahradily původní smíšené pralesy a jimž se později nevyhly ani první rozsáhlé kalamity - roku 1870 polomová a roku 1881 sněhová s následnými kalamitami kůrovcovými ani

ničivé lesní požáry. Každá silná vichřice s následnou kůrovcovou kalamitou vždy znamenala nárůst těžby dřeva, neboť lesní porosty musely býti urychleně vytěženy, zpracovány a vyčištěny.

Vytěžené dřevo se sváželo k potokům, odkud se dopravovalo k místním pilám, poháněným vodní silou, nebo se částečně opracované po řekách dopravovalo dále do vnitrozemí. Nejdůležitější přirozenou vodní dopravní tepnou byla řeka Vltava, po které se dopravovalo dřevo ze šumavských lesů do českého vnitrozemí, popřípadě i dále do severního Německa. Po horním toku Vltavy se dřevo plavilo v nesvázaném stavu a po středním a dolním toku pak svázané do vorů. Moderní způsob přepravy šumavského dřeva v tomto směru od roku 1892 zajišťovala nově vybudovaná železniční trať České Budějovice - Želnavá. Nedostatek dřeva v rakouském vnitrozemí na konci 18. století podnítil stavbu schwarzenberského plavebního kanálu, kterým se polenové dřevo z nepřístupných a dosud nevyužívaných šumavských lesů kolem Plešného jezera splavovalo k řece Mühl a odtud po Dunaji až do Vídně.

Nedostatek kvalitního palivového dřeva v 18. - 19. století vedl místní obyvatele v povodí horní Vltavy, v místech trvale nasycených vodou s rozsáhlými rašeliništi, k těžbě snadno dostupné rašeliny pro otop - tzv. borkování. Z obnažené a odvodněné

stěny rašelinného ložiska se ručně speciálními rýči odřezávaly jednotlivé rašelinové cihly - borky, které se následně nechaly vysychat naskládané do „komínků“ či na dřevěných sušácích. V 19. století se užití rašeliny rozšířilo do polních hnojiv a pěstebních substrátů i jako izolačního materiálu v průmyslové výrobě.

Zemědělský ani dřevařský venkov se v minulosti neobešel bez kováren a hamrů, které zajišťovaly dostatek běžně potřebných nástrojů - seker, kladiv, kleští, motyk, srpů, kos, rýčů, lopat, radlic pluhů i hřebíků. Jejich podstatnou částí byla kovadlina, výheň s komínem a k ní napojený měch, kterým se do ohniště vháněl vzduch pro dosažení vyšší teploty. Velké kovářské dílny - hamry, které stávaly při potocích a řekách, neboť k práci potřebovaly dostatek proudící vody, která uváděla do pohybu mohutné kladivo - „kobyly“, sloužily především k výrobě větších polotovarů. V kovárně, která mohla stát samostatně nebo jako součást hamru, se kladivem na kovadlině tepelně upravené železo tvarovalo do konečné podoby.

Šumavské předhůří i Novohradské hory sehrály důležitou roli v českém sklářství, jelikož místní lesy nabízely dostatek palivového dříví i potřebných surovin pro četné místní sklárny. Nejstarší zmínky uvádí první šumavské sklářské hutě již k roku 1359. Výrobky zdejších skláren byly značně rozmanité od tabulového a zrcadlového skla až po luxusní nápojové soupravy zdobené řezbou či malbou, které se během věků přizpůsobovaly dobovému vkusu a stylu.

Rozvoj výroby skla na novohradském panství buquoyském nastal v 17. století za podpory Marie Magdaleny de Biglia, manželky prvního majitele panství Karla Bonaventury Buquoye. Tehdy sklárny na novohradském panství produkovaly především sklo zdobené řezbou - misky, poháry s víkem i menší pohárky. Mezi lety 1673 - 1689 se takřka současně podařil objev čirého křišťálového skla ve sklárnách na eggenberském panství vimperském i na buquoyském panství novohradském. Kromě čirého skla produkovaly tyto sklárny také sklo barevné - modré, zelené, žluté, rubínové i fialové. Během 17. a 18. století získalo české sklo ze Šumavy obdiv ve středoevropském prostoru, kde postupně vytlačovalo produkci benátskou. Šumava byla tehdy oblastí s největší koncentrací skláren v Čechách (na konci 18. století jich zde bylo 41 ze 64 v Čechách).

Do dějin českého sklářství se výrazně zapsal hrabě Jiří František August Buquoy (1781 - 1851), přírodovědec a fyzik, který na základě pokusů vynalezl originální

technologii výroby černého neprůhledného skla - hyalitu (r. 1817) a výrobu doplnil ještě o hyalit červený (r. 1819).

V první polovině 19. století se nejproslulejšími stávají schwarzenberské šumavské sklárny v Adolfově, pojmenovaná podle knížete Jana Adolfa II., a v Lenoře, která dostala jméno podle Adolfovy manželky Eleonory, neboť ti věnovaly sklářství na svých panstvích mimořádnou pozornost. K postupnému zániku šumavských sklárám docházelo od poloviny 19. století pod vlivem levnější konkurence, klesajícího zájmu o sklářské výrobky, vyčerpání místních zdrojů dřeva i palivové krize v českém a rakouském vnitrozemí.

Počátky pěstování brambor v regionu Český Krumlov

Jednou z významných bramborářských oblastí na území naší republiky jsou jižní Čechy včetně Českokrumlovska. Chceme-li sledovat počátky pěstování brambor v tomto regionu, musíme se vrátit do doby druhé poloviny 18. století, kdy se mezi lety 1758-1760 objevují první zprávy o rozšiřování této plodiny na českokrumlovském schwarzenberském panství. Do Evropy se přitom brambory dostaly již v 16. století z Ameriky, zprvu se však pěstovaly jako okrasné rostliny v zahradách. Do Čech se brambory rozšířily s největší pravděpodobností ze sousedních německých zemí. Badatelé tak usuzují z lidových názvů užívaných pro brambory: ertele, zemáky apod., vzniklých patrně z německého názvu Erdäpfel. K jejich využití jako krmiva pro dobytek nebo potravy pro obyvatelstvo panovala všeobecná nedůvěra, která byla překonána až na sklonku 18. století, kdy bylo nutné hledat nové zdroje obživy pro obyvatelstvo postihované často se opakujícími neúrodami a drahotou.

První zmínka o pěstování brambor na Českokrumlovsku pochází z roku 1758, kdy lovčí úřad (Jägeramt) v Českém Krumlově odeslal na Hlubokou žádost o koupi brambor. Pisatel sděluje, že se v Kvítkově Dvoře pěstují brambory, které mají být využity jako krmivo pro černou zvěř, a vznáší požadavek na zakoupení brambor z hlubockého panství, aby se mohlo přikročit k jejich rozsáhlejší výsadbě.

Zavádění brambor provázela nedostatek praktických zkušeností s jejich pěstováním i využitím. Roku 1791 proto vypracoval Václav Friedl, ředitel vrchního hospodářského úřadu v Hluboké nad Vltavou, přesné instrukce pro pěstování brambor na schwarzenberských panstvích. Pokyny se týkaly sadby, sklizně, uskladnění a využití brambor jako krmiva pro dobytek.

Brambory se v českokrumlovském regionu podstatně rozšířily až na konci 18. století. Tehdy se objevil i návrh využít pro ukázkové pěstování brambor bývalou klášterní zahradu klarisek v Českém Krumlově, aby se nové poznatky rozšířily i do okolních hospodářských dvorů a vedly tak ke zvýšení výnosů, jež byly do té doby neuspokojivé.

Zájem o zlepšení kvality brambor a rozšiřování počtu pěstovaných druhů této plodiny vedl ve třicátých letech 19. století k pokusnému pěstování nových odrůd brambor v botanické zahradě, umístěné v českokrumlovské Jelení zahradě. Ještě v březnu roku 1936 sem byly z Bavorska zaslány vzorky 60 druhů brambor. Dnes jsou brambory jednou z nejběžnějších plodin pěstovaných v regionu Český Krumlov.

Flóra v regionu Český Krumlov

Plocha celého regionu byla původně pokryta souvislými lesními porosty.

V nejnižších částech okresu a v údolí Vltavy až k Českému Krumlovu se vyskytovaly **teplomilné doubravy**, ve kterých byl ovšem habr nahrazen lípou. Dnes je tato část regionu téměř odlesněná nebo s porosty smrkové a borové monokultury.

Zhruba do nadmořské výšky 500 - 600 m šlo většinou o **acidofilní doubravy**, tedy lesy s převahou dubu a s velkou příměsí jedle. Na bohatších půdách a celkově příznivějších stanovištích se vyskytovaly i podhorské lipové bučiny. K nejvýznamnějším rostlinným formacím, které se v tomto stupni udržely, patří:

- a. **Vápnomilná a zároveň teplomilná lesní i nelesní vegetace vápencového podloží** v okolí Českého Krumlova a rozptýleně se vyskytující na vápencových ostrůvcích až k Černé v Pošumaví. Z významných druhů zde rostou např. sasanka lesní (*Anemone sylvestris*), vítod chocholatý (*Polygala comosa*), ožanka kalamandra (*Teucrium chamaedrys*), ožanka hroznatá (*Teucrium botrys*), všechny tři druhy okrotic (*Cephalanthera*), ostřice Micheliho (*Carex micheli*), škarda ukousnutá (*Crepis praemorsa*), aj.
- b. **Lesní a nelesní vegetace vázaná na hadcový podklad**, soustředěná v Křemžské kotlině a na několika lokalitách v okolí Ktiše. Protože zvětraliny hadců jsou pro většinu vegetace toxické, jsou hadcové lokality typické jednoduchou druhovou skladbou - ve stromovém patře prosperuje pouze borovice lesní (*Pinus sylvestris*), v bylinném bělozářka větvitá (*Anthericum ramosum*), hadcové formy hvozdíku kartouzku (*Dianthus carthusianorum*) a kostřavy ovčí (*Festuca ovina*), kapradina sleziník hadcový (*Asplenium cuneifolium*) a několik dalších.
- c. **Vegetace vltavského kaňonovitého údolí** od Českých Budějovic až k Vyššímu Brodu. Náleží sem zejména suťové listnaté lesy s výskytem např. šalvěje lepkavé (*Salvia glutinosa*) a třezalky chlupaté (*Hypericum hirsutum*), svahové jedliny, reliktní skalní bory (významný je výskyt vřesovce pleťového (*Erica herbacea*) v NPR Čertova stěna a Luč) a teplomilná skalní vegetace s

tařící skalní (*Aurinia saxatilis*), kostřavou sivou (*Festuca pallens*) a česnekem horským (*Allium montanum*).

Střední polohy regionu až do nadmořské výšky přes 1000 m byly původně pokryty smíšenými lesy s převahou buku a s příměsí jedle a smrku - **bučinami a jedlobučinami**. Lze předpokládat, že bučiny postupně osídlily všechna příhodná stanoviště na nezamokřených půdách ve vyšší pahorkatině, vrchovině i v horském stupni Českokrumlovská.

- a. Jejich nejběžnější typ s floristicky bohatým bylinným podrostem je označován jako **květnaté bučiny** - ty zůstaly v poměrně přirozené podobě zachovány leckdy i na velkých souvislých plochách v CHKO Blanský les (Kleť, Bulový, Vysoká Běta), v NP a CHKO Šumava (masiv Smrčiny, Plechého, Stožec, Boubín, Knížecí stolec, aj.), na Vyšebrodsku a v Novohradských horách. Typickými druhy v podrostu jsou kyčelnice devítilistá (*Dentaria enneaphyllos*), kyčelnice cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), žindava evropská (*Sanicula europaea*), violka lesní (*Viola reichenbachiana*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), svízel vonný (*Galium odoratum*), kostřava nejvyšší (*Festuca altissima*), aj.
- b. Na květnaté bučiny navazovaly v nadmořských výškách nad 1000 m tzv. **acidofilní horské bučiny**, tvořící přechod k nejvyššímu vegetačnímu stupni, horským smrčinám. Vyskytovaly se zejména v nejvyšších polohách Novohradských hor a na Šumavě. Většinou byly přeměněny na smrkové monokultury, jen místy (např. na Smrčině) se dochovaly v přirozené podobě.

V nejvyšších polohách regionu, nad 1200 m nadmořské výšky, jsou vytvořeny **horské klimaxové smrčiny**. V nejzachovalejší podobě je nalezneme na pohraničním hřebeni mezi Plechým a Třístoličником, zčásti v masivu Smrčiny a Boubína. Charakteristickými druhy jsou zde třtina chloupkatá (*Calamagrostis villosa*), bika lesní (*Luzula sylvatica*), čípek objímavý (*Streptopus amplexifolius*), papratka horská (*Athyrium distentifolium*) aj.

Velmi významný je komplex **rašeliništní, mokřadní a vodní vegetace**, který se vyskytuje hlavně ve Vltavském luhu (I. zóna NP Šumava) mezi Lenorou a Novou Pecí. Zahrnuje **údolní rašeliniště** (z nichž největší a nejznámější je Mrtvý luh) s porosty borovice blatky (*Pinus rotundata*), **rašelinné a mokřadní louky** a **vodní květeny toku** Vltavy a jejich mrtvých ramen. Nejvýznamnějšími druhy zde jsou stulík malý (*Nuphar pumila*), stolítek střídavokvětý (*Myriophyllum alterniflorum*), ostřice plstnatoplodá (*Carex lasiocarpa*), prstnatec Traunsteinerův (*Dactylorhiza traunsteineri*), bazanovec kytkokvětý (*Naumburgia thyrsiflora*), na rašeliništích např. ostřice chudokvětá (*Carex pauciflora*), kyhanka sivolistá (*Andromeda poliofolia*), vlochyň (*Vaccinium uliginosum*), suchopýr pochvatý (*Eriophorum vaginatum*), vzácně i blatnice bahenní (*Scheuchzeria palustris*) a rojovník bahenní (*Ledum palustre*). Nejcenější komplex tohoto typu vegetace je však zatopen **lipenskou vodní nádrží**. Menší rašeliniště jsou vytvořena rovněž na náhorní plošině Novohradských hor a na Vyšebrodsku, několik maloplošných horských rašelinišť najdeme v komplexu Smrčiny a Plechého; na nich je nejvýznamnějším druhem suchopýrek trsnatý (*Trichophorum caespitosum*). V podmáčených polohách a na okrajích rašelinišť navazuje několik typů lesních společenstev. Nejčastější jsou **podmáčené smrčiny** podél vodních toků, kde se hojně vyskytuje např. dřípatka horská (*Soldanella montana*). Vzácněji se vyskytují **rašelinné smrčiny** na prameništích rašeliništích a regionálně významným typem v okolí **Černé v Pošumaví** a Pláničky jsou floristicky bohaté prameništří **smrkové olšiny**.

Floristicky poměrně bohaté jsou dosud některé typy **podhorských a horských luk**, jejichž druhová skladba je výsledkem dlouhodobého extenzivního tradičního obhospodařování a které unikly nevhodné zemědělské intenzifikaci v nedávné minulosti. Z chráněných, vzácných či jinak významných rostlinných druhů zde rostou

např. lilie cibulkonosná (*Lilium bulbiferum*), vstavač kukačka (*Orchis morio*), prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*), kosatec sibiřský (*Iris sibirica*), vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*), vemeník zelenavý (*Platanthera chlorantha*), všivec lesní (*Pedicularis sylvatica*) aj. Velmi vzácně se dosud vyskytuje i hořeček český (*Gentianella bohemica*), který je českým subendemitem a který se dříve vyskytoval hojně na všech kamenitých pastvinách.

Velmi významnou skupinou rostlin jsou **druhy východoalpského původu**, které se kromě Alp vyskytují vzácně až roztroušeně v horských a podhorských polohách Novohradských hor, Blanského lesa a jižní Šumavy. Těchto druhů je několik desítek. K nejvýznamnějším patří řeřišnice trojlístá (*Cardamine trifolia*), která roste v květnatých bučinách Novohradských hor a jižní části Šumavy, šafrán bělokvěťý (*Crocus albiflorus*) a pleška žlaznatá (*Calycocorsus stipitatus*), vyskytující se na **vlhkých loukách**, pryskyřník omějolistý (*Ranunculus aconitifolius*) a kýchavice bílá (*Veratrum album*), rostoucí na **lučních a lesních prameništích** centrální části Novohradských hor a jižní části Šumavy. Zejména pro kýchavici bílou platí, že je to druh, který se kromě Českokrumlovska nikde jinde v ČR nevyskytuje.

Fauna v regionu Český Krumlov

Pestrost přírodních podmínek nedovoluje popsat faunu Českokrumlovska v nějaké "zprůměrované podobě". Bude lepší pojednat zvlášť území tří nejvýraznějších oblastí - [Šumavy](#), [Blanského lesa](#) a Novohradských hor.

Fauna Šumavy je faunou největšího lesního komplexu v Čechách a je tedy charakterizována především lesními druhy. Dnešní stav šumavské zvěřiny není výsledkem nějakých zvláštností této oblasti, ale důsledkem prostého faktu, že se zde zachovala více než jinde původní evropská fauna středních horských poloh.

Formování lesa a vytváření přirozené lesní pásmosti začalo na Šumavě v době poledové asi před 8 000 lety a tento rozvoj lesní vegetace podmínil také rozvoj živočišných druhů vázaných na les. Kromě nich zde své místo našly i druhy, které po odeznění glaciálu ustupovaly na sever a na některých vhodných typech lokalit (rašeliniště, sutě, apod.) objevily vhodné existenční podmínky podobné severské tajze nebo lesotundře; říká se jim **glaciální relikt** a patří k nim např. vážka *Aeschna subarctica*, můra *Anarta cordigera*, žluťásek borůvkový (*Colias palaeno*), střevlíci rodu *Nebria* a *Trechus*, ale také známější tetřívka obecná (*Lyrurus tetrix*), linduška luční (*Anthus pratensis*), myšivka horská (*Sicista betulina*) a další.

K podstatným změnám původního vegetačního krytu, a tím i k zásadním změnám druhového složení, živočichů došlo v souvislosti s kolonizací [Šumavy](#). Do krajiny se dostávají nové prvky (pole, louky, cesty, lidská sídla, rybníky), což umožnilo existenci nových druhů, do té doby na Šumavě neznámých (bělásek zelný, babočka kopřivová, osenice polní, vrabec domácí, koroptev polní, hraboš polní, netopýr velký, aj.). Některé druhy člověk úmyslně introdukoval (pstruh duhový, muflon), některé naopak postupně vyhubil (poslední medvěd byl zastřelen v roce 1856, poslední vlk 1874, rys v roce 1890, poslední kočka divoká začátkem 20. století). Trvalé snižování populační hustoty je možné pozorovat u mnoha dalších druhů - např. perlorodka říční, tři druhy raků, většina denních motýlů, většina brouků (tesaříci, střevlíci rodu *Carabus*), tetřevi atd., atd. V poslední době došlo k pokusům o reintrodukci kočky divoké (1972 - neúspěšně) a rysa (1982 - úspěšně). Relativně novým zvířetem na Šumavě je los evropský (*Alces alces*), kterému se zalíbilo především ve Svatotomášském pohoří.

Na Šumavě se samozřejmě daří mnoha dalším druhům typickým pro lesní prostředí (jelení a srnčí zvěř, prase divoké, liška, kuna lesní, jezevec, datlovití ptáci, sovy, atd.).

Uvedme některé z pozoruhodných druhů jednotlivých společenstev. V **klimaxových smrčínách** žije na rozvolněných místech motýl okáč rudopásný (*Erebia euryale*), boreoalpinní osenice *Anomogyna speciosa*, typičtí jsou tesaříci kozlíček smrkový (*Monochamus sutor*) a kozlíček hvozdník (*Monochamus sartor*), střevlíci rodu *Trechus* a další. Fauna obratlovců je ve srovnání se smíšeným lesem chudší. Zajímaví jsou především někteří ptáci: datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*), sova kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*), pěvci ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*), kos horský (*Turdus torquatus*), křivka obecná (*Loxia curvirostra*), králíček obecný i ohnivý (*Regulus regulus*, *R. ignicapillus*) atd. Ze savců se zde vyskytují druhy obecně rozšířené, např. myšice lesní (*Apodemus flavicollis*) či kuna lesní (*Martes martes*). Na **rašeliništích a podmáčených smrčínách** se setkáme se severskými vážkami rodu *Aeschna* a *Leucorrhina*, s chrostíkem *Hagenella clathrata*, z ploštic je zajímavá vodní znakoplavka *Notonecta reuteri*. Nejtypičtějšími motýly jsou asi žluťásek borůvkový (*Colias palaeno*), perleťovec severní (*Boloria aquilonaris*), modrásek stříbroskvrný (*Vacciniina optilete*) a můry *Anarta cordigera* a *Eugraphe subrosea*. Travařík *Pediasia truncatella* je pozoruhodný tím, že jeho nejbližší populace obývají lesotundru severní Evropy, Sibiře a Kanady. Z brouků je nejznámější velký střevlík *Carabus menetriesii*. Z pavouků je třeba uvést severské slíďáky rodu *Pardosa* a *Gnaphosa*, kteří nevytvářejí síť, ale loví přímo na povrchu rašelinných polštářů. Krásné jsou mouchy pestřenky rodu *Sericomyia*. Z obratlovců jsou asi nejpopulárnější zmije obecná (*Vipera berus*), která zde mívá často velmi tmavé zbarvení; její potravou bývá hojná ještěrka živorodá (*Lacerta vivipara*). Z ptáků je jistě nejnapadnější tetřívka obecná (*Lyrurus tetrix*), často se vyskytuje čečetka zimní (*Carduelis flammea*) a linduška luční (*Anthus pratensis*). V době zrání brusinek, vlochyň, klikvy a šišek borovice blatky se ovšem na rašeliništi setkáme s mnoha dalšími druhy z okolních biotopů. Typickým savcem rašelinišť se dá nazvat snad jen myšivka horská (*Sicista betulina*), ostatní druhy se zde vyskytují jen příležitostně. **Sutě a skalní stěny** hostí rovněž zajímavou faunu. Především bezobratlí představují druhy boreoalpinního rozšíření; např. střevlíci *Nebria castanea* nebo *Trechus alpinus*, mūra *Paradiarsia sobrina*, píďalky *Gnophos sordaria*, *Hydriomena ruberata* aj. Typickým ptákem skalních stěn je sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*), který se po zničení posledního známého hnízda na Stožci snad opět začíná vracet na svá původní stanoviště. Stále se poměrně hojně vyskytuje naše největší sova výr velký (*Bubo bubo*). Skalnatý terén vyhovuje i některým savcům, např. plchovi zahradnímu (*Eliomys quercinus*). Hojná je zde i liška a jezevec. **Horské louky** jsou domovem mnoha druhů hmyzu, především motýlů. Okáče rodů *Erebia* a *Coenonympha*, perleťovce rodu *Brenthis*, ohniváčky rodů *Lycaena* a *Heodes* a další zde zastihneme ve dne, v noci pak třeba můry *Chersotis cuprea* nebo *Dasypolia templi*. Z obratlovců jsou zajímaví především někteří ptáci; např. bekasina otavní (*Gallinago gallinago*), která hnízdí na vlhčích šumavských lukách, a chřástal polní (*Crex crex*), jehož nezaměnitelný hlas snadno uslyšíte, ale spatřit samotného ptáka se vám asi nepodaří. Na nekosených lukách je častý bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*). Ze savců je tu domovem vzácně rejsec černý (*Neomys anomalus*), častěji hraboš mokřadní (*Microtus agrestis*) nebo myška drobná (*Micromys minutus*). Na louky se samozřejmě chodí pást všichni lesní kopytníci. Šumavské **vody** jsou stále relativně čisté. V minulosti byl poměrně hojný losos obecný, ale nadměrný odlov a hlavně

stavba přehrad mu znemožnily táhnout na svá původní trdliště v mnoha tocích Šumavy. Poslední lososi zde byli pozorováni ve 30. letech tohoto století. Indikátorem čistoty vod je číhalka pospolitá (*Atherix ibis*), moucha se zajímavým vývojem (mrtvá těla vykladených samiček slouží za potravu právě narozeným larvičkám). Z vodního hmyzu jsou zde stále dosti početné populace horských jepic, pošvatek a chrostíků. Z korýšů je nejohroženější rak kamenáč (*Astacus torrentium*), stejně ohrožená je perlododka říční (*Margaritana margaritifera*) a mihule potoční (*Lampetra planeri*). Z ryb najdeme ve zmenšujících se populacích pstruha potočního (*Salmo trutta m. fario*) a lipana podhorního (*Thymallus thymallus*). Na některé potoky přilétá ze starých smíšených lesů lovit čáp černý (*Ciconia nigra*), pod vodou běhá pěvec skorec vodní (*Cinclus cinclus*), v okolí vzácně hnízdí hýl rudý (*Carpodacus erythrinus*) a hojně se vyskytuje žlutý konipas horský (*Motacilla cinerea*). Ze savců provázejících vodní toky byl v 18. století vyhuben bobr a z neznámých důvodů zmizel norek evropský. Naproti tomu se na vhodných místech udržela v silných populacích vydra říční (*Lutra lutra*).

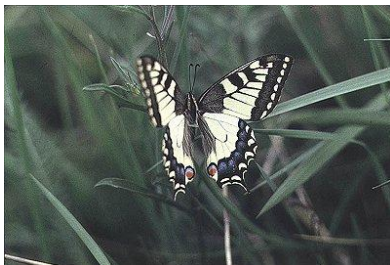
Fauna Blanského lesa byla původně faunou středoevropských listnatých lesů stupně bukového (na většině území) a dubového (v části Křemžské kotliny). Protože však zejména v posledních 200 letech byla část území odlesněna a v některých zbývajících lesích podstatně změněna druhová skladba (na kulturní lesy s převahou smrku), přizpůsobila se těmto změnám přírodního prostředí i zvířena. Původní fauna smíšených lesů byla částečně potlačena a na její místo pronikly druhy vázané na kulturní bezlesí a na jehličnatý les. Tak vznikla zajímavá a pestrá mozaika, které stále dominuje fauna lesní (60 % oblasti je zalesněno), v níž se však vyskytuje relativně velké množství druhů vázaných na různá nelesní stanoviště (lesostepi na vápencích, mokřady, vodní toky a plochy, obdělávaná pole, luční porosty, rozptýlená zeleň, atd.). Z horského komplexu Šumavy se navíc rozšířily i některé boreoalpinní druhy (kulíšek nejmenší, sýc rousný, datlík tříprstý, ořešník kropenatý, jeřábek lesní aj.), takže výsledkem je, že na území Blanského lesa bylo zjištěno asi 115 druhů hnízdících ptáků, kolem 50 druhů savců, 6 druhů plazů, 9 druhů obojživelníků, asi 15 druhů kruhoústých a ryb a nepřeborné množství taxonů bezobratlých (bohatá je především fauna měkkýšů a hmyzu).

K nejcennějším územím Blanského lesa patří **smíšené horské a podhorské lesy** (fytocenózy květnatých bučin). Protože tyto porosty jsou blízké původním poměrům, odpovídá tomu i složení fauny; tvoří ji jednak obecně rozšířené druhy: norník rudý (*Clethrionomys glareolus*), myšice lesní a křovinná (*Apodemus flavicollis*, *A. sylvaticus*), rejsek obecný a malý (*Sorex araneus*, *S. minutus*) aj., z velkých savců kuna lesní a skalní (*Martes martes*, *M. foina*), jezevec lesní (*Meles meles*), liška obecná (*Vulpes vulpes*), prase divoké (*Sus scrofa*), jelen evropský (*Cervus elaphus*),

srnec (*Capreolus capreolus*), v roce 1978 introdukovaný muflon (*Ovis musimon*) a ze Šumavy se rozšiřující reintrodukovaný rys ostrovid (*Lynx lynx*), z ptáků pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*), brhlík lesní (*Sitta europaea*), sýkora koňadra a babka (*Parus major*, *P. palustris*), červenka obecná (*Erithacus rubecula*), střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*), kos černý (*Turdus merula*) aj., jednak druhy, pro něž je (pokud možno starý) bukový les striktní podmínkou existence: holub doupňák (*Columba oenas*), lejsek černohlavý a malý (*Ficedula hypoleuca*, *F. parva*) aj. Poměrně hojná je v **Blanském lese** tajgová sova sýc rousný (*Aegolius funereus*), zajímavý je i výskyt rejska horského (*Sorex alpinus*) v sutích Ptačí stěny. Vazba na bukové porosty je ještě zřetelnější u entomofauny (např. roháčci z čeledi Lucanidae), raritou je střevlík *Carabus irregularis*. Bohaté je i společenstvo měkkýšů, z mnoha pozoruhodných druhů jmenujme aspoň východoalpský teplomilný druh *Aegipis verticillus*.

Kulturní lesy s převahou smrku jsou na území **CHKO Blanský les** plošně nejrozšířenější. Jejich fauna obsahuje mnoho druhů jmenovaných v předešlé kategorii, ale prosazují se další druhy, více vázané na jiný typ porostu a na jehličnany - z ptáků např. sýkora uhelníček a parukářka (*Parus ater*, *P. cristatus*), králíček obecný (*Regulus regulus*), hýl obecný (*Pyrrhula pyrrhula*), pěvuška modrá (*Prunella modularis*), šoupálek dlouhoprstý (*Certhia familiaris*), aj., z obyvatel smrkových porostů především čížek lesní (*Carduelis spinus*), křivka obecná (*Loxia curvirostra*), ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*) a jeřábek lesní (*Tetrastes bonasia*). Z velkých savců se vyskytují všichni uvedení v předchozí kategorii, z malých je možno zdůraznit hraboše mokřadního (*Microtus agrestis*).

Lesostepní formace na vápencích jsou unikátními stanovišti na jižním úpatí **Kletě**, většinou chráněnými v **NPR Vyšenské kopce**. Jedinečná je zejména fauna bezobratlých, protože se zde kromě obecně rozšířených druhů vyskytují také druhy stepní a lesostepní (původem z Podunají) i horské a podhorské (podmíněné blízkostí Šumavy a Alp). Z nejvýznačnějších stepních prvků lze jmenovat např. měkkýše *Chondrula tridens* a *Helicella obvia*, z motýlů žlutáaska *Colias australis*. Zajímavý je výskyt obou našich otakárků - fenyklového i ovocného (*Papilio machaon*, *P. podalirius*). Z montánních druhů je pozoruhodná můra *Chersotis cuprea*, *Amathes collina* a mnohé další. O bohatosti lokality svědčí třeba to, že jen ploštic (řád Heteroptera) je zde více než 70 druhů.

Mokřadní, lužní a vodní biotopy jsou v **CHKO Blanský les** nejméně časté, není tu např. ani jedno rašeliniště. Nejvýznamnější je výskyt rejska horského (*Sorex alpinus*) podél drobných potůčků v masívu **Kletě** a Bulového a rejsce černého (*Neomys anomalus*) na mokřadních loukách. Dále se vyskytuje hraboš mokřadní (*Microtus agrostis*), rejsec vodní (*Neomys fodiens*), myška drobná (*Micromys minutus*) a v horní části Hejdlovského údolí hrabošík podzemní (*Pitimus subterraneus*).

Nepravidelně se podél vodních toků vyskytuje vydra říční (*Lutra lutra*). V Brložském potoce přežívají zbytky populace perlorodky říční (*Margaritana margaritifera*). Přirozené vodní toky s vyvinutými břehovými porosty jsou ideálním útočištěm pro mnoho druhů ptactva - bylo zde zjištěno na 50 hnízdicích druhů. Toto spektrum obohacují ještě druhy žijící na rybnících nebo v jejich blízkosti (především v Křemžské kotlině), jako např. potápka malá a černokrká (*Podiceps ruficollis*, *P. nigricollis*), labuť velká (*Cygnus olor*), strnad rákosní (*Emberiza schoeniclus*), rákosník obecný (*Acrocephalus scirpaceus*), běžné kachny apod. Na malé rybníčky je vázána řada obojživelníků - čolek horský, obecný i velký (*Triturus alpestris*, *T. vulgaris*, *T. cristatus*), ropucha obecná (*Bufo bufo*), skokan hnědý a zelený (*Rana temporaria*, *R. esculenta*).

Fauna Novohradských hor je faunou zóny montánní (vlastní Novohradské hory) a zóny listnatých lesů (podhůří); není tedy zastoupena zóna stepní, i když těsně kolem vedou hlavní tahy, kudy se panonské druhy dostávaly do jižních Čech (a mohou tu být vzácně a krátkodobě občas k zastížení, např. v nedaleké Majdaleně byla sbírána kudlanka nábožná *Mantis religiosa*). Nejzajímavější jsou zde taxony s centrem rozšíření ve východních Alpách, které ale chybějí na Šumavě, a druhy, které potvrzují výrazně studené mikroklima této oblasti (např. střevlíček *Pterostichus illigeri* se v Alpách vyskytuje jen ve výškách nad 1500 m). Velmi zajímavá je i fauna rašelinišť (především někteří motýli), i když jejich rozloha je ve srovnání se šumavskými podstatně menší.

Z **bezobratlých** jsou zajímavé nálezy měkkýšů závornatek *Clausilia cruciata* a *C. parvuti*. Vzácné a faunusticky pozoruhodné jsou zde mnohonožky *Polyxenus lagurus*, *Julus nemorensis* a další, jepice *Eudyonurus austriacus* a preglaciální *Boetis alpinus*. Z brouků se předpokládá výskyt až 160 druhů střevlíků, vyskytují se zde rovněž nejatraktivnější druhy tesaříků - *Tragosoma depsarium*, *Pachyta lamed*, *Judolia sexmaculata*, *Nothorina punctata*, *Acimerus schäfferi*, *Rhopalopus spinicornis*, *Monochamus saltuarius* i *M. sutor* a mnoho dalších. Nejlépe prozkoumanou skupinou novohradských rašelinišť jsou motýli, některé druhy se nikde jinde v ČR nevyskytují (např. *Lithophane semibrunnea*, *Leucania andereggi*). Pomalu mizí moucha číhalka pospolitá (*Atheris ibis*), která je vázána na naprosto čisté toky - poslední její výskyt byl zaznamenán na říčce Černé u Benešova.

Z **obratlovců** jsou v oblasti asi nejzajímavější ptáci. Novohradské hory na sebe dlouhodobě poutají pozornost ornitologů, kteří opakovaně potvrzují, že se jedná o území mimořádně zachovalé a po mnoha stránkách výjimečné. V dutinách hnízdí šplhavci strakapoud velký (*Dendrocopos major*), datel černý (*Dryocopus martius*), datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) a žluna šedá a zelená (*Picus canus*, *P. viridis*), po nich následují sýc rousný (*Aegolius funereus*), kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) a zvláště lejsek malý (*Ficedula parva*), který zde vytváří jedinou stálou hnízdní populaci v Čechách. Tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*) už asi vymizel, ale v podrostu je dosud hojný jeřábek lesní (*Tetrastes bonasia*) a sluka lesní (*Scolopax rusticola*). U horských potoků se drží skorec vodní (*Cinclus cinclus*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*) a také čap černý (*Ciconia nigra*), jehož prvním zjištěným hnízdištěm v jižních Čechách byl Žofínský prales. V mokřích horských loukách se stále vyskytuje křepelka polní (*Coturnix coturnix*) a hlasově nezaměnitelný chřástal polní (*Crex crex*). Z dravců jsou běžní např. káně lesní (*Buteo buteo*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*), ostříž lesní (*Falco subbuteo*) a další. Často se stává, že do oblasti zalétne nějaký

vzácný druh z jihu, z poměrně blízkých Alp nebo Podunají - např. orlík krátkoprstý (*Circaetus gallicus*), mandelík hajní (*Coracias garrulus*) nebo zedníček skalní (*Tichodroma muraria*). V Novohradských horách hnízdí často i druhy, které jinde hnízdí jen sporadicky, např. drozd cvrčala (*Turdus iliacus*), a žije zde velké množství dalších běžnějších druhů (pěvců, vodních ptáků).

Ze savců je pozoruhodný výskyt rejska horského (*Sorex alpinus*), jedenácti druhů netopýrů a především myšivky horské (*Sicista betulina*). Nepříliš hojná je vydra říční (*Lutra lutra*), běžná je srnčí, jelení a černá zvěř. Celkem žije v oblasti na 50 druhů savců.

Dějiny lovu a myslivosti v regionu Český Krumlov

Vývoj lovu a myslivosti na Českokrumlovsku odedávna souvisel s lesním hospodářstvím, které v této oblasti mělo tradičně dobrou úroveň. V minulosti zde působila řada významných lesníků a současně i myslivců - známá jsou například jména John, Matz, Rosenauer, Schönauer, Heske, Duschek a další.

Původně oblast Českokrumlovsko pokrývaly rozlehlé pralesy s množstvím rozličných druhů zvěře. Pradávnou historii lovu dokládají na Českokrumlovsku archeologické nálezy v jeskyni u Dobrkovic, kde byly objeveny kosti pravěkých zvířat - hyeny, vlka, lišky, medvěda, mamuta, koně, tura, jelena, soba, ale i kočky, jezevce a zajíce. Tehdejší lovectví, nezbytné pro zajištění obživy, však ještě nemělo nic společného s pozdější myslivostí. Její rozvoj spadá až do období středověku.

Prvním písemným dokladem o myslivosti na Českokrumlovsku je zákaz odstřelu drobné zvěře, který koncem 15. století vydal Jan z Rožmberka pro panství krumlovské, rožmberské i pro panství kláštera Vyšší Brod. V raném novověku, v zápisech kronikáře posledních Rožmberků Václava Březana z druhé poloviny 16. století, však bývá ještě myslivost ztotožňována s loveckou kratochvílí. Od raného středověku rovněž les měnil svou podobu - jednak začal ustupovat ve prospěch zemědělské půdy, jednak začal být hospodářsky využíván, a to nejen jako zdroj dřeva pro stavební materiál či palivo, ale rovněž při získávání smůly, výrobě dřevěného uhlí, potaše a od 15. století také při rozvoji skláren. Využití lesa však bylo převážně orientováno na uspokojení vlastní potřeby panství a potřeb poddaných, mezi něž patřilo například využití lesní trávy, hrabanky či pařezů.

17. století přineslo ve srovnání s minulostí ještě větší oblibu štvanic - a právě v souvislosti s nimi bývá někdy polovina tohoto století s loveckou hudbou, kultem trofejí, vznešenými loveckými slavnostmi a velkorysími hony pro významné osobnosti označována jako zlatý věk myslivosti. V té době má svůj počátek i uctívání patronů myslivců sv. Huberta a Eustacha, jež zaváděl v Čechách zejména hrabě Špork, k jehož konání se přihlásila i jihočeská šlechta. V 18. století byl pak s nástupem moderního ekonomického myšlení les nadřazován myslivosti. S tím souvisí zvýšený zájem o snižování vysokých stavů zvěře škodící v lesích i na zemědělských kulturách - a tak produkce zvěřiny ustoupila do pozadí.

Pohled pozdějších lesních hospodářů napovídá, že během staletí se podoba lesů na Českokrumlovsku výrazně změnila. "Ačkoli páni z Rožmberka téměř vždy horlivými ctiteli Lověny byli a nebyli-li právě četnými toho času válkami a spory zaměstnávání, vždy rádi dřevce a lovecké trubky se chápali, přece výsledky tehdejších honeb v neschůdných a nehostinných krumlovských lesích nebyly příliš skvělé, neboť drsné podnebí, mocné sněhové spousty v zimě a nedostatek hájení a péče o zvěř zdárnému vývinu a rozmnožování zvěře neprály," praví se v Popisu Velkostatku Krumlov z roku 1898.

V době mezi 12. a 15. stoletím žila v prostoru od Českého Krumlova až k hraničním horám řada dnes již vyhynulých dravců a šelem. Byli mezi nimi především orel, sokol, medvěd brtník, vlk, divoká kočka i rys, který byl před několika lety opět uměle vysazen na Šumavu. Vysoké zastoupení ve srovnání s dneškem také měla původně černá zvěř.

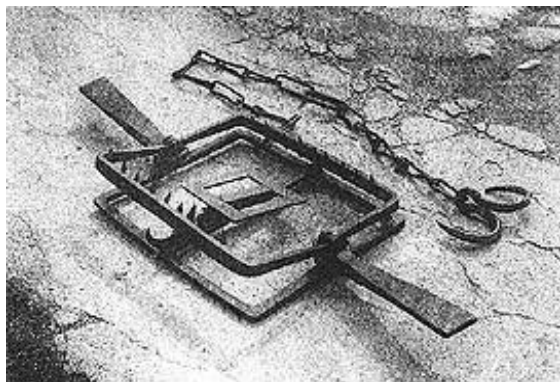

Archivní písemnosti poskytují řadu dokladů vypovídajících o hospodaření v lesích na Českokrumlovsku. Vedle již zmíněného zákazu Jana z Rožmberka je to právo "vybírání platů královských a právo v klášterních lesích loviti, honiti a bítí všelijakou

zvěř a les ku stavění i pálení na hradě Krumlov sekati", jež získal Vok z Rožmberka roku 1493 na zlatokorunské zboží. Dochovaly se také zprávy o právu vybírat malé výry z hnízd k loveckým účelům na příkrých vltavských stráních v revíru Bory poblíž Křemže. Ze začátku 16. století jsou dochovány zprávy o provozování čižby (chytání zpěvného ptactva na lep i do sítí) v okolí Českého Krumlova.

Již z roku 1528 pochází úmluva o hájení zajíců, sepsaná mezi Janem z Rožmberka a sousedními vladyky. Tato dohoda je důkazem počátku nové spolupráce mezi sousedy při péči o zvěř. Evropským unikátem je pak Registr poznamenaných kuních stezek pro Krumlovsko z roku 1553, v němž jsou popsány všechny pronajaté kuní stezky (kuní kožky byly tradičně ceněny a ve starších dobách sloužily dokonce jako platidlo).

Další zprávy týkající se hospodaření v lesích pocházejí z doby vlády předposledního Rožmberka Viléma, na jehož dvoře působil regent Jakub Krčín z Jelčan. Podle jeho předpisů měli rychtáři hned hlásit na Krumlov porušení zákazu lovu určitých druhů zvěře, rovněž byli tvrdě stíháni pytláci. V době vlády posledních Rožmberků byly také vydávány vrchnostenské instrukce, jež stanovovaly povinnosti, úkoly a práva mysliveckého personálu. Lov byl v té době převážně výsadou šlechty - přičemž není bez zajímavosti, že na dvoře Petra Voka z Rožmberka se lovů účastnily i dámy, které střílely z kuší. K oblíbeným kratochvílím patřilo tehdy také střílení do terčů z kuší i z ručnic - přičemž leckdy došlo i na sázky. Na rožmberských panstvích se také organizovaly štvanice na medvědy, a to zvláště v lesích kolem Hluboké a Veselí. Pro ně byli v krumlovském

medvědníku vybírání nejdívočejší medvědi, původem z lesů kolem Plešného jezera na Šumavě. V hradním příkopu českokrumlovského zámku jsou medvědi chováni od roku 1558.

Pro stálé vylepšování oblíbených loveckých zábav založil Vilém z Rožmberka v roce 1555 u Českého Krumlova první oboru. V této Tendlgarten, jež se rozkládala od severní strany zámku až k osadě Dobrkovice, byla chována zvěř vysoká i

daňčí. Dnešní prostor zahrad a parku přímo pod zámkem v tzv. Jelením příkopu byl tenkrát velikým rybníkem s ostrovem uprostřed. V Jelení zahradě žilo ještě v roce 1784 celkem 106 kusů daňčí zvěře. Celá obora však byla zničena povodní 14. července 1848, kdy se chovaná zvěř utopila.

Petr Vok z Rožmberka založil v roce 1598 u Nového Dvora Chvalšinského (nyní Červeného Dvora) novou zahradu určenou pro chov bažantů, koroptví a křepelek. Roku 1687 zde pak byla zřízena bažantnice. Byli zde chováni nejenom bažanti, ale také cizokrajní ptáci, bobři a rozličná exotická zvířata - bengálský jelen, "tripolitánské" ovce, kozorožec a různé druhy hus. Bažantnice byla v provozu do roku 1834, kdy ji pro špatné výsledky zrušili.

Zajímavé zprávy týkající se myslivosti pocházejí i z dob, kdy Rožmberky vystřídaly jiné vrchnosti. V roce 1609, tedy nedlouho po prodeji krumlovského panství císaři Rudolfovi II. Habsburskému, například Herman Apfelbaum vysloveně zdůrazňoval, že v lesích okolo samotného Krumlova je příležitost k lovu vlků. Již roku 1603 bylo území krumlovského panství rozděleno na jedenáct honebních revírů v čele s lesními. V Českém Krumlově sídlili lesmistr a lesní písař - přičemž instrukce pro tohoto lesmistra byla na svou dobu velice pokroková. V roce 1656 bylo vydáno nařízení zaměřené nejen na zamezení krádeží dřeva, ale jeho součástí byla i ustanovení týkající se myslivosti. Součástí ustanovení byla rovněž povinnost informovat obyvatelstvo prostřednictvím rychtářů a přísežných, aby se nikdo nemohl vymlouvat na neznalost zákazů. Podle dokladů z roku 1681 spravoval lesy vrchní jagrmajstr pro všechna eggenberská panství. V Českém Krumlově mu podléhali vrchní myslivec a jemu přidělený mládenec, na krumlovském panství dále působilo 11 myslivců a myslivec pro lesy na panství Prachatice i další

myslivečtí zaměstnanci - myslivec pro čižbu s mládencem, zaměstnanec opatrující lovecké plachty a sítě, dva mládenci, kteří měli "k ruce" ještě dalšího mysliveckého mládence, se starali o lovecké psy. Účetní doklady napovídají, že myslivost stále ještě tvořila převažující složku celého lesního hospodářství. Ještě na počátku 18. století byli na Českokrumlovsku běžně loveni medvědi, na konci tohoto století pak stále ještě vlci, rysi, divoké kočky, ale i orli (těch bylo za pět let v závěru 18. století uloveno 68).

Za vlády Schwarzenberků doznala myslivost na Českokrumlovsku řady změn k lepšímu. Jan Adolf ze Schwarzenberku vydal již roku 1663 instrukci upravující myslivost. Obsahovala především ustanovení, že nosit ručnici je povoleno jen lesníkům, kteří mají za úkol hubit vlky, lišky, kuny, vydry, bobry a další škodnou zvěř. Také Adam František ze Schwarzenberku a jeho manželka Eleonora Amálie, rozená z Lobkovic, byli známi svým vztahem k myslivosti a za jejich éry dosáhl tento obor rozmachu.

Z roku 1722 pochází výnos knížete Adama Františka ze Schwarzenberku, v němž se stanoví "...by šafáři vychovávali mladou zvěř jelení, když by k nim myslivec nějakou přinesl". Od počátku 18. století také platila na Krumlovsku instrukce nařizující vytvářet nové lovecké chodníky, průseky nebo jen pěšinky v lesích a řádně čistit paseky po polomech - zejména v Blanském lese. Současně však byly aktuální úvahy o regulaci množství lovené zvěře - od konce 17. století se totiž začaly ozývat stížnosti na rychlý úbytek některých druhů. Například o jelení zvěři lovní správce českokrumlovské vrchnosti roku 1719 napsal: "Překážkou chovu je hlavně její rušení a nedostatek vhodných stávaníšť; v lesích pasoucí se dobytek zvěř plaší a rychle ubývá dříve rozsáhlých houštin, které byly vyhledávaným útlukem zvěře.

Pro rozvoj myslivosti na Českokrumlovsku mělo velký význam zavedení lesního řádu, který v roce 1715 vydal kníže Adam František ze Schwarzenberku. Od této doby se datuje radikální hubení škodné, zvyšuje se celková myslivecká péče a následuje rychlý vzestup stavů lovné zvěře. Adam František byl dobrým myslivcem i hospodářem a často se osobně přesvědčoval o stavu lesů, o úrovni hospodaření v nich i o úrovni myslivosti. Náruživě se myslivosti věnovala i jeho manželka Eleonora, jejíž četné úlovky jsou evidovány. Za jejich panování se výrazně zvýšily stavy zvěře, byly založeny vlčí ohrady, došlo k vydání přísných předpisů pro takzvanou obnovu neboli zjišťování stop zvěře na čerstvém sněhu, byli tvrdě trestáni nedbalí myslivci odpovědní za případné řádění škodné a tvrdě se postupovalo proti pytlákům. Za dobu vlády Adama Františka a Eleonory byly na mnoha místech Blanského lesa zřízeny "boudy na vnaď", což byly kryty používané při lovu na "újed" (návnadu; nejčastěji se používali uhynulí koně nebo ovce), byly ale zakládány i louky a políčka pro zvěř a dokonce i říjiště pro vysokou zvěř. Kvůli honům, jejichž společenská funkce často převažovala nad loveckou, byly v lesích zřizovány řídicí průsmyky a myslivecké chodníky, důsledně se také dbalo na čištění všech "honebních lesů" od vývratů i zbytků po těžbách, aby byla zlepšena jejich průchodnost. Vysoká zvěř byla lovena i za použití plachet a sítí v uzavřených lesích; teprve později začaly být využívány různé typy posedů budovaných na nejvýhodnějších místech. Kníže Adam František věnoval zvláštní pozornost i toku tetřevů.

Ke konci 18. století došlo k výrazné redukci stavů vysoké zvěře. Bylo to proto, že škody, které tato zvěř působila v lesích i na polích, narůstaly do příliš velkých rozměrů, svou roli však sehrálo také stále více se rozmáhající pytláctví - organizované skupiny bavorských pytláků nepůsobily pouze v příhraničí, ale docházely i do kletských lesů. (Krumlovský vrchní lovčí Václav Feldegg dokonce vyslal do Bavorska zvláštní delegaci, která měla vyjednávat s pasovským biskupem o omezení pytláctví - a výsledkem bylo vydání největších známých pytláků do Čech a vyslání vojska ke hlídání oblíbených míst přechodů hranice. V roce 1848 pak byl v revíru Borová uloven poslední jelen - a teprve po druhé světové válce opět přišla do Blanského lesa jelení zvěř z revírů vojenských lesů v sousedství. Ve druhé polovině 18. století byla také na Českokrumlovsku zcela vystřílena černá zvěř. Naproti tomu není bez zajímavosti, že ještě v roce 1726 byla při směně části chvalšinského obecního lesa postavena u Hejdlova "jataka na lapání vlků". Od zmíněného roku byl na panství Krumlov veden velmi podrobný výkaz odstřelu zvěře - a tato evidence pokračovala až do zestátnění schwarzenberského majetku v roce 1945. Údaje pořízené generacemi myslivců jsou jedinečným pramenem pro poznání minulosti stavů zvěře na Českokrumlovsku. Zakladatelé výkazu zvěř dělili na užitkovou - srstnatou (vysokou, daňčí, srnčí, černou, zajíce a bobry) a pernatou (tetřevi, tetřívci, jeřábci, bažanti, koroptve, divoké husy, divoké kachny, lysky, sluky velké a malé) a dále na zvěř škodnou - srstnatou (medvědi, vlci, rysi, divoké kočky, vydry, lišky, kuny, tchoři, lasice, veverky) a pernatou (orli, výři, jeřábi, volavky, krahujci, vrány).

Známé jsou údaje o osudu medvědů na krumlovském panství. V pozdějších dobách zde žili sporadicky - převážně v "horních" revírech na Šumavě. Legendární "poslední šumavský medvěd" byl uloven v roce 1856 v tehdejší želnavském revíru. Poslední

vlk byl na krumlovském panství uloven roku 1795, poslední dva rysy roku 1802 - vesměs již v šumavských revírech; jen poslední divokou kočku zastřelili v roce 1836 na Kleti.

Po vymizení velkých šelem a omezení pytláctví se rychle začaly zvyšovat stavy srnčí zvěře. Po vymizení velkých dravců přibývalo i tetřevů a tetřívků - zvláště po rozsáhlých polomech v letech 1870 - 1875. Počínající rozsáhlé meliorace slatin a zalesnění velkých polomových holin a později i části enkláv luk v lesích ale následně vedlo k jejich novému úbytku.

Společenské změny, které přinesl rok 1848, ovlivnily i myslivost. Byly zrušeny robotní povinnosti i pro myslivost - a škody způsobené zvěří byli povinni hradit majitelé honiteb. Ještě dlouho po roce 1848 však zůstala myslivost výsadou vlastníků lesní i zemědělské půdy - a to i přesto, že bývalé výsadní právo myslivosti pro příslušníky panského stavu zrušil císařský patent již 7. března 1849. S konečnou platností zrušil šlechtickou výsadu provozování myslivosti zemský zákon o myslivosti z roku 1866, který položil základy pro vytvoření nových honiteb společenských (obecních). Následně však začaly vznikat spory mezi šlechtou a poddanými, na selské honitby se někdy pohlíželo s opovržením - i když je skutečností, že v nich noví myslivci často zvěř doslova vybíjeli a sedláci mnohdy provozovali honitby jen jako prostředek konfrontace s bývalou vrchností.

Pozvolna začal i v lesnictví, stejně jako v zemědělství, převažovat ekonomický pohled - a tudíž se na některou zvěř pohlíželo jako na škůdce, jejichž stavy je třeba radikálně snižovat. Další vývoj myslivosti byl výrazně spojen s pozemkovou reformou podle záborového zákona z roku 1919. K dalšímu vážnému narušení myslivosti došlo po zřízení Protektorátu Čechy a Morava, kdy nová hranice častokrát rozdělila původní velkostatky, honitby - a tím i síť loveckých zařízení. Zároveň byla přijímána tvrdá opatření proti normálnímu hospodaření v honitbách i proti myslivcům samotným.

Vývoj myslivosti a lesního hospodaření však neustal ani v současnosti. Nyní patří k velmi diskutovaným problémům například opatření přijímaná v souvislosti s šířením kůrovce na území Národního parku Šumava, z nedávné minulosti jsou známy diskuse o projektu Lynx, v jehož rámci bylo na Šumavě v letech 1982 - 1987 vysazeno 12 rysů. Projekt se zdařil natolik, že se rysy značně rozšířili, nyní se objevují i v Blanském lese - a dosud není dořešena regulace výskytu rysů v oblastech, kde se s jejich rozšířením nepočítalo. Podobným způsobem se v padesátých a šedesátých letech rozšířila jelení zvěř - a poslední době bylo nutno kvůli neúnosným škodám v lesích způsobených okusem, ohryzem a loupáním přistoupit k výrazné redukci početních stavů. Naproti tomu v případě srnčí zvěře se nyní uplatňují opatření ke zvýšení stavů, které citelně poklesly v souvislosti se zmenšením počtu honiteb a s nárůstem některých technologií, používaných především v zemědělství (zejména chemizací). Podobný osud jako srnčí mají také zajáci, kteří ve většině honiteb nebyli loveni už předtím, než byl jejich odstřel zastaven jako výraz solidarity s moravskými myslivci z oblastí postižených záplavami.

Myslivost společně s lesním hospodářstvím na Českokrumlovsku prošla zajímavým vývojem. Stejně jako v každé lidské činnosti docházelo i k chybám a omylům, které naši předchůdci postupně napravovali. I proto značně kolísaly stavy zvěře i výskyt jednotlivých druhů. Ku cti minulých generací však slouží, že měly velikou úctu k přírodě a k jejím darům. To se však nedá tvrdit o posledním válečném období i o době řady změn, mnohdy pochybných a nedomyšlených, po roce 1945, kdy ne každý myslivec navázal na staré tradice a ne ve všech honitbách se hospodařilo podle osvědčených mysliveckých zásad. Přesto je v současnosti příroda Českokrumlovska zachovalá a představuje mnohdy ještě nedocenené bohatství. Nyní záleží i na myslivcích samotných, aby odolali lákavým možnostem nabízejícím se v současném tržním prostředí a nepřistupovali k myslivosti necitlivě - z obchodního hlediska. Myslivost je cílevědomá činnost s živou přírodou, která zasluhuje rozmysl a cit - a také mnoho odborných znalostí.

Vliv člověka na přírodu v regionu Český Krumlov

Zázračně zachovalá pestrost přírody Českokrumlovska má svůj původ nejen v příznivých geografických, geologických, hydrologických, meteorologických a jiných "neživých" přírodních podmínkách, ale také v působení člověka na přírodu a krajinu v našem regionu.

Stav přírody a její druhová různorodost jsou jistě přímým důsledkem hospodaření lidí v krajině. Ještě do 19.století se většina obyvatel živila zemědělstvím a drtivou většinu života prožili lidé v přímém kontaktu s přírodou - při práci na polích, loukách, v lesích.

Zemědělství způsobilo částečné odlesnění krajiny a její další změny (např. odvodňování a zavodňování pozemků, stavby sídel, rybníků, apod.). Tím se stalo přírodní prostředí pestřejší, bylo postupně obohaceno o druhy živočichů a rostlin, které v původních hlubokých pralesních formacích žít a růst nemohly. Zemědělství na Českokrumlovsku nikdy nemělo ráz "zemědělské velkovýroby", půdní ani teplotní

parametry regionu to prostě nedovolovaly. Zato se vyznačovalo pozoruhodnou různorodostí a šikovností zemědělců při využívání skromných podmínek, které pošumavská příroda nabízela. (V mikroklimaticky příhodných lokalitách se pěstovaly plodiny, které bychom v této geografické poloze a nadmořské výšce nečekali; např. vinná réva se pěstovala nejen na slunných stráních nad Vltavou v Českém Krumlově a Zlaté Koruně, ale také na terasovitě upravených jihozápadních svazích Svatotomášského pohoří v okolí bývalých obcí Jasánky a Rychněvek.) Hodně se pěstovaly otužilé místní (krajové i převzaté z rakouského regionu) odrůdy ovoce a zeleniny a chovala místní plemena domácího zvířectva. Je škoda, že tyto živé památky na dobu nedávno minulou nenávratně mizí.

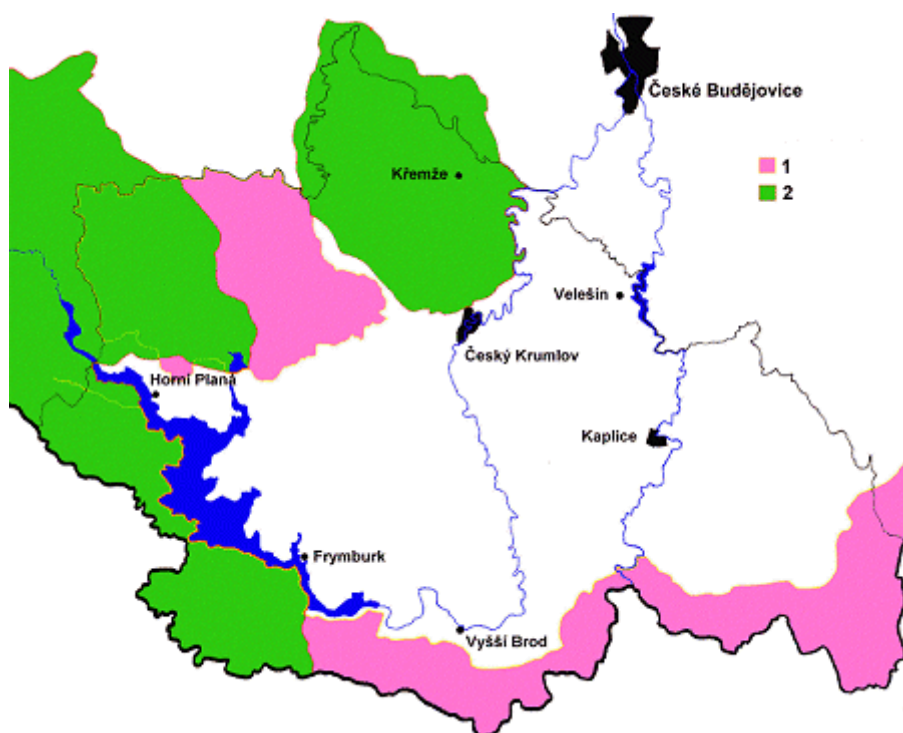
Lesnictví je dalším oborem lidské činnosti, který má podstatný vliv na stav přírody a tvář krajiny.

Přirozeným společenstvem našeho regionu byl v posledních 10 000 letech les. Jeho skladba se pomalu a průběžně měnila podle toho, jak se měnily klimatické a jiné podmínky (to se dozvídáme např. z pylových analýz vzorků z rašelinišť), a tento proces pokračuje i nadále; díky grafióze téměř zmizel jilm, změnou teploty, vlhkosti a chemismu ovzduší výrazně utrpěla jedle, naopak dařit se začalo jasanu. Posledním činitelem, který změnil lesy do dnešní podoby, byl člověk. Nejen tím, že zavedl do lesních porostů nové druhy dřevin (např. modřín u nás není původní), ale především způsobem hospodaření v lesích.

Lesy v našem regionu byly dlouho (na evropské poměry) ponechány v původním stavu, protože se jejich neprostupnosti přisuzovala důležitá úloha při obraně státu proti případným nepřítelům. Ale nakonec i tady kolonizace prorazila linii obranných hradů a postoupila do hlubokých hvozdů. Prvními osídlenci (možná jenom přechodnými) byli asi zlatokopové, kteří postupovali hlavně proti tokům řek. Další vlna byla způsobena rozvojem sklářství. Skláři se vydali za svou hlavní surovinou do pohraničních hor - obrovské množství spotřebovaného dřeva, které používali k výrobě potaše a jako palivo v hutích, se brzy projevilo vznikem rozsáhlých holin. Odlesněné plochy však byly využity k zemědělským účelům jen sporadicky, a tak

krajina postupně znovu zarostla lesem. V průběhu 18.století se však rozběhla další vlna zemědělské, pastvinářské a dřevařské kolonizace, a té padly za oběť dokonce i vrcholové části pohraničních hor. Po dřevu byla velká poptávka, a tak bylo zapotřebí rychlým vyhlášením nových právních předpisů zabránit naprosté devastaci lesů (Schwarzenberský lesní řád 1715, Tereziánský lesní patent z roku 1754). Na přelomu 18. a 19.století působil na krumlovském panství lesník František Matz. Ten se nejvíce zasloužil o to, že hospodaření "toulavou sečí" se v lesích českokrumlovského regionu změnilo na pěstování smrku jako monokultury po holosečích. Matz ale chápal, že lesy nejsou jen "plantáž na dřevo" a že mají v krajině ještě mnoho dalších nezastupitelných funkcí (půdoochrannou, vodohospodářskou, asanační, retenční, krajinnotvornou i rekreační) a v jeho rozumném stylu pokračovali v hospodaření ve všech schwarzenberských lesích i absolventi Matzovy lesnické školy, která byla zřízena ve Zlaté Koruně.

1. Území s vojenskou ochranou
2. Území s přírodní ochranou

Ve východní části regionu byli největšími vlastníky lesů Buquoyové. I oni chápali les jako živý organismus a cennou složku krajiny - důkazem toho je, že to byl právě hrabě Jiří de Longeval-Buquoy, kdo už v roce 1838 vyhlásil Žofínský a Hojnovodský prales za první přírodní rezervace v Čechách a celé střední Evropě.

Je pochopitelné, že každý vlastník obhospodařoval svůj les jiným způsobem; jinak vypadaly lesy soukromé, jinak obecní, lišily se lesy klášterů, schwarzenberské i buquoyské. Způsob hospodaření v lesích je jedním z dalších důvodů pestrosti lesních společenství v regionu a je dodnes na jednotlivých lesních porostech "čitelný".

Překvapivě důležitou úlohu v tvárnosti českokrumlovské krajiny a přírody mají **vojensko-politické důvody**. Z pseudoobraných příčin vznikla v poválečných letech v několika vlnách tzv. pohraniční pásma, tj. několik kilometrů široká příhraniční území, která byla ostnatým drátem a vojáky se psy neprodyšně chráněna před vstupem kohokoliv. Různě široké pruhy liduprázdné krajiny oddělující naši republiku od západní Evropy se tak paradoxně staly nejdokonaleji chráněnými územími přírody, jaká si lze v současné moderní době v Evropě představit: na stovkách kilometrů čtverečních se nevyskytovala lidská sídla, prováděl se jen nejnútnejší zemědělský a lesnický management - vše ostatní si "šéfovala" sama příroda.

K přírodně cenným územím chráněným z vojenských důvodů je třeba ještě přičíst rozsáhlý Vojenský výcvikový prostor [Boletice](#), který se rozprostírá od [Kájova](#) až k šumavskému městečku Volary a od [Chvalšín](#) až k [Lipenské přehradě](#). Platí v něm podobný režim jako v někdejších pohraničních pásmech a je pro mnoho vzácných druhů rostlin a zvířat překvapivě rájem na zemi.

Posledním, ale velmi významným faktorem k udržení dobrého stavu přírody a krajiny, je **státní ochrana přírody**. Vyhlášením velkoplošných a maloplošných chráněných území se dostává územní ochrany všem lokalitám, které jsou z přírodovědných a krajinných důvodů cenné a zajímavé a které by bez této legislativní ochrany už dávno podlehly civilizačním tlakům.

Doprava v regionu

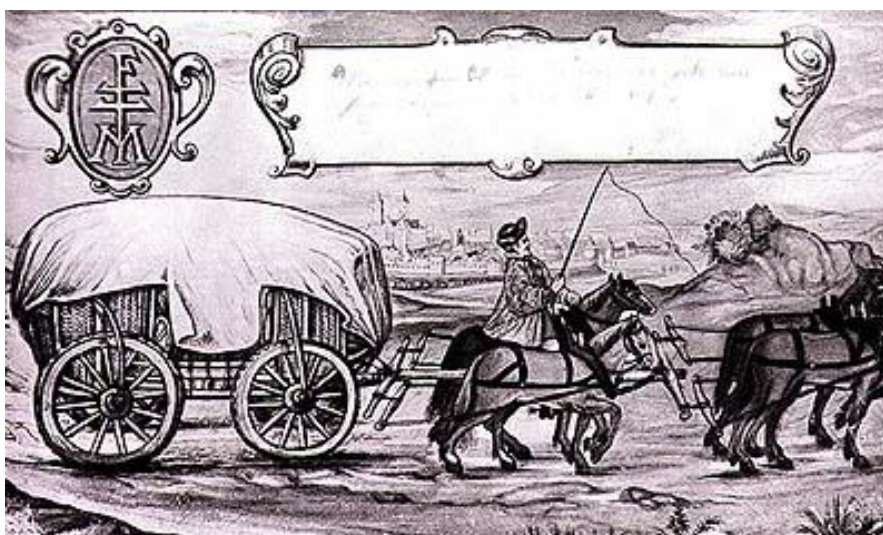
strana 114 - 142

Historie dopravy v regionu Český Krumlov

České země byly odedávna protkány sítí dálkových obchodních cest, spojujících území Čech s ostatními evropskými zeměmi. Jedním z prvních pravidelných spojení, které se dotklo našeho území, byla jízdní pošta „cursus publicis“, pohybující se převážně po stopách římských legií.

Již v raném středověku procházely hraničními hvozdy důležité zemské stezky. Byly to zpočátku jen úzké pěšiny, po kterých se mohli pohybovat pouze nosiči nebo soumaři se zbožím. Územím Šumavy vedlo několik hlavních dopravních cest, které spojovaly alpské oblasti s centrem českých zemí - Prahou a vedly dále do německých zemí, Polska, Ruska i k Baltskému moři. Zahraniční kupci po nich přiváželi zejména sůl, kvalitní látky, víno, tropické ovoce a další zboží. Z českých zemí se naopak vyváželo obilí, dobytek, pivo, ryby, vosk, med a řemeslné výrobky. Největšího věhlasu dosáhla takzvaná „Via aurea“ - Zlatá stezka, spojující bavorské město Pasov s Prahou. Po Zlaté stezce vypravovalo pasovské arcibiskupství solné karavany, které procházely pohořím Šumavy přes České Žleby, Soumarský most, Volary, hrad Hus a Libínské Sedlo do Prachatic. Odtud mířily přes Vodňany a Písek ku Praze. Velký význam pro zahraniční obchod měly stezka Linecká, Gmundenská, Vitorazská, Březnická či Vimperská.

Osady ležící na obchodních cestách bohatly a měnily se ve výstavná a prosperující města. S nárůstem populace stoupala v českých zemích spotřeba soli. S bohatstvím šlechty a měšťanů rostla poptávka po luxusním zahraničním zboží. Zvětšovalo se množství dováženého i vyváženého zboží a narůstala frekvence na cestách. To si vyžádalo výstavbu kvalitnějších a širších cest, umožňujících přepravu nákladů na

rozměrných formanských vozech. Stávající cesty s drnovým nebo zemitým povrchem byly sjízdné pouze za dobrého počasí a zvýšení přepravy neumožňovaly. Náklady na dovoz zboží, mýtné poplatky, skladné, mostné, včetně nákladů na vlastní režii povozů byly důvodem častého zdražování zboží. Rychlost a pohodlnost osobní dopravy závisela na kvalitě jízdních koní, vozů a kočárů.

Teprve v 18. století nastal skutečný rozvoj dopravní sítě. Císař Karel VI. nechal částečně upravit hlavní zemské cesty. Císařovna Marie Terezie a její syn Josef II. věnovali stavbě silnic mnoho pozornosti i značné finanční prostředky. Po silnicích začaly jezdit vozy pravidelných linek státní pošty,

které sloužily jak pro přepravu korespondence, tak i pro osobní dopravu. Jednotlivé úseky cest byly ohraničeny přepřahacími stanicemi s výsadami pro přepravu osob, zpráv a zboží.

Jako další možnost dopravy se nabízela cesta po vodě. Lodní přeprava v českých zemích však nemohla dlouhodobě ovlivnit kvalitu a rychlost dopravy, neboť

jen krátké úseky řek byly celoročně splavné. Hlavní vodní tepnou oblasti jižních Čech byla řeka Vltava.

Po vodě se dopravovalo především dříví z mohutných lesních porostů Šumavy. Nejdříve se mohlo těžit dřevo pouze v blízkosti řeky Vltavy, protože dále do vnitrozemí nevedly potřebné dopravní komunikace. Kmeny byly vázány do vorů a plaveny po řece na trhově odbytiště v Praze. Část dřeva putovala vodní cestou dále do Saska a severního Německa. Po řece Vltavě se vory plavily ještě ve 20. století.

Již ve středověku vznikla myšlenka na vytvoření umělé vodní cesty, spojující řeky Vltavu a Dunaj. K uskutečnění tohoto plánu došlo však až na konci 18. století, kdy byl podle návrhu Josefa Rosenauera vybudován schwarzenberský plavební kanál. Ten umožnil splavování dříví z hospodářsky nevyužitých šumavských hvozdu do řeky Grosse Mühl v Rakousku, kde byla polena nakládána na lodě a putovala po Dunaji

do Vídně. Schwarzenberský plavební kanál sloužil dopravě dříví více než sto let, dokud jej nevystřídal nový výkonnější dopravní prostředek - železnice.

Předchůdkyní parní železnice byla koněspřežná dráha. První koněspřežka na evropském kontinentu spojovala města České Budějovice a Linec. Měla zajistit spojení solných skladů v Českých Budějovicích s rakouským Lincem a s Gmundenem, hlavním střediskem solného obchodu. Koněspřežná dráha zároveň umožnila rychlejší, pohodlnější a levnější dopravu osob .

Jedna z prvních parních železničních tratí v českých zemích, vybudovaná v roce 1868, spojila města Plzeň a České Budějovice. Další železniční spojení v jižních Čechách vznikala s určitým zpožděním. Provoz na trati České Budějovice - Český Krumlov - Kájov - Želnavá byl zahájen v roce 1892. V následujícím roce začaly jezdit vlaky na trati Strakonice - Volyně - Vimperk a Číčenice - Vodňany - Prachatice - Volary. Z Volary od roku 1900 pokračovalo železniční spojení přes Lenoru do Vimperka. Teprve v roce 1910 byla prodloužena železniční trať z Volary přes Černý Kříž na bavorskou hranici k městečku. V roce 1911 byla zahájena doprava na druhé elektrické dráze v jižních Čechách, která spojovala Rybník a Lipno. Železniční síť nebyla po roce 1911 doplněna již o žádnou novou trať.

Historické stezky v regionu Český Krumlov

Územím jižních Čech procházely od pradávna cesty zprostředkovávající dálkový zahraniční obchodní styk mezi Čechami a alpskými zeměmi. Jejich cílem bývala zejména Praha, jako přirozené centrum českého státu a východisko pro další putování do německých zemí, Polska, Ruska a k Baltu. Přejít přes rozsáhlý, hustý, řídko osídlený a těžko prostupný hraniční hvozď jižních Čech umožňovaly ještě ve středověku jen úzké, obtížně schůdné pěšiny. Jejich směr byl určován prostupností hornatého masívu Šumavy a tokem řeky Vltavy, jež oblast rozdělovala na dvě komunikačně odlišné oblasti. Zpočátku mohli projít po stezce vedle sebe nanejvýš dva soumaři se zbožím, ale postupně byla stezka plánovitě zpevňována a rozšiřována.

Zemské stezky měly značný vliv na kolonizaci pohraničních území. Od 13. století na nich vznikala královská i poddanská města, která do svých bran sváděla příjmy z mýta a také jinak těžila z dobrého obchodního spojení. Udržování a správa silnic patřila k „zemským povinnostem“ vrchnosti i poddaných, kteří mohli na opravy cest získávat potřebné peníze vybíráním mýtného poplatku. Také do královské pokladny plynuly finanční prostředky ze zahraničního zboží v podobě cla a ungeltu. Výběrčí je přijímali na takzvaných „hostinských“, tedy povolených cestách, kterým nebylo dovoleno se vyhnout. Pokud někdo celní stanici obešel a byl dopaden, byl mu zabaven povoz i přepravované zboží. Jedna polovina zabaveného majetku připadla králi a druhá městu, jež provinilec chtěl o poplatek připravit. Přes tyto vysoké sankce se stále více rozmáhalo používání „postranních“, panovníkem zakazovaných směrů cest. Jejich užíváním kdysi neprostupný hraniční hvozď řídil, což škodilo bezpečnosti země.

Po stezkách se dopravovala do Čech zejména sůl, plátno, kvalitní sukna, hedvábí, zbraně, víno, mořské ryby, jižní ovoce, zámořské koření a další druhy kupeckého zboží. Vyváželo se obilí, máslo, sýry, dobytek, sladkovodní ryby, slad, pivo, vosk, med, zemědělské produkty i řemeslnické výrobky.

K nejstarším a nejpoužívanějším cestám patřila takzvaná Zlatá stezka. Vedla z bavorského města Pasova přes Freyung, Bischofsreuth, České Žleby, Volary, hrad Hus a Libínské Sedlo dále do Prachatic. Odtud pokračovala přes Netolice, Vodňany, Protivín a Písek do Prahy. Stezka byla používána pravděpodobně již od 11. století. Ve 14. století se z ní oddělila cesta vedoucí z Pasova přes Freyung, Kvildu, Horskou Kvildu do Kašperských Hor. Další odbočka vedla přes bavorské Grafenau na Březník, Horskou Kvildu a Modravu, dále do Sušice, Klatov a Plzně. Na hranicích vznikaly celní stanice, ze kterých se postupně vytvářely trhovské osady a města. Tímto způsobem vzniklo město Prachatic, které rychle bohatlo díky svému právu výhradního skladu a prodeje bavorské soli. Vzhledem k výnosnosti obchodu se solí a dalším zbožím se dostalo stezce pojmenování „zlatá“. V 16. století přiváželo touto cestou sůl do českých zemí 1 200 - 1 300 soumarů týdně. Po roce 1706, kdy císařská sůl, dovážená z rakouského Gmundenu, vytlačila sůl bavorskou a sklad byl přeložen z Prachatic do Českého Krumlova, Zlatá stezka téměř ztratila svůj obchodní význam.

Jako spojnice Čech s rakouskými zeměmi byla již od pravěku užívaná Linecká stezka, sloužící zejména pro dopravu soli a dobytka. Poprvé doložily písemné prameny existenci této důležité zemské stezky v roce 906. Cesta směřovala od Lince přes Leonfelden a Studánky k Vyššímu Brodu, u Rožmberka vedla přes brod na pravý břeh řeky Vltavy a pokračovala přes Český Krumlov, Boletice, Chvalšiny, Smědeč a Lhenice na Zlatou stezku k Netolicím a dále přes Protivín a Písek ku Praze. Z Leonfelden vznikla později odbočka k Frymburku, kde stával dřevěný most přes Vltavu. Z pozdější doby byla odbočka Linecké cesty, nazývaná Kaplická stezka, vedoucí z Lince k Cáhlovu (Freistadtu) a odtud před Dolní Dvořiště, Kaplicí, Velešín a Doudleby do Českých Budějovic a dále přes

Soběslav a Tábor do Prahy. Linecká cesta byla důležitá pro dálkovou dopravu zboží i pro lokální spojení měst Český Krumlov, Rožmberk a Vyšší Brod. Sloužila potřebám vrchnostenské správy i potřebám domácího obchodního spojení měst a venkova. Zprávy z 15. století informovaly, že se po ní dovážela sůl, benátské zboží a železo ze Štýrska.

Od rakouského hradu Raabs směřovala z Moravy do Čech přes Slavonice zemskou branou mezi Landštejnem a Pomezím takzvaná Rakouská či Gmundenská stezka. Vedla dále přes Staré Město pod Landštejnem, Novou Bystřici a Stráž nad Nežárkou na Lineckou stezku. Později se obrátila směrem k Jindřichovu Hradci.

Stezka Vitorazská (Česká) byla pravděpodobně pravěkého původu. Začínala u rakouského kláštera Světlá (Zwettl) a vedla přes Vitoraz (Weitra) k zemské bráně u pozdějších Nových Hradů, dále přes Žár, Trhové Sviny a Doudleby k Českým Budějovicím, kde se napojovala na stezku Lineckou. Z ní vznikla později odbočka od Nových Hradů přes Stropnici, Malonty, Lichtenau k Cáhlovu (Freistadtu).

Území jižních Čech bylo protkáno sítí dalších stezek. Březnická stezka existovala již od 11. století a spojovala Zwiesel v Bavorsku, Březnici a Hartmanice. Další stezka vedla pravděpodobně od konce 13. století z Haslachu v Rakousku do Svatého Tomáše, Frymburku a Českého Krumlova. Snad již ve 13. století byla používána

stezka z města Schlägl v Rakousku, přes Kyselov a Dolní Vltavici do Hořic na Šumavě a do Českého Krumlova.

Pro obchod se solí byla určena rovněž takzvaná Hornoplánská stezka, která vedla z bavorského Waldkirchenu přes Plechý do Horní Plané. Od konce 14. století se sůl dopravovala také po stezce Vimperské, vedoucí z Röhrbachu v Bavorsku přes Lipku a Horní Vltavici do Vimperka.

Stav silnic býval natolik katastrofální, že zemský sněm pravidelně musel nabádat k opravě cest „špatných, marastných, zvratlivých, vejvratných, zarostlých a zabahněných, po nichž jezdit bylo životu lidí a koní nebezpečné.“ Cesty byly úzké a blátivé a při déle trvajících deštích na mnoha místech dlouhodobě neprůjezdné. Neměly tvrdý podklad, jen na močálovitých místech je zpevňovaly laťové trámce, jež se musely pravidelně vyměňovat, aby silnice byla vůbec sjízdná. Mosty bývaly dřevěné, někdy kryté stříškou. Mnohdy vůbec chyběly, strženy jarním přívalem vody. Udržování cest a opravy mostů byly až do 18. století povinností vrchnosti, na jejímž panství se silnice nacházela. Výlohy spojené s opravami cest měly být hrazeny mýtnými poplatky. Vrchnost sice mýto vybírala, ale povinnosti opravy silnic plnila jen liknavě.

Pocestní bývali na cestách ohroženi od lapků, „lotrovstva, škůdců, zhoubců zemských, Petrovských, zákeřníků, lidu poběžného a lehkovážného“. Pro zabezpečení silnic měla být v jejich okolí vysekána křoviska a lesy, a to například podle nařízení z roku 1578 do šíře 32 metrů.

Až do 19. století bylo možno na silnicích nejčastěji spatřit selské, plachtami kryté formanské vozy nebo kočáry různých tvarů, tažené koňmi. Sloužily jak k osobní dopravě, tak i k přepravě nejrůznějšího zboží a korespondence. Až do konce 16. století obvykle doručovali poštu formané nebo speciální úřední či šlechtičtí poslové, kteří se vydávali na cestu ve službách jednotlivých šlechticů, panství, měst a klášterů. Kromě nich zprostředkovávali zprávy vandrovní tovaryši, židé, kněží, mniši, putující studenti - vaganti, řezníci, hokynáři, pocestní, podomní obchodníci a další „lidé přes svět putující.“ V roce 1748 došlo k postátnění poštovní dopravy v českých a rakouských zemích, a tím byly dány předpoklady k jejímu dalšímu rozvoji. O vybírání pošty a její rozesílání se starali specializovaní císařští poštmistři ve zvláštních poštovních stanicích. Postupně bylo zřizováno stále větší množství samostatných sběrů dopisů i v místech vzdálenějších od poštovních stanic. Na hlavní trasy, ke kterým náleželo v jižních Čechách spojení s Vídní a Prahou, se vyjíždělo dvakrát týdně; od poloviny 18. století vznikaly pokusy o zřízení každodenního poštovního spojení (Journaliere) mezi Vídní a Prahou.

Od druhé poloviny 18. století se stále častěji objevovala snaha o provedení řádné výstavby hlavních cest, ke kterým patřila především Linecká silnice, vedoucí z Prahy přes České Budějovice a Dolní Dvořiště do Lince. Od roku 1804 se začalo s výstavbou silnic podle nového systému takzvané „dobrovolné konkurence“ vrchností s poddanými, kteří převzali po předchozí dohodě s obecními rychtáři povinnost přispět na stavbu cesty podle daňové povinnosti a vzdálenosti té které obce od projektované silnice. Poddaní byli nuceni převzít manuální práce a dovoz materiálu, vrchnosti tento materiál nakupovaly a na své náklady prováděly stavby kanálů, můstků, a další drobné práce. Umělé silnice bývaly 5 - 7 sáhů široké, s tvrdým podkladem a příkopy po stranách. Staré dřevěné mosty rovněž nevyhovovaly narůstající frekvenci dopravy a byly nahrazovány mosty železnými. Výstavba hlavních silnic byla ukončena v polovině 19. století. Po dokončení prací měly být okraje nových cest zpevněny osazováním stromů. Kolem hlavních, ale i vedlejších silnic vyrostly aleje akátů, topolů a především ovocných stromů. Například podle dokladů z roku 1832 lemovalo cesty v českých zemích již 544 014 stromů, které významně pozměnily a upravily krajinný ráz. U nových silnic vznikaly nebo nově ožívaly zájezdní hostince, vítaná útočiště formanů i cestujících. V 19. století začaly být bourány městské hradby a brány, kolem hlavních silnic byly rychle budovány nové městské čtvrti.

Změna v užívání dopravních prostředků v první polovině 20. století vedla k novým úpravám povrchů silnic. Rozvíjející se automobilový provoz vyžadoval dlouhodobé udržování a trvanlivější povrchovou úpravu cest betonováním a asfaltováním. Silnice si v té době ve většině případů zachovaly původní směr starodávných zemských stezek.

Solná stezka

V šerém dávnověku pohraniční hvozď dosahoval hluboko do vnitrozemí. Byly jím prokletěny kupecké stezky, zprostředkovávající výměnný obchod mezi Čechami a alpskými zeměmi.

Podle některých historiků spadá vznik dálkového obchodu do dějinného úseku starší doby bronzové. V Hallstattu a okolí se začala těžebně využívat ložiska soli a v Alpách byla objevena a zpracovávála se zde měděná ruda. Předmětem směnného obchodu v době bronzové byla z jihu sůl a alpská měď, která se dopravovala v kruhových „hřivnách“. Ze severu byl transportován zejména z Krušných hor cín, baltský jantar, kožešiny a snad i zlato. V obou směrech to byly metalurgické výrobky z bronzu jako luxusní zbraně (dýky), ozdobné jehlice, sekery a dláta.

V době halštatsko-laténské se dováželo kromě soli víno a luxusní předměty ze Středomoří.

Z naší země se vyváželo železné zboží, stříbro, zlato ze šumavských rýžovišť, obilí, tuhovaná keramika atd.

V době římské a slovanské se sortiment importu rozšířil o některé potraviny, ozdobnou i užitkovou keramiku a látky. Sůl stále zůstávala nejdůležitější složkou

dovozu. V exportu se kromě tradičního zboží vyváželi koně, hovězí dobytek, kožešiny, kůže a také otroci.

Pod pojmem stezka je nutné si představit neširoké pěšiny, upravené pro soumary, nevalně schůdné, na bahnitých místech byla položena tesaná břevna, tzv. mostnice. Stezka byla prý tak těsná a neschůdná, že bylo možno hnát nanejvýše dva koně vedle sebe; jízda vozem byla úplně vyloučena. Proti nepřátelskému vpádu byla stezka zatarasována záseky z kmenů stromů.

Regionem Český Krumlov procházelo několik obchodních stezek. My se však zastavíme u jedné z nich - u stezky zvané Cáhlovská, někdy také Kaplická, která se stala osou celého obchodního života Kaplicka. Ve starých listinách je nazývána „antiqua via versus Bohemiam directa“ a má se za to, že vedla již v době prehistorické ve směru od keltského oppida Lentia (Lince) na Dunaji ve směru Cáhlov (Freistadt) - Kaplice do nitra Čech. V její blízkosti snad v době halštatské bylo osídleno hradiště zbudované na vrchu u Blanska, které sloužilo také Slovanům.

Vnést více poznatků o existenci stezky v době prehistorické může jedině komplexní archeologický výzkum jak na našem území, tak v Rakousku. Takový výzkum již probíhá na všech třech větvích Zlaté stezky (Prachatice, Vimperk, Kašperské hory).

Původní stezka vedla vždy po schůdném břehu říčky Malše - a tam, kde prales zasahoval až k vodě a byl neschůdný na obou březích, procházela i říčním korytem.

V 9. až 10. století byla zdejší krajina osídlena slovanským kmenem Dúdlebů, kteří obývali hradiště v Doudlebech (zmiňuje se o nich Kosmas v roce 981) . V nejstarší době teprve za Kaplicí vystupovala stezka z pomezního hvozdu a u Rozpoutí (což značí rozcestí) se dělila na dvě větve. Severně šla na hradiště v Doudlebech a severozápadním směrem k hradišti v Netolicích. V blízkosti soutoku Malše a říčky Černé byla na vyvýšeném místě postavena v době románské mariánská kaple (dnešní tzv. Český kostel sv. Floriána) a celnice. Teprve později povstal nynější farní kostel. V těchto místech vzniklo nejstarší osídlení, ke kterému byla později připojena tržní osada vysazená ve 13. století. Splynutí obou osad dalo základ městečku položenému na křižovatce cest.

Bývalý okresní archivář v Kaplici B. Benetka se domníval, že kromě církevních staveb a celnice stál v tomto areálu ještě strážní hrádek. Opíral se při tom o analogii vzniku osad na obchodních stezkách, kde stával hrádek nebo hrad v celnici. Uvádí dva případy. Ve Frymburku vznikla tržní osada při celnici, jež byla u brodu přes Vltavu. Na brodem strměla strážní věž (ještě před válkou se nazývala ve Frymburku jedna ulice Thurm-gasse) a na ostrohu vznikla osada. V Trhových Svinech, na nízkém ostrohu v blízkosti farního kostela, stála až do roku 1828 kaple sv. Jana Křtitele, jež byla v předhradí pomezního hradu; s ním a s celnicí tvořila jeden celek. Prvotní osídlení bylo právě v těchto místech. Stál či nestál v Kaplici hrádek? Na to může dát odpověď jedině archeologický výzkum této lokality .

Podle mého mínění byl celý areál dvou kostelů a celnice obehnan dřevěným palisádovým plotem nebo zděnou hradbou. Původní stezka se od Malše stáčela

západním směrem k již zmíněné celnici, tomu také nasvědčuje lomení nynější silnice. K zásadnímu obratu došlo po roce 1265, kdy český král Přemysl Otakar II. založil město České Budějovice. Hradiště v Doudlebech ztratilo svůj význam, správním a obchodním střediskem se stalo právě založené město. Odtud začal král stavět novou silnici směrem na Linec, do svých vyžehněných rakouských držav. Naproti ní se stavěla silnice i z rakouské strany.

V listinách se o této cestě píše jako o silnici, po níž jezdí kupecké vozy. Cesta neměla být jen úzkou pěšinou, po níž by se tak jako za starých časů dopravovalo zboží jednoduše na zádech krosnařů nebo na soumarech. Nová silnice měla sloužit nejen účelům dopravním, ale také vojensko - strategickým, aby se mohl král s vojskem v případě nebezpečí dostat co nejrychleji do svého rakouského léna. Silnice měla téměř stejný směr jako dnešní E 55.

Severně od Lince, na pokraji šumavských lesů, byla v 11. století obec, která se jmenovala Zaglau. Její původní název se zachoval v češtině ve tvaru Cáhlov. Na místě Zaglau bylo v roce 1277 založeno město Freistadt. Jeho název znamenal, že jde o město svobodné, osvobozené od poplatků a mající zvláštní určení. Mělo se stát zastávkovým městem pro dopravu soli a jiného zboží do Čech, nocležištěm dopravců, tržištěm a skladovým městem. Freistadt rychle zaujal na obchodní cestě významné postavení, které si v ničem nezádalo s postavením

Prachatic. Do freistadtského skladu se sjížděli povozníci po několika cestách, kterými se zásobovala solí celá východní část Šumavy, budějovická kotlina a Novohradsko. Z Kaplice byla přesunuta celnice až k zemské hranici do Dolního Dvořiště, o němž je první zmínka v roce 1279. Kaplice tímto opatřením dosti utrpěla, ale na druhé straně si to zčásti vynahradila, těžíc z výhodné polohy uprostřed cesty mezi Freistadtem a Českými Budějovicemi. Povozníci ujeli denně asi 30 km vzdálenost. V místních krčmách našli vozkové útulek před nepřízní počasí, mohli si zde odpočinout, najíst se, napít, případně i noclehovat. I o koně měli postaráno, dostali pro ně píci a oves. Po silnici přicházeli z Čech a Rakouska obchodníci s hovězím dobytčím, kteří dali základ proslulým kaplickým dobytčím trhům. Silnice město neobcházela jako dnes, ale vedla přímo městským centrem .

Kolem stezky docházelo k osidlování dosud pustých území. Směrem z vnitrozemí postupovala česká kolonizace a byly založeny tyto osady: Zbraslav, Suchdol, Všeměřice, Nažidla, Pšenice, Zdíky, Skoronice a Strádov. Během 13. století vznikly [hrádek Louzek](#), [hrad Sokolčů](#), [hrádek Pořešín](#) a [hrad Velešín](#).

Jaký byl sortiment dovozu a vývozu ve středověku? Dovážela se hlavně sůl, štyrské zlato, drahá sukna, hedvábí, víno, mořské ryby, jižní ovoce, zámořské koření a zbraně. Vyvážely se různé druhy obilí, slad, chmel, pivo, sladkovodní ryby, máslo, vosk, med a další zemědělské produkty, a také řemeslnické výrobky.

Cesta nebyla jen živou obchodní tepnou, ale také součástí poštovní linky ve směru Praha - Benátky. První zpráva o poštovní stanici v Kaplici je z roku 1530. Spojení udržovali jízdní poslové, kteří vlastnili koně. Poštmistry se stávali občané, kteří pro tento účel měli vhodné prostory a potřebný počet koní. Z Kaplice proslul jako pošt mistr jistý Schober, jehož rodu tato funkce zůstala po několik generací.

V polovině 16. století nařídil český král a pozdější císař Ferdinand I. dovoz gmundenské soli.

Místodržitelství v Praze vydalo v roce 1550 příkaz kaplickému rychtáři Wolfgangu Scheplackovi, aby tuto cestu, která se již stala obchodní silnicí, upravil pro potahy, vozící do Čech sůl. Silnice měla být pokud možno co nejdříve hotova. Rychtář Scheplack opravdu do června 1551 měl téměř práci hotovou; silnice, jež měla i dva klenuté mosty, mohla být během 3 až 4 měsíců již dána plně do provozu. Rychtáře však mezitím postihlo neštěstí. Požár zuřící v Kaplici ho připravil o všechn majetek, takže neměl z čeho zaplatit dělníky. Jelikož nepřicházelo „náležité zaplacení“, věděl, že nebude moci dokončit práci. Jeho situace byla komplikována ještě tím, že prováděl také jiné stavební práce (úpravy a regulace) pro novohradské panství, kde rovněž čekal na zaplacení 500 zlatých, aby mohl vyplatit 150 dělníků - a nad to ještě dalších 30 sjednaných v Gmundenu. Jak to s rychtářem a dělníky dopadlo, bohužel nevíme.

Cesta císařské gmundenské soli vedla z alpských solivarů do Gmundenu, Mauthausenu, Lince - Urfahru, Freistadtu, Kaplice, Českých Budějovic, Týna nad Vltavou a Prahy. Gmundenskou solí se zásoboval východní břeh Vltavy. Sklady soli byly v Českých Budějovicích a v Týně nad Vltavou.

Sůl se dopravovala v prosticích (bečkách), což byla tehdejší jednotka berní i celní. Pro Čechy byly zavedeny velké prostice o váze 144 liber (74 kg). Prostice soumarská měla 107 liber (55 kg). Velké prostice se vozily na speciálních vozech k tomu určených, které byly zároveň určitou mírou. Na vůz se nakládalo 12 prostic soli, což činilo 888 kg - záleželo i na tom, odkud a kam se jelo a jak měl kdo silné koně.

Na rakouské straně bylo veliké stoupání (Linec 263 m nad mořem, Kerschbaum 713 m nad mořem, rozdíl převýšení činí 450 m) a muselo se místy připravit. Z Kerschbaumu do Českých Budějovic cesta klesá (České Budějovice leží 385 m nad mořem, rozdíl převýšení činí 328 m), i když jsou tam protisvahy, jejichž zdolávání bylo pro koně namáhavé. V úsecích prudkého klesání, kde musel vozků vůz intenzívně brzdit - šlajfovat, byly „dopravní značky“, tzv. brzdové kameny.

Frekvence dopravy soli byla v historických obdobích různá. V druhé polovině 16. století se po silnici vozilo zhruba 28 000 velkých prostic ročně. Do roku 1620 to bylo 70 000 prostic ročně. Třicetiletá válka snížila dovoz na minimum. Po určitém oživení v 18. století se dovoz na začátku 19. století stabilizoval tak, že na silnici mezi Mauthausenem, Freistadtem, Kaplicí a Českými Budějovicemi bylo v neustálém pohybu 400 souprav formanských vozů, které do Čech dovážely sůl. Doprava soli po silnici skončila zprovozněním koněspřežné železnice z Lince do Českých Budějovic dne 1. srpna 1832. Trasa trati šla téměř ve stejném směru jako solná cesta. Sůl se

začala přepravovat jen po železnici a povozníci se museli přeorientovat na jiné zboží; to je však již jiná kapitola.

Historie železniční dopravy v regionu Český Krumlov

Devatenácté století bylo dobou nebývalého rozvoje hospodářského podnikání, které úzce souviselo s výstavbou železnic. Zavádění nového dopravního prostředku se setkalo s množstvím závažných problémů. Stavba železnice přinášela nezvyklý ruch do poklidného života provinčních měst a venkova a zásadním způsobem ovlivnila život jejich obyvatel. Přinesla velké změny ve způsobu cestování a nebývalým způsobem

„zkrátila“ vzdálenosti. Železnice zároveň mohla díky své rychlosti a nízkým cenám vítězně konkurovat do té doby používané formanské, poštovní a zdlouhavé dostavníkové dopravě. Toho si byli vědomi formané, dostavníkoví dopravci, obchodníci, řemeslníci, hostinští a další osoby závislé na silniční dopravě. Obávali se ztráty výdělku a brzy se objevily jejich protesty a projevy odporu proti modernímu dopravnímu prostředku.

Možnost rychlejšího průmyslového a obchodního rozvoje a získání dalších hospodářských výhod, které by přineslo železniční spojení, si od počátku uvědomovala většina měst. Nastal tvrdý konkurenční boj mezi jednotlivými městskými celky o napojení měst na železnici, což mělo za následek dlouhodobé zpoždění nebo zrušení projektů na výstavbu dráhy. Žádná z překážek ale nebyla tak velká, aby potlačila nový vynález doby technické revoluce, který svým uživatelům přinášel nesmírné výhody. Patřila mezi ně větší rychlost železniční dopravy, přesnost, bezpečnost, levnější dopravní sazby, usnadnění obchodu s cizinou, snazší cesta zboží od výrobce ke spotřebiteli, větší možnost vyrovnávání cen a mezd, odpoutání průmyslu od potřeby blízkosti surovin, jež mohly být snadno a levně dopravovány na větší vzdálenosti.

První železnice na území Čech - koněspřežná dráha - vedla po trase České Budějovice - Velešín - Kaplice - Linec. Český úsek této koněspřežné dráhy byl dokončen v roce 1828 a v roce 1832 již koněspřežka spojovala České Budějovice s Lincem.

První parní železnice v českých zemích - „Severní dráha císaře Ferdinanda“ - dosáhla svými kolejemi v roce 1845 z Vídně přes Brno a Olomouc do Prahy. Jižním Čechám se zcela vyhnula. Spojení se dále dočkala západočeská oblast, kde společnost „České západní dráhy“ začala budovat trať z Brodu nad Lesy ve směru na Prahu, jejíž první část z Brodu do Plzně byla zprovozněna v roce 1861 a o rok později byl zahájen provoz na druhé části železnice z Plzně do Prahy. V té době se už pracovalo také na spojnici měst Plzeň - České Budějovice, která měla být součástí „Dráhy císaře Františka Josefa“. Cílem stavby bylo spojit železniční tratí hlavní město

monarchie Vídeň s proslulými lázněmi v Karlových Varech a Mariánských Lázních. První vlak na trati Plzeň-České Budějovice projel 1. září 1868.

Vlna výstavby parních železnic zasáhla oblast průmyslově chudých jižních Čech s určitým zpožděním. Provoz na trati České Budějovice - Český Krumlov - Kájov - Želnavá byl zahájen až roku 1892. Želnavská dráha vznikla z potřeby kvalitnějšího dopravního propojení rozsáhlého majetku knížecího šlechtického rodu Schwarzenberků pro přepravu grafitu z tuhových dolů v Černé v Pošumaví, dřeva a levné rašeliny z lesů na Šumavě. Od 15. října 1893 začal provoz na trati Strakonice - Volyně - Vimperk, na trati Číčenice - Vodňany - Prachatice a Prachatice - Volary. Odtud bylo 9. července 1900 navázáno železniční spojení přes Lenoru do Vimperka, překonávající na Kubově Huti hlavní šumavský hřeben v tisícimetrové nadmořské výšce. Teprve v roce 1910 byla trať prodloužena z Volar přes Černý Kříž na bavorskou hranici k městečku Heidmühle. Roku 1911 se zahájila doprava na druhé elektrické dráze v jižních Čechách, která spojovala Rybník a Lipno. Železniční síť nebyla po roce 1911 doplněna již o žádnou další trať.

Původní návrhy plánů železniční trati z Českých Budějovic do Černé v Pošumaví se městu Český Krumlov obloukem vyhýbaly. Díky zásahu knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzenberku byly však původní návrhy upraveny a dne 11. prosince 1883 byl přijat zákon o stavbě „českomoravské transversální dráhy“, jejíž součástí měla být i trať z Českých Budějovic do Želnavy. Rakouská společnost místních drah dostala dne 30. 7. 1884 koncesi ke stavbě, ale zahájení z důvodů nerentability dlouho odkládala. Kníže Schwarzenberk i představitelé měst a obcí byli neustále nuceni urgovat zahájení stavby. Konečně dne 28. srpna 1890 začala stavba železniční trati slavnostním výkopem v místě dnešního českokrumlovského nádraží. Dodavatelem stavby této „lokální dráhy“ se stala pražská firma Schön & Wessely. Ústřední stavební kancelář se nacházela v panském domě výrobního střediska Adolfov (část obce Holubov).

Při budování nové trati se vyskytly problémy u dobrkovického viaduktu, náročná byla i výstavba mostu přes hluboké údolí Křemežského potoka. První část dráhy byla dokončena za 15 měsíců a vedla z Českých Budějovic do Kájova. Již 19. listopadu 1891 mohl vyjet po železnici první vlak, který měl devět vagónů. Svoji jízdu zahájil v

Českých Budějovicích a dorazil do Českého Krumlova asi v 16,30 hodin. Jízda trvala něco přes dvě hodiny. Od 20. listopadu téhož roku začal pravidelný denní provoz dráhy, který zajišťovaly tři páry vlaků. V následujícím roce byla železnice prodloužena z Kájova do Želnavy. Na trati postupně vznikaly další zastávky a stanice. Již v roce 1894 byla otevřena zastávka Domoradice. Obliba nedělních výletů do okolí Českých Budějovic vedla po první světové válce k otevření zastávky Vrábče a Černý Dub. Rozvoj osobní dopravy pokračoval v roce 1921 otevřením zastávky Plešovice. Stanice Adolfov byla v roce 1922 uzavřena pro nákladní dopravu a v roce 1923 přejmenována na Holubov. Zastávka Třísov vznikla roku 1935. Několika změn názvu se dočkala zastávka v blízkosti Českých Budějovic, původně nazývaná České Budějovice - Linecké předměstí, poté České Budějovice - měšťanský pivovar; teprve označení České Budějovice - jižní zastávka se zachovalo do dnešních dnů.

Největší provoz probíhal na kájovské trati při stavbě pohraničních opevnění v roce 1937 a po vyhlášení mobilizace 24. září 1938.

Za „protektorátu“ se stala železnice svědkem stěhování českých obyvatel do vnitrozemí. Pohraniční přechodovou stanicí tehdy byla Zlatá Koruna. Celou válku sloužila kájovská dráha potřebám německé armády. Na konci druhé světové války putovalo po této železniční trati odsunuté německé civilní obyvatelstvo. Stejnou cestou přijížděli do pohraničí noví hospodáři, dosídlenci, ale také ziskuchtiví „zlatokopové“. Následovala demolice opuštěných vesnic, kostelů a dalších kulturních památek připomínajících minulost, ale život kolem trati se nepodařilo zastavit ani těmito tragickými událostmi. Podél železnice začalo vznikat množství vleček - „Kamenolom Plešovice“, „Juta Domoradice“ nebo hrotová úvrať „Papíren Větrník“ nazývaných původně „Pečkovský mlýn“. Železniční doprava stále neměla konkurenci. Teprve v roce 1989 začal pomalý úpadek železniční nákladní dopravy, způsobený plynofikací Jihočeských papíren a.s. Větrník, privatizací Západočeských kamenolomů Plešovice a Jitka Domoradice, což se odrazilo v postupném snižování původního objemu nákladní přepravy o dvě třetiny.

Bývalá převážně nákladní železnice se změnila na vyhledávanou sezónní trať se silným turistickým ruchem, soustředěným do železničních stanic poblíž Lipenského jezera, do stanice Český Krumlov a zastávky Holubov, která je výchozím bodem pro

výstup na Klet'. Cestovní ruch se v době letních prázdnin začíná postupně rozvíjet i ve stanici Zlatá Koruna díky blízkému klášteru a vodáckému přístavišti. Část trati od města Český Krumlov k lipenské přehradní nádrži, dále přes Černý Kříž pod masívem Třístoličníku do Volar, vede nejkrásnějšími místy Šumavy a patří mezi nejmalebnější v českých zemích. Namísto vagónů naložených dřívím, tuhou a rašelinou přivážejí v současné době motoráčky do šumavských lesů každoročně kola, lodě a tisíce milovníků přírody a turistiky. V některých železničních stanicích ještě stojí původní nádražní budovy, které tvoří jedinečný kolorit tratí „pošumavských lokálek“.

Koněspřežná dráha

Základní technické a historické údaje :

Délka: 120 km

Rozchod: 1106 mm

Zahájení provozu: České Budějovice – Kerschbaum 30.9.1828

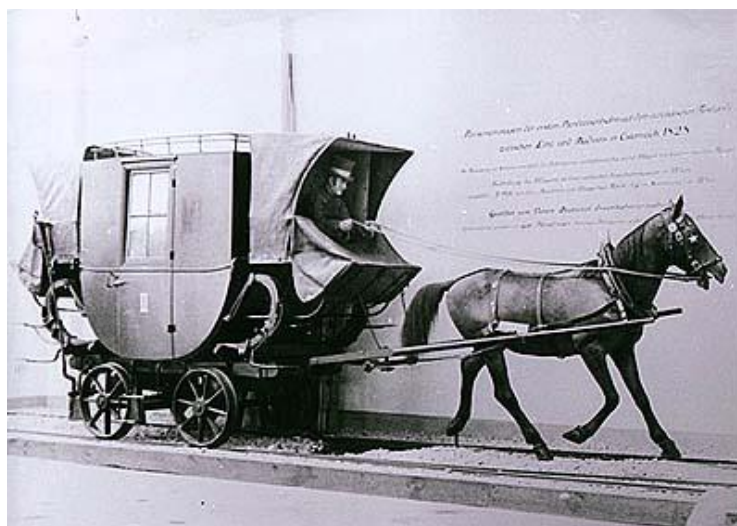
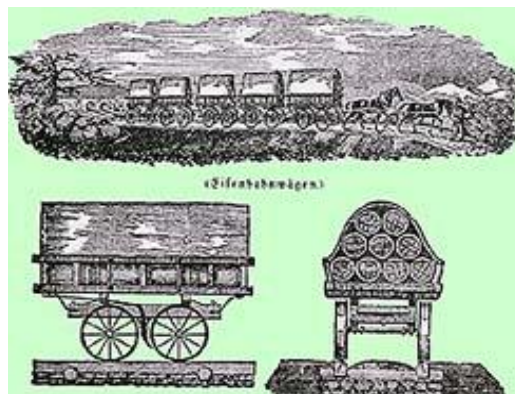
Kerschbaum – Linec 1.6.1830

Zahájení parního provozu: 1.9.1872

Od 10.6.2001 : elektrický provoz České Budějovice - Horní Dvořiště

Historie

Hlavním důvodem pro stavbu železnice z Lince do Českých Budějovic byla přeprava soli z rakouské Solné komory do Čech. Sůl se od nepaměti dopravovala po řekách Travně a Dunaji do Lince, kde se překládala na koňské potahy, aby ji převezly přes šumavské hřebeny do Budějovic k řece Vltavě. Tam se opět překládala na lodě.

Myšlenka zefektivnit tuto dopravu stavbou průplavu mezi Dunajem a Vltavou vznikla již ve středověku, ale teprve na začátku 18. století vytvořila průmyslová revoluce dostatečné technické a hospodářské podmínky pro její uskutečnění.

Přezkoumáním dosavadních návrhů byl roku 1807 pověřen ředitel pražského technického učiliště František Josef Gerstner. Ten po podrobném průzkumu terénu a studiu nejnovějších trendů v dopravě předložil návrh na vybudování koněspřežní železnice. V té době byly již v Anglii železnice běžnou záležitostí, ale na evropském kontinentě byl tento projekt první. Nevzbudil důvěru a upadl v zapomnutí.

Až roku 1820 byl Gerstnerův syn, František Antonín Gerstner, tehdy profesor vídeňské polytechniky, pověřen, aby se návrhem znovu zabýval. Ten vzal svůj úkol vážně a rozjel se na studijní cestu do Anglie, aby se tam podrobně seznámil se stavbou železnic. Tam také zjistil, že budoucnost už nepatří koním, ale parním lokomotivám.

Po návratu vypracoval Gerstner projekt, 7. 9. 1824 mu císař udělil privilegium ke stavbě a provozu „dřevěné a železné dráhy“ a v létě 1825 byla zahájena stavba.

Stavba dráhy byla pro své stavitele velkou školou a během jejího budování bylo

nutno v plánech udělat mnoho změn. Týkalo se to například způsobu výstavby náspů, hloubky odvodňovacích příkopů nebo sklonu svahů v zářezích. Velkorysý způsob budování náspů vedl k obrovskému překročení rozpočtu a skončil Gerstnerovým odchodem ze stavby roku 1828.

Tehdy byl již český úsek trati hotov. Stavbu rakouského úseku převzal Matyáš Schönerer. Ten s využitím nabytých zkušeností trasoval dráhu tak, aby náklady na její dobudování byly co nejnižší.

Na trati bylo několik přepřahacích stanic. Osobní vlaky vyjížděly pravidelně jednou denně v 5 hodin ráno z obou koncových stanic. Křižovaly v poledne ve vrcholové

stanici v Kerschbaumu, kde byla hodinová přestávka na oběd v první nádražní restauraci v Evropě. Vlaky urazily celou trať za 14 hodin.

Parní provoz byl na trati zaveden 1. 9. 1872. Zatímco severní Gerstnerův úsek mohl být s úpravami převzat pro lokomotivní provoz, jižní úsek, který stavěl Schönerer, musel být celý přestavěn.

V roce 1970 byly zbytky koněspřežné železnice prohlášeny národní kulturní památkou.

Zachované objekty :

Vzhledem k tomu, že skoro celá česká část železnice byla převzata pro parní provoz, nezachovalo se toho z původní dráhy příliš mnoho :

Holkov - staniční budova s koňskou stájí. V Holkově bývala první přepřahací stanice směrem od Českých Budějovic.

Velešín - kamenný klenutý můstek. Přes něj vede kolej, která je kopií původního železničního svršku z roku 1828.

Bujanov - bývalá staniční budova.

Pšenice - strážní domek a zbytky drážního tělesa.

Řeka Vltava - historická komunikace v regionu Český Krumlov

Vltava je přirozenou osou jižní poloviny Čech. Pramení na Šumavě pod Černou horou ve výšce 1172 m nad mořem. Nejprve teče k jihovýchodu a na hranici Trojmezenské hornatiny a Českokrumlovské vrchoviny se obrací k severu. Délka jejího toku až po ústí do Labe u Mělníka je 430,2 km. Po Český Krumlov má plochu povodí 1 338 km², celé povodí Vltavy má plochu 28 090 km². Ve Vyšším Brodě má průměrný dlouhodobý roční průtok 13,6 m³s⁻¹, v Českém Krumlově 18,5 m³s⁻¹, nejvyšší pozorovaný vodní stav na vodočtu ve městě byl 432 cm, nejnižší 61 cm. Nejvíce vody zde teklo 210 m³s⁻¹ (v květnu 1949) a nejméně 1,7 m³s⁻¹ (v prosinci 1934). V Praze teče Vltavou průměrně 145 m³s⁻¹ a při ústí do Labe 150 m³s⁻¹.

Jak vzniklo jméno Vltavy? Odvozuje se z germánského Wilt - ahwa (divoká, prudká voda). Současná německá podoba Moldau byla přejata z češtiny ve 13. století (nejprve jako Moltava). Jméno řeky se však v minulosti poměrně často měnilo: Letopisy Fuldské z roku 872 uvádějí název Fuldaha. Kronikář Kosmas (1125) ji nazývá Wlitawa, list břevnovského kláštera (1260) Wltaua. Pak se střídají názvy Wltawa, Whltawa a Wulta. Pavel Stránský ze Zhoře píše Hltawa. Všeobecně používaný český název Wltawa se datuje nepřetržitě až od roku 1680.

Ve středověku byla nejdůležitější činností na řece plavba. Při kolonizaci území, stavbě měst a hradů bylo potřeba dřevo, které se výhodně plavilo po vodě. Toto dřevo se vozilo také z vltavských lesů na jihu a jihozápadě našeho území. Pro voroplavbu bylo třeba zajistit přiměřenou splavnost řeky, což však někdy působilo nemalé problémy až střety. Velmi důležitá byla později i doprava soli po vodě.

Sůl se dopravovala od poloviny 16. století, nejprve v soudcích na lodích z Českých Budějovic nebo z Týna nad Vltavou do Prahy. Prázdné lodi, pokud se nevyužily pro dopravu na dolní Vltavě a na Labi, bylo nutno odvléci nazpět koňskými potahy. To však bylo značně obtížné a zdouhavé, takže se dávala přednost dopravě soli na vorech.

Největší překážkou plavby byly tradičně Svatojánské proudy nad Prahou. Přilehlý úsek řeky procházel panstvím, které se dostalo ve druhé třetině 17. století do majetku Strahovského kláštera v Praze. Jeho tehdejší opat Kryšpín Fuk se zasadil o jejich alespoň částečné splavnění. Na počátku svého úmyslu požádal pražského malíře Davida Altmanna z Eidenburgu o zhotovení později známého panoramatického nákresu Vltavy v úseku od Prahy do Svatojánských proudů. Kroky opata Fuka pravděpodobně podnítily císaře Ferdinanda III. k vydání mandátu, v němž se dočteme:

„Nařizujeme, abychom našemu zchudlému Království českému pomohli, akomodovat hlavní zemskou řeku Vltavu výhradně pro plavbu, strhnout bez milosti překážející jezy a mlýny, stromy a skály.“ (Ferdinand III., 1640)

V roce 1724 procestoval a předložil návrhy na splavnění středního toku Vltavy profesor Jan Ferdinand Schor, který také navrhl vybudování dvou prvních plavebních komor na řece. Přednost plavbě dávala nařízení panovníků ještě po delší době:

„Naše zákonodárství pohlíží na plavbu a voroplavbu jako na nejdůležitější veřejný zájem. Připouští využívání vody, jen pokud není to na závalu plavebním účelům.“ (Navigační patent, 1772).

Z roku 1777 pochází hodnotná Ebertova mapa Vltavy, znázorňující na 41 listech úsek mezi Prahou a Českými Budějovicemi. Horního toku Vltavy se týkaly záměry na spojení Dunaje a Vltavy z počátku 19. století. Prozkoumáním reálných možností této stavby byl pověřen významný český technik té doby profesor František Josef Gerstner. Průplavní spojení označil za možné, ale za zcela nerentabilní a navrhl vybudovat jako lepší řešení známou koněspřežnou dráhu České Budějovice - Linec.

Návrhy na průplavní spojení povodí Dunaje a povodí Vltavy, provázené projekty nádrží pro zásobování průplavu vodou, však nepřestávaly být předkládány. Vedle splavnění se později vyskytovaly záměry na energetické využití toku Vltavy. Ještě před tím, v roce 1896, byla v tehdejší Království českém ustavena Komise pro kanalizování řek Vltavy a Labe v Čechách. Ta vydávala pravidelné výroční zprávy o své činnosti, z nichž vysvítá například záměr vybudovat plavební spojení Dunaj - Vltava - Labe, uvádí se v nich projekt jihočeského podnikatele Vojtěcha Lanny na zřízení průplavu od Dunaje do Českých Budějovic a návrh na kanalizování (vybudování kaskády přehrad a jezů) od Českých Budějovic až do Prahy. Návrhům na toto průplavní spojení však odzvonil zákon o vodních cestách, přijatý v Rakousku - Uhersku v roce 1901, který záměr odsunul a dal přednost jiným, důležitějším a rentabilnějším vodním cestám v monarchii.

V dalších dobách se nicméně plánovalo dokonce vybudování průplavu podél toku, resp. podél údolí Vltavy, který by překonal těžko splavný úsek mezi Českými Budějovicemi a Štěchovicemi. Byly předloženy i projekty na vybudování zdymadel na řece. Pozdější reálné projekty počítaly již s vodními elektrárnami. Ještě na počátku 20. století předložil Ing. František Radouš návrh na vybudování přehrady s lodní železnicí u Štěchovic. Jiný významný odborník, Ing. Josef Bartovský, podal návrh na vybudování čtyř stupňů na střední Vltavě, z nichž byly později realizovány přehrady Vrané a Štěchovice. Podrobně byly posuzovány projekty tehdejšího Ředitelství pro stavbu vodních cest v Praze a po vzniku Československé republiky náměty na vybudování štěchovické přehrady se souvisejícími

návrhy (projekt Ředitelství pro stavbu vodních cest, projekt Ing. Kobzy a projekt Ing. Záruby - Pfeiffermanna).

Později, v padesátých a šedesátých letech 20. století, byly vybudovány stupně Slapy, Orlík, Kamýk, Lipno I a Lipno II (ve Vyšším Brodě). V osmdesátých letech byly ještě dokončeny menší stupně, Modřany nad Prahou, Hněvkovice u Týna nad Vltavou (hlavně pro zásobení jaderné elektrárny Temelín vodou) a pod nimi ležící Kořensko. Všechna tato díla měla zpravidla nejdůležitější účel energetický, nejsou však jednoúčelová a mají velký význam také pro ochranu před povodněmi, pro rekreaci a pro nalepšování nízkých průtoků v dolním toku Vltavy pro odběry vody a pro plavbu. Plavební zařízení výše nad Štěchovicemi však už nebyla dobudována.

Vybudovány nebyly ani navrhované stupně na horním toku Vltavy - Dívčí Kámen, Rájov a Český Krumlov. S jejich výstavbou, motivovanou kdysi především hydroenergetickým využitím toku, se v dnešní době již nepočítá.

Poslední vory na Vltavě

5. července 1971 začaly poslední přípravné práce pro plavbu posledních vorů po Vltavě, aby bylo možné pořídit potřebnou dokumentaci Lesnickým a mysliveckým muzeem Ohrada - Hluboká i tehdejší Československou televizi.

Dne 9. července 1971 před sedmou hodinou ráno se vydalo na cestu, plánovanou původně na 3 dny a spojenou s proplutím 20 propustí na Vltavských jezích, šest starých zkušených plavců pod vedením vrátného voroplavby Bohumila Sypala. Těm přišli na pomoc dva plavci z pražského spolku Vltavan - tři z plavců měli staré tzv. vrátské patenty.

Předpokládali, že první den projedou po trase Vyšší Brod - Rájov, druhý den Rájov - České Budějovice a třetí den, po převzetí vorů nákladními auty přes nesplavný úsek řeky až do Hluboké nad Vltavou, pak znovu po vodě do konečné v Týně nad Vltavou. Již od pěti hodin ráno vypouštěla Správa přehrady Lipno s místní elektrárnou z vyrovnávací nádrže ve Vyšším Brodě 30 kubíků vody, která měla podle odhadu postačit na zvýšení hladiny řeky a umožnit splavnění její i průjezdů - šlajsen v jezích. Ukázalo se však, že po tolika letech klidu připravila řeka mnoho nástrah i záludností, které byly nakonec nad síly všech pořadatelů poslední voroplavby a hlavně starých

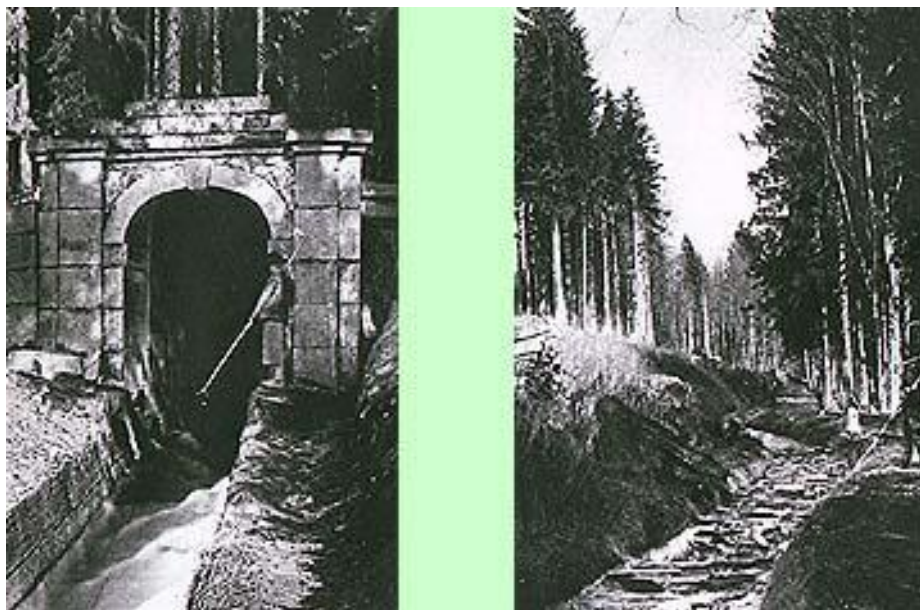
vorařů. Podstatně se změnilo koryto Vltavy, vytvořily se nové mělčiny a ani propusti nebyly vždy dobře splavné, protože nebyly dlouhou dobu řádně udržované.

Kromě uvedených vorařů tvořilo posádku vorů mnoho lidí z řad pořadatelů, televizního štábu, i známých místních odvážlivců. Vory a jejich posádka se kromě několikerého „namočení“ v propustích hned prvního dne dostaly často do svízelných situací a za uvedených podmínek nebylo snadné vést sestavu šesti vorů o celkové délce 120 m. Na březích a mostech stálo množství diváků - místních i turistů, kteří měli opravdu atraktivní, nezapomenutelnou podívanou. Krásné letní počasí doprovázelo tuto voroplavbu po trase, kterou sledovalo i množství fotografů a filmařů. Při cestě voraři uvízli občas na mělčinách nebo jim popraskaly houžve spojující vory a docházelo ke zpoždění oproti programu; proto Českým Krumlovem projely vory před početnými diváky teprve po šesté hodině navečer. Ještě týž den vory uvízly na kameni před Rájovem, kde se z prámu utrhl celá zadní část. Podařilo se vše spravit a vory dosáhly cíle prvního dne v Rájově, kde posádka přenocovala. V sobotu dne 10. 7. 1971 voraři pokračovali spolu s hosty, filmaři i fotografy dál přes Zlatou Korunu směrem k Českým Budějovicím. Při projíždění starého pozděradského jezu přední vor narazil na břeh, zadní vor snesl proud řeky kolmo přes řeku a zde se hned zachytil a roztrhal. Bylo ještě hodně dramatických i veselých příhod při této plavbě, např. se známou českou herečkou Jiřinou Bohdalovou. Ta se plavby zúčastnila, aby kameraman československé televize mohl zaznamenat její rozhovor s voraři přímo na voru. Pořadatelé pak tuto poslední voroplavbu na Vltavě ukončili předčasně druhý den večer ve Březí.

I tak se podařilo získat dostatek cenného dokumentačního materiálu filmového i fotografického pro archivní účely i použití ve vysílání televize a publikování v tisku. Staré voraře sice řeka nakonec přemohla, ale získali si obdiv a uznání všech, kteří měli štěstí stát se svědky historické poslední voroplavby.

Schwarzenberský plavební kanál

Myšlenka spojení Vltavy a Dunaje, dvou řek tekoucích do rozdílných moří, vznikla již v polovině 14. století, v době císaře Karla IV. Taková hospodářsky potřebná vodní cesta by vytvořila z českých zemí významnou křižovátku nejen suchozemské, ale i vodní dopravy. K uskutečnění odvážného nápadu došlo až na konci 18. století. Tehdy se projevil ve vnitrozemí nedostatek dřeva a jeho cena stále stoupala. V pohraničních jihočeských oblastech zůstávaly obrovské plochy lesa dosud nevyužity, protože k nim nevedly žádné přístupové cesty. Za účelem dopravy dříví byl vybudován Schwarzenberský plavební kanál, jedna z nejpodivuhodnějších vodních staveb své doby. Nová vodní cesta umožnila splavování polenového dříví ze Šumavy a jeho dopravu na odbytiště ve Vídni, čímž se podařilo hospodářsky využít lesní bohatství dosud nepřístupných šumavských hvozdu.

Návrh na zřízení plavebního kanálu vypracoval inženýr [Josef Rosenauer](#) (1735 - 1804), zaměstnanec vrchnostenské správy schwarzenberského panství se sídlem v Českém Krumlově. Tento stavitel předložil v roce 1775 plán na vybudování vodní cesty, kterou by se splavovalo polenové dříví z lesních porostů v okolí sv. Tomáše, Želnavy a Stožce. Plánované vodní dílo mělo vést od ústí potoka Zwettelbach (Světlý potok) do řeky Grosse Mühl u rakouského města Haslachu, přes lesy rakouského kláštera Drkolná (Schlägl) na česká území schwarzenberského panství do oblastí Smrčiny a Plechého (Plöckenstein) k Jelením vrchům (Hirschperky). Konečným cílem Rosenauerova projektu byl potok Světlá voda.

(Lichtwasser) nedaleko bavorské hranice. Rosenauerův návrh nové vodní cesty vzbudil obdiv i zděšení. V roce 1779 tehdejší majitel panství Jan ze Schwarzenberku návrh schválil, ale s prací se začalo až o deset let později, v roce 1789. Tehdy skončilo pasovskému biskupství císařským patentem udělené výsadní právo na plavbu dřeva po řece Mühl vlévající se do Dunaje, která byla nezbytnou součástí plánů na dopravu šumavského dříví do Vídně. Právo na plavení dřeva po řece Mühl bylo nově uděleno knížeti ze Schwarzenberku. Následně byly Schwarzenberkům pronajaty pozemky kláštera Drkolná, potřebné pro vedení nové vodní cesty na rakouské straně hranice.

Stavba Schwarzenberského plavebního kanálu postupovala velmi rychle. Během prvního roku byl postaven 29,3 km dlouhý úsek kanálu od potoka Zwettelbach k potoku Rasovka (Hefenkriegbach), který ústí do Vltavy u obce Hory. V roce 1791 byl kanál doveden až k Jezernímu potoku, který vytéká z Plešného jezera, jež se stalo nádrží k vypouštění vody pro potřebu plavby. V roce 1793 bylo koryto kanálu prodlouženo až k Jelenímu potoku u osady Jelení Vrchy. Tím byla dokončena celá první část kanálu, nazývaná později „starý kanál“, v celkové délce 39,9 km. Se stavbou se dále nepokračovalo, protože sám Rosenauer vyslovil pochybnosti, zda voda z přítoků bude stačit k plynulému provozu. V roce 1791 byla provedena první souvislá plavba dřeva po celé délce kanálu. Volná polena plula Schwarzenberským kanálem a dále po řece Mühl až do Neuhausen, kde byl

vybudován vyloďovací kanál a přístaviště lodí. Před ústím řeky Mühl do Dunaje byla polena zachytávána v rechlích a nakládána do lodí, které dřevo odvážely do Vídně. S využitím nízkých dopravních nákladů bylo možné šumavské dříví na vídeňských trzích dobře zpeněžit.

Zpracované dříví bylo přebíráno na konci léta, protože do zahájení plavby muselo řádně vyschnout. K plavení se vybírala pouze kvalitní, rovná a zdravá polena o délce dvě a půl až tři stopy. Dříví nahnilé ani větve se neplavily. Polena bylo třeba nejprve dopravit z vysokých horských svahů na břeh kanálu. Protože ještě nebyly vybudovány pevné dopravní cesty, sváželo se připravené polenové dříví z hor v zimě pomocí ručních saní. S plavbou se začínalo na jaře, většinou na konci března nebo počátkem dubna, když tající sníh naplnil přítoky kanálu dostatkem

vody. Dříví mělo být do koryta vhazováno rovnoměrně, aby nedošlo k závalům. Musela být přesně dodržena kapacita koryta kanálu, které měřilo ve dně 1,5 - 2 metry a na horní hraně 3,5 - 4 metry. Při dobrém provozu mohlo být splaveno 900 - 1000 sáhů dřeva denně. Na dobrý průběh plavby dohlíželo kolem kanálu asi 200 lidí, kteří odstraňovali z koryta nahromaděná polena a jiné překážky. Plavení bylo ukončeno, když korytem proplulo veškeré připravené dříví, nebo když nastal nedostatek vody. V takovém případě bylo třeba plavbu přerušit a pokračovat v ní znovu až po deštích.

Nárůst těžby dřeva po otevření plavebního kanálu vyvolal v oblasti horních šumavských revírů potřebu zvýšení počtu pracovních příležitostí. Z toho důvodu sem přicházeli za prací lesní dělníci, zejména dřevorubci se svými rodinami, a zakládali s povolením vrchnosti nové dřevařské osady. Právě v té době vznikly vesnice Huťský Dvůr, Nová Pec, Jelení Vrchy, Stožec, Nové Údolí a řada dalších s typickou architekturou horských dřevěných domů.

Dobrý odbyt dříví a jeho stále větší spotřeba vedly k myšlence dokončit stavbu kanálu podle původního projektu a zpřístupnit tak další oblasti lesů pro těžbu dřeva. Druhá část kanálu od Jeleního potoka k bavorským hranicím pod Třístoličnickem, včetně 419 m dlouhého tunelu nad Jelením, byla postavena v letech 1821 - 1822. Stavbu provedli podle Rosenauerova projektu ředitel správy schwarzenberského panství Arnošt Mayer, inženýři Josef Falta a Jan Kraus. První plavba „novým kanálem“ se uskutečnila v roce 1824. Celková délka vodní cesty po spojení obou částí kanálu, dosáhla od ústí řeky Mühl do Dunaje po potok Světlá Voda vzdálenosti 89,7 km. Kanál byl napájen vodou z 21 potoků. V roce 1835 byla pro zlepšení stavu vody vybudována nádrž Jelení jezírko, později Rosenauerova nádrž a nádrž Říjiště. Do kanálu ústily tři vodní smyky, Jelení smyk dlouhý 1,3 km, Jezerní smyk dlouhý 0,9 km a Koňský smyk dlouhý 1,4 km. Celé rozsáhlé vodní dílo doplňovalo 87 mostů a můstků, 80 vodních propustí, 78 vodních příkopů a 22 stavidel.

Ve druhé polovině 19. století začalo stále žádanější uhlí vytlačovat užívání topného dříví, a tím klesla potřeba těžby polenového dřeva. Zároveň stoupala poptávka po dřevu dlouhém, kmenovém. Pro plavení dlouhého dříví byl Schwarzenberský kanál nevhodný, a proto se hledaly pro jeho dopravu jiné způsoby a nová odbytiště. Část kanálu mezi potokem Rakovka (Hefenkriegsbach) a potokem Světlá Voda (Lichtwasser) na bavorské hranici byla v roce 1887 upravena pro plavbu celých kmenů. V tomto úseku, dlouhém 22,3 km, byly upraveny oblouky kanálu tak, aby jimi propluly kmeny do délky 19,5 metru. Z plavebního kanálu byl vybudován 3,8 km dlouhý Hefenkriegský smyk, který u Želnavy spojil koryto kanálu s řekou Vltavou a umožnil plavbu dřeva z lesních porostů v okolí kanálu až k Vltavě. V té době vzniklo v Želnavě nové překladiště dříví, ve kterém se hromadila kulatina dopravená sem po vodě z horního toku Vltavy i ze Schwarzenberského kanálu. V Želnavě byly kmeny vázány do vorů a po řece Vltavě plaveny do Prahy. Dříví ze

Šumavy získalo dobrá odbytiště nejen v Praze, ale i v Sasku a severním Německu. Pokračovala také plavba dřeva Schwarzenberským kanálem a řekou Grosse Mühl až do rakouského Haslachu. Přeprava dříví z Haslachu do Vídně byla z důvodů nízké poptávky ukončena v roce 1891.

Železniční trať Želnavá - Český Krumlov - České Budějovice, dokončená v roce 1892 znamenala nový levný způsob dopravy kulatiny na všechna odbytiště. Kmeny šumavských velikánů se plavily po Vltavě i po Schwarzenberském plavebním kanále Hefenkriegským smykem k novému železničnímu nákladnímu překladišti v Želnavě. Tam byly naloženy do vagónů a odvezeny spotřebitelům. Prodloužení železničního spojení z Volar přes Nové Údolí do bavorského Heidmühle v roce 1910 umožnilo snadnou a levnou dopravu metrového i dlouhého dříví z nejméně dostupných úseků šumavských lesů. Železnice s konečnou platností zvítězila nad vodní tepnou. Plavba dříví Schwarzenberským kanálem pomalu ztrácela na významu a v roce 1916 se po celé délce kanálu plavilo už naposledy.

Pouze menší část koryta kanálu byla používána ještě ve 20. století. Želnavským smykem putovalo dříví až do roku 1962, kdy kanál definitivně přestal sloužit svému účelu. Od roku 1963 je Schwarzenberský plavební kanál veden v seznamu nemovitých kulturních památek technického významu. V posledních letech se stále častěji objevují pokusy o záchranu alespoň části tohoto jedinečného díla pro budoucí generace.

Školství a kultura

strana 143 - 182

**Historie školství
v regionu Český Krumlov**

Počátky vzdělanosti v regionu Český Krumlov jsou spjaty s církevními institucemi, neboť nejstarší školy vznikaly při farních kostelech či v kláštorech - např. klášter Vyšší Brod či klášter Zlatá Koruna. Své vzdělání získal ve vyšebrodském klášteře zřejmě i Petr I. z Rožmberka.

Počátky školství v Českém Krumlově spadají do 2. poloviny 14. století, kdy se prvním výrazným střediskem kultury a vzdělanosti ve městě stal farní kostel sv. Víta ve městě Český Krumlov.

Českokrumlovská latinská škola prožívala období rozkvětu v druhé polovině 15. století a na počátku 16. století, kdy ve městě působili vzdělaní kněží.

Další rozvoj vzdělanosti nastal za vlády Viléma z Rožmberka, který do města povolal jezuitský řád. V roce 1584 zahájil výuku v Českém Krumlově jezuita Václav Šturm, který se později stal prvním rektorem jezuitské koleje. O založení této koleje jednal Vilém z Rožmberka již v roce 1585 a o rok později byl založen základní kámen budovy - dnešní Horní č. p. 154. V polovině 17. století se celý areál jezuitského řádu v Českém Krumlově rozšířil o novou budovu jezuitského divadla (Horní č. p. 153), které navázalo na tradici staršího dřevěného jezuitského divadla a především o raně barokní stavbu nového jezuitského semináře z let 1650 - 1652 (Horní č. p. 152). Nejvýznamnějším pedagogem, který zde působil byl český vzdělanec, literát a historik Bohuslav Balbín.

Tereziánská školská reforma z roku 1774 zřizovala vedle triviálních škol v každém kraji školy hlavní. Ta byla zřízena v roce 1779 i v Českém Krumlově. Užívala budovu bývalého jezuitského semináře (Horní č. p. 152). Kromě trivia (čtení, psaní, počítání) se žáci učili základům latiny, zeměpisu, přírodopisu, slohu, kreslení a geometrii, dále pak základům hospodářství.

Se zavedením povinné školní docházky v Rakouské monarchii souvisí činnost dvou zcela ojedinělých vzdělávacích ústavů - vzorové industriální školy v Kaplici (kaplická škola), založené Ferdinandem Kindermannem a normální zlatokorunské školy, založené opatem kláštera Zlatá Koruna Bohumírem Bylanským. Děti se kromě základních vyučovacích předmětů - čtení, psaní a počítání - vyučovaly zeměpisu, dějepisu a přírodopisu. Velký důraz byl ovšem kladen na získávání praktických dovedností v oborech pěstitelství, chovatelství, řemeslná práce či domácí práce. Pole didaktických zásad Jana Amose Komenského byla značná část pozornosti věnovaná názornosti výuky s využitím pomůcek, map, vyučovacích obrazů a sbírek přírodnin. Obdobnou náplň měla také kájovská škola, jejíž vývoj je kontinuálně doložen v 17. a 18. století.

Střední odborné školství rozvinul až Josef ze Schwarzenberku na počátku 19. století, kdy založil Lesnickou školu ve Zlaté Koruně a pozoruhodný Schwarzenberský hospodářský ústav ve městě Český Krumlov roku 1801. Tato škola poskytovala odborné vzdělání budoucím schwarzenberským úředníkům.

1. listopadu 1871 byla otevřena první třída tehdy soukromého reálného gymnázia v Českém Krumlově s německým vyučovacím jazykem. Po opětovné žádosti, kterou podpořil kníže Schwarzenberk, převzal školu do své správy stát. Místnosti byly uvolněny v budově bývalého jezuitského semináře.

V roce 1896 při oslavách jubilea mělo gymnázium 271 žáků. Budova v Horní č. p. 152 sloužila německému gymnáziu až do roku 1939/40. Významnou osobností německého gymnázia byl profesor Johann Josef Ammann, který se zajímal o místní folklór a v roce 1892 publikoval úpravu textu hořické pašijové hry. Z absolventů gymnázia můžeme uvést profesora vídeňské univerzity Gustava Jungbauera.

Historie kultury v regionu Český Krumlov

Oblast Českokrumlovska byla vzhledem ke své odlehle poloze a méně vhodným podmínkám stabilně osídlena až ve středověku, i když zde menší sídliště vznikala již ve starší době kamenné. Hlavní vlna kolonizace sem přišla až ve 13. století a tehdy se také začíná rozvíjet kulturní život regionu. Z románského období se zachovaly pouze fragmenty, které nepodlehly pozdějším přestavbám.

Období gotiky znamenalo obrovský kulturní i hospodářský rozmach. Centrem regionu bylo město Český Krumlov jako sídlo světské vrchnosti, od níž se kulturní vlivy šířily do poddanského prostředí. Významnou roli sehrávala také církev, která ovlivňovala všechny stránky života věřících. Oba tyto činitele patřili k objednatelům a mecenášům uměleckých děl.

Středisky civilizačního pokroku byly především cisterciácké kláštery ve Vyšším Brodě a ve Zlaté Koruně, založené po

polovině 13. století. Zdejší písařské dílny přispívaly k vytváření literární tradice, rodila se zde tradice hudební a cenné byly klášterní knihovny, zvláště vyšebrodská. Oba kláštery reprezentují spolu s dalšími hrady,

hrádky, tvrzemi, kostely a měšťanskými domy gotický sloh, doplněný sochařskými, řezbářskými a malířskými díly domácího i cizího původu, vznikajícími v tzv. krásném slohu.

V 16. století se proti strohosti gotiky staví pohodlí a světské radosti renesance. Přestavují se gotické hrady (Český Krumlov, Rožmberk), vznikají letohrádky a lovecké zámky (Červený Dvůr), jejich stěny zdobí renesanční malby a galerie rodinných portrétů a všude zní hudba. Podobné procesy probíhají i v měšťanském prostředí. Církevní stavby doznaly změn zejména v období pozdní gotiky, a proto se jich renesanční úpravy dotýkaly jen okrajově. Hlavním kulturním centrem je opět Český Krumlov za vlády posledních Rožmberků Viléma a Petra Voka.

Období baroka je obdobím návratu k Bohu a zvýšení zájmu o sakrální umění. Dochází k úpravám, ale i k novostavbám klášterů, kostelů, kapliček, božích muk a poutních míst (Kájov). Umělecká díla, která v českokrumlovském regionu vznikají, však nepřekračují průměr soudobé tvorby. Za zmínku ale stojí působení sochařů Matěje Václava Jäckela a Jana Antonína Zinnera. V oblasti venkovské světské architektury je baroko spíše dekorativní záležitostí. Od konce 18. století lze kolem venkovských farních kostelů sledovat hudební život.

Od počátku 19. století se českokrumlovský region stává hospodářsky i kulturně periferní oblastí. Na přelomu 18. a 19. století je zde rozvinuta hlavně lidová divadelní kultura, známé jsou především Hořické pašijové hry. Nejznámější literární osobností je bezpochyby Adalbert Stifter, rodák z Horní Plané. V oblasti výtvarného umění je typická lidová podmalba na skle. Zmíňme také mimokrumlovské působení malíře Charlese Louise Philippota.

Po vysídlení německých obyvatel po druhé světové válce a likvidaci některých institucí kulturní život regionu značně utrpěl. Po roce 1989 se však situace zlepšuje.

Historie malířství v regionu Český Krumlov

Významnou kapitolu z dějin výtvarného umění v regionu Český Krumlov tvoří vývoj v oblasti malířství. Jeho rozvoj byl úzce svázán s historickým utvářením tohoto kraje. Jedním z důležitých faktorů bylo poměrně pozdní osídlení této oblasti oproti jiným územím Čech, proto zde nenalezneme románskou architekturu, kde by se uplatnila nástěnná malba.

Změna nastala až s postupující kolonizací v průběhu 13. století. Uměleckou tvorbu zásadně ovlivnila přítomnost rožmberského rezidenčního města Český Krumlov, dvou cisterciáckých klášterů Vyšší Brod a Zlatá Koruna a nelze opominout ani význam mariánského poutního kostela v Kájově. Tyto církevní instituce byly významnými příjemci uměleckých děl, často za podpory Rožmberků, kteří představovali štědré donátory, jimž umění sloužilo k rodové reprezentaci. Díky jejich přednímu postavení v Českém království docházelo ke zprostředkování kulturních vlivů z Prahy, kde sídlil královský dvůr. Česká malířská tvorba měla své centrum právě v pražských dílnách. Zanedbatelné nebyly ani rakouské a německé inspirační podněty, které sem snadno pronikaly vzhledem k poloze Českokrumlovska. Jednalo se také o území tradičně katolické, proto zde nedošlo v době husitství k přerušení umělecké kontinuity a k hromadnému ničení uměleckých děl jako jinde v Čechách. Deskové obrazy byly zpočátku importovány především z pražských dílen a zdejší umělecká tvorba spadá až do 15. století, kdy se v souvislosti s husitskými válkami stal katolický Český Krumlov po určitou dobu kulturním a politickým centrem země.

V období gotiky vznikla celá řada deskových obrazů, které byly součástí křídlových rozkládacích oltářů nebo se zavěšovaly volně v chrámovém interiéru. Některá menší

díla intimnějšího charakteru sloužila i pro osobní zbožnost. V českém prostředí měl dominující postavení mariánský kult, což souviselo se soudobým duchovním klimatem. V polovině 14. století vznikl monumentální cyklus devíti deskových maleb určených pro [klášter Vyšší Brod](#). Dílo, jehož anonymní pražský autor je označován jako [Mistr vyšebrodského oltáře](#), dosáhlo špičkové kvality, srovnatelné s evropskou tvorbou, a zásadně ovlivnilo i další vývoj české deskové malby. Umělec provedl v tomto díle vynikající syntézu západoevropských vlivů s italizujícími a byzantskými prvky. Italské podněty se projevily především v důrazu na světlo, barvu, smyslovou krásu a měkkost.

Malíř dokázal mistrně zobrazit v tomto díle lidské city jako mateřskou něhu, radost, úžas, ale i zármutek a utrpení. Svoji pozornost věnoval i okouzlujícím podrobnostem jako zvířatům, ptákům a květinám. Náměty obrazů, uložených dnes v Národní galerii v Praze, jsou rozvrženy do třech rovin, které se vztahují ke Kristovu dětství, utrpení a oslavě. Spojující postavou se stala Panna Maria v souladu s mariánským zasvěcením klášterního kostela. Obrazy tvořící oltář věnoval klášteru pravděpodobně [Petr I. z Rožmberka](#), který je zachycen jako donátor na obraze Narození Páně. Postavení objednavatele odpovídalo i významu umělce. Další významné dílo se váže rovněž ke klášteru ve Vyšším Brodě. Jedná se o Ukřižování vyšebrodské (Národní Galerie), jež vzniklo okolo roku 1380 zřejmě opět v Praze. Obraz zaujme pozornost zlatým pozadím, barevností a patosem postav. Jsou zde opět patrné italské vlivy, které silně inspirovaly českou deskovou malbu 14. století. Dokladem jejich působení je i deskový obraz Trůnící Madony se sv. Markétou a Kateřinou (Alšova jihočeská galerie Hluboká nad Vltavou), datovaný okolo roku 1360 a určený pravděpodobně pro klášter ve Zlaté Koruně.

I 15. století přineslo vznik celé řady deskových obrazů. Kontinuita umělecké tvorby nebyla v této oblasti násilně přerušena husitstvím, neboť [Oldřich II. z Rožmberka](#), stojící v čele české katolické šlechty, vytvořil z Českého Krumlova kulturní a diplomatické centrum země, kam se uchýlili do bezpečí mnozí církevní hodnostáři, šlechtici i umělci, kteří následně ovlivnili další umělecký vývoj této oblasti. Došlo zde k programovému navázání na tradice vysoké dvorské kultury předhusitské Prahy. Zvláště silně se zde uplatnila tradice krásného slohu, jenž se v Čechách rozvíjel od osmdesátých let 14. století a na Českokrumlovsku se udržel až hluboko do 15. století. Pro krásný sloh, spojený především se zobrazováním Panny Marie, byl příznačný důraz na ideální vytříbený půvab postavy, oděné bohatě zřaseným rouchem a zalité neskutečným světlem. Ještě před vypuknutím husitských válek vznikla okolo roku 1410 pod vlivem krásného slohu Madona zlatokorunská (Národní Galerie), určená pro kostel [kláštera Zlatá Koruna](#). Obraz vycházel z kompozičního typu Madony svatovítské, kdy se Matka i dítě obračejí tváří k pozorovateli. Kolem roku 1420 byl zhotoven v některé pražské dílně i deskový obraz Madony vyšebrodské (Národní Galerie, dnes opět klášter Vyšší Brod). Pro obraz, ovlivněný pozdní fází krásného slohu, je příznačný široký malovaný rám s figurální

výzdobou, představující světce a světice. Jednalo se o prvek převzatý z byzantského malířství, který se do Čech dostal zprostředkovaně přes severní Itálii.

Pravděpodobně od dvacátých let 15. věku působila v Českém Krumlově malířská dílna Mistra zátoňského oltáře, setkáváme se zde tedy již s díly, která bezprostředně vznikla na tomto území. Malíř vycházel ve své tvorbě především z tradic českého malířství první čtvrtiny 15. století. Nejednalo se sice o prvořadého umělce, ale přesto svojí činností ovlivnil tvorbu v této oblasti. Okolo roku 1425 zhotovil Zátoňskou archu (křídlový oltář) pro kostel sv. Jana Křtitele v Zátoni (Národní Galerie). Hlavním tématem maleb je vnitřní spojitost a podobnost utrpení sv. Jana Křtitele a Kristových pašijí. Z dílny Mistra zátoňského oltáře vzešel patrně i Votivní oltář z Přední Výtoně, zhotovený na počátku čtyřicátých let 15. století. Desky oltáře znázorňují sv. Jana Křtitele, Salome, Herodiadu, sv. Markétu a donátorku. Znak na obraze patří zřejmě Janu Rousovi z Čemin, který byl ve službách Rožmberků.

Působení další českokrumlovské malířské dílny lze zařadit do následujícího období s pravděpodobným vyvrcholením činnosti v padesátých letech 15. století. Jednalo se o dílnu Mistra Nesení kříže z Vyššího Brodu. Z jeho produkce se dochovaly tři desky z rozebraného oltáře s mariánskými a christologickými náměty, určeného pro vyšebrodský klášter. Na jedné desce je zachyceno i Nesení kříže, podle něhož byl anonymní umělec pojmenován. Dílo opět vychází z tradic českého malířství první čtvrtiny 15. věku, ale na pokročilou dobu vzniku již upomínají některé detaily jako zalamování drapérie, schematičnost a prázdnota výrazu i některé prvky typické pro krumlovskou tvorbu. Objevily se zde i méně podstatné rakouské inspirace. S dílnou tohoto mistra je zřejmě možné spojit i vznik několika děl určených pro Český Krumlov. Vlivy této dílny se projeví i na obraze Zvěstování Panny Marie z Vyššího Brodu ze sklonku padesátých let, který představuje již velmi pozdní fázi tradiční tvorby a objevují se zde ještě i italizující prvky, příznačné pro tvorbu předcházejícího století. Nové tendence se pomalu uplatňují na deskové malbě Madony svatovítského typu z Vyššího Brodu, jež pochází ze stejného období jako předešlé dílo a pravděpodobně vznikla také v některé českokrumlovské dílně. Dílo však již poznamenaly některé nové umělecké podněty, jež velmi zvolna směřovaly k pozdní gotice.

Pro velkoryse pozdně goticky přestavěný mariánský poutní kostel Kájov byl objednáno v devadesátých letech 15. století rozsáhlý cyklus dvanácti deskových obrazů, jež byly součástí oltáře sv. Apoštolů. Na obraze umučení sv. Šimona byl zobrazen i donátor, vzdělaný kájovský farář Michael Pils, jenž se zasloužil o rozkvět tohoto poutního místa. Malby zachycovaly mučednickou smrt jednotlivých apoštolů. Scény se odehrávají ve volné, realisticky podané krajině nebo v interiérech. Ve tvářích trpících mučedníků i jejich trýznitelů se zračí podivuhodný klid, přecházející až do výrazu pasivity. Dílo provedené poněkud řemeslně bylo silně ovlivněno vídeňským malířstvím a vzniklo patrně v některé hornorakouské dílně. V Kájově došlo i k bohaté výzdobě kostela nástěnnými malbami. Dodnes se dochovala výzdoba severní předsíně, kde je dominujícím prvkem Madona Ochránitelka s pláštěm, pod nějž ukrývá prosebníky. Další pozdně gotická díla se vztahovala opět k vyšebrodskému klášteru. Jednalo se o malované deskové obrazy světců, jež tvořily oltář, a deskovou malbu Korunované Panny Marie. Díla pocházející z klášterní obrazárny vznikla okolo roku 1500 a byla silně ovlivněna švábským malířstvím.

Pozdní gotika se v tomto regionu začala uplatňovat po polovině 15. století, a to převážně v architektuře a sochařství, které dosáhly vysoké kvality. Malířství však bylo konzervativnější a stále čerpalo z tradic předchozího období. Nové pozdně gotické inspirace se v něm prosazovaly jen velmi zvolna oproti jiným oblastem jižních Čech. Zvýšil se i podíl importovaných děl. Tyto tendence souvisely i s dočasným ústupem Rožmberků z předních pozic v politickém a kulturním životě země. Iniciativu v malířské tvorbě převzalo královské město České Budějovice, kde došlo k jedinečné syntéze krásnoslohové tradice a nových podnětů z rakouských zemí a Švábska.

Oproti gotice se malba v renesanci uplatnila především ve světském prostředí a soustředila se zejména do rezidenčního města posledních Rožmberků Českého Krumlova a na hrad Rožmberk nad Vltavou. V předchozím období došlo k četným přestavbám kostelů na Českokrumlovsku v duchu pozdní gotiky a k jejich vybavení novým mobiliářem, proto se již malířská tvorba v sakrální oblasti tolik neuplatnila. Nelze opominout ani vlivy rozkladu církevních institucí v 16. století, které se nevyhnuly ani klášterům na Českokrumlovsku, a celkovou změnu duchovního klimatu v neprospěch církve. Přesto se z tohoto období zachovaly zajímavé nástěnné malby v kostele sv. Markéty v Horní Plané, datované do let 1530 - 1580. Malby na dolní části hudební kruchty zachycují Pannu Marii, sv. Kateřinu a sv. Vavřince, obklopené bohatým rozvilinovým dekorem.

V souvislosti s přestavbami gotických hradů v pohodlná renesanční sídla došlo v druhé polovině 16. století k úpravám hradu Rožmberk nad Vltavou, které vyvrcholily na počátku 17. století provedením bohaté malířské výzdoby interiéru. Malby vznikly v

souvislosti s příchodem nového majitele Jana Zrinského ze Serynu a jeho sňatkem s Marií Magdalenou z Kolovrat. Jan Zrinský získal Rožmberk roku 1600 od svého strýce Petra Voka z Rožmberka a vlastnil jej až do své předčasné smrti roku 1612. Malířská výzdoba se soustředila především do reprezentativního Rytířského sálu, kde se dodnes dochoval pozoruhodný cyklus manýristických nástěnných maleb. Manýrismus, vycházející především z italského prostředí a v Čechách přítomný především na rudolfínském dvoře, představoval reakci na vyčerpanost a bezvýchodnost končící renesance. Uplatnil se zejména v malířství, sochařství a v celkové úpravě interiérů. Jsou pro něj příznačné přírodní a bizarní motivy, důraz na barevnost a kombinaci různých materiálů, čímž se mělo dosáhnout zvláštní umělé působivosti. Výzdoba rožmberského Rytířského sálu, realizovaná neznámým malířem podle zahraničních grafických předloh, se nesla v podobném duchu. Dřevěný kazetový strop byl bohatě pokryt malovaným groteskovým dekorem (druh ornamentu složeného z úponků, větévek a pásek, do nichž jsou vpleteny květy, ovocné plody a trofeje) podle L. Kiliana a alegoriemi lidských povah podle Martena de Vos. V pěti okenních výklencích zachytil malíř Deset stupňů lidského života podle Crispina de Passe. Jednalo se o velmi oblíbený renesanční námět, který zobrazoval život člověka od dětství až po stáří s důrazem na ctnosti a nectnosti daného životního období. Na klenbách okenních výklenků jsou zobrazeny alegorie Pěti smyslů podle Martena de Vos. Za kachlovými kamny v rohu sálu upozorňují na pomíjivost světa tři malovaní kostlivci s kosou, přesýpacími hodinami a evangelijním nápisem *Orate et vigilate* (bděte a modlete se).

Největším skvostem celého sálu je hudební výklenek, určený pro skupinu hudebníků. Jedná se o polokruhový prostor, oddělený od sálu zdobenou mříží. Manýristické malby na stěnách napodobují architektonické články a sochy. Na čelní stěně zachytil malíř fiktivní průhled do skalnaté horské krajiny se skupinou nymf, které zpívají a hrají na hudební nástroje. Zcela v duchu manýrismu je malba doplněna i imitovanými drahokamy, které zdobí malované šperky nymf. Hudební výklenek představuje vysoce kvalitní umělecké dílo a poukazuje i na úroveň životního stylu české šlechty na sklonku renesance. Stejný umělec, který vyzdobil Rytířský sál, namaloval i cyklus závěsných obrazů s námětem Planet, určených rovněž pro hrad Rožmberk. V rožmberské hradní kapli se dochovaly i zbytky manýristických nástěnných maleb, které zobrazují církevní Otce a Krista u sloupu.

Období baroka přineslo opět zvýšený zájem o sakrální umění v souvislosti s duchovním klimatem 17. a první poloviny 18. století. V souladu s postupnou rekatolizací po bitvě na Bílé hoře roku 1620 došlo v Čechách nejen k obnově ale i ke stavbě nových klášterů, kostelů, kaplí a poutních míst. Oproti předchozím obdobím se již v tomto regionu (pomíjíme-li schwarzenberskou rezidenci v Českém Krumlově) nesetkáme se špičkovými malířskými díly, která by měla takový význam jako dílo Mistra vyšebrodského oltáře nebo manýristické malby z Rožmberka. Jedná se převážně o díla, která nepřekračují průměr soudobé tvorby. Síť farních kostelů na Českokrumlovsku byla ucelená a díky pozdně gotickým přestavbám vyhovovaly chrámy i prostorovým nárokům, proto zde nedošlo k významnějším barokním přestavbám ani k výstavbě nových kostelů s výjimkou poutního kostela Panny Marie Sněžné ve Svatém Kameni. Barokní úpravy byly nepodstatné a týkaly se hlavně interiérů a pořizování nových mobiliářů. Tyto tendence vyvrcholily především v 18. století, což souvisí i s postupným překonáním dlouhodobých následků třicetileté války. Nelze opomenout ani tradiční konzervativismus této oblasti.

Do klášterů ve Zlaté Koruně a Vyšším Brodě byly postupně pořizovány nové oltární i volně závěsné obrazy. Zlatokorunský refektář získal roku 1685 také bohatou freskovou výzdobu, vztahující se k událostem ze Starého zákona. Zajímavým dokladem raně barokního malířství je i malovaná fasáda fary v Kájově. Roku 1667 nechal jeden z příznivců tohoto mariánského poutního místa vymalovat na farní fasádě cyklus výjevů z bolestného růžence. Malby, jež se do dnešní doby dochovaly pouze zlomkovitě, obsahově souvisely s patnácti malbami růžencových tajemství na plechu, které zdobily žulové sloupy, lemující poutní cestu z Českého

Krumlova do Kájova. Malířská výzdoba se uplatnila i v nově založeném poutním kostele Panny Marie Sněžné ve Svatém Kameni. Nepříliš rozsáhlé barokní fresky v presbytáři však byly později přemalovány a v uplynulých čtyřiceti letech našeho století silně poničeny.

V 18. století se malířská tvorba soustředila především do zlatokorunského kláštera, který za svého posledního opata Bohumila Bylanského (1755 - 1785) dosáhl největšího rozkvětu. Poté byl klášter v rámci josefínských reforem zrušen. Klenba presbytáře klášterního kostela byla ozdobena rozsáhlou freskou, představující iluzivní průhled do nebes, kde Kristus v doprovodu andělů a světců očekává příchod své Matky do nebeské slávy. Freska tvoří volné pokračování oltářního obrazu Nanebevzetí Panny Marie od zdejšího řeholníka Lukáše Plancka. Obraz byl však v 19. století přemalován. Fresky na bočních stěnách presbytáře zachycují události okolo založení kláštera českým králem Přemyslem Otakarem II. Bohatou malířskou a štukovou výzdobu získal i klášterní ambit. Rokokové nástěnné malby představující výjevy ze života sv. Bernarda, zakladatele řádu cisterciáků, provedl opět řeholník Lukáš Planck. Ve Zlaté Koruně působil v tomto období i rokokový malíř František Jakub Prokyš, jenž vyzdobil roku 1767 klášterní kapli sv. Andělů strážných. Prokyš, který pracoval zejména pro Schwarzenberky, se podílel na malířské výzdobě celé řady světských i církevních objektů. V jeho tvorbě se setkáváme s vlivy jihoněmeckého rokoka a zprostředkovaně i s inspiracemi francouzského galantního malířství.

Ve světském prostředí se s nástěnnými malbami setkáme ve schwarzenberském letním zámku Červený Dvůr u Chvalšín a v Kvítkově Dvoře nedaleko Českého Krumlova. Jemnou rokokovou výzdobu čínského sálu v Červeném Dvoře provedl již

zmíněný malíř František Jakub Prokyš v padesátých letech 18. století. Jeho malby se dochovaly i v interiérech Kvítkova dvora. Jednalo se o hospodářský dvůr, ležící blízko českokrumlovské zámecké zahrady. Rokokové malířství mělo intimní charakter a často se vázalo právě k venkovským záměčkům a letohrádkům, jimž dodávalo půvab svojí lehkostí a barevností. Kapitola barokního a rokokového malířství v tomto regionu se uzavřela na počátku 19. století rozsáhlou freskou s biblickými náměty v hlavním sálu vyšebrodské klášterní knihovny. Nástropní malbu provedl ještě zcela v intencích barokního malířství zdejší řeholník Lukáš Vávra.

I v 19. století tvoří linie malířské tvorby se sakrálním zaměřením nezanedbatelnou část děl v souvislosti s pořízováním nových oltářních obrazů a později i nového pseudoslohového mobiliáře do kostelních interiérů. V první polovině 19. století zhotovil nebo přemaloval několik oltářních obrazů pro farní kostely na Českokrumlovsku schwarzenberský dvorní malíř francouzského původu Charles Louis Philippot (1801 - 1859). Jeho díla zdobí oltáře kostelů v Zátoni, Zlaté Koruně, Svěrázu a Věžovatě Pláni. V roce 1840 byl také objednán pro vyšebrodský klášterní kostel rozměrný obraz od významného českého malíře J. Hellicha. Obraz umístěný v presbytáři zobrazoval zázračnou záchranu zakladatele kláštera Voka z Rožmberka před utonutím. Od osmdesátých let 19. století začal klášter pořízovat i nové pseudogotické boční oltáře s obrazy. Je třeba zdůraznit i význam klášterní galerie, v níž se nacházela celá řada kvalitních gotických a barokních malířských děl, mezi nimi i obrazy od barokních malířů P. Brandla a J. Kupeckého.

V rovině světské tvorby se k českokrumlovskému regionu váže dílo českoněmeckého spisovatele z Horní Plané Adalberta Stiftera (1805 - 1868), jenž se v mládí věnoval pod vlivem romantismu krajinomalbě. Jeho malířská i literární tvorba se vztahuje k rodné Šumavě. Adalbert Stifter maloval šumavskou krajinu i zdejší významné památky, namaloval například Čertovu stěnu, zříceninu Vítkův Kámen, Frymburk a další. Vliv romantismu, který přinesl vedle zvýšeného zájmu o přírodu také silnou vazbu k historii, se projevil i při budování známé Křížácké galerie na hradě Rožmberk. Buquoyové, kteří Rožmberk vlastnili od 17. století, přeměnili celý objekt postupně v rodové muzeum. Jeho součástí byla i zmíněná pseudogotická Křížácká galerie s obrazy od malíře B. Strobla. Obrazy, zhotovené mezi léty 1857 - 1860 podle originálů z

Versailles, zobrazovaly významné historické osobnosti, jež se účastnily křížáckých válek, včetně několika příslušníků rodu Buquoyů. Kromě této romantickým cítěním ovlivněné galerie se na Rožmberku nachází i cenná menší sbírka renesančních a především barokních obrazů, mezi nimiž jsou zastoupena i díla barokních malířů K. Škréty, J. Kupeckého a V. V. Reinera.

Zcela samostatnou kapitolu z dějin malířství v tomto regionu představuje výroba lidových podmaleb na skle, která byla v 19. století pro Šumavu typická. Zhotovování obrázků malovaných na skle se soustředilo především do vesnice Pohoří na Šumavě, kde fungovala skelná huť. Kořeny zdejší výroby spadají do sedmdesátých let 18. století, její zánik se datuje přibližně k roku 1900. Podmalby na skle se obvykle prodávaly na poutních místech a na jarmarcích, odkud si je venkované odnášeli do svých usedlostí. Obrázky malované na skle byly rozšířené především v lidovém prostředí, kde tvořily nepostradatelnou součást výzdoby světnice. Jejich náměty byly náboženské. Na podmalbách se objevovala především Panna Maria, Kristus a světcí, kteří představovali ochránce domu a rodiny.

Nejstarší dochovaná malířská díla na Českokrumlovsku pocházejí ze 14. století, což bylo dáno pozdním osídlením tohoto území. Nenalezneme zde proto románské nástěnné malby jako jinde v Čechách. Umělecký vývoj českokrumlovského regionu

Historie sochařství v regionu Český Krumlov

A marble statue of the Virgin Mary holding the Christ Child, known as the 'Lecce Madonna'. The Virgin is depicted standing, wearing a long, flowing yellow robe over a blue garment. She holds the Christ Child on her left arm, who is dressed in a red tunic and a blue mantle. The statue is set against a dark background.

pozůstatek dnes již zaniklého původního hlavního oltáře, pořízeného v letech 1500 - 1503 aktivním kájovským farářem Pilsem. Vedle podunajských vlivů je tu zřejmý i vliv dílny Mistra Oplakávání ze Žebráku z Českých Budějovic (plastiky sv. Petra a Pavla ze Svérázu, dnes v Okresním vlastivědném muzeu Český Krumlov). V plastické tvorbě dominuje převaha děl spojených s mariánským kultem.

Rozvoji produkce kamenných soch s výjimkou zdobných architektonických článků bránil především nedostatek vhodného kamene. K dispozici pro tyto účely byla v bezprostředním okolí vedle menších ložisek mramoru průměrné kvality pouze problematicky opracovatelná a ne právě trvanlivá nažloutlá žula z lokalit okolo Besednice a z bludných žulových balvanů na svazích hor.

V době po bitvě na Bílé hoře (1620) přináší oživení sochařské tvorby v Českém Krumlově teprve na sklonku 17. století doba eggenberská. V oboru řezbářské tvorby sem pronikají hornorakouští mistři, činní již dříve v příhraniční oblasti na panstvích premonstrátského kláštera ve Schlägelu a cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě - Johann Wörath ze Schlägelu (výzdoba některých oltářů klášterního kostela Obětování P. Marie a Božího Těla a hlavního oltáře v [kostele sv. Víta ve městě Český Krumlov](#)) a Philip Rambler z Freistadtu (sochařská výzdoba hlavních varhan bývalého kostela [kláštera Zlatá Koruna](#) z let 1698 - 1699) . Z let 1691 - 1693 pocházejí nejstarší barokní kamenosochařské českokrumlovské sochy sv. Jana Evangelisty a P. Marie pod kamenným krucifixem novodobější produkce umístěné dnes v nádvoří areálu bývalé prelatury v Českém Krumlově ([Horní č. p. 155](#)), jejichž autor - údajně z okruhu M. Lindenmayera - dokázal již působivě zpracovat výraz i detaily postav i v těžko opracovatelném žulovém materiálu. Této úrovni zdaleka nedosáhl autor žulových plastik Bičovaného Krista a Jidášova polibku - snad řadový českokrumlovský sochař Josef Pabl - v kaplích na mostě před Budějovickou branou.

Skutečným průlomem vrcholného baroka do oblasti Českokrumlovska je pak vstup význačného barokního sochaře Matěje Václava Jäckela do sochařské výzdoby Mariánského sloupu, postaveného r. 1716 na krumlovském náměstí. Vlastní architektura sloupu byla dílem místního kameníka J. Planskera. Jäckel tu vytvořil vrcholovou plastiku Immaculaty a dalších osm plastik světců : sv. Václava, sv. Víta, sv. Jana Evangelisty a sv. Judy Tadeáše v nárožích soklu a sv. Rocha, sv. Františka Xaverského, sv. Šebestiána a sv. Kajetána v soklových nikách. (Kašna na náměstí v Českém Krumlově). Matěj Václav Jäckel do jisté míry ovlivnil i tvorbu nejvýznamnějšího českobudějovického sochaře Josefa Dietricha, který na Českokrumlovsku rovněž působil a na mostě před klášterem ve Vyšším Brodě vytesal repliku známé sochy sv. Anny z Karlova mostu v Praze.

Expanze kultu sv. Jana Nepomuckého v polovině 18. století byla patrná zejména v příhraničních oblastech regionu. Zde vzniklo tou dobou několik velmi hodnotných svatojánských sloupů a sousoší (Rožmberk nad Vltavou, Benešov nad Černou, Rožmitál na Šumavě). Barokní zbožnost, ale i nové umělecké vlivy, zprostředkované

krumlovským eggenberským a posléze schwarzenberským dvorem, přispěly k mimořádnému rozvoji pozdně barokní a rokokové plastické produkce v kameni, štuku i dřevě. Z Rakouska začal být dovážěn z lomu v okolí Eggenbergu pro sochařské účely snadno opracovatelný bělavý mušlový vápenec. Český Krumlov se stává působištěm patrně nejvýznamnějšího místního pozdně barokního sochaře Jana Antonína Zinnera, který byl žákem Josefa Dietricha. Ze Zinnerovy dílny pocházejí čtyři sochy světců na Plášťovém mostě - je to sv. Antonín Paduánský, sv. Felix z Kantalicie, sv. Jan Nepomucký a sv. Václav. Oproti sochám Dietrichovým jsou tyto plastiky pocházející z roku 1747 statictější, protáhlých štíhlých těl, pouze obličejové partie naznačují pokus o pohnutý výraz. Díla celkově nepřevyšují řemeslně solidní průměr.

Zlomem v Zinnerově tvorbě je však plastická výzdoba kaskádové fontány v zámecké zahradě, vrcholné sochařské dílo 18. století. Výzdoba byla započata roku 1749 a dokončena za podílu dalšího českokrumlovského sochaře Josefa Grieslera roku 1765. Podíl činnosti obou sochařských osobností nelze přesně vymezit, podle zprávy, v níž se praví, že Zinner musel po Grieslerovi některé práce opravovat, lze soudit, že Griesler vytvářel hlavně dekorativní prvky (vázy atp.). Propracování složitých detailů tu ustupuje dynamické hravosti jednotlivých centrálních sousoší, jejichž návrh ovšem vytvořil Andreas Altomonte po vzoru obdobných děl v cizině. Celkově je kaskádová fontána s dynamickou a sevřenou kompozicí plastik na malé ploše působivější, než například obdobná fontána u Belvederu ve Vídni, jejíž výzdoba je rozmístěna do větších prostorových měřítek.

Náznamy podobných tendencí pozorujeme i na podstatně jednodušších sochách P. Marie a sv. Josefa na mostě nad medvědí příkopem na zámku Český Krumlov -

zvláště u sochy sv. Josefa s odvážným řešením plastiky malého Ježíška u nohou. Je patrné, že její tvůrce, totožný s tvorcem skulptur kaskádové fontány, měl v průběhu prací možnost seznámit se s odvážnějšími díly své doby v sousedním Rakousku, jistě prostřednictvím schwarzenberského dvora. Pro úplnost je třeba připomenout i kvalitní štukatérské práce Mathiase André v areálu zámku Český Krumlov.

V poslední třetině 18. století však slibný vzestup českokrumlovské sochařské produkce opět upadá. Matěj Grisler, jehož tvorba ostatně již asi nedosahovala úrovně Zinnerovy, umírá r. 1773 a po něm již v Českém Krumlově nepůsobí v tomto oboru žádná výraznější osobnost. Pro zakázky náročnějšího druhu jsou vybíráni mistři a umělci ze sousedních oblastí a na Krumlovsku zůstává živá pouze tradice kamenického řemesla.

Architektura v regionu Český Krumlov

Cesty

Osnovou kolonizace území jsou komunikace. Ty nejstarší, spíše tranzitní než kolonizační, sledovaly větší toky z prostého důvodu - pro udržení dálkového směru v území, kde bylo velmi málo orientačních bodů. Řeka sice dávala obživu, zčásti se dalo po ní plout, ale pobřeží bylo ve značné části neschůdné a trasa nebyla přehledná, což zvyšovalo nebezpečí loupežných přepadů. Nejstarší doklady komunikace spojující Podunají s Českou kotlinou máme ze starší doby bronzové v místech pozdějšího středověkého hradu Dívčí Kámen.

Podle tvaru archeologických nálezů byla vyslovena domněnka o širších souvislostech s Egejskou oblastí (Středomoří). V době laténské tuto trasu potvrzuje řetězec keltských oppid: od Kürnbergu nad Lincem vedla cesta údolím Rodely k Vyššímu Brodu nad Vltavou a k oppidu u Třisova, které leží přímo nad Dívčím Kamenem, dále podél Vltavy k Nevězicím, Hrazanům až k velkému oppidu na Závisti u Zbraslavi s pravděpodobným pokračováním do Krušných hor.

V raném středověku opouští tato stále živá trasa tok řeky Vltavy a po přechodu řeky ve Vyšším Brodě směřuje na Boletice jako centrum tehdejšího újezdu, dále pak přes Chvalšiny na Lhenice, Netolice a přes Týn nad Vltavou dále na Prahu.

Souběžně s lineckou stezkou vedla cesta cáhlovská, z Freistadtu (Cáhlova) přes Kerschbaumský průsmyk a Dolní Dvořiště, podél Malše přes Kaplici a Velešín do Českých Budějovic.

V době konstituování rožmberského panství ve 13. stol. došlo k poslední historické úpravě trasy: od Vyššího Brodu přes Hrudkov na Rožmberk a Pídlí do Českého Krumlova a dále buď přes Kájov na Chvalšiny, nebo přes Rájov na České Budějovice. V době renesanční byla často užívána spojnice Českého Krumlova s Třeboní přes Římov, Komařice a Ledenice.

Krajina

Geomorfologicky je Českokrumlovsko součástí Šumavského podhůří s podcelky Českokrumlovskou vrchovinou a částí Prachatické hornatiny na severu, z jihu pak přiléhá pásmo Šumavy s Trojmezenskou hornatinou a východní stranu tvoří Novohradské podhůří s podcelky Kaplickou brázdou a částí Soběnovské vrchoviny.

Životnímu stylu historických údobí vyhovoval vždy určitý typ krajiny, který odpovídal ideálu své doby a stal se součástí architektonického výrazu. Kulisu laténskému osídlení tvořily ponuré a monumentální masivy, jakým je hora Kleť nad Třisovem, románské kostely ovládají návrší nížin a širokých kotlin, jako je umístění kostela v Černici nad údolím Vltavy. Krajina gotická využívá románské polohy pro sídla se zvláštní zálibou v homolovitých kopcích pro stavbu hradů, často nad hlubokými strmými údolními meandrujících řek, jakými jsou polohy Rožmberka a Krumlova,

renesanční letohrádky se staví v nížinách vhodných pro parky a obory jako v Červeném Dvoře. Baroko dotváří sídla se smyslem pro umístění dominant nebo obsazováním kopců kultovními stavbami jako na Křížové hoře nad Českým Krumlovem. Baroko mělo obzvláštní zálibu v přetváření přírody dlouhými rovnými alejemi v krajině a v budování zahrad a parků s umělými ornamenty broderií a stříhaných stěn bosketů. V Krumlově

byla vybudována zámecká zahrada s obdivuhodnou smělostí v poměrně členitém terénu. V pokračování hradního hřbetu byla vybudována mírně stoupající zahrada 700 m dlouhá, zakončená čtvercovou vodní nádrží.

Počátky

Z nejstarší doby se v regionu dochovala stopa velkého sídla s urbanistickou osnovou - keltské oppidum u Třísova, pravděpodobný Abilunon na Ptolemaiově mapě světa. Vzniklo v 1. stol. př. n. l. na terase nad Vltavou v blízkosti zmíněných lokalit: sídla ze starší doby bronzové a pozdějšího gotického hradu. Toto soustředění tří kultur svědčí o významnosti místa. Oppidum svou rozlohou 26 ha odpovídá velikosti středověkých Českých Budějovic. Na jihozápadě bylo opevněno dvojitým kamenným valem s klešťovou branou uprostřed. Za hradbou se nacházely na nejvyšším místě dvě akropole a svažité terén byl členěn terasami umožňujícími výstavbu obydlí. Na protilehlé straně byla směrem k řece druhá brána. Oppidum zaniklo před změnou letopočtu.

osídlení

Raný

Románskou architekturu v naší oblasti známe jen jako fragmentární součást pozdějších přestaveb kostelů: sv. Jana Křtitele v Zátoni z 11. století, sv. Mikuláše v Boleticích z konce 12. století se sdruženými okny ve věži, sv. Markéty v Horní Plané z 2. čtvrtiny 13. století, kde se zachovala arkáda pod emporou a sv. Maří Magdaleny v Černici z doby po polovině 13. století, se

středověk

zbytkem portálu. Na velešínském hradě se našly zbytky kaple obdélného půdorysu s apsidou z poloviny 13. století. Vyjmenovaná dislokace naznačuje, nakolik následná kolonizace opustila tyto lokality a sledovala jiné rozvojové směry.

Doba gotická, do konce 13. století

Toto období, zvláště v regionu Český Krumlov, znamená obrovské kulturní ale i hospodářské vzepětí a pojem gotika je trvalým přívlastkem jižních Čech. Významný český historik Josef Pekař poznamenal že: "Žádná epocha středověká nezměnila tak pronikavě stav společnosti a nepřinesla tolik nové svobody jako doba gotická..." (O periodizaci českých dějin). V polovině 13. století, kdy tato nová aktivita vzniká současně s kolonizací, se na Krumlovsku hned střetávají dvě síly: český král a místní šlechta - Rožmberkové s bohatými styky do sousedního Rakouska. Po založení cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě před r. 1259 Vokem z Rožmberka zakládá roku 1263 Přemysl Otakar II. klášter téhož řádu ve Zlaté Koruně a královské město České Budějovice. Současně zakládají Rožmberkové Krumlov, hrad Rožmberk nad Vltavou a Vítkův Kámen.

Klášter Vyšší Brod byl založen Rožmberky jako rodový klášter a osazen cisterciáky z rakouského Wilheringu. Střežil brod řeky Vltavy na linecké stezce (jak naznačují okénka věže na severní straně transeptu kostela). Rozsáhlý areál o rozloze 5 ha, rozkládající se na návrší, byl obehnan hradbami a postupně vybaven vlastním hospodářstvím, včetně mlýna na umělém kanálu. K původní osadě, která vytvářela vřetenovité ulicové prostranství s gotickým kostelem sv. Bartoloměje, nejevil žádné vazby, dokonce i hlavní brána kláštera je na opačné straně. Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie je halové trojlodí, původně však bazilika z konce 13. století. Má transept o pěti polích, do kterého ústí dvě kaple s trojúhelníkovým závěrem. Ke křížové chodbě ambitu přiléhá kapitulní síň sklenutá na střední svazčítý pilíř a osvětlená dvěma hročitými okny s rozetovým oknem uprostřed. Kdysi měl ambit i oktogonální studniční kapli.

Klášter Zlatá Koruna, též zvaný Corona spinea podle relikvie trnové koruny, kterou získal zakladatel Přemysl Otakar II. od francouzského krále sv. Ludvíka, byl osazen cisterciáky z Heiligenkreuzu. Rozloha a hospodářské vybavení bylo nepoměrně menší než ve Vyšším Brodě: před branou byla poddanská vesnice. Zato zde vznikla řada architektonicky významných objektů: klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie je bazilikální trojlodí (se záměrem výstavby čtvrté lodi), ke které přiléhá křížová chodba, na ni navazuje kapitulní síň sklenutá do dvou

sružených sloupů. Také zde kdysi stávala oktogonální studniční kaple. Kostel nezvyklou orientací k severovýchodu zřejmě respektuje utváření terénu meandrem Vltavy. Také zde je strážní věž, kontrolující cestu podél řeky. Ke konventu stojícímu opodál přiléhá výškově koncipovaný hranol gotické dvoupodlažní kaple Andělů strážných, původně s pětibokým závěrem. V bloku opatství je, u nás v té době ojedinělá, čistá osmiboká centrální kaple s hvězdicovou klenbou, jejíž žebra spadají bez hlavic až k podlaze. Za zmínku stojí, že r. 1359 sem byl povolán bratr Petra Parlěře, kameník Michal.

Přiléhající osada byla rovněž ohrazena a v místech brány na jihozápadní straně stojí bývalý farní kostel sv. Markéty z doby kolem r. 1400. Byl to dvojloďný prostor s hvězdovou klenbou a čtvercovou apsidou. Zvláštností jsou špičatě vypjatá nároží, nahrazující opěrné pilíře ve snaze udržet objem stavby v kompaktním bloku.

Hrad Rožmberk nad Vltavou je dobrou zlatou středou mezi dvěma meandry Vltavy příbuzný krumlovskému hradu. Také zde je starší horní hrad z poloviny 13. století s okrouhlou věží a dolní hrad z poloviny 14. století, v 19. století romanticky upravený. Hrad později získal vítěz bitvy na Bílé Hoře z roku 1620 [Karel Bonaventura Buquoy](#). A také zde je pod hradem latrán a na druhém břehu opět v meandru vzniklo poddanské městečko, kolem jedné ulice sledující ohbí řeky, s dvěma branami na obou koncích a s kostelem uprostřed.

[Vítkův Hrádek](#) byl založen koncem 13. století jako sídlo hospodářského správce a k ochraně cesty k rožmberským lenním statkům v Horním Rakousku. Má tvar mohutné obytné věže s nižší polygonální přístavbou, obsahující předsíň, na kterou navazoval padací most. Později byl hrad obehnan bastionovou hradbou.

Hrádek Pořešín na úzkém ostrohu nad Malší, postavený Bavorem III. ze Strakonice, krátce nato rozbořený Rožmberky. Vnitřní hrad tvořila polygonální hradba s palácem, přístup chránila dvě předhradí za sebou.

Kaplice, původně ves nad řekou Malší na pozemcích Bavorů ze Strakonice. Ke vsi bylo v kolonizačním období přistavěno městečko na jednoduché pravoúhlé osnově ulic s obdélným náměstím. Situování dvou kostelů vedle sebe odpovídá starší lokalitě.

Gotika 14. - 15. století

Hrad Dívčí Kámen byl založen Rožmberky po roce 1349 na místě dávného hradiště z období starší doby bronzové, na konci ostrohu při vtoku Křemžského potoka do Vltavy. Starobylé jméno bylo tehdy módně upraveno na Menštejn (Maidenstein). Jeho uspořádání je typické pro dobu Karla IV. Jádrem hradu tvoří dva obytné bloky spojené hradbou s obdélným dvorem uprostřed. Spojení s mnohem níže položeným nádvořím bylo možná obdobné situaci v Českém Krumlově, kde

je zprostředkovala tzv. Máselnice s dřevěným mostem. Nádvoří má tvar ostrého lichoběžníka, zakončeného kulatou hláskou na ostré skalní špičce nad řekou. Sem ústí úzký koridor mezi tarasem a hradbou, uzavřený dvěma branami, který vedl k mostku přes potok. Na jižní straně koridoru byl, nebo měl být latrán.

Hrad a klášter Kuklov, původním názvem Kuglvajt, byl hrádek, který postavil na protilehlé straně Křemžské kotliny proti Dívčímu Kameni Dětrich z Portic, kontroverzní osobnost své doby; mnich, biskup, kancléř Karla IV., ale i finančník a válečník. Ze skrovných zbytků je možné usoudit, že se objekt skládal z horního hradu na skalnatém hřebetu, odděleného příkopem a zakončeného pravděpodobně kulatou hláskou. Dolní hrad o 18 m níže obsahoval nádvoří s branou. Hrádek, posléze královský majetek, byl rozbořen v bojích s Panskou jednotou r. 1395.

Čertyně je zajímavá opevněná vesnice s hrotitou branou, připomínaná roku 1365.

Pohusitské období a pozdní gotika 15. až k počátku 16. století

Toto období je poznamenáno novými podněty z Podunají a později i vlivy pražského okruhu architekta Benedikta Rejta. Stavební činnost je organizována v hutích, které navazují na svá zahraniční centra a jednotlivé mistry; vedle kamenických značek je už známe jméno. Roku 1497 zakládá Petr I. z Rožmberka významnou a pevně organizovanou rožmberskou huť, činnou na celém panství, vedenou mistrem Hansem Getzingerem, která byla podřízena huti pasovské. Po něm řídil huť mistr Ulrich Pesnitzer z bavorského Burghausenu. Toto období je druhou fází gotické stavební aktivity; k novostavbám musíme přiřadit velké množství objektů, zvláště sakrálních, které pozdní gotika větším či menším dílem přestavěla.

Chvalšiny mají kostel sv. Maří Magdaleny, postavený v letech 1487 - 1507, v kosé poloze uprostřed protáhlého náměstí. Toto rožmberské městečko na staré Linecké stezce se stalo v 16. století významným řemeslným střediskem. Kostel je významná jednolodní stavba rožmberské huti, se síťovou klenbou s přesekávajícími se žebry zčásti krouženými. Rozlehlý presbytář s pětibokým závěrem má síťovou klenbu hvězdicového uspořádání. Vstupní předsíň s žebrovou klenbou má sedlový portál s přetínavými pruty. Severní stranu oživuje odlišným slohovým pojetím okrouhlá kaple Panny Marie z roku 1760. Věž na jižní straně lodi, spolu s vysokou střechou dosud výrazně přesahuje okolní zástavbu a je krajinnou dominantou.

Hrad a klášter Kuklov - nedostavěné torzo kláštera paulánů z let 1495 - 1518, se vstupním sedlovým portálem podobným chvalšinskému, ambit měl mít sklípkové klenby. Torzo je působivá, osamocená dominanta ve vysoké poloze nad krajinou.

Rožmberk nad Vltavou - kostel Panny Marie, na místě původního kostela z konce 13. stol. je síňové trojlodí se síťovou klenbou s úzkými bočními loděmi a presbytářem zaklenutým síťovou klenbou s krouženými žebry, prvními v jižních Čechách. K lodi přiléhají dvě předsíně zaklenuté hvězdnicovou klenbou. Věž v severním ústupku presbytáře od lodi výrazně dominuje údolí.

Poutní kostel Kájov - kostel Panny Marie, založený v polovině 14. století, presbytář má síťovou klenbu. Kostel má pozdně gotickou síťovou klenbu nad halovým dvoulodím z let 1471 - 85. Stejně podklenuta je i empora. Za sakristií stojí raně gotický kostelík Smrti Panny Marie z druhé poloviny 13. století s obdélným presbytářem. Věž na jihozápadním nároží s barokní helmicí je krajinnou dominantou širokého okolí.

Dolní Dvořiště - kostel sv. Jiljí je dílem rožmberské huti z let 1488 - 1507. Je to vysoké síňové trojlodí se síťovou klenbou, hluboký presbytář má síťovou klenbu hvězdnicového uspořádání. Interiér lodi je rozlehlý, plný světla a výrazně převyšuje kněžiště. Hmota kostela výrazně převyšuje zástavbu sídla.

Zátoň - kostel sv. Jana Křtitele z let 1490 - 1510, dílo rožmberské huti, byl přistavěn k románskému zbytku původního kostela. Je jednolodní, se síťovou klenbou s přetínajícími se žebry, stejně je podklenuta i empora. Presbytář má síťovou klenbu bez konzol. Vstupní předsíň s hrotitým obloukem má síťovou klenbu.

Černice, kostel sv. Máří Magdaleny. K původní románské dispozici, z které se zachovala obdélná loď, chór nesoucí věž a zbytek apsidy, byl přistavěn v polovině 13. století gotický presbytář, pasy vítězných oblouků chóru a sakristie s polygonálním závěrem. Zaklenutí lodi (do nových přízedních pasů) a sakristie síťovou klenbou je z poslední čtvrtiny 15. století. Kostel představuje výrazné seskupení pyramidálního tvaru.

Doba renesance - 16. - počátek 17. století

Humanistické myšlení a odlesk středomořských vlivů vnáší do života pohodlí a světskou radost. Na strohých, ale organicky skladebných gotických formách se zprvu vrství bílé sgrafitové fasády s obloučkovými štíty a adaptují vnitřní prostory. Čilý obchod, umělecké záliby a počátky vědeckého bádání budou charakterizovat zlatou dobu rudolfinskou. Vilém z Rožmberka, nejvyšší český purkrabí, povolal v poslední třetině 16. století do Krumlova italské stavební mistry, především Baldassare Maggi z Arogna na jižním úpatí Alp. Jejich působení se ovšem omezilo na sídelní město. Na venkově působí renesance odvozená, spíše rustikalizovaná, především na fasádách a v řemeslných detailech.

Zámek Červený Dvůr byl založen r. 1591 Vilémem z Rožmberka jako lovecký zámek s malou okrasnou zahradou a bažantnicí.

Nad Zlatou Korunou, podél cesty do Kamenného Újezda se dochovala tvrz Štětkře, pocházející z konce 16. nebo počátku 17. století, s dvoupodlažní obytnou budovou s charakteristickou vysokou prejzovou střechou, která má uvnitř hřebínkovou klenbu a profilovaný trámový strop v I. patře.

V následujících Radosticích je další renesančně upravený dvorec s gotickou sýpkou. V Opalicích, které spolu s Čertyní získali Rožmberkové již roku 1365, je zástavba několika usedlostí situována centrálně. Opodál stojí dva dvorce, které mají renesanční prvky, jeden dokonce sgrafita.

Doba barokní - 17. - 18. století

Také tato doba se na venkově projevila spíše dekorem na měšťanských domech než zásadní změnou architektury. Na rozdíl od renesance se projevuje výrazným působením na stavbách sakrálních, včetně drobných kapliček a božích muk.

Kaple na Křížové hoře ve městě Český Krumlov je poutní místo vybudované krumlovskými jezuiti. Kostelík je osmiboká centrála, kterou postavil Jan Dominik ze Spezzirku roku 1710, z let 1714 - 26 je ambit, který areál uzavírá.

letohrádek.

Kvítkův Dvůr (ležící v sousedství krumlovského zámku), zvaný Favoritenhof, je roku 1751 přestavěn jako panský

Zámek Červený Dvůr je roku 1756 přestavěn na dispozici s čestným dvorem a přilehlý park je upravován ve francouzském stylu na osnově osmicípé hvězdy s řadou atrakcí (eremitáž, pavilony, obelisk, jeskyně, umělé pahorky).

Poutní kostel Svatý Kámen je poutní místo s klášterem, který založila roku 1653 abatyše krumlovského kláštera klarisek. Kostel P. Marie Sněžné s vysokou věží v průčelí byl dokončen roku 1701. Na něj ve tvaru podkovy navazuje malý klášter s ambity v přízemí. Opodál je šestiboká kaplička nad studánkou.

Dolní Římov - křížová cesta zde situovaná je ojedinělým příkladem scénického uspořádání architektury v přírodě. Od roku 1648 zde budovali krumlovští jezuité nejprve loretánskou kapli Sancta casa s ambity a současně okruh 25 zastavení v polích, na návrší a podél Malše, zřejmě podle vzoru Svaté hory Umučení Páně ve Varallu mezi Lombardií a Piemontem. Baroková část byla dokončena roku 1670. Kaple Poslední večeře Páně, případně další dvě, znázorňující bránu Dobytčí a Vodní, připomínají zřetelně renesanční tvarosloví a lze předpokládat, že na výstavbě byli účastni italští mistři z Krumlova.

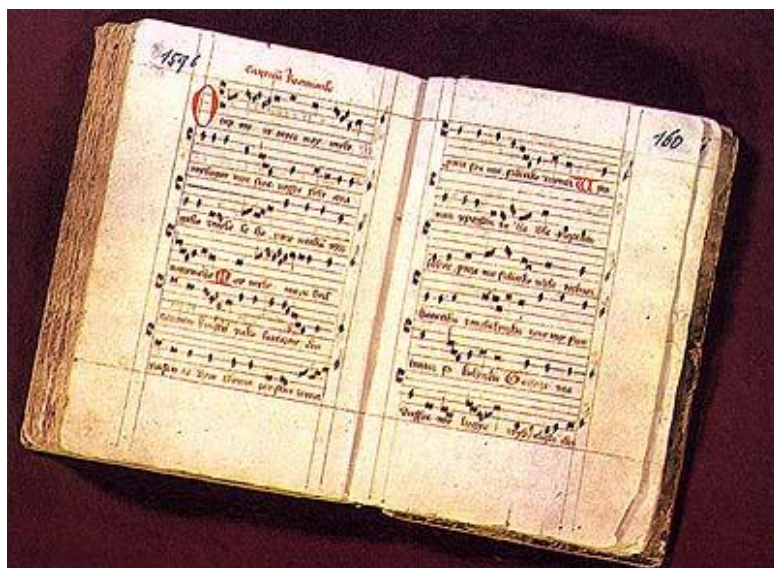
Historie hudby v regionu Český Krumlov

Přirozené centrum regionu - město Český Krumlov - nebylo vždy jeho jediným kulturním a v užším slova smyslu hudebním střediskem. Tím se mohlo stát až v souvislosti s vyššími kulturními potřebami šlechty a obyvatel města.

Na základě studia pramenů můžeme počátky hudebního života města doložit od konce 14. století. Tehdy tu již existovala farní škola a při ní choralisté, chlapecký sbor, který se staral o kostelní zpěv. Na konci 15. století k nim přibýlo ještě literátské bratrstvo. Hudební život rožmberského dvora je možné sledovat od poloviny 15. století. Jeho vrcholem byla slavná rožmberská muzika založená Vilémem z Rožmberka v roce 1552.

V pozdější době lze za významné hudební aktivity považovat existenci eggenberské kapely, schwarzenberské dechové harmonie, lovecké hudby a granátnické kapely a zejména provoz zámekého divadla na straně zámku, existenci kůrů u sv. Víta a v klášterním kostele a založení městské hudební školy v roce 1780) na straně města.

Prvními hudebními středisky regionu však byl cisterciácký klášter Vyšší Brod (založen v roce 1259 Vokem z Rožmberka) a klášter Zlatá Koruna (založena v roce 1263 králem Přemyslem Otakarem II.). Zejména klášterní knihovna kláštera Vyšší Brod obsahuje významné prameny hudby a hudební teorie ze 13. až 16. století.

Teprve od konce 18. století lze sledovat hudební život kolem venkovských farních kostelů. Jeho páteří byl učitel - kantor, který zastával zároveň místo varhaníka.

Někteří kantoři také komponovali, například zlatokorunský Antonín Borový (1755 - 1832) nebo frymburský Jan Nepomuk Maxant (1755 - 1838). Dokladem čilého hudebního života na přelomu 18. a 19. století jsou dochované sbírky hudebnin z kůrů farních kostelů z Chvalšín, Kájova, Vyššího Brodu a Zlaté Koruny.

Region Český Krumlov v literatuře

Počátky literární činnosti na území regionu spadají zhruba do doby předhusitské (13. - 14. století) a jsou spojeny jednak s kláštery ve Vyšším Brodě a ve Zlaté Koruně a jejich klášterními knihovnami, jednak s rozmachem rodu Vítkovců.

V 1. polovině 14. století, za Petra I. z Rožmberka, vzniká významná památka staročeské právní prózy *Kniha rožmberská*.

Za vlády posledních Rožmberků se stává centrem kultury Český Krumlov, kde buduje svou rozsáhlou knihovnu Václav z Rovného a žijí zde další vzdělanci i z řad měšťanských vrstev. Působí tu Václav Březan, autor Rožmberské kroniky. Na latinské škole studuje Šimon Lomnický z Budče. Na rožmberském dvoře se také provozuje divadlo.

Významnou literární osobností doby pobělohorské se pro Český Krumlov stává [Bohuslav Balbín](#) (pobývá zde v letech 1664 - 1665).

19. stol. je v českokrumlovském regionu charakterizováno (vzhledem k národnostní struktuře obyvatelstva) velkým rozmachem německy píšících literátů. Do světové literatury se zapsal hornoplánský rodák [Adalbert Stifter](#).

Nejvýznamnějším rodákem z oblasti české obrozenské literatury je rodák z Velešína [Josef Vlastimil Kamarýt](#).

Významné osobnosti české literatury se dotýkají regionu spíše okrajově, většinou se zde objevují při krátkých pobytech, kdy pod dojmem okouzlení krásami přírody i bohatou historií pak píší díla tematicky příslušející k zdejším lokalitám (viz např. [Eliška Krásnohorská](#), [Otakar Mokrý](#) atd.).

Ani ve 20. století se situace příliš nemění. Nejvýznamnějším rodákem regionu se stává klasický filolog [Karel Hrdina](#) (narozen v Černici). Celá řada významných českých spisovatelů opět pouze prochází Českým Krumlovem i dalšími lokalitami, aby z těchto většinou jen krátkodobých pobytů vytěžila náměty pro svá díla. Nejfrekventovanějším tématem těchto děl (básní i próz) jsou osudy posledních Rožmberků a vůbec období 16. stol.

Ani současnost není původní literární tvorbě regionu příliš příznivá; na svého velkého rodáka nebo na autora, který by skutečně na vysoké úrovni literárně zpracoval témata z Českokrumlovska, teprve čekáme...

Historie divadla v regionu Český Krumlov

Divadelní prvky pronikaly do kultury i života obyvatelstva regionu již od středověku, a to zejména v náboženských obřadech, církevních a lidových slavnostech a hrách. Velikonoční hry ze života Kristova se provozovaly již ve 14. století v klášteře Zlatá Koruna.

Od 15. století se v lidových kruzích začalo prosazovat spíše světské divadlo, jehož představiteli byli hlavně kejklíři vystupující při nejrůznějších příležitostech. K podstatnému obohacení divadelní kultury regionu pak přispívaly především hry provozované na zámku, v jezuitské koleji a později v městském divadle v Českém Krumlově.

V prostředí venkovského prostého lidu se divadelní představení v 17. a 18. století omezila zejména na loutkové hry, na obřadní scény spojené s masopustem, dožínkami apod. a na vánoční a velikonoční hry.

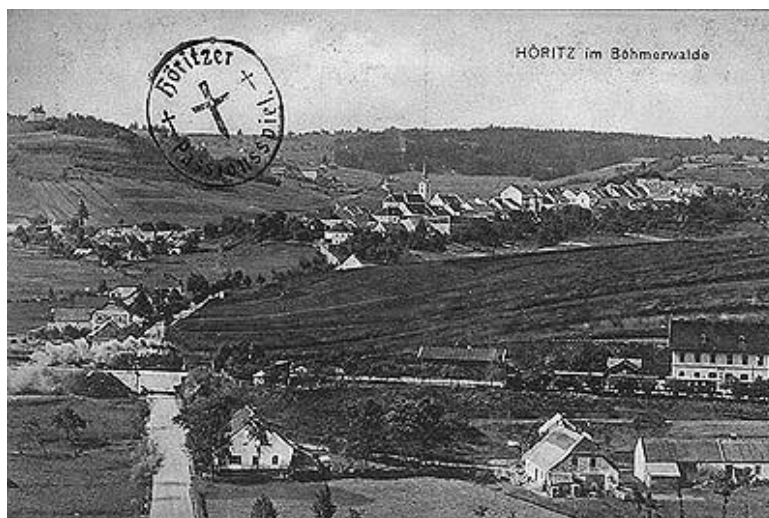

V 19. století - v době národního obrození - došlo ke vzniku českých ochotnických spolků. Tyto spolky, zahajující v národnostně smíšeném území regionu svoji činnost opožděně až ve 40. a 50. letech 19. století, bývaly střediskem, kde se scházeli čeští vlastenci a měly velký význam pro rozvoj národního hnutí. Vedle divadelních spolků českých vznikaly v regionu souběžně i podobné spolky německé. Ochotnické spolky působily v obcích Český Krumlov, Horní Planá, Křemže, Vyšší Brod a Zlatá Koruna. Některé tyto soubory skončily svou činnost v letech 1938 - 1939, jiné po druhé světové válce.

(Zpěv poutníků z prologu českých pašijových her v Hořicích na Šumavě)

Historie obce Hořice na Šumavě

Hořice na Šumavě patří k nejstarším sídlům na Českokrumlovsku. První písemné zmínky pocházejí již ze 13. století. Zdejší fara je zmiňována v roce 1248. Obec je pak připomínána v letech 1272, 1274 a 1281 v souvislosti se změnami majitelů. Hořice tehdy přešly z rukou pánů z Kosovy Hory přes Závíše z Falkenštejna do vlastnictví Vítků z Krumlova.

Další velmi významná písemná zmínka o Hořicích pochází z roku 1290. Král Václav II. tehdy potvrdil cisterciáckému klášteru Vyšší Brod jejich koupi. Ke klášternímu panství poté obec patřila až do poloviny 19. století.

Duchovní tradice a lidová mystéria

Duchovní správa i nadále zůstávala v rukou cisterciáků. Právě s jejich působením je spojována zdejší nejstarší tradice lidových mystérií - her s náboženskou tematikou. Jednalo se o hry s náměty ze Starého zákona (Rajská hra - Paradiesspiel) i z Nového zákona (Hra o narození Krista - Christkindlspiel, Pastýřská hra - s podobenstvím o Dobrém pastýři - Hirtenspiel). Nejvýznamnější novozákonní téma - život, utrpení, smrt a vzkříšení Krista - pak bylo předmětem pašijových her.

Hry s náboženskou tematikou a zejména pašijové hry jsou velmi starým evropským jevem, spojeným se životem katolické církve. Kolébkou mystérií bylo Španělsko a Francie, odkud se hry rozšířily do dalších států Evropy. Původně byly hrány v kostelích, postupem času byly obohacovány o lidové prvky a přenášeny mimo chrámy.

Jejich vývoj negativně poznamenávaly válečné události. V případě Hořic na Šumavě to byly například v 15. století husitské války.

Vliv na duchovní život lidí měla třicetiletá válka v 17. století. V evropském kontextu není bez zajímavosti, že právě v roce 1634, tedy v době rozsáhlého válečného konfliktu, jsou poprvé připomínány novodobé světoznámé pašijové hry v Oberammergau (Německo).

Počátek novodobých pašijových her v Hořicích na Šumavě

Starodávná lidová mystéria nebyla na Šumavě spojena pouze s Hořicemi. Hrála se v řadě jiných míst v blízkém i vzdálenějším okolí. Do novější doby však přetrvala pouze v Hořicích. Lidové duchovní hry zde měly hluboké kořeny a obohacovaly život zdejších rolníků, řemeslníků, obchodníků a dalších obyvatel. Stalo se to po napoleonských válkách, v roce 1816, kdy hořický tkadlec Paul Gröllhesel za pomoci faráře sepsal nový text pašijového příběhu a spolu s patnácti dalšími hořickými měšťany jej nacvičil a sehrál. Hra se nazývala „Utrpení a smrt našeho

Pána Ježíše Krista - truchlohra o pěti jednáních s předehrou". Herci ji předváděli před velikonočními svátky; s jistými přestávkami a také s řadou úprav až do roku 1887. Hrál se mimo kostel, v hostinských místnostech, řadu let bez kostýmů a pouze s nezbytnými rekvizitami. V 80. letech 19. století provozoval pašijová představení místní ochotnický spolek a herci již hráli v kostýmech.

Velká pašijová představení 1893 - 1936

V té době přišel do Hořic nadšený národopisec, profesor krumlovského německého gymnasia Josef Johann Ammann. Podařilo se mu získat původní Gröllheslův text a rozhodl se, že jej doplní a upraví tak, aby bylo možno sehrát nové velkolepé pašijové divadlo. Ammann, který pocházel z Tyrol, znal tehdejší pašijová představení v Oberammergau a Brixleggu a chtěl pozdvihnout hořické pašijové hry na jejich úroveň. Pro tento úmysl se podařilo získat jak hořické občany, tak německý ochranný spolek Deutscher Böhmerwaldbund (založen v r. 1884), za jehož příspěvní byla postavena v letech 1892-1893 nová divadelní budova a 25. června 1893 uvedena premiéra velkého pašijového představení.

Hořické pašijové hry se od té doby staly pojmem. V prvních letech se konaly každoročně (1893, 1894, 1895, 1896). Představení navštívilo v prvních dvou letech 80 tisíc návštěvníků. Hlediště divadla bylo po prvním ročníku dostavěno na nevídanou celkovou kapacitu 2 000 míst. Mezi hosty pašijových her byli i členové císařské rodiny, členové předních šlechtických rodů, vysocí církevní hodnostáři a další významné osobnosti. V roce 1897 zde američtí filmaři natočili první celovečerní film. Do první světové války se hry ještě konaly v letech 1898, 1903, 1908 a 1912. Dalších představení se Hořice dočkaly až v roce 1923 a potom v letech 1927, 1930, 1933 a 1936. Všechna představení byla hrána německy. V roce 1923 byl text přeložen do češtiny a celkem šestkrát knižně vydán.

Zánik německých pašijových her po roce 1939

V době druhé světové války byly pašijové hry v Hořicích nacisty zrušeny a budova divadla změněna na sklad vojenského materiálu. Zdálo se, že tradice hořických pašijových her skončila. Po porážce nacistů Hořice patřily k těm místům v obnoveném Československu, odkud byli vystěhováni němečtí obyvatelé.

Česká pašijová představení po roce 1945

Do obce přicházeli noví osídlenci, kteří se pod vedením Jaroslava Tomáše Vetešníka a kájovského faráře P. Jana Václava Straky rozhodli navázat na předválečnou tradici a pašijová představení obnovit. Jako základ představení sloužil nový český překlad starého pašijového textu, který pořídil Msgre. Antonín

Melka. Hoříčtí obyvatelé provedli nezbytné opravy budovy pašijového divadla, vybavení jeviště i kostýmů. Nácvik her začal již v roce 1946. Česká pašijová představení se konala v letech 1947 (tehdy ještě ve zkrácené podobě) a 1948 a setkala se s velkým zájmem. Jednalo se celkem o dvacet plakátovaných termínů a hlediště divadla bylo podle pamětníků vždy plné.

Zánik hoříckých pašijí po roce 1948

Po roce 1948 se vládnoucí komunistická strana snažila o rychlou likvidaci zbytků hořícké pašijové tradice. Divadelní budova sloužila nejdříve jako ovčín a sklad slámy. Potom byla dřevěná stavba rozebrána a v roce 1966 byly zděné části budovy spolu s blízkým poutním kostelíkem zničeny trhavinou. Starodávnou tradici připomínala pouze dokumentace uchovaná v soukromých a církevních sbírkách a v depozitářích archívů a muzeí.

Obnova pašijové tradice po roce 1989

Ke změně došlo až po listopadu 1989. Díky neúnavné iniciativě prvního svobodně zvoleného starosty obce ing. Miroslava Čuňáta a řady dalších nadšených lidí, z nichž jmenujme alespoň ing. Karla Filu a Růženu Hotovou, vznikla na sklonku roku 1990 Společnost pro obnovu pašijových her v Hořicích na Šumavě - Pašije.

Potom již následoval nepřetržitý sled událostí: PhDr. Jindřich Pecka napsal novou českou pašijovou hru, skladatel Jaroslav Krček složil hudbu a se souborem Musica Bohemica ji nahrál a nazpíval; zkušený divadelník Antonín Bašta se chopil režie a v Hořicích i v okolí se našli amatérští herci. Od června roku 1992 začaly zkoušky a nebyla to vždy práce snadná. Hořícká učitelka Alena Strašrybková navrhla kostýmy a zdejší ženy je ušily z látek darovaných podnikem Jitex v Písku.

Otázkou bylo, kde hrát. Namísto uzavřeného prostoru byla zvolena malebná přírodní scéna v lesoparku, v těsném sousedství bývalého pašijového divadla. Jeden vysokoškolský student navrhl originální zastřešení hlediště a scénu situovanou do zalesněného svahu. Obětavci z řad hořických občanů se postarali o terénní úpravy, vystavěli šatny a hygienické zázemí, postavili palisády jeviště i lavice pro 500 diváků...

A nejen to. Společnosti Pašije se podařilo navázat četné kontakty s tuzemskými i zahraničními spolupracovníky a podporovateli. Mezi nejcennější patří kontakty s přáteli ze zahraničních pašijových společností, díky nimž se Hořice na Šumavě dostaly na čestné místo v mezinárodním společenství EUROPASSION. Zejména je třeba připomenout vztahy s pašijovou společností ve St. Margarethen v rakouském Burgenlandu i dalšími (např. v rakouském Mettmachu nebo v Loudeac ve Francii).

Pašijové hry v Hořicích na Šumavě po roce 1993 - cesta naděje

Nejnovější historie českých pašijových představení v Hořicích na Šumavě začala premiérou 29. června 1993. V prvních čtyřech ročnících se uskutečnilo celkem 36 představení, která navštívilo takřka 10 tisíc diváků z Čech, Slovenska, Rakouska, Německa, Francie i odjinud. Byli mezi nimi četní zástupci pašijových společností z celé Evropy, stejně jako představitelé veřejného života. Nechyběli ani představitelé církevních kruhů: papežský nuncius v České republice Giovanni Coppa, arcibiskup pražský kardinál Miroslav Vlk, českobudějovický biskup Antonín Liška, generální vikář českobudějovické diecéze Ladislav Dvořák a další.

Hořice a jejich pašijové hry se v únoru 1997 dočkaly velkého ocenění. Jejich zástupci tehdy převzali na Pražském hradě Cenu za rozvoj místních občanských aktivit nadací Patria a Místo v srdci za rok 1996. Hořice se tak staly prvním laureátem soutěže, do které bylo přihlášeno sto čtyřicet devět projektů „obyčejných“ lidí, kteří konkrétními činy vyjadřují svůj vztah k místu, kde žijí.

Pašijová představení v Hořicích na Šumavě však neobohacují pouze život lidí v obci a okolí. Vnímaví lidé z domova i z ciziny přicházejí do malé šumavské obce, bez rozdílu národnosti se nechávají oslovit starodávným biblickým příběhem a dosvědčují tak srozumitelnost a sílu jeho poselství.

Přijďte tedy i Vy. Spolu s dalšími diváky a s padesátičlenným souborem Hořických pašijových her se vydejte „cestami, jež se dotkly hvězd“ a vedou „ke světlu, které v dálce plane...”

Církev a šlechta

strana 183 - 206

Církevní dějiny regionu Český Krumlov

Vývoj církevní správy :
Region Český Krumlov leží celý na území někdejšího doudlebského děkanátu, který však od středověku zaujímal i jihozápadní část dnešního okresu České Budějovice ohraničenou přibližně farami Boršov - Borovany - Nové Hradky; na západě probíhala jeho hranice blízko Prachatic a u rakouských hranic zabírala větší část Šumavy.

V pražské arcidiecézi bylo 53 děkanátů a doudlebský okrsek patřil v 15. století se svými zhruba 47 farami mezi středně početné. Funkce děkana vznikla na konci 13. století z potřeby farního kléru, který se tak chtěl spojit s biskupem nebo jeho zástupcem arcijáhnem. Děkan, původně mluvčí a představitel farářů, se však později stal spíše vykonavatelem příkazů svých nadřízených. Arcijáhenství, kterých vzniklo v pražské arcidiecézi po polovině 12. století deset, byla výlučně svépomocným aktem při vzniku církevní správy, a proto byla zcela závislá na biskupovi (od roku 1344 na arcibiskupovi). Doudlebské děkanství spadalo ještě s dalšími šesti do arcijáhenství bechyňského.

Koncem 14. století bylo sídlo doudlebského děkanství přeneseno na faru ve Velešíně a odtud po krátké době do Českého Krumlova, kde již zůstalo. Centrum bechyňského arcijáhenství se roku 1443 také trvale přesunulo z Bechyně na jih, kdy byl pro tento úřad zvolen českokrumlovský farář a zároveň doudlebský děkan Mikuláš ze Smržic. Tato hodnost však v polovině 15. století již neměla takovou váhu, jaká s ní byla spjata ještě před sto lety, protože byla zastíněna novými centrálními úřady arcibiskupa. V 15. a 16. století arcijáhenství většinou zanikla a zůstala jen titulárně, takže stoupl význam děkanátů.

I systém děkanátů však zastarával, a proto je kolem roku 1630 arcibiskup Arnošt Harrach nahradil 23 vikariáty. Vikáři již nebyli představiteli kléru jako kdysi děkani, ale zástupci arcibiskupa ve svěřeném území a vykonavateli jeho instrukcí. Síť vikariátů, jejíž hranice nebyly stabilizované, se teprve postupně dotvářela. Českokrumlovský vikariát byl ustanoven v podstatě na území celého doudlebského děkanátu a měl v 17. a 18. století 40 - 50 far (s výjimkou poklesu jejich počtu po třicetileté válce na 29). Roku 1700 byl rozdělen na českokrumlovský (21 far) a kaplický (23 far), v roce 1722 byl však kaplický vikariát opět zrušen a 17 beneficií bylo vráceno k Českému Krumlovu, ostatní byla připojena k vikariátu Českých Budějovic. Roku 1730 odpadla fara Velešín, která se stala sídlem nového vikariátu. Tento stav pak v zásadě trval až do roku 1789, kdy bylo zřízeno biskupství v Českých Budějovicích. To se dále dělilo na pět archipresbyterátů, které měly tvořit spojovací článek mezi vikariáty a biskupstvím, podobně jako dříve arcijáhenství stálo mezi děkanáty a (arci)biskupstvím. Význam archipresbyterátu byl ale teoretický. Archipresbyterát českobudějovický se skládal z osmi nově vymezených vikariátů. V rámci této nové organizace byl starý českokrumlovský vikariátní obvod rozdroben na vikariáty Benešov, Český Krumlov, Kaplice, Nové Hradky a Německý Rychnov (dnes Rychněvek). Roku 1857 došlo z nařízení biskupa v Českých Budějovicích - Jana Valeriána Jirsíka - k novému územnímu členění diecéze a zaokrouhlování a dalšímu štěpení vikariátů. Místo dosavadních pěti archipresbyterátů jich vzniklo osm, které obsahovaly vždy čtyři vikariáty. V novém archipresbyterátu v Českém Krumlově se

nyní spojilo území nových vikariátů Vyšší Brod, Kaplice, Český Krumlov a Horní Planá o 10 až 13 beneficiích, jež v jádru tvořila až do konce 18. století jeden církevní správní celek. V této podobě vydržela církevní správa Českokrumlovsko jedno století. V současné době se rozloha vikariátů shoduje s hranicemi okresů. Ve vikariátu Český Krumlov se nachází 46 farností, přičemž deset z nich zůstávalo od druhé světové války dlouhodobě neobsazováno zejména v důsledku vyhnání německého obyvatelstva a zřízení nepřístupného pohraničního pásma v letech 1949 - 1989 a vojenského prostoru od roku 1949/50.

Náboženský vývoj :

O počátcích křesťanství v jižních Čechách není známo nic jistého. Upomínkou na misie z Řezna zde ještě před založením pražského biskupství (roku 973) mají být pozdější kostely zasvěcené sv. Wolfgangu, jehož kult se v regionu Český Krumlov vztahuje ke Kájovu. Velmi starého původu, z doby od konce 12. do 13. století, jsou kostely v Boleticích, Černici, Doudlebech, Přídolí a Horní Stropnici. K černickému kostelu se dokonce váže pověst, že tu měl svou primici (první mši) sloužit bratr sv. Vojtěcha - Radim.

Ve 13. století se zahušťovala síť osídlení a kostelů především v nejižnější části jižních Čech. Fundátory zde byli hlavně šlechtici, biskupové a kláštery. S panovníkem soupeřili Vítkovci, z nichž byla zvláště úspěšná větev Rožmberků. Při zakládání kostelů a klášterů byla politicko-hospodářská moc těsně spjata se zbožnými pohnutkami.

Prvními řeholníky, kteří se usadili na Českokrumlovsku, byli cisterciáci povolání roku 1258 Vokem z Rožmberka z Wilheringu do kláštera Vyšší Brod. Tento klášter byl po 350 let rožmberskou hrobkou a představuje tak nejvýznamnější české rodové mauzoleum. Za pomoci zakladatelského rodu vybudovali zdejší cisterciáci během 13. a 14. století poměrně velké panství, obsahující více než 70 vsí, 13 dvorů a jedno městečko. Český král Přemysl Otakar II. uvažoval roku 1259 o založení cisterciáckého kláštera Zlatá Koruna, k uskutečnění jeho záměru však došlo až v roce 1263. Za mateřský klášter vybral rakouský Heiligenkreuz, čímž chtěl posílit vzájemné vazby mezi českými a bývalými babenberskými zeměmi. Největší

Přemyslova církevní fundace se však hlavně měla stát oporou jeho moci proti rozpínavému rodu jihočeských Vítkovců, čemuž také odpovídalo skutečně královské obdarování kláštera rozsáhlými pozemky. Spolu s dalšími nadacemi (zejména od Bavora ze Strakonice) představovala Zlatá Koruna před husitskými válkami jedno z nejrozsáhlejších duchovních panství země. Její država zahrnovala 150 vesnic, z nichž více než 100 založili mniši, 20 dvorů a městečko Netolice.

Benediktini byli na Českokrumlovsku zastoupeni pouze v Zátoni. Tento újezd, který benediktinům v Ostrově u Prahy věnoval český kníže Břetislav I. kolem poloviny 11.

století, využili mniši před rokem 1310 k založení svého probošství. To však zaniklo roku 1491, kdy bylo spojeno s klášteřem eremitů v Přední Výtoni. Roku

1350 založili Rožmberkové ve svém sídelním městě Českém Krumlově konvent minoritů a klarisek a roku 1384 darovali eremitům kapli a šest cel v Přední Výtoni. Eremitům bylo roku 1491 povoleno řídit se řeholí sv. Františka z Pauly (pavláni), velmi brzy však od přísných pavlánských zvyklostí ustoupili. Nejstarším pavlánským klášteřem v Čechách je proto až Kuklov u Brloha, a to zásluhou Rožmberků, kteří roku 1495 povolili těmto kajícím poustevníkům, aby se tu usadili.

Patronát nad farami na Českokrumlovsku vykonávali ve středověku zejména Rožmberkové a cisterciáci z klášteřů Vyšší Brod a Zlatá Koruna. Nejobvyklejším způsobem nabytí patronátního práva byla fundace, která představovala poskytnutí všech hmotných prostředků potřebných pro chod kostela nebo benefícia, včetně zajištění přiměřené výživy pro beneficiáta. Patronát v sobě zahrnoval více různých práv, v nichž přední místo zaujímalo právo prezentační (podací), tj. právo navrhnout na uprázdnění benefícium určitého duchovního, kterého pak schvalovala příslušná církevní vrchnost. Dále měl patron omezená práva ohledně církevního jmění. Nikdy však nesměl zasahovat do záležitostí čistě duchovních a vizitací se směl zúčastnit, jen pokud to výslovně připouštěla nadační ustanovení. Právě v této oblasti docházelo k největším sporům. Poměrně četná pak byla různá čestná práva, zejména právo na čestné místo při veřejných procesích, na zvláštní lavici v kostele, právo mít v kostele erb atd. Patron neměl žádné závazky, pokud je na sebe výslovně nevzal jako fundátor. Postupně však vyplynula povinnost zastupovat a hájit svůj kostel a nést všechna jeho veřejná břemena. Konkrétní rozsah patronátních práv i povinností se však lišil. O jiný právní vztah šlo u far inkorporovaných (přičleněných) nějaké duchovní instituci. Týkalo se to zlatokorunského klášteře, jemuž papež inkorporoval roku 1400 pět far, na nichž dovolil působit řeholníkům. Farářem těchto beneficií byl přímo opat klášteře starající se o ně prostřednictvím svých mnichů. K jejich obsazování souhlas církevní vrchnosti (arcibiskupa) nepotřeboval. Cisterciáci jako členové kontemplativního řádu sice neměli žít mimo klášter, a tím pádem ani vykonávat duchovní správu na světských farách, péče o fary však přinášela klášteru velký užitek, protože bylo postaráno o výživu určitého počtu mnichů a do klášterní pokladny o nadbytečné příjmy inkorporovaných far a desátky.

Ačkoliv byly na přelomu 14. a 15. století patrony far doudlebského děkanátu mocné katolické vrchnosti, příslušníci sekty valdenských se zdržovali hlavně na dominiu pánů z Jindřichova Hradce a nejbližše se vyskytovali jen v Českých Budějovicích a zřejmě i v oblasti Českého Krumlova.

Krumlovský děkanát nebyl přímo živnou půdou husitství, přesto však byl zasažen duchem husitské reformace. V jeho jihovýchodní oblasti, v Žumberku, působil laický teolog Tomáš Štítný ze Štítného, jenž byl ve svých kázáních blízký mravní přísnosti reformátora Jana Milíče z Kroměříže. Tomáš Štítný byl schopen v české řeči přiblížit prostým lidem i složité teologické problémy. Jeho dílo nesené v duchu nenásilí si získalo velký ohlas v českém reformním prostředí. K reformátorům patřil také probošt kostela Všech svatých na Pražském hradě Petr II. z Rožmberka, podporovatel církevních ústavů, mystický spisovatel a reformátor kléru. Jeho synovec Jindřich II. byl v úzkém kontaktu s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna, vyznavačem zdrženlivého života, v jehož latinské mystické poezii se zračí marná touha po naplnění ideálů a pesimismus.

K husitům zpočátku patřil Oldřich II. z Rožmberka, který byl v tomto ohledu silně ovlivněn svým poručíkem Čeňkem z Vartemberka. Roku 1417 přikázal Oldřich všem kněžím z rožmberských panství, aby podávali Svátost oltářní podobojí, nebo aby odešli. Někteří kněží byli ze svých far vyhnáni. Vojenské vpády radikálních a nekompromisních utrakvistů však již roku 1420 přivedly Oldřicha i jeho poručníka zpět ke katolické církvi. Téhož roku odešlo do nově založeného husitského Tábora několik jednotlivců z Českého Krumlova a dalších pěti rožmberských městeček. Roku 1420 dobyli husité klášter Zlatá Koruna, jehož statků se postupně zmocnil Oldřich II. z Rožmberka. Stranou jejich vojenského zájmu nezůstal ani klášter Vyšší Brod. Ten však nebyl napadením v roce 1422 vážněji poškozen a ani jeho pozemkové vlastnictví neutrpělo velké škody. Husité se pak neúspěšně snažili dobýt Český Krumlov. Konec jejich tažení do jižních Čech způsobila až smrt vojevůdce Jana Žižky z Trocnova roku 1424.

Na Českokrumlovsku se utrakvismus příliš nerozšířil. Tento region spolu s dalšími jihočeskými oblastmi proto v 15. století patřil k silně katolicky orientovaným centrům Čech. Katolickým styčným bodem pro Čechy se stal právě Český Krumlov. Došlo dokonce ke vzniku dvou nových klášterů. Roku 1455 bylo založeno proboštství třeboňských augustiniánů kanovníků v Borovanech a roku 1495 povolili Rožmberkové pavlánům, aby si postavili klášter v Kuklově u Brloha. Byla to však již doba obecného úpadku církevního života, který se promítal i do klášterů. Dlouhodobě se projevoval v kdysi skutečně vzkvétajícím klášteře Zlatá Koruna, který ztratil své významné postavení během husitských válek, kdy byl zle poškozen husity a o pozemky oloupen Rožmberky. Značně oslabený klášter nebyl schopen obsazovat své inkorporované fary a život uvnitř jeho zdí se v 16. století rozhodně nedal nazývat duchovním. Vilém z Rožmberka proto chtěl využít svého patronátního práva nad Zlatou Korunou, které na jeho rod přešlo z rukou krále roku 1493, a klášter zrušit. Ten si však své právo na existenci nakonec uhájil. Úpadek kláštera v Borovanech byl v podstatě ukončen morovou epidemií roku 1557, kterou přežil jen jediný kanovník. Po čase se klášterní statky dostaly do zástavy a pak (roku 1600) do dědičného držení Rožmberků. Krátce po polovině 16. století zanikla také komunita pavlánů na Kuklově a eremitů v Přední Výtoni.

Ochablost katolické církve a nedobrý život řeholníků i světských kněží usnadňovaly v 1. polovině 16. století pronikání luterství i do dříve silně katolické oblasti Českého Krumlova a okolí. Mnoho luteránů bylo nejen v Českém Krumlově, ale i na území kláštera Vyšší Brod. Katolíci však, posílení Tridentským koncilem, začali po polovině

16. století vyvíjet horlivější aktivitu. Od husitských válek uprázdněný pražský arcibiskupský stolec byl roku 1561 obsazen Antonínem Brusem z Mohelnice, který pořádal konvokace (svolání) kléru podle děkanátů za účelem utužení jejich kázně a mravů. Pomocníkem jeho nástupců byl v tomto směru např. českokrumlovský farář Jiří Cetl Netolický, jenž byl zároveň doudlebským děkanem a arcijáhmem bechyňským.

Ještě významnější roli v rekatolizaci hráli jezuité, které do Českého Krumlova povolal roku 1584 Vilém z Rožmberka a roku 1591 jim předal patronát nad českokrumlovskou farou. Jezuitské misionáře si zvaly i jiné vrchnosti, včetně opata kláštera Vyšší Brod Harze. Harz prováděl rekatolizaci na klášterním panství roku 1588, ne však bez násilí. Velkou ztrátou pro katolickou církev byl roku 1592 skon Viléma Rožmberka, což bylo pocíťováno o to více, že nástupcem se stal jeho bratr Petr Vok hlásící se k Jednotě bratrské. Za stavovského povstání roku 1618 byli vyhnáni i českokrumlovští jezuité, kteří se ze svého rakouského azylu vrátili do Krumlova až krátce po bitvě na Bílé hoře roku 1620. V letech 1621-1623 následovalo vypovězení všech nekatolických kněží z českých zemí a v letech 1627 - 1628 prohlášení katolické víry za jedinou povolenou. Rekatolizace jižních Čech, která se v Českém Krumlově neobešla bez pálení "kacířských" knih, se zdála být roku 1630 ukončená.

Duchovní přerod jižních Čech byl hlavně dílem řeholí, neboť světského kléru bylo ještě do konce 17. století málo. Proto kláštery obsazovaly nejen své inkorporované, ale též patronátní fary, i když to bylo v rozporu s ustanoveními tridentského koncilu. Již v 16. století spravovali vyšebrodští mniši jednu svou patronátní faru a postupně obsadili i ostatních 14. S přibýváním světských kněží na přelomu 17. a 18. století se však postavení řeholníků na patronátních farách zhoršovalo a kláštery musely o své pozice bojovat. Dlouholetý spor v této věci

vedl klášter Vyšší Brod, kterému se nakonec podařilo prokázat i inkorporaci všech svých 15 beneficií a při roku 1781 vyhrál. Arcibiskupská konzistoř by však raději všude viděla světské kněze, a to i na farách klášterům inkorporovaných. Nelibě totiž nesla, že řeholníci jsou v osobních záležitostech vyňati z její pravomoci a na přivtělených farách jí (na rozdíl od patronátních) nepodléhají ani v záležitostech duchovní správy (exempce klášterů podřízených přímo papeži). Také českokrumlovští vikáři žárlivě střežili práva svého nadřízeného úřadu a vizitovali i fary inkorporované klášteru ve Zlaté Koruně, který je osazoval opět od poloviny 17. století až do roku 1785. Další spory vedla konzistoř se světskými patrony, v českokrumlovském vikariátu zejména s Eggenberky, kteří zde v 17. a na počátku 18. století disponovali patronátním právem nad 8 - 9 farami, a občas i s Buquoyi, pod jejichž patronát tu roku 1700 patřilo 11 far. Jablkem sváru byla zejména snaha šlechtických patronů o rovnoprávné postavení jejich zástupců vedle církevních činitelů při instalaci farářů.

Patroni pro své zástupce mj. vyžadovali důstojné uvítání novým farářem, provázené vyzváněním kostelních zvonů, možnost napomenutí farníků i instalovaného faráře a přední místo při následné hostině. Dále projevovali snahu o kontrolu činnosti duchovních v jednotlivých beneficiích, vrchní dohled nad kostelními penězi a libovolné zacházení s majetkem kostela, o jehož skutečném stavu nechtěli např. Eggenberkové informovat jeho pravého správce - faráře.

Od druhé poloviny 17. století se pomalu začaly stabilizovat církevní, společenské i hospodářské poměry. Tak byla roku 1651 dokončena renovace budov borovanského proboštství, které bylo sice obnoveno výnosem císaře Ferdinanda III. již roku 1630, ale k první řádné volbě probošta se přistoupilo až v roce 1662. Došlo i k rozkvětu obou cisterciáckých klášterů a ten pokračoval i v průběhu 18. století. Klášter Vyšší Brod dosáhl neobvykle vysokého počtu mnichů - 58, a klášter Zlatá Koruna patřil za opata Matěje Aleše Ungara ke vzorovým klášterům celé českomoravské cisterciácké provincie. Tyto původně na kontemplaci soustředěné kláštery odpovídaly na změněné klima doby svým otevřením se světu a zmiňovaným působením ve světské správě. Mniši jsou proto stále více na cestách, slouží mše i na jiných farách jako hosté, starají se o rušné poutní místo a poutní kostel Kájov, jsou přítomni instalaci vikáře v Českém Krumlově apod. Zlatokorunští opaté byli často zváni do konventní školy minoritů v Českém Krumlově, aby se jako předsedové či oponenti zúčastňovali disputací na různá teologická a filozofická témata podle vzoru pražské univerzity. Konvent

minoritů a klarisek zažíval v té době svůj nový rozmach, což se projevilo i na jeho velké oblíbenosti ve městě i u českokrumlovské vrchnosti. Počet duchovních ústavů rozmnožil roku 1677 hrabě Ferdinand Buquoy založením kláštera servitů v Nových Hradech. Důvodem mělo být jeho poděkování za uzdravení z těžkého zranění, které utrpěl v bitvě s Turky roku 1664.

Na pozadí zatím velmi málo prozkoumaného náboženského života kolem farních kostelů v 17. a 18. století plasticky vystupuje ruch na poutních místech, mezi něž patřil např. Kájov, Římov, poutní kostel Svatý Kámen, Dobrá Voda a Svatá Anna (dnes Hojná Voda) u Nových Hradů. Katolické náboženství zapustilo v celých jižních Čechách hluboké kořeny, takže se zde k němu na konci 18. století hlásila drtivá většina obyvatel a Tolerančního patentu z roku 1781 využil jen nepatrný počet Jihočechů.

Na bohatý náboženský život však koncem 18. století tvrdě dopadla osvícenská racionalizace reforem císaře Josefa II. Společně s přebujelou barokní zbožností a formální okázalostí církve totiž byly bourány i nosné prvky náboženského a společenského života. Kromě mnoha kaplí se rušila i poutní místa a ve jménu intenzivnější práce se zakazovaly poutě, které byly mnoha vazbami spjaty s celým životem širokých vrstev obyvatelstva. Při rozptylování kostelního jmění osvícenci přehlédli, že kostely půjčující peníze (získané převážně ze zbožných odkazů) za nízký 5 - 7 % úrok vlastně plní funkci záloženského systému. Dlouho pak trvalo, než se v 19. století vytvořila síť záloženských spolků, které za snesitelný úrok poskytovaly úvěry dříve snadno přístupné u farních kostelů.

Reformám císaře Josefa II. padl za oběť roku 1782 klášter minoritů a klarisek v Českém Krumlově, mužský konvent byl pak v menším rozsahu obnoven. Konvent klarisek koupil kníže Jan Schwarzenberg a umístil sem vdovy a sirotky po svých zaměstnancích. Roku 1864 sem přišly školské sestry de Notre Dame z Horažďovic a zřídily si zde dívčí školu. V současné době je objekt upraven na byty.

Jen o vlásek unikl zrušení klášter ve Vyšším Brodě. Nepřežil však klášter ve Zlaté Koruně, který byl po svém zrušení roku 1785 prodán jako v předešlém případě knížeti Janu ze Schwarzenberku a po neúspěšných pokusech dvou podnikatelů o rentabilní provozy a po neuskutečnění plánů přestavby kláštera na zámek (1814) byl klášter až do roku 1908 využíván pouze pro hospodářské účely. Dnes slouží veřejnosti jako památkový objekt.

Pro světské účely - na schwarzenberský zámek - byla přestavěna prelatura kláštera augustiniánů v Borovanech. Řeholníci mohli buď odejít do duchovní správy nebo do jiného nezrušeného kláštera, či se nechat penzionovat. Z majetků zrušených klášterů a kostelů byly zakládány nové kostely v odlehlých, těžko přístupných místech, v českokrumlovském regionu zejména na Šumavě. Tento počín byl jedním z mála pozitiv josefinských reforem.

V důsledku ukončení činnosti celého Tovaryšstva Ježíšova (jezuitského řádu) roku 1773 byla zrušena jezuitská kolej v Českém Krumlově ([Horní č. p. 154](#)), která byla adaptována na kasárna a koncem 19. století upravena na český hotel "U růže". Roku 1777 bylo zrušeno jezuitské gymnázium ve městě a přeměněno na hlavní školu. Následkem rušení klášterních škol, které byly nahrazeny prakticky zaměřenými vzdělávacími ústavami, byl kolem roku 1800 velký nedostatek kněží. Nižší školství v regionu, ponechané doзору duchovenstva, budoval hlavně kaplický farář [Ferdinand Kindermann](#) (zemřel 1802), žák "otce katolického osvícenství v Čechách" K. H. Seibta. Ten byl učitelem i hraběte Ferdinanda Longuevala - Buquoye, který dal vzniknout organizované veřejné péči o chudé na základě farních obcí.

Reakcí na reformy Josefa II. byla citová zbožnost, "mysticismus", která odpovídala romantickému hlasu doby. Obrat k tradici Tridentského koncilu zaznamenávala v té době celá Evropa, Čechy však byly silně zakotveny v (katolickém) osvícenství. Styčným bodem této katolické restaurace se v Čechách stal klášter ve Vyšším Brodě a kněžský seminář v Českých Budějovicích. V tomto období vynikla osobnost jednoho z nejvýznamnějších českých biskupů 19. století, jímž byl Jan Valerián Jirsík (biskupem v Českých Budějovicích v letech 1851 - 1883).

Málo velkého průmyslu a nepřítomnost proletariátu způsobily, že protináboženská socialistická agitace nenalezala v jižních Čechách oporu. Církev tu měla velmi silné postavení, 90 % lidí zde byli katolíci. Církevní vliv zde nebyl šířen pouze kázáním v kostelech, ale i např. distribucí katolických tiskovin. V roce 1900 byl založen německý katolický list pro jižní Čechy "Ladbote". Po roce 1908 byl tištěn v Českém Krumlově a během první světové války vycházel dokonce

denně, čímž se stal prvním německým katolickým deníkem v Čechách. Opěrným bodem německých katolických aktivit se stal klášter Vyšší Brod, který pořádal lidové mise a organizoval spolky (P. Winter roku 1908). Po první světové válce založili zdejší mniši německý diecézní list "Kirche und Heimat" (1922). Zajímavá je i pedagogická činnost cisterciáků z kláštera Vyšší Brod, kteří na přelomu 19. a 20. století vyučovali na gymnáziu v Českém Krumlově a na biskupském semináři v Českých Budějovicích. Z dalších aktivit je třeba zmínit ještě zásluhu P. Valentina Schmidta o znovuzavedení Pašijových her v Hořicích na Šumavě. Češi své samostatné centrum postrádali, proto zde museli razit cestu jednotliví kněží.

Po vzniku samostatného Československa se roku 1920 zrodila nová Československá církev, k níž však v jižních Čechách nepřešlo mnoho katolíků. Nepříznivým zásahem do náboženského vývoje bylo obsazení Sudet Německem v letech 1938 - 1945, kdy byla německá část jižních Čech, do níž spadala značná část dnešního regionu Český Krumlov, připojena k diecézi Linec. Roku 1941

zrušilo gestapo klášter Vyšší Brod, v němž v té době žilo 60 mnichů a 9 laických bratrů. Po válce se konvent vrátil, téměř obratem však byli vyhnáni němečtí řeholníci, jichž byla většina. Hrstku českých cisterciáků pak rozpustili komunisté roku 1950 a v témže roce zrušili i konvent minoritů v Českém Krumlově.

Klášterní život ve Vyšším Brodě byl obnoven roku 1990 a je nyní jedním ze dvou "živých" mužských klášterů cisterciáckého řádu v České republice (druhým je klášter v Oseku, který je podřízen Vyššímu Brodu). Osazení minoritského konventu v Českém Krumlově není v silách málo početného řádu minoritů a ani to neumožňuje současný stav konventních budov. Následkem vyhnání německého obyvatelstva Čech a zřízení nepřístupného pohraničního pásma bylo opuštěno, vykradeno, poškozeno nebo zcela zničeno 10 kostelů na Šumavě. V současné době je pociťován velký nedostatek duchovních správců v řadách všech zde působících křesťanských církví, takže není výjimkou, když se jeden duchovní stará o více far. Z toho důvodu i v českokrumlovském vikariátu trvale vypomáhají katoličtí kněží z Polska.

Církevní objekty v regionu Český Krumlov

Českokrumlovský region je mimořádně bohatý na církevní objekty, nachází se zde přes čtyřicet kostelů a desítky kaplí, kapliček a božích muk. Budování sakrálních staveb souviselo s postupným osidlováním a kolonizováním této původně řídce zalidněné lesnaté oblasti, která patřila zprvu panovníkovi. Její část předal v 11. století český kníže do držby benediktinského kláštera Ostrov u Prahy, který založil kostel sv. Jana Křtitele v Zátoni, jenž patří mezi nejstarší církevní objekty v regionu. Kostel však byl na přelomu 15. a 16. století pozdně goticky přestavěn a částečně se dochovalo pouze původní zdivo v presbytáři a sakristii. Velmi starého založení je i kostel sv. Mikuláše v Boleticích, jenž byl ovšem stejně jako zátoňský chrám přestavěn ve druhé polovině 15. století. Jeho románský vzhled dodnes připomínají některé architektonické prvky jako zdivo v lodi a věž se sdruženými okénky.

V souvislosti s kolonizováním této oblasti rodem Vítkovců a cisterciáky z kláštera Vyšší Brod a kláštera Zlatá Koruna dochází k zakládání nových městeček a vesnic, jejichž nezbytnou součástí tvoří také farní kostely. Během druhé poloviny 13. století a v průběhu 14. století se plně konstituoval systém farností, který v průběhu následujících staletí již nedoznal větších změn.

O středověkém původu většiny kostelů na Českokrumlovsku vypovídají i jejich patrocinia (zasvěcení), jež jsou typická pro toto období jako sv. Jan Křtitel (Zátoň), sv. Petr a Pavel (Svéráz, Kaplice), sv. Jiří (Blansko), sv. Mikuláš (Boletice), Smrt Panny Marie (tzv. kostelík v Kájově), sv. Markéta (Horní Planá, bývalý kostel pro obyvatele Zlaté Koruny), sv. Kateřina (Hořice na Šumavě) a patrocinia, týkající se jednotlivých apoštolů, jež jsou nejčastější. Již v průběhu 14. století přestávaly mnohé farní kostely vyhovovat svojí velikostí, proto jsou kromě zakládání nových chrámů přestavovány a rozšiřovány objekty z druhé poloviny 13. století.

Období husitských válek po roce 1420 nepřineslo do této oblasti tak výrazné škody na sakrálních stavbách jako jinde v Čechách, neboť vlastník českokrumlovského panství Oldřich II. z Rožmberka (1403 - 1462) patřil mezi přední představitele české katolické šlechty a zdejší obyvatelstvo zůstalo převážně katolické. Pokud byly některé kostely poškozeny (například poutní kostel Kájov, Světlík), došlo postupně k jejich obnově. Citelně však byl postižen klášter Zlatá Koruna, vyplněný husity roku 1420 a zbavený části svého panství Rožmberky, kteří majetek získali do zástavy. Přesto však zlatokorunský klášter nezakolaboval a i za složitých materiálních podmínek obnovil svoji činnost.

Naopak druhá polovina 15. století znamenala dobu intenzivní stavební aktivity, jež vedla k pozdně gotickým přestavbám většiny farních kostelů na Českokrumlovsku. Pro pozdně goticky upravované kostely jsou typické zejména složité síťové klenby s přesekávanými nebo obloukovitě vypjatými žebry, která měla především dekorativní

význam než nosnou funkci. Síťové klenby působí dojmem zvláštní umělé krásy, která je pro pozdně gotické umění příznačná. Původ těchto architektonických prvků lze vysledovat již v prostředí pražské huti Petra Parléře, po jejímž rozpadu se přenesly umělecké prvky typické pro tuto huť do Rakous a Bavorska. Zprostředkující úlohu zde sehráli členové zaniklé huti, kteří sem přišli po svém odchodu z Prahy. V druhé polovině 15. století poté z těchto oblastí proudí zpět do Čech v obohacené podobě architektonické prvky, inspirované tvorbou zmíněné parléřovské huti.

V regionu Český Krumov se také rozšířil svébytný stavební typ síňového dvojloží se síťovou klenbou, který je dokladem vysoké úrovně jihočeské pozdní gotiky. Dvojloží bylo zprvu určeno pro neliturgické prostory jako sály, kapitulní síně a sakristie.

První dvojloží určené pro chrám se objevilo až v roce 1360 v pražském kostele Panny Marie Na trávníčku. Ve středních Čechách se tento stavební typ příliš neujal, nejvíce se uplatnil až v druhé polovině 15. století na jihu Čech. Zřejmě se tak stalo i pod vlivem Pasova, v jehož blízkosti se dvojloží používala. Právě k této oblasti měl českokrumlovský region vždy blízko. Používání dvojloží bylo výhodné i z

praktického hlediska. Řada kostelů se teprve klenula nebo se využívalo původního zdiva a stavba by se bez volně stojících podpor neobešla. Do podoby síňového dvojloží byl přestavěn poutní kostel Kájov, kostel ve Chvalšinách, Malontech, Velešíně, Hořicích na Šumavě, Kaplici a Rychnově nad Malší. Mezi další významné pozdně goticky přestavěné kostely patří i Dolní Dvořiště, Rožmberk nad Vltavou a řada jiných. Architektura kostelů se ovlivňovala a lze proto vysledovat vzájemnou závislost některých staveb.

Na konci 15. století byly budovány také klášterní kostely pro řeholní komunitu v Kuklově a Přední Výtoni. Roku 1495 byl Rožmberky založen klášter paulánů na Kuklově. V Přední Výtoni při kostele sv. Filipa a Jakuba sídlili od 14. století poustevníci - eremité sv. Pavla Thébského, kteří zde měli svůj řeholní dům (eremitorii). Obě řeholní komunity však během první poloviny 16. století zanikly, neboť toto období je dobou všeobecného úpadku klášterů, což potvrdil i dočasný rozklad zlatokorunského konventu.

Většina těchto stavebních aktivit byla realizována za podpory Rožmberků, kteří si dokonce roku 1497 zřídili vlastní stavební huť podle vzoru hutě v Pasově. V jejím čele stanul nejdříve Hans Getzinger a později

Ulrich Pesnitzer z Burghausenu. Výhodná poloha regionu umožňovala šíření uměleckých podnětů z Rakous a Bavorska, což lze sledovat právě v souvislosti s tvorbou zmíněné huti, složené především z německých kameníků.

Během 16. století jsou dokončovány přestavby a úpravy kostelů, zahájené většinou v předešlém století. V rámci sakrálních objektů se renesance výrazněji neprojevila, neboť tradice pozdní gotiky byla v této oblasti mimořádně silná a nelze opomenout ani tradiční konzervatismus této oblasti.

Další vlna stavebních aktivit přichází až v době baroka, jež přináší zvýšený zájem o religiozitu v souvislosti s postupující rekatolizací po bitvě na Bílé hoře (1620) a s celkovým duchovním klimatem 17. a první poloviny 18. století, pro nějž je charakteristický intenzivní příklon k náboženství. Síť prostorných, pozdně goticky přestavěných kostelů vyhovovala a Českokrumlovsko představovalo také tradičně katolickou oblast, proto zde nedošlo ve větší míře k budování nových kostelů jako jinde v Čechách.

Většina chrámů však byla barokně upravena, přesto však tyto úpravy většinou nesetřely převládající gotické rysy těchto staveb. Například v letech 1735 - 36 byl přestavěn kostel Narození Panny Marie v Cetvinách, který byl původně ze 14. století. Výjimkou je ale například kostel ve Velešíně, kde došlo k odstranění pozdně gotického dvojloží a jeho přeměně v barokní jednolodí, nebo kostel v Brloze, jenž byl zcela přestavěn. V první třetině 18. století byly zbudovány nové

kostely v Ondřejově, Omleničce a dostavěn [poutní kostel Svatý Kámen](#) na místě údajného zjevení Panny Marie. Barokní úpravy ani novostavby však nepřesáhly ve srovnání s pozdní gotikou svojí kvalitou úroveň soudobé průměrné tvorby.

Kostel tvořil centrum celé obce, neboť jej pravidelně navštěvovalo obyvatelstvo farnosti při bohoslužbách, pobožnostech a církevních slavnostech. Byl však spojen i s významnými událostmi v lidském životě, jaké představoval křest, sňatek a pohřeb.

Při mnoha kostelech také působila zbožná bratrstva, jejichž členové si pořádali vlastní pobožnosti a poutě na poutní místa. Od jara do zimy procházely krajinou také průvody poutníků, které směřovaly nejen na poutní místa, ale i do farních kostelů v době svátku patrona daného chrámu. Například farníci z kájovské farnosti pořádali v 17. století ročně devět podobných průvodů do kostelů v okolí. Tyto aktivity přispívaly k upevňování pocitu vzájemné sounáležitosti.

Nelze opomenout ani význam nesčetných kaplí, kapliček, božích muk a křížů rozesetých po celém kraji, jež byly výrazem barokní zbožnosti a silného vztahu lidí k okolní krajině. Tyto drobné stavby, často výrazně situované na návrších, u studánek, balvanů nebo zajímavých stromů, dotvářely vzhled krajiny a dodávaly jí posvěcení. V očích barokního člověka se proměňovala okolní příroda v krajinu zázraků, s mnoha místy spojenými se zásahy Panny Marie, andělů a světců.

V poslední třetině 18. století došlo k vybudování několika nových kostelů, jež v některých případech nahradily původní dřevěnou kapli. Jejich vznik souvisel i se založením několika nových obcí a s reformami císaře Josefa II.,

kteří iniciovaly zakládání nových kostelů, aby se usnadnila jejich přístupnost i pro obyvatele z odlehlých a těžko dostupných vesnic. Osvícenský stát považoval zřizování nových chrámů za velice prospěšné pro státní správu, neboť kněží byli povinni oznamovat veřejně z kazatelny různé vyhlášky a nařízení a přispívat svojí činností k osvětě mezi poddanými. Tyto kostely měly většinou ustálený stavební typ. Jednalo se o jednoduché pozdně barokní nebo klasicistní

jednoduché kostelíky s pravoúhlým nebo trojbokým závěrem a s hladkou nečleněnou fasádou. Podobné chrámy vznikly např. v Pohoří na Šumavě, Pohorské Vsi, Černé v Pošumaví, Hodňově a Věžovaté Pláni. Jejich patronie ještě odrážela oblibu barokního kultu Panny Marie, sv. Anny a Nejsvětější Trojice.

Během následujícího 19. a první poloviny 20. století docházelo už pouze k příležitostným stavebním úpravám a zejména k pořízování nového pseudoslohového kostelního zařízení, jež postupně nahradilo značnou část původního barokního a rokokového mobiliáře v kostelích. Došlo však i k celkovým přestavbám chrámů, jako v případě zdařile pseudogoticky přestavěného kostela v Křemži a pseudorománsky upraveného chrámu ve Světlíku. Vznikají však i prosté venkovské kaple na návších, kde se konají příležitostné bohoslužby a pobožnosti. Stále se staví i kapličky a kříže, svědčící o silné zbožnosti venkovského obyvatelstva. Tyto drobné stavby vznikají obvykle jako poděkování za vyslyšení v různých záležitostech nebo na místech tragických událostí. Jejich stavění přetrvává až do první třetiny 20. století, kdy je začínají nahrazovat různé pomníky a památníky.

Pohromou pro kostely na Českokrumlovsku se stal odsun německého obyvatelstva po roce 1945 a následný příchod komunismu s jeho protinábožensky zaměřenou ideologií po roce 1948.

Odsun obyvatel německé národnosti vedl k vylidnění českokrumlovského regionu. Část této oblasti se stala uzavřeným pohraničním pásmem nebo vojenským prostorem, určeným pro potřeby armády. Vysídlené obce v těchto uzavřených a nepřístupných oblastech byly likvidovány včetně kostelů, jež byly přímo zbořeny nebo silně zdevastovány. Zcela zničen byl například kostel v Ondřejově, Jablonci a Vitějovicích. Devastace postihla chrámy v Polné na Šumavě, Boleticích, Svatém Kameni, Svatém Tomáši a další. Některé církevní objekty se zlikvidovaly i v souvislosti s budováním přehrady Lipno, jako například kostel v Dolní Vltavici.

Odhaduje se, že počet zničených nebo silně poškozených kostelů na Českokrumlovsku se v roce 1989 pohyboval okolo 14. Drobné stavby, jako kapličky a kříže, byly ničeny zcela záměrně a systematicky.

Mnoho farních kostelů však zchátralo i díky vandalům a nezájmu nových obyvatel bez kořenů, kteří přicházeli do vysídlených oblastí z celé republiky. Tito lidé si většinou nevytvořili žádný vztah k místním církevním stavbám, které jim byly cizí a které se i v souvislosti se silným poklesem religiozity dostaly zcela na okraj jejich zájmu. Určité změny nastaly až se změnou společenských poměrů po roce 1989, kdy se otevřelo pohraniční pásmo a zároveň se přikročilo k nezbytným rekonstrukčním pracím na některých objektech, často za podpory bývalých obyvatel z Rakouska a Německa. Další využití těchto objektů je však stále problematické, neboť se jedná o nepříliš zalidněný kraj a ani religiozita zde není příliš vysoká.

Církevní znaky v regionu Český Krumlov

V českokrumlovském regionu se můžeme setkat se znaky opatů dvou významných cisterciáckých klášterů - [klášter Zlatá Koruna](#) a [klášter Vyšší Brod](#).

Církevní heraldika se začala odvíjet od světské, s kterou má společný štít, nad nějž však místo přílby, klenotu a hodnostní pokrývky umísťuje odznaky moci duchovní - klobouky se šňůrami a třapci, kříž, mitru a berlu. Oba druhy odznaků najednou mohou užívat pouze biskupové, kteří jsou zároveň světskými knížaty. Biskupové a jiní preláti, jimž byla infule (mitra) propůjčena na základě zvláštního papežského privilegia (např. opaté), kladli nad štít na heraldicky pravou stranu infuli, na opačnou stranu biskupskou berlu. Biskupové ji nosí se závitěm obráceným ven na znamení, že vykonávají jurisdikci na svém území, opaté (podobně jako ostatní preláti) směrem k infuli, protože jejich jurisdikce se vztahuje jen na půdu kláštera. Tato ustanovení však nebyla důsledně dodržována. V církevní heraldice se nachází více výjimek než v heraldice světské, protože nepodléhala přísnému dohledu heroltů.

Církevní znak se získává příslušností k církevní komunitě, nabytím vyšší církevní hodnosti a papežským udělením. Volba znaku při nabytí církevního úřadu byla ponechávána především na vůli nositelů. Mnohý si k církevnímu znaku, který býval umístěn buď v srdečním štítku nebo v 1. poli, připojoval i rodový erb, jenž pak zvyšoval lesk a často i komplikoval beztak složité heraldické poměry. Jen prostí členové mnišských řádů nemohli mít erb, protože jim to nedovolovala přísná řehole. České kláštery většinou nemají erby a pečete, protože užívají znaky své řehole, k nimž někdy přibírají obraz klášterního chrámu, což je i případ zmíněných klášterů.

Znak Pachmanna (1661-1668), opata kláštera ve Zlaté Koruně
Znakem zlatokorunského kláštera byla černá trnová koruna ve zlatém štítě. Je to vlastně mluvící znamení, protože původní název kláštera byl Svatá trnová koruna (Sancta spinea corona). Motivy samotné trnové koruny se nalézají na klenbě lodi bývalého klášterního kostela. Zlatokorunští opaté si někdy do jednoho pole svého znaku pokládali trnovou korunu na kříž.

Znak [Bohumíra Bylanského](#), posledního opata kláštera ve Zlaté Koruně
Jeho znak je v bývalém klášteře několikrát proveden ve štuku i v malbě. Popis znaku: V 1. poli kříž s trnovou korunou zabodnutý do draka - upomínka na mateřský klášter svatý Kříž (Heiligenkreuz) v Rakousku, odkud přišli první cisterciáci do dosud neosídlené a divoké krajiny a založili zde klášter Svatá (později Zlatá) Koruna. Ve 2. poli zobrazena P. Maria, patronka cisterciáckého řádu a všech cist. řádových kostelů, tedy i zlatokorunského. Ve 3. poli pelikán krmící svá mláďata vlastní krví - symbol Kristovy oběti na kříži za lidstvo. Ve 4. poli stojí na zlaté korunce jeřáb se zvednutým spárem, v němž drží kámen - symbol bdělosti: kdyby jeřába přemohl spánek, kámen by upustil a tím by se probudil. Spojení jeřába s korunkou jistě znamená opatovu bdělost nad svěřeným klášteřem. Na srdečním štítku položeným na kříži jsou vidět dvě sepnuté ruce držící váhy, nad nimiž je Boží oko - symbol práva zlatokorunského konventu na svobodnou volbu opata, která se konala

v každém cisterciáckém opatství. Písmena MORS na koncích kříže jsou kryptogramem jednoho z pěti nejstarších cisterciáckých klášterů Morimundus ve Francii, z něhož byly filiačně odvozeny všechny české i moravské řádové domy. Opatské hodnostní znaky (infule a berla) jsou zde zobrazeny v předpisovém postavení, jen závit berly by měl směřovat k infuli.

Cisterciácký	klášter	Vyšší	Brod
Znak opatů kláštera Vyšší Brod se skládá ze čtyř polí. Jedno pole je vyhrazeno vládnoucímu opatovi, v druhém se nachází gotické písmeno H (Hohenfurth - německý název kláštera) někdy propojené s písmenem A (Altovadum - latinský název kláštera), ve třetím se nalézá francouzská lilie, upomínající na zemi vzniku řádu, a ve čtvrtém lze spatřit pětilistou růži, poukazující na erbovní znamení zakladatelského rodu Rožmberků.			

Šlechtické rody v regionu Český Krumlov

Středověké osidlování této oblasti jižních Čech je spjato s českým šlechtickým rodem Vítkovců, zejména s pány z Krumlova a s pány z Rožmberka, kteří zde postupně vytvořili rozsáhlé panství. Kolem roku 1250 zde založili hrad Rožmberk, o něco později i hrad v Českém Krumlově a v roce 1259 byli do kláštera ve Vyšším Brodě povoláni cisterciáckí mniši. Proti rozpínavosti Vítkovců zasáhl český král Přemysl Otakar II., který v centru jejich panství založil roku 1263 cisterciácký klášter ve Zlaté Koruně a o něco později i nedaleké město České Budějovice. Vítkovci zde založili také celou řadu menších osad. Po vymření krumlovské větve rodu v roce 1302 přešly veškeré državy na pány z Rožmberka, kteří si za své sídlo zvolili Český Krumlov.

Rožmberkové spravovali toto území po tři století a jeho největší rozvoj a rozmach je spjat s vládou posledních Rožmberků - Viléma z Rožmberka a Petra Voka z Rožmberka. Jelikož se Petr Vok nedočkal žádného potomka, dochází zde na počátku 17. století k prvním přesunům majetku, neboť českokrumlovské panství prodal poslední Rožmberk císaři Rudolfo II. Habsburskému a zámek Rožmberk s přilehlým panstvím přenechal svému synovci Janu Zrinskému ze Serynu. Po nenadálé smrti dědice v roce 1612 přešel hrad a panství Rožmberk na spřízněný rod Švamberků. Jelikož byl Petr ze Švamberka jednou z vůdčích osobností českého stavovského povstání proti císaři Ferdinandu II., byl majetek švamberského rodu konfiskován a přenechán generálu císařských vojsk, Karlu Bonaventurovi Buquoyovi. Také během třicetileté války došlo k dalším zásadním převodům bývalého rožmberského majetku. V roce 1622 získal od císaře Ferdinanda II. Habsburského českokrumlovské panství se zámkem rod Eggenberků. Ti vymírají na počátku 18. století a rozsáhlé panství připadlo na příbuzný rod Schwarzenberků, kteří toto panství spravovali až do roku 1947. Rožmberský zámek získali v roce 1620 Buquoyové, kterým patřil až do roku 1945.

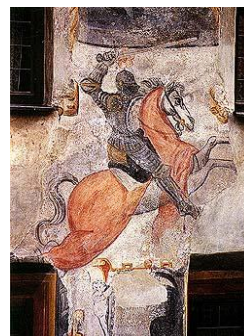
Nelze však opomenout ani početnou vrstvu nižší šlechty, která žila na hradech, hrádcích a tvrzích po celém českokrumlovském regionu. Příslušníci této drobné šlechty se obvykle označovali jako vladykové, rytíři nebo zemani. Doba 13. a počátku 14. století je obdobím, kdy se konstituuje nižší šlechta, jež si zároveň buduje svá venkovská sídla a získává erby.

Významné postavení zaujímá rod Bavorů ze Strakonic, jenž získal v tomto kraji ve 13. století značný majetek. Od Bavorů ze Strakonic se odvozuje i původ tří zdejších vladyckých rodů: vladykové z Chlumu, z Křemže a z Pořešína, kteří se nazývali podle svých sídel (Tvrz Chlum, Hrádek Křemže, Hrádek Pořešín). Od dalšího významného rodu Markvarticů se oddělili páni z Michalovic, jimž patřil hrad Velešín, hrad Sokolčín a tvrz Benešov nad Černou. Mezi další příslušníky nižší šlechty, kteří sídlili v tomto regionu, patří také Pouzarové z Michnic, kterým patřila tvrz Michnice, a Višňové z Větrní, vlastníci tvrz Větrní a později tvrz Pasovary. Své majetky měli na Českokrumlovsku i další drobné šlechtické rody, které však nebyly tak významné jako předchozí nebo zde vlastnili své statky jen po nepříliš dlouhou dobu. Na některých tvrzích se majitelé v důsledku úmrtí nebo zadluženosti velice rychle střídali.

Mnoho drobných šlechticů vstupovalo ve 13. a 14. století do služeb pánů z Rožmberka, kteří patřili k nejvýznamnější šlechtě v Českém království. V rožmberských službách působili tradičně Višňové z Větrní, vladykové z Pořešína nebo Pouzarové z Michnic a další. Kontakty s mocným rodem Rožmberků přinášely těmto nižším šlechticům kromě společenské prestiže také množství výhod ve formě darů, protekce a podobně.

Od druhé poloviny 14. století začínají Rožmberkové skupovat nebo i jinak získávat drobná šlechtická sídla v tomto kraji, která i s přilehlými pozemky připojují ke svému dominiu, jež neustále rozšiřují. Některé hrady a tvrze však boří, aby nemohly sloužit jejich potenciálním protivníkům. Tento trend vyvrcholil zejména za rožmberského vladaře Oldřicha II. z Rožmberka (1402 - 1463), stojícího v čele katolické šlechty, který ze strategických důvodů v době husitských válek i později nechal pobořit několik hradů a tvrzí. Známým příkladem je zboření hrádku Křemže, který získal roku 1447 Istí od svého nepřítele a přívržence husitů, Jana Smila z Křemže, jehož nechal tajně popravit. Z iniciativy Rožmberků došlo postupně k zániku hradu Kuklov, hradu Velešín, hrádku Pořešín, tvrze Benešov nad Černou, tvrze Bělá a řady dalších. V souvislosti s ekonomicko-správními změnami klesá všeobecně od druhé poloviny 15. století význam hradů a tvrzí.

V 16. století udržují mnozí příslušníci drobné šlechty na Českokrumlovsku intenzivní kontakty s Rožmberky, které kromě přímých služeb spočívají především ve vyměňování zdvořilostních listů, návštěvách a vzájemném obdarovávání. Rožmberkové za loajalitu těchto šlechticů poskytovali pomoc při jejich majetkových sporech, zajišťovali ochranu jejich vdov a sirotků a podobně.

V průběhu 16. století však mnohé rody zchudly, jako například Višňové z Větrní, kteří museli své statky včetně renesanční tvrze ve Větrní prodat městu Český Krumlov. Díky koupi některých tvrzí přicházejí v 16. a

první polovině 17. století do tohoto regionu nové rody jako například Častolárové z Dlouhé Vsi nebo Kořenovští z Terešova a další. Některé tvrze s přilehlým pozemkovým vlastnictvím získali do své držby Eggenberkové. Mnoho tvrzí ztratilo svoji sídelní funkci a jejich vlastníci je využívali spíše k hospodářským účelům. Význam nižší šlechty v 17. století silně poklesl, což kromě společenských změn v pobělohorském období souviselo i s jejím postupným přirozeným úbytkem.

Šlechtické znaky v regionu Český Krumlov

Vlastnictví znaku bylo jednou z výsad šlechtických rodů, kterým znak dodával patřičnou prestiž. Kromě znaků významných šlechtických rodů v regionu Český Krumlov, jako byli Rožmberkové, Eggenberkové, Schwarzenberkové či Buquoyové, se zde můžeme setkat i se znaky nižší šlechty. Ty se objevují v architektonických detailech objektů, na náhrobcích a podobně. Znaková znamení nižší šlechty jsou velmi různorodá, obvykle se v těchto erbech objevují zvířata, postavy a předměty nebo jejich části.

Znaky vybraných rodů nižší šlechty v regionu Český Krumlov :

Častolárové z Dlouhé Vsi

Rod Častolárů pocházel původně z jihozápadních Čech. V 16. století získali [tvrz Chlum](#) a [hrádek Křemže](#).

Znak: znakovým znamením rodu byl kotouč představující chránič ruky na spodní straně kopí

Vladykové z Křemže

Původ rodu, stejně jako i jeho znak, je odvozen od rodu Bavorů ze Strakonice. V jejich držení byl mj. hrádek

Křemže.

Znak: znakovým znamením rodu byla střela, která je v současnosti i znakem Křemže.

Páni z Michalovic

Původ rodu a jeho znak je odvozen od rodu Markvarticů. Rodové jméno se vztahuje k hradu Michalovice u Mladé Boleslavi. V regionu Český Krumlov vlastnili vladykové z Michalovic [hrad Velešín](#), [hrad Sokolčín](#) a [tvrz Benešov nad Černou](#).

Znak: znakovým znamením rodu byl ve čtvrceném erbu stříbrný lev a stříbrno-černé pruhy

Vladykové z Pořešína

Původ rodu i jeho znak je opět odvozen od Bavorů ze Strakonic. V majetku rodu se nacházel [hrádek Pořešín](#). Vladykové z Pořešína působili ve službách Rožmberků či se věnovali církevní kariéře. Rod vymřel roku 1473.

Znak: znakovým znamením rodu byla opět střela.

Pouzarové z Michnic

Tento vladycký rod sídlil na [tvrzi Michnice](#).

Znak: Znakovým znamením rodu byla postava rytíře třímajícího v ruce meč.

Rousové

z

Čemin

Příslušníci tohoto šlechtického rodu působili zejména ve službách Rožmberků. Byli také donátory uměleckých děl, např. dílny Mistra zátoňského, z níž vzešel Votivní oltář z Přední Výtoně, zhotovený na počátku čtyřicátých let 15. století. Na obraze se objevuje znak, který patří zřejmě Janu Rousovi z Čemin.

Znak: Znakovým znamením rodu byla část dřevěného kola.

Višňové z Větrní

Tento vladycký rod vlastnil [tvrz Větrní](#) a později i [tvrz Pasovary](#). Většina příslušníků tohoto rodu působila ve službách Rožmberků.

Znak: Znakovým znamením rodu byl sud se třemi obruči.

Muzejnictví v regionu

strana 207 - 215

Dějiny písemnictví regionu Český Krumlov

Oblast Českokrumlovsko byla, díky své odlehle poloze, ve srovnání s jinými kraji Čech a Podunají poměrně pozdě osídlena. Proto nástup písemnictví přichází teprve s intenzivní kolonizací v druhé polovině 13. století, kdy se stává tato oblast sídelním jádrem rozrůstající se moci rožmberských Vítkovců. Pozornost tomuto donedávna odlehlému koutu jižních Čech však věnoval i král Přemysl Otakar II., který území považoval jednak za spojující bod s nově budovaným česko - rakouským soustátím a jednak tu pociťoval konkurenci rodu Vítkovců. Výrazem pozornosti obou mocenských středisek, pražského panovnického a vítkovského, jsou dvě velké cisterciácké fundace: klášter ve Vyšším Brodě, založený Vokem z Rožmberka roku 1259 a klášter ve Zlaté Koruně, vzniklý roku 1263 z vůle krále Přemysla Otakara II.

Oba tyto duchovní ústavy, obdařené rozsáhlým feudálním zázemím, se rychle stávají středisky civilizačního pokroku. Zjemnělé prostředí cisterciáků, mající úzké vazby k mateřským klášterům v Burgundsku, si vynucuje potřebu knih. Literární žánry, zpočátku zastoupené jen obecně teologickými a liturgickými knihami, jsou v průběhu 14. století postupně doplňovány vlastní tvorbou skriptorií v obou klášterech, a to jak přepisy evropsky proslulých autorů, tak domácími tématy, jež na přelomu 14. a 15. století v obou klášterech svědčí o vnímané krizi církve před nadcházejícími husitskými válkami. Dosud je zachována v interiéru vyšebrodského kláštera knihovna čítající dnes na 70 000 svazků. Nikdy v minulosti neutrpěla vážnějšími pohromami, a proto, vzhledem k závažnosti zvláště středověkých manuskriptů (jen pergamenových je 220) a k intaktnosti dochovaného celku, představuje druhou nejcenější historickou knihovnu v České republice. Knihovna v [klášteře Zlatá Koruna](#) se rozpadla v roce 1785 při zrušení kláštera císařem Josefem II.

Ve snaze vyrovnat se pražskému dvoru můžeme od počátku 14. století pozorovat ambice v oblasti knižní kultury rovněž ve šlechtickém prostředí, na dvoře Rožmberků v Českém Krumlově. Významnou památkou staročeské právní prózy je z této doby tzv. Kniha rožmberská nebo např. bohatě iluminovaný rukopis teologického obsahu, zvaný Sborník krumlovský. Význam Krumlova jako kulturního centra stoupl ve 2. polovině 14. století, kdy zde při arciděkanském kostele sv. Víta vznikla roku 1380 z iniciativy [Václava z Rovného](#) kaplanská knihovna a byla založena městská škola, a zvláště v 15. století, kdy se jako sídlo katolické šlechty stalo město útočištěm zejména katolicky smýšlejícího duchovenstva z celých Čech.

Husitské období, které pro české země znamenalo opožděnou recepci humanistických idejí, se Krumlova nedotklo. Naopak nutilo Rožmberky i materiálně dobře zajištěné katolické měšťanstvo hledat kulturní kontakty v cizině. Zvláště se to projevilo při vysílání stále většího počtu studentů na zahraniční humanistické školy. Kolem rožmberského kancléře Václava z Rovného se koncem 15. století vytvořil okruh humanisticky zaměřených měšťanů, kteří se v některých případech rekrutovali z bývalých studentů na italských univerzitách. Václav z Rovného vlastnil rozsáhlou sbírku antických textů a udržoval korespondenci s boloňským humanistou Filippem Beroaldem Starším. Dodnes se řada kancléřových knih dochovala ve fondech minoritské českokrumlovské knihovny, dnes uložené ve Zlaté Koruně. Humanistické ideje

v měšťanském prostředí Českého Krumlova však zcela zdomácněly až ve 20. letech 16. století.

Velikého ohlasu se dostalo knihovnám obou posledních Rožmberků, Viléma a Petra Voka. Oba navazovali na starší fond, který již v předhusitském období vysoce převyšoval úroveň ostatních šlechtických knihoven v českých zemích. Za [Petra Voka z Rožmberka](#) byla rozšířena tato knihovna na více než 11 000 svazků, což ve své době, na počátku 17. století, představovalo největší fond ve střední Evropě. Knihovna později vplynula do sbírek Rudolfa II. Habsburského, s nimiž se po třicetileté válce v polovině 17. století stala švédskou válečnou kořistí. Zasluhu na této knihovně mají zejména rožmberský archivář [Václav Březan](#), který pořídil její katalog a sekretář [Theobald Hock z Zweibruckenu](#), jenž bývá považován rovněž za prvního básníka německého baroka.

V 17. a 18. století byla na Českokrumlovsku literatuře věnována pozornost zejména v souvislosti s dramatickou tvorbou, a to v prostředí eggenberského šlechtického dvora a jezuitské koleje v Českém Krumlově. O literárních zájmech Eggenberků svědčí jejich knihovna, která v roce 1719 čítala 2296 titulů, většinou tištěných v románských jazycích a nenáboženského obsahu.

Kromě krumlovských knihoven prelátské a jezuitské se rozrůstá knižní fond kláštera cisterciáků ve Vyšším Brodě. Za vlády opatů [Quirina Mickla](#) a Hermanna Kurtze se v polovině 18. století zaskvěla knihovna v nově barokní podobě a vytkla si ambiciózní cíl, tentokrát však již naposledy: obsáhnout literaturu ze všech oblastí lidského vědění. Na konci 18. století, díky umenšujícímu se vlivu církve na společenské dění, musel klášter na tuto snahu rezignovat a dále se zaměřoval na náboženskou literaturu a vlastní vědeckou činnost. Nejvýraznější osobností této doby, vzešlou z cisterciáckého kláštera, byl Xaver Maxmilian Millauer (1784 - 1840), pozdější rektor pražské univerzity.

Na počátku 19. století se jižní Pošumaví stává stále více ekonomicky a kulturně periferní oblastí, v níž postupně v souvislosti s hmotnou a společenskou emancipací středního stavu dominuje otázka jazykové příslušnosti na česko - německém národnostním rozhraní. České národní obrození zasahuje na Krumlovsko jen

okrajově a je reprezentováno pouze dvěma regionálně význačnějšími buditeli: velešínským rodákem a knězem Josefem Vlastimilem Kamarýtem (1797 - 1833) a zlatokorunským učitelem Antonínem Borovým (1755 - 1832).

Oblast kolem Českého Krumlova byla podstatně více osídlena německým obyvatelstvem. Na přelomu 18. a 19. století je rozvinuta hlavně lidová divadelní kultura. Znamé jsou hry rytířské, loupežnické, vánoční a zejména pašijové v textu Paula Gröllhesela, které se později proslavily při Hořických pašijových hrách.

Jistě nejznámější literárně činnou osobností na Českokrumlovsku je německy píšící autor Adalbert Stifter (1805 - 1868). Tento rodák z Horní Plané zůstal svojí tvorbou spojen se Šumavou i v době, kdy již dávno přesáhl význam regionu. Je to zásluhou především jeho mistrovství ve vylíčení přírody. Talentovanými německy píšícími autory byli později také Josef Gangl (1868 - 1918) a zvláště Hans Watzlik (1879 - 1948).

Po vysídlení německého obyvatelstva koncem 40. let, po zrušení velkých duchovních ústavů a likvidaci některých kulturních institucí v okresech Český Krumlov a Kaplice, oblast velmi utrpěla a literárně téměř oněměla. Teprve po roce 1989 dochází snad k určitému oživení.

Instituce s většími knižními soubory v okrese Český Krumlov :

Vyšší Brod, cisterciácký klášter : historická klášterní knihovna

Český Krumlov, Státní hrad a zámek : historická zámecká knihovna

Zlatá Koruna, bývalý klášter cisterciáků : oddělení rukopisů a vzácných tisků Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích; veřejná knihovna

Český Krumlov : Městská knihovna v Českém Krumlově; veřejná knihovna

Bývalé Šumavské muzeum

5. června 1921 se konala v Horní Plané schůze, na které byla veřejnost poprvé seznámena se záměrem založit muzejní spolek a zřídit šumavské muzeum. Ohlas byl příznivý a tak ihned následovaly další kroky. Již 15. července byly hotovy stanovy muzejního spolku a spolku pro národopisnou a lidovou osvětu, které Zemská politická správa v Praze schválila 26. září 1921. Oba spolky pak byly oficiálně

založeny 31. října téhož roku. Tím byly splněny základní organizační a obsahové předpoklady pro vznik muzea.

20. července 1922, byla podepsána kupní smlouva na rozlehlý dům č. 115 (bývalý hostinec) s pozemkem, a tím byly splněny nároky na umístění sbírek a jejich veřejné vystavení.

Šumavské muzeum pak bylo slavnostně otevřeno o necelý rok později, 8. července 1923. Postupem doby rozšiřovalo své sbírky. V roce 1942 mělo celkem 16 výstavních místností a exponáty byly umístěny i v chodbách a na schodištích. Jednalo se jak o sbírky přírodovědné, tak z oblasti věd společenských (archeologie, historie, národopis, knihovna a samozřejmě památky na slavného rodáka [Adalberta Stiftera](#)). Velmi záslužné bylo zřízení muzejního parku, který přímo navazoval na pietní místo s pomníkem Adalberta Stiftera na Dobré Vodě.

Muzeum ročně navštěvovalo poměrně dost lidí. Například v roce 1935 zde bylo pouze v červnu až srpnu 3 175 návštěvníků a celková roční průměrná návštěvnost je udávána počtem 5 000 lidí. V době II. světové války se návštěvnost snížila na polovinu. V letech 1945 - 1949 bylo muzeum uzavřeno. Přes pokusy o jeho znovuotevření byly nakonec sbírky převedeny do jiných institucí. Valná část je dochována v českokrumlovském muzeu. Vzácná regionální knihovna byla rozdělena a část je v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, část v [Okresním vlastivědném muzeu v Českém Krumlově](#). Rada sbírkových předmětů je využita v muzejních expozicích, ve Stifterově památníku a při krátkodobých výstavách.

Stezka Adalberta Stiftera

Hledáme-li významnou osobnost, nerozlučně spojenou se Šumavou v oblasti dnešního Lipenského přehradního jezera, narazíme pokaždé na jméno [Adalbert Stifter](#).

Tento rodák z [Horní Plané](#) na Českokrumlovsku je pevně zapsán do historie německy psané literatury. Stifterovy knihy byly vydány v nepočítaných německých vydáních v Rakousku i v Německu a přeloženy do řady jazyků - češtiny, angličtiny, maďarštiny, japonštiny i esperanta.

Stifter patří mezi ty osobnosti své doby (narodil se v roce 1805 a zemřel roku 1868), které svůj talent a píli nevěnovaly pouze jednomu vyhraněnému oboru. Již jako student se zajímal o právní vědu a o vědy přírodní. Měl malířské nadání, které veřejně projevil dříve než své ambice literární. Byl vychovatelem v rakouských aristokratických rodinách a svoje poznatky a zkušenosti se později snažil využít v úřední funkci zemského školního inspektora obecných škol v Linci (Horní Rakousko). Poznal cenu kultury a umění pro povznesení lidu a přispíval k jejich rozvoji, k péči o památky i k podpoře spisovatelů a umělců. Ze všeho nejvýznamnější je však jeho literární práce. Jako spisovatel byl Adalbert Stifter výrazně ovlivněn svým šumavským původem, poznáním krás zdejší přírody i zajímavých lidských osudů tehdejších "Šumavanů".

Dnes je Stifter zařazován mezi důležité předchůdce moderní literatury jako příklad humanisty a osvícence.

Humanistický odkaz Adalberta Stiftera má co říci v dnešních i budoucích česko-rakouských a česko-německých vztazích. Adalbert Stifter, člověk a spisovatel, zosobňuje ideál česko-německého soužití založeného na mravnosti a právu, na rovnosti a pokoji.

Památky a připomínky Adalberta Stiftera najdeme na obou stranách státní hranice. V Horní Plané (č. p. 21) je to rodný domek, ve kterém je instalována memoriální expozice literárního památníku. Zde také začíná hornoplánský vyhlídkový okruh, zřízený v roce 1985 pro pěší turisty a nazvaný "Stifterova stezka".

Cesta je dlouhá 6,5 km a vede od rodného domku spisovatele přes náměstí okolo kostela sv. Markéty na vrch Dobrá Voda. Na náměstí je budova bývalé školy, kam Stifter jako chlapec docházel. Na Dobré Vodě je od roku 1906 umístěn pomník s bronzovou sochou A. Stiftera od Karla Wilferta.

Z cesty od pomníku je výhled na vrcholky Smrčiny a Plechého, kde stojí na vrcholu Jezerní stěny nad Plešným jezerem Stifterův obelisk. Hladina [Lipenské přehrady](#) zde skrývá tzv. "Srdce [Vltavy](#)".

Cesta pokračuje směrem na Hodňov k místům dalekého výhledu. Je odtud pěkný pohled na městečko Horní Planá, jezero i lesnaté svahy Smrčiny a vrcholů na rakouské straně Šumavy. Na jednom z nich je vidět věž rozhledny Moldaublick nad městem Ulrichsberg. Za příznivých klimatických podmínek jsou jihovýchodním směrem vidět i rakouské Alpy. Další cesta vede okolo torza známého Stifterova buku, který patří k nejstarším stromům tohoto kraje. Stifter se o něm zmiňuje ve svých pracích. Poté přicházíme k vyhlídce nad rekreační osadou Karlovy Dvory, odkud je pohled na [Vítkův hrádek](#), v popředí s rozlehlou plochou přehradního jezera. V některých dnech je vidět vrchol Dachsteinu v Alpách. Vyhlídková trasa Stifterovy stezky končí v rekreačním středisku Karlovy Dvory nebo je možný návrat do Horní Plané.

Další památku připomínající Adalberta Stiftera najdeme v obci [Frymburk](#), odkud pocházela jeho první láska Fanni Greipová. V parku na náměstí je umístěn Stifterův pomník - bronzová plaketa na kamenném podstavci.

V roce 1990 byl opět zpřístupněn Stifterův obelisk nad Plešným jezerem. Leží v turisticky náročném terénu a zároveň na území přírodní rezervace Trojmezna hora, která je chráněným územím mezinárodního významu. Stifterův pomník byl vystaven v nadmořské výšce 1 311 metrů v letech 1876 až 1877. Je složen z kvádrů tzv. pleknštejnské žuly a dosahuje do výše 14,5 metru. Na průčelí pomníku je vytesán nápis "A. Stifter, dem Dichter des Hochwald" (A. Stifterovi, básníku Vysokého lesa - Hvozdu), na straně k jezeru pak "Errichtet 1876 - 1877", nalevo „Auf diesem Anger, an diesem Wasser ist der Herzoslag des Waldes" (Na tomto palouku, u této vody bije srdce lesa, napravo úryvek ze Stifterovy básně "Im Gebirge" (V horách): "Lieg in hohes Gras gebettet, schaue sehnd nach der Felswaldt" (Uložen ve vysoké trávě, dívám se toužebně po skalní stěně).

Před pomníkem je skalní plošina s výhledem do ledovcového karu Plešného jezera s masivem sousední Smrčiny v pozadí a dále směrem k Vítkovu Kameni a údolí Vltavy s Lipenským přehradním jezerem. Výhled pokračuje směrem na Želnavskou hornatinu i lesnaté Jelení vrchy.

Kopie Stifterova obelisku stojí na rakouské straně hranice nad Městečkem Aigen-Schlägl v masivu Bärensterinu. Poblíž také najdeme mládežnickou ubytovnu, která rovněž nese Stifterovo jméno.

Se jménem Adalberta Stiftera se můžeme setkat v této oblasti také, vydáme-li se na turistické stezky u našich sousedů. Úsek pohraniční turistické stezky z bavorského Třístoličníku směrem k Trojmezne se totiž nazývá Adalbert Stifter Steig. Na rakouské straně hranice leží poblíž Plechého Stifterův pramen - Adalbert Stifter Quelle. Chcete-li však tato místa navštívit, nezapomeňte na legálnost přechodu státní hranice a ve vlastním zájmu využijte některého z hraničních přechodů!

Historie sběratelství a muzejnictví v regionu Český Krumlov

Muzejní sběratelství v regionu má počátek v 19. století. Za jeho nestory lze označit zejména představitele šlechtických rodů.

Buquoyové například již v padesátých letech 19. století zařídili část [hradu Rožmberka nad Vltavou](#) jako své rodové muzeum, předvádějící návštěvníkům starobylost, tradice a zásluhy rodu. Buquoyové rodové muzeum bylo později jen málo narušeno, a tak se hodnotám sbírkových předmětů i atmosféře romanticky pojatých interiérů mohou obdivovat i dnešní návštěvníci hradu Rožmberk nad Vltavou.

Schwarzenberkové se v 19. století zasloužili o zachování mnoha historických památek, jejich sběr a konzervaci. Jmenovitě kníže Adolf Josef (1832 - 1914) byl uznávaným sběratelem a mecenášem. Spolupracoval při soupisech památek s vědeckými institucemi, podporoval zřízení diecézního muzea v Českých Budějovicích a zachránil četné církevní a další památky tím, že je odkoupil a umístil do sbírky na zámku v Českém Krumlově. Předměty byly většinou uloženy v tzv. „Románské komoře“. Odtud se řada z nich dostala po roce 1945 do péče Okresního vlastivědného muzea v Českém Krumlově.

Sběratelské a muzejní tendence lze na konci 19. století zaznamenat také v měšťanském prostředí, konkrétně v Českém Krumlově.

V roce 1891 byl v regionálním tisku (Deutsche - Böhmerwaldzeitung) poprvé publikován návrh na zřízení uměleckoprůmyslového muzea, které by oživilo vztah široké veřejnosti k umění a k památkám. V roce 1892 byl ustaven přípravný výbor pro založení muzea. Muzeum však vzniklo až po mnoha letech - v roce 1916. Sbírky byly několikrát stěhovány a po druhé světové válce z nich zbylo v podstatě torzo. Přesto se řada hodnotných předmětů (např. perníkářských forem ze 17. až 19. století) dostala po skončení druhé světové války do správy nového českokrumlovského muzea, které bylo ustanoveno v roce 1946.

V první polovině 20. století lze zaznamenat různé sběratelské a muzejní aktivity i v dalších místech regionu.

V Kaplici je od roku 1921 uváděno „školní přírodovědecké muzeum“, které však mělo ve sbírkách také cechovní listiny, cechovní konvice, keramické nádoby a kachle. Tyto předměty byly po roce 1945 předány do sbírek nového muzea okresu Kaplice (od roku 1952 se sídlem v Rožmberku nad Vltavou) a odtud po roce 1960 do správy Okresního vlastivědného muzea v Českém Krumlově.

V Horní Plané byl v roce 1921 založen německý muzejní spolek, který v roce 1923 otevřel Šumavské muzeum (Böhmerwaldmuseum). Muzeum bylo uzavřeno v roce 1945 a přes snahu o jeho uchování byly jeho sbírky převedeny v letech 1949 - 1950 do správy jiných muzeí (Český Krumlov, České Budějovice, Praha).

Ve Frymburku se v roce 1923 konala vlastivědná a národopisná výstava, která dala podnět k založení obecního spolkového muzea. To bylo otevřeno v roce 1928. V květnu 1945 bylo zabráno armádou USA a poté předáno československým úřadům. Sbírkové předměty byly předány novému muzeu okresu Kaplice a spolu s dalšími je po roce 1960 převzalo do správy Okresní vlastivědné muzeum v Českém Krumlově.

Sport v regionu

strana 216 - 223

Historie sportu v regionu Český Krumlov

Počátky organizované tělovýchovy na Českokrumlovsku spadají do devadesátých let 19. století. Z dochovaných podkladů, výpovědí a poznámek pamětníků je možno vytvořit pestrou mozaiku dokumentující intenzitu tělovýchovného života v tom kterém časovém období.

Z počátku se čeští obyvatelé sdružovali v občanských spolcích jako byly Čtenářská beseda, Matice školská nebo Národní jednota pošumavská. Zejména mladí lidé však postrádali tělovýchovnou organizaci. Hlavním organizátorem přípravných prací byl pan Pečenka, účetní Českokrumlovské záložny, který s několika dalšími nadšenci ustavil 8. 3. 1893 v Českém Krumlově tělocvičnou jednotu Sokol, jejímž prvním starostou se stal místní obchodník pan Josef Procházka. Prostředky tělocvičné jednoty byly velmi skromné a veškerý spolkový život se odehrával v objektu nynějšího hotelu Růže, navenek Sokol vystupovat nesměl. První veřejné vystoupení Sokola v ulicích města se uskutečnilo až 1. května 1919.

V prvních letech Československé republiky vznikly v Českém Krumlově a Zlaté Koruně Dělnické tělocvičné jednoty (DTJ). Vedle nich se čeští obyvatelé také organizovali v německém Arbeiter - Turn und Sportverein (ATUS) a Jednotě proletářské tělovýchovy (JPT), která se ustavila v Přísečné.

V roce 1924 vznikla v Českém Krumlově Německá dělnická tělocvičná jednota, která pracovala až do roku 1938; čítala asi 300 členů a provozovala košíkovou, házenou a odbíjenou, ale i ochotnická divadelní představení.

Další sportovně zaměřenou organizací byl Klub českých turistů (KČT), jehož místní odbor byl založen proti vnitrozemí poměrně dlouho, teprve 12. května 1920. Jeho jednotlivé kroužky se specializovaly na různou činnost (značkování, propagace, lyžařská a pěší turistika apod.). K rozvoji turistiky přispíval odbor provozováním ubytoven a nocleháren. Pro své členy i pro veřejnost organizoval odbor různé společenské a kulturní akce.

Počátkem roku 1921 byla založena Jednota československého Orla, jejím prvním starostou byl radní Jan Jakeš. Činnost Orla skončila v roce 1938 a již nikdy nebyla na Českokrumlovsku obnovena. Kromě tělesných cvičení vyvíjel Orel činnost sportovní (atletika, stolní tenis) a kulturně osvětovou. Členové jednoty učinili první pokus o ustavení zimní záchranné služby na Kleti a provozovali divadelní představení na vlastním jevišti. Jednota byla součástí II. okrsku jihočeské orelské župy Jana Valeriána Jirsíka. Tento okrsek sdružoval ještě jednoty ve Křemži, Brloze a Dubném.

Ve druhé polovině dvacátých let se začala hrát na okrese odbíjená - volejbal zásluhou průkopníka JUDr. Schwarcingera v Křemži a postupně se rozšířila do Českého Krumlova a dalších míst v okrese. Členové volejbalového kroužku v Českém Krumlově byli organizováni v tělocvičné jednotě Sokol. Prvního významného herního úspěchu dosáhlo místní družstvo 12. září 1937, kdy vyhrálo tradiční zářijový turnaj v Český Krumlově za účasti dosud nejvýkonnějších mužstev z jižních Čech.

A jak se vyvíjela sportovní činnost na Kaplicku ?

Na počátku české tělovýchovy v Kaplici je 6. leden roku 1922, kdy byla založena tělocvičná jednota Sokol. Tělovýchovná činnost existovala na Kaplicku už před založením Sokola, ale jednalo se především o německé nacionalistické organizace v Kaplici, Vyšším Brodě, Benešově nad Černou a Horním Dvořišti. Prvními cvičenci byli zakladatelé Sokola a jejich děti, vojáci zdejší posádky a omladina z blízkých českých vesnic. Na činnost pomáhal vydělávat vlastní dramatický kroužek. Tělocvičná jednota zakoupila pozemky v katastru obce Blansko a vybudovala zde letní cvičiště, kde se cvičilo na nářadí i v prostných, provozovaly se atletické disciplíny a vznikla organizovaná odbíjená. V roce 1937 postoupil Sokol Kaplice do župního přeboru. Do předválečných let patří vznik odboru tenisu a německého fotbalového klubu. Základy tenisu v Kaplici položili vojáci 1. pěšího pluku Jana Husi. Významným střediskem tělovýchovy byly blízké Netřebice.

V červenci 1945 zahajuje znovu svoji činnost Tělocvičná jednota Sokol a Sportovní klub Kaplice, který provozoval kopanou, atletiku, stolní tenis, lední hokej a cyklistiku.

Po roce 1953 vznikaly další dobrovolné sportovní organizace, které se v roce 1956 sloučily do tělovýchovné jednoty Slavoj později přejmenovanou na Spartak Kaplice.

O předválečné tělovýchově v Loučovicích a okolí nemáme žádné věrohodné poznatky.

Nicméně v roce 1945 v průběhu osídlování pohraničí se i zde postupně začal probouzet sportovní život. V roce 1946 byl založen Sportovní klub Loučovice zaměřený na kopanou. Základní tělesná výchova byla provozována v TJ Sokol Loučovice. Další odvětví vznikla díky zaměstnancům papíren Vltavský mlýn Loučovice, kteří projevíli zájem především o stolní tenis a odbíjenou. V roce 1953-57 byl vybudován nový sportovní areál (fotbalové hřiště s kabinami a sprchami,

atletická dráha, 2 kurty na odbíjenou). V roce 1963 byla dokončena dvoudráhová kuželna. V tomto odvětví dosáhli sportovci TJ Vltavan Loučovice také největších sportovních úspěchů.

V Malontech byly začátky tělovýchovné organizace v poválečném období svízelné. Trvalo několik let než se místní poměry po dosídlení ustálily. Prvními průkopníky sportu byli mladí příslušníci pohraničního útvaru Sboru národní bezpečnosti, kteří založili oddíl kopané. Po jejich odchodu oddíl zanikl a o organizované tělovýchově můžeme hovořit až v prosinci roku 1960, kdy byla založena tělovýchovná jednota Hraničář Malonty s oddílem kopané mužů a žáků. Několik let vyvíjel činnost i oddíl stolního tenisu a v roce 1967 zahájil činnost oddíl odbíjené. Krátké období pracoval v Bělé také jezdecký oddíl a v roce 1969 vznikl oddíl košíkové. Mnoho organizátorů sportu se prezentovalo z řad učitelů místní základní školy (Havelec, Majer, Románková).

Poměrně dlouhou tradici má naopak tělovýchova na Křemežsku. Již 12. ledna 1913 se konala ustavující valná hromada tělocvičné jednoty Sokol Křemže. V době obou světových válek byla sportovní činnost značně omezena. Mezitím však 12. srpna 1927 byla slavnostně otevřena nově postavená sokolovna ve Křemži. Po druhé světové válce byla sportovní činnost plně obnovena. Zahrnovala základní tělesnou přípravu, atletiku, cyklistiku, plavání, pobyt v přírodě a odbíjenou. K propagaci místní tělovýchovy přispívaly sokolské dny a sportovní akademie, které byly pravidelně pořádány od roku 1951. V roce 1952 se tělocvičné jednoty v Křemži a Holubově na dva roky sloučily pod názvem Závodní sokolská jednota Podkleťan Holubov-Křemže. Po znovurozdělení těchto jednot vznikají v Křemži nová sportovní odvětví jako turistika, tenis, lední hokej, odbíjená, orientační běh a Horská služba.

Současně jako v Českém Krumlově je založen oddíl badmintonu. Tento sport v čele s průkopníky Jiřím Frendlem, MUDr. Václavem Koudelkou a dalšími inspiroval k zakládání dalších oddílů ve Vyšším Brodě, Zlaté Koruně, Besednici, Kaplici, Chvalšínách a Loučovicích. V současnosti patří tento sport k výkonnostně nejúspěšnějším v okrese.

Nelze opomenout ani začátky tělovýchovy ve Velešíně, které jsou spjaty se založením tělocvičné jednoty Sokol v roce 1909. Po vyhlášení samostatného Československa se činnost Sokola znovu obnovila se značnou ztrátou členů, protože v místě byl ustaven odbor Československého Orla a Dělnický tělocvičný spolek. 25. července 1940 byl založen fotbalový klub pod názvem JIKOV Velešín. V roce 1948 byla ustavena nová tělovýchovná jednota pod názvem Dobrovolná sportovní organizace Spartak. V letech 1950-1959 byl vybudován i sportovní stadion a řada další tělovýchovných zařízení, která vytvořila předpoklady pro vznik dalších sportovních odvětví jako základní tělesné výchovy, turistiky, tenisu, odbíjené, košíkové, juda a šachu. Došlo také ke změně názvu na TJ Jihostroj Velešín.

O organizované tělovýchově v předválečných letech ve Větrní se nezachovalo mnoho poznatků. Po roce 1945 se uskutečnila schůze, která zvolila výbor tělocvičné jednoty Sokol, jako pobočky TJ Sokol Český Krumlov. Členové se věnovali cvičení v tělocvičně, ale pěstovali i turistiku, vodní sporty a lyžování. Kromě Sokola zahájil

činnost sportovní klub Jihočeských papíren, který sdružoval hlavně zájemce o kopanou. Po sloučení v roce 1948 pod názvem Tatra Větrná bylo možno sportovat v dalších oddílech a to ledního hokeje, odbíjené, tenisu, stolního tenisu a turistiky. V roce 1959 byla dokončena výstavba sportovního areálu.

Je na místě se zmínit o počátcích některých druhů sportů, které mají na Českokrumlovsku svoji dlouholetou tradici.

FOTBAL

První český fotbalový klub založili mladí nadšenci v Domoradicích. Z těchto začátků se zachovalo málo materiálů. Pravděpodobně v roce 1932 byl založen český klub i v Českém Krumlově pod názvem SK Český Krumlov a svoje zápasy hrál na tehdy německém hřišti v Rozsypu. V roce 1935 bylo vystavěno vlastní hřiště proti vlakovému nádraží. V poválečných letech nastalo oživení kopané v roce 1948, ale provázely ji nejrůznější organizační překážky. Po vzniku ČSTV v roce 1957 se situace uklidnila a byly vytvořeny předpoklady pro další rozvoj fotbalu. Stoupala výkonnost a největšího úspěchu dosáhla českokrumlovská kopaná v osmdesátých letech 20. století.

BASKETBAL

Průkopníkem basketbalu ve městě byl Jaroslav Šiktanc, který v roce 1954 založil oddíl Dynamo, který byl později začleněn do TJ Slavoj. Zakládající členové muži i ženy hráli původně odbíjenou a pro hru si pronajali prostorný sál zimní jízdárny. Po zániku družstva žen se oddíl věnoval mužům a dorostencům. Na výkonnostní vrchol se muži dostali v roce 1976, kdy postoupili do II. ligy.

SANĚ

Přes ne příliš příznivé povětrnostní podmínky se na jih Čech rozšířil sáňkařský sport. Pod Křížovou horou byla postavena druhá sáňkařská dráha v kraji s osvětlením, výtahem a zděnými šatnami. Zároveň s výstavbou dráhy vzniká sáňkařský oddíl v Českém Krumlově. Jednou s prvních závodnic a rozhodčích byla Mirka Turková, pracovnice OV ČSTV. Největší sportovní aktivity sáňkařů se datují v šedesátých letech. Postupně však ubývalo závodníků i nadšených organizátorů a v současné době již oddíl ani sáňkařská dráha neexistují.

JACHTING

Nezastupitelné místo ve sportovní tradici v regionu mají vodní sporty. Po vybudování Lipenské přehrady byly vytvořeny příznivé podmínky pro rozvoj jachtingu. přibližně od roku 1963 se začaly na jezeře jezdit mistrovské i pohárové závody v různých třídách. Pořadatelé mimo okres se střídali a nejčastěji to byly oddíly z Českých Budějovic, Prahy nebo Neratovic. Krajský jachetní svaz začal usilovat o vytvoření zázemí na Lipně. A tak vznikl v roce 1971 jachetní oddíl TJ Černá v Pošumaví.

Pan Karel Smetana dal dohromady dvanáct organizátorů nového oddílu, z nichž jenom dva byli místní. V roce 1973 začala výstavba loděnice a v srpnu již byla zastřešena. V té době se v Černé v Pošumaví konaly krajské i celostátní závody v

jachtingu. A srpen 1973 byl skutečným svátkem. V Černé v Pošumaví se poprvé konalo mistrovství Evropy. V roce 1974 bylo ustaveno družstvo žáků, které dosahovalo skvělé sportovní výsledky. Další a další národní i mezinárodní závody vytvořily na Lipně „mezinárodní vodu“ kde se již vystřídali Poláci, Maďaři, Švédové, Francouzi, Rakušané, Němci, Švýcaři, Belgičané a další. Nutno ještě podotknout, že členové oddílu patřili mezi první propagátory windsurfingu. Hlavním úkolem dneška je zajišťování finančních prostředků na provedení rekonstrukce a dostavbu oddílové loděnice se špičkovými parametry pro pořádání vrcholných světových závodů v

jachtingu.

VODNÍ SLALOM

Jak jinak ukončit tento stručný pohled na počátky sportu na Českokrumlovsku, než uctívou vzpomínkou na nejslavnější sportovkyni všech dob na našem okrese, zasloužilou mistryni sportu Ludmilu Polesnou, členku TJ Lipno. Na domácích mistrovstvích získala téměř stovku medailí, z toho 36 zlatých, jako československá reprezentantka se zúčastnila osmi mistrovství světa, na kterých získala 6 zlatých, 9 stříbrných a 4 bronzové medaile. K jejím nejkrásnějším sportovním zážitkům patřilo X. mistrovství světa na Lipně, kde ji po skončení závodů novináři korunovali na „Královnu Čertových proudů“.

Tento stručný přehled o počátcích sportu na Českokrumlovsku jistě nezahrnuje všechny události, které se skutečně staly. Příčiny jsou prosté, někde se nedochovaly žádné písemné materiály a nejsou k dispozici ani vzpomínky průkopníků či zakladatelů.

Je však nutno potvrdit, že sport v regionu má svoji tradici i sportovní úspěchy. Od svých počátků až k dnešku se neustále rozvíjí, nová sportovní odvětví vznikají, některá naopak v regionu končí, to podle místní podmínek a zájmu. V organizované tělovýchově docházelo často k různým změnám názvů TJ, SK, měnila se i organizační struktura až se dospělo k dnešní podobě, a ani ta samozřejmě nebude konečná.

Historie turistiky v regionu Český Krumlov

Český Krumlov, jeho okolí a koneckonců celá Šumava patří k místům, na která je již tradičně zaměřena pozornost mnohých lidí vyhledávajících krajinné krásy, historické pamětihodnosti a cestujících pěšky, na jízdních kolech, na lyžích či lodičkách, ve vlacích, autobusech nebo automobilech. Turistika pak byla - a v podstatě dodnes je - cestováním pro zábavu, pro uspokojení zálib a celkové osvěžení těla i ducha. Začala vznikat až v polovině 19. století jako cestování dobrovolné a s touhou po troše dobrodružství při vyhledávání méně známých krajin.

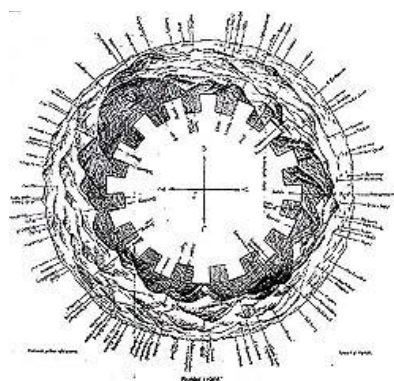
V duchu společenského vývoje, který přál spolkovému životu všeho druhu, přestala být turistika velmi záhy záležitostí jednotlivců a začala se rozvíjet jako spolková činnost. V Rakousku - Uhersku existoval již od roku 1869 Rakouský turistický klub. Od roku 1888 i Klub českých turistů v Praze, sdružující odbočky z řady míst Čech. Na Šumavě působil od roku 1884 Německý Šumavský svaz se sídlem v Českých Budějovicích.

Spolky vydávaly turistické publikace a mapy, zakládaly vlastní ubytovny, byly ve styku s hostinskými a hoteliéry, kteří poskytovali organizovaným turistům levné noclehy i stravu, jednáním s řadou železnic se dařilo získávat slevy při dopravě vlakem. Spolky rovněž vydávaly podrobné průvodce krajinou s popisem všech zvláštností, ať již přírodních, historických, stavebních nebo ve vztahu ke krajo­vým zvyklostem a životu lidí. Turisté zahájili záslužnou značkářskou práci na mnoha desítkách a stovkách kilometrů turistických tras. Začali upravovat těžko schůdné úseky v terénu, stavět trasy, lávky, turistické rozhledny a tzv. horské chaty.

Klub českých turistů je svým způsobem spojen se vznikem hotelu Růže v Českém Krumlově - „z četných stížností a stesků je zřejmá potřeba lepšího hotelu pro české turisty...“. Hotel byl otevřen 3. září 1889 a stal se nejen útlukem pro české turisty, ale zároveň centrem života české menšiny ve městě i z okolí. Českokrumlovský odbor Klubu českých turistů byl založen ovšem až po první světové válce - 12. května 1920. Spoluzakladateli odboru byli tehdejší představitelé české menšiny, advokát JUDr. Vladimír Šmirous a praktický lékař MUDr. Josef Kulich. V roce 1930 měl českokrumlovský odbor KČST 101 členů, pečoval o 256 km značených cest, staral se turistickou noclehárnu v Českém Krumlově, pořádal výlety a podporoval pořádání školních výletů. V zimě byly pořádány lyžařská cvičení pro začátečníky i pokročilé a lyžařské výlety. V roce 1936 se českokrumlovským turistům podařilo vydat turistického průvodce Český Krumlov a okolí. Pozoruhodnou součástí průvodce byl plán města nakreslený inženýrem Janem Nekolou a unikátní nákres kruhového rozhledu z Kletě od Josefa Kartáka.

Po druhé světové válce se zájemci o turistiku začali dávat dohromady - a již 27. března 1946 založili odbor Klubu českých turistů. Jeho předsedou se stal předválečný jednatel Jan Candra. Dalšími funkcionáři byli např. Erik Sterzinger, výtvarník Bohuslav Coufal, který se zasloužil o vznik propagační kanceláře, zřízené v dubnu 1947 v domě na Latránu č. p. 81. Mezi aktivní členy patřil archivář profesor František Navrátil, který se stal autorem prvního poválečného turistického průvodce. Na konci roku 1947 přesáhl počet členů odboru předválečný stav a činil 142 dospělých a 83 mladých turistů. Zájem o návštěvu Českého Krumlova a Šumavy rostl a v roce 1947 je udáván počet návštěvníků zámku a města 22 tisíc, z toho takřka polovina cizinců. Českokrumlovská informační kancelář KČT obstarala upomínkové předměty a pohlednice. Od července 1947 byla přemístěna do centra města, na náměstí do budovy radnice.

Přehrada Lipno

strana 224 - 234

Lipenská přehrada

Stavba přehrady s elektrárnou na Lipně má své historické kořeny ve snaze lidí čelit ničivé síle řeky a zároveň vodní sílu využívat ke svému užitku - v dopravě, použití vodního kola nebo vodních turbín. Ničivá síla Vltavy se před stavbou lipenské přehrady projevovala při častých povodních. Dnes velké vody připomínají pouze zápisy ve starých kronikách a dochované rysky vodočtů na stěnách domů a na skalách, například u Českého Krumlova nebo u Dívčího Kamene.

Lipenská přehrada je součástí vltavské kaskády a je jejím nejvýše položeným stupněm. Leží v horském terénu, na hranici Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava. Gigantická údolní nádrž Lipno byla vybudována v letech 1952 - 1959 na horním toku Vltavy. Její vody zalily převážnou část rozlehlé vltavské kotliny s četnými nevytěženými rašeliništi. Plocha hlavní nádrže je asi 4650 ha, objem 306 milionů m³, nadmořská výška 726 m (při maximálním vzduť hladiny). Malým výběžkem v severozápadní části přesahuje do území okresu Prachatice. Malá vyrovnávací nádrž (Lipno II), spojená s hlavní nádrží podzemním tunelem, je nad Vyšším Brodem. V době, kdy toto dílo vznikalo, bylo ojedinělým technickým řešením, umístěným do mimořádných přírodních podmínek. Nahrazuje některá stávající i starší technická elektrárenská díla ležící mezi Lipnem a Vyším Brodem.

Nad hrází se rozprostírá od Lipna k Želnavě v délce 48 km mělké přehradní jezero. Hráz je situována tam, kde ploché údolí horního toku Vltavy přechází ze spádu 0,45 ‰ do prudkého klesání (až 27 ‰).

I když byla stavba zahájena v roce 1952 a dokončena v roce 1960, pracuje celá soustava bez závad a poruch a znamená významnou pomoc v bilancování elektrické energie v naléhavých odběrových situacích. Regulace režimu turbozařízení je řízena centrálním energetickým řídicím systémem.

Lipenské vodní dílo hraje velkou roli pro vodohospodářství a energetiku. Stalo se také významnou rekreační oblastí s nespočty možností letní i zimní turistiky a sportu..

Stavba Lipenské přehrady

Oblast Horní Vltavy byla v době třetihorní jezerem. Mezi Čertovou stěnou a horou Luč prolomily přívaly vody zvětralou přírodní hráz a vytvořily si řečiště. V kronikách obcí mezi Frymburkem a Vyšším Brodem je celá řada zpráv o povodních a záplavách z 17. až 19. století. Zřejmě největší byly v letech 1740 a 1890. Prvním krokem k využití energie vodního toku bylo plavení dřeva. Druhým způsobem využití horní Vltavy byly mlýny a hamry, kterých bylo mezi Frymburkem a Vyšším Brodem 23. Historie lipenské přehrady začíná po velké povodni v roce 1890, kde v roce 1892 vydává inženýr Daniel brožuru, ve které navrhuje zřízení menších přehrad na horní Vltavě a jejich přítocích, které měly zabránit povodním a záplavám. Myšlenkou se dále zabývá sněm království Českého a stavební rada Jan Jirsík v roce 1899 navrhuje výstavbu několika přehrad. Došlo i k projednávání tohoto projektu, ale zemědělci nebyli ochotni prodat své pozemky.

V roce 1920 dochází k další velké povodni, a tak znovu ožívá myšlenka vybudování přehrad či přehrad, která by zadržela vody z jarního tání na Šumavě. V roce 1930 umísťují inženýři Zemského úřadu ve svých projektech stavbu přehrad poprvé na Lipno. Ale i tentokrát se nepodařilo vykoupit uvažovanou zátopovou plochu. Projekt přehrad na Lipně s elektrárenskou turbinou vznikl až po druhé světové válce, zejména po odsunu Němců a znárodnění loučovické papírny. Stavba přehrad a podzemní elektrárny byla zahájena v roce 1950 a mistr Bubla se nastěhoval se svými pěti minéry do hostince Anny Houfkové a jejich dynamitové nálože trhaly balvany žuly a rvaly ze země pařezy se spleť kořenů. Dnes se zdá neskutečné, že: „studenti svazáci“ po příchodu na stavbu každodenně před začátkem práce na skálu připevnili svazácký prapor, zazpívali Hymnu demokratické mládeže a pak začali krompáči, lopatami a dřevěnými kolečky odstraňovat u Frymburka skálu pro budoucí silnici z Lipna do Frymburka.

Se stavbou je spojena i „protistátní skupina Zenáhlík“. Při soudním přelíčení u Krajského soudu v Č. Budějovicích byl v dubnu 1954 MUDr. Josef Zenáhlík odsouzen ke čtrnácti letům vězení a hlavní inženýr stavby Lipna, ing. Antonín Behemský pro „ohrožení státního tajemství“ byl odsouzen na dva roky do vězení. V roce 1953 na stavbě přehrad pod vedením již pětasedesátiletého kesonáře Aloise Voráčka postupně zapouští do dna budoucí přehrad jednotlivé kesony. Současně se zde hloubí šachty těsnící clony a buduje gravitační blok. Během tohoto jediného roku bylo vylámáno 130 tisíc kubíků balvanů, hlíny a žuly. Prorážka tunelu, to je pro baraby vždy slavnostní událost. V noci z 10. na 11. ledna 1956 prorazili na odpadním tunelu barabové poslední metr. Po starém zvyku si prorážkou nejen podali ruce, ale i láhev rumu na přípitek. Tři a půl roku trvalo, než barabové prorazili, vyrubali a vystříleli tunel. Tři a půl roku každý baraba poctivě odevzdával na vkladní knížku nazvanou „František Prorážka“ své procento mzdy a nyní společné úspory propili.

V budoucím zátopovém pásmu přehrad bylo třeba vykácet a odlesnit 550 hektarů lesa. To je tolik jako 550 českobudějovických náměstí. Jen za rok 1956 bylo z bažin vyvezeno 25 tisíc plnometrů dřeva. V říjnu 1956 začal pražský Energovod montáž stokilovoltové rozvodny a práce se začaly přesouvat do podzemí. V polovině ledna 1957 byl zahájen výlom skály v podzemí elektrárny a na vyšebrodské „vyrovnávače“ byla zahájena montáž generátoru turbíny. Betonáž klenby strojovny se od samého počátku opožďovala zhruba o půl roku. Začaly se naplňovat obavy, že hráz přehrad nezachytí plánované jarní vody 1958. Na konci září 1957 byly dokončeny práce na šikmém tunelu, původní termín byl o plných osm měsíců dříve a nyní se měly již montovat turbíny. Šestadvacátého června 1958 byl dobetonován poslední blok hráze do úrovně vozovky. Celkem zde bylo uloženo 70 tisíc kubíků betonu, 600 tun ocele a 300 tun strojního zařízení. Prvého září 1958 bylo konečně předáno staveniště první turbíny od stavbařů montérům Elektrostroje Brno. Nejprve byly spuštěny výtahem v šikmém tunelu do podzemí čtyři části ocelové spirály, potom spustili jednotlivé části otvorem generátoru na podlahu turbíny. Ve druhé polovině září byly všechny čtyři díly spirály svařeny v jediný třicetitunový celek.

V pondělí 15. června 1959 v 17 hodin a 55 minut začaly první kubíky vody roztáčet lopatky turbíny a mohutný, 350 tun těžký rotor se dal do pohybu. Montéři, kteří několik dní vůbec nespali, po chvíli zkušební provoz přerušili a šli spát. Když se vyspali, šli na pivo, potom se rozdávaly metály a diplomy. Po předávacích zkouškách byly do sítě dány první megawatty proudu. Trvalo pouhých šedesát vteřin, jediná

minuta, a generátor začal dávat plný výkon šedesát megawatt do sítě. Krátce před vánoci 1959 byla dána do provozu i druhá lipenská turbína a noviny tehdy psaly: „zásobují naši energetickou Obě Francisovy turbíny na lipenské přehradě o výkonu 120 KW pracují bez závad a sít“.

Historie vodní elektrárny Lipno

Celkem jednoduché propočty ukázaly, že horní tok Vltavy je již od přírody velmi vhodný pro využití vodní energie. Řečiště u Lipna bylo 705 m nad mořem, u Vyššího Brodu 560 m a u Mělníka při vtoku do Labe již jen 155 m nad mořem, takže první krátký úsek se spádem 145 metrů skrýval velké zásoby vodní energie, zatímco celých dalších 322 kilometrů řeky až po ústí má výškový rozdíl pouhých 405 metrů. Nad Lipnem tekla Vltava jen s nepatrným spádem, umožňujícím dosažení velké nádrže malým vzdutím. Tato okolnost a zdánlivě příznivé složení základové půdy ze žuly a ruly byly pak jedním z předpokladů vybudování vodního díla. Využitím spádu Vltavy v těchto místech a účelným hospodařením s vodní zásobou v nádrži se vypočítalo, že se tu ročně získá na 150 miliónů kWh. Při přepočtu na hnědé uhlí, jímž se topí v parních elektrárnách, to představuje 75 000 tun. Vodní elektrárna s nádrží má ještě tu přednost, že může dodávat proud v období, kdy je nejvyšší spotřeba elektřiny, a to s nepatrnými výrobními náklady a během krátké doby.

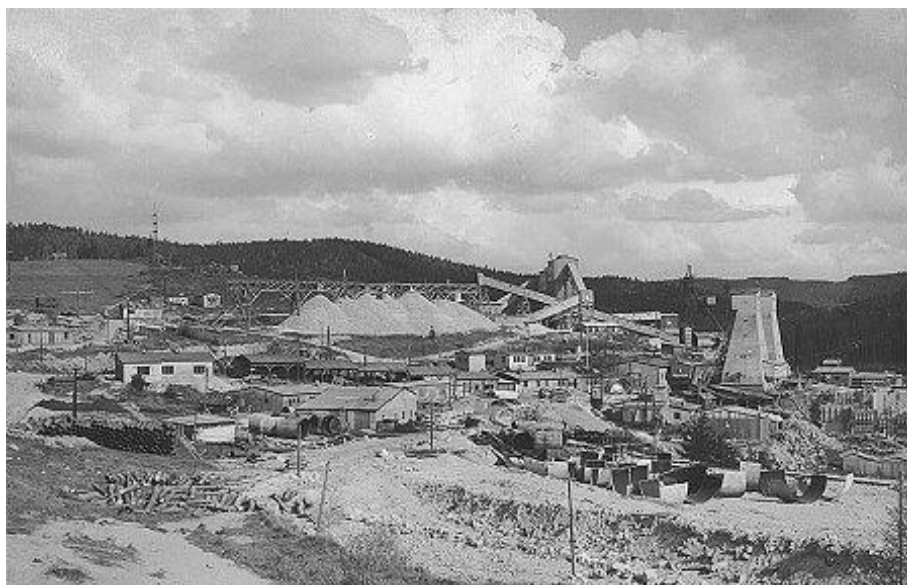

Rok

1951

S pracemi souvisejícími s budováním budoucí vodní nádrže se začalo v prvních měsících roku 1951. Bylo to v době, kdy celý projekt přehrady nebyl ještě hotov. Jako první přišli zedníci z Pozemních staveb v Českých Budějovicích, kteří postavili poblíž budoucí hráze dřevěné domky pro stálé dělníky i pro brigádníky a dali tak základ budoucímu sídlišti na Lipně. Stavěly se sklady, garáže a dílny. Krátce nato se odlesňovaly větší či menší lesní porosty i drobné hájky, osamělé stromy i aleje podél silniček, které se měly za čas ocitnout pod vodou. Z oblasti byly odvezeny tisíce nákladních aut dřeva. Odstraňovaly se domy a jiné objekty, které čekal stejný osud jako silnice. Zmizelo několik osad, obec Dolní Vltavice a část Frymburka. Budovaly

se příjezdové silnice a cesty na nejrůznějších druzích půdy. Celé údolí Vltavy u Lipna se stalo jedním velkým pracovištěm a předtím tichá místa se změnila k nepoznání.

Rok

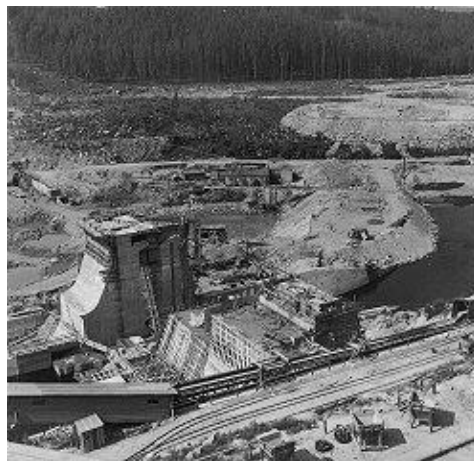
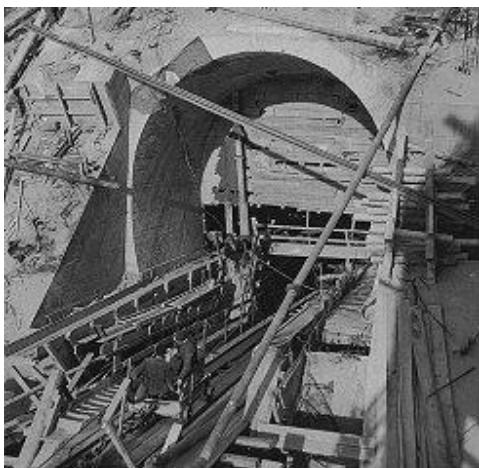
1952

V roce 1952 se na vhodném a již dříve stanoveném místě začalo po důkladném geologickém průzkumu se stavbou přehradní hráze, jejímž úkolem mělo být zadržovat vodní spousty celé přehrady a uvolňovat je podle potřeby pro elektrárnu. V podélné ose hráze bylo vyhloubeno dvanáct šachet do hloubky dvaceti metrů až do míst, kde se narazilo na pevnou skálu. Z této hloubky se zpevňovalo skalní podloží v dalších dvaceti metrech injektáží cementovým mlékem, vháněným vysokým tlakem do skály tak, že základy celé stavby byly zcela spolehlivě zpevněny. Představu, o jaký rozsah práce se v uvedených šachtách jednalo, dává údaj, že z každé z nich se muselo vyvézt 600 kubických metrů zeminy, balvanů a rozstřílené skály. Proti pronikání vody pod tělesem přehradní hráze bylo třeba vybudovat mohutnou betonovou stěnu. Prostředkem k tomu se staly kesony, což bylo zařízení z ocelových plátů ve tvaru ohromné krabice o váze šedesáti tun. Kesonáři uvolňovali v kesonu kamení a zeminu, které se odtud vyvážely, přičemž se keson podhrabával, až se usadil v žádoucí hloubce. Nakonec se pracovní komora kesonu zalila betonem. Zaplněný keson vážil 230 tun.

Rok**1954**

Po letech prvních potíží a nedostatků pokračovala stavba v roce 1954 rychlejším tempem, i když nelze tvrdit, že by tehdy obtíží ubylo. Plán se plnil i při menším počtu pracovníků a při vysokém stavu vody v řece, který nastal po dlouhotrvajících deštích. Velká voda však nenadělala na přehradě větších škod. Dělníci včas uvolnili stavbu hráze od nežádoucí vody tím, že ji převedli do vyrovnávací jímky ve Vyšším Brodě, takže během dešťů byl na celé stavbě celkem normální pracovní provoz. V létě téhož roku se dokončovala stavba betonárky, která pak byla jedním z nejlépe automatizovaných zařízení tohoto druhu v republice.

Usilovně se pracovalo na prorážení dvou tlačných šachet, které měly průměr 4,5 metru a byly hluboké 180 metrů. Tuneláři, kteří se prokopávali hluboko pod zemí z Vyššího Brodu směrem k hrázi, dosáhli v polovině července 1954 délky prokopu 1300 metrů. Na šikmém tunelu se tehdy dosáhlo hloubky 41 metrů.

Rok**1955**

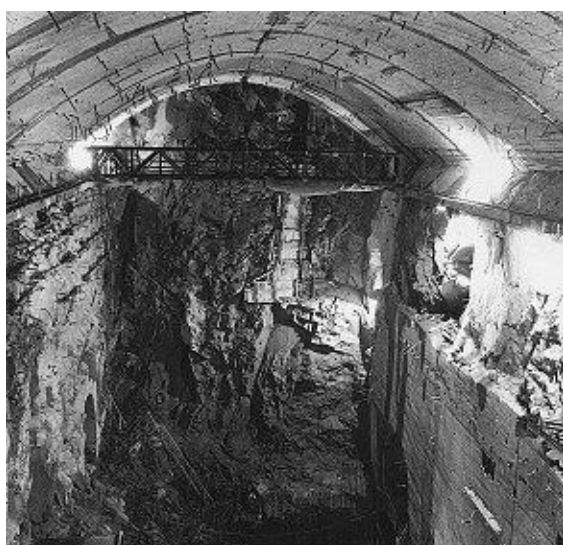
Po letech starostí a dřiny se dostavil první význačný úspěch: o půl třetí hodiny noční 30. prosince 1955 budovatelé Lipna převedli Vltavu do nového koryta. Voda opustila své staré koryto a začala protékat základovými výpustěmi betonového gravitačního bloku, který se začal betonovat na podzim roku 1954.

Rok

1956

Krátce nato, těsně před půlnoci z 10. na 11. leden 1956, se sešli raziči tunelu, postupující v obou směrech proti sobě a byly tak spojeny obě štoly z [Vyššího Brodu](#) i [Lipna](#). Práce techniků a inženýrů byla tak kvalitní, že při spojení štol nevznikla na více než tříkilometrovém tunelu prakticky žádná úchylka. S ražením tunelu se začalo 13. května 1952 ve směru od [Vyššího Brodu](#). V roce 1954 činil postup 2,72 m za 24 hodin a roku 1955 již 3,74 metru. Maximální denní postupy dosáhly špičkových výkonů 5,80 m. V roce 1955 se začalo s ražením protištoly od [Lipna](#). Původně se i zde navrtávala skála nasucho, přičemž dělníci trpěli žulovým prachem. Za krátký čas nato byl tento nevyhovující způsob vrtání nahrazen vrtáním s vodním výplachem. Ruční nakládání kamene a zeminy zmizelo a bylo nahrazeno nakladačem. Přestalo se odpalovat zápalnými šňůrami a zavedlo se elektrické odpalování.

Rok

1957

V polovině ledna 1957 byl zahájen výlom jádra v podzemní hydrocentrále, po jehož dokončení přišla na řadu betonáž a vlastní montáž turbín. V nejtěžších pracovních podmínkách tu byly vylámány a vyvezeny tisíce kubických metrů skály. Vylámaná prostora byla vybetonována a upevněna několika sty kotev, které vyloučily možnost nepředvídaného poškození díla a ohrožení lidských životů pohybem vrstev a zasypáním prostoru budoucí elektrárny. S kotvením, které projektant předepsal, neměli na stavbě [Lipna](#) dosud žádné zkušenosti a muselo se vyzkoušet několik způsobů jak dostat beton do konce úzkého dlouhého vrtu. Při zkoušce nebylo možno kotvy ze skály vytáhnout ani tahem 26 000 kg.

V souvislosti s výstavbou lipenské hydroelektrárny bylo nutno na vhodném místě vybudovat menší přehradu zvanou Lipno II., v níž by se zachycovala voda vypouštěná z velké přehradu při provozu špičkové elektrárny. Vody zachycené v této vyrovnávací nádrži nad Vyšším Brodem se pak mohou rovnoměrně pouštět do říčního koryta. Nádrž je 1,5 km dlouhá, asi 200 metrů široká a kolem 10 m hluboká. Výstavbu nádrže zdržely vyklizovací práce po povodni v létě 1955, kdy byla nádrž zaplavena 800 kubickými metry písku a bahna. Počátkem října byla dokončena betonáž gravitačního bloku nádrže a bylo do něho uloženo asi 25000 kubických metrů betonu. Potom bylo vltavské údolí přehrazeno zemní hrází s funkčním gravitačním blokem o výšce sypané hráze 11,5 m nad dnem údolí a na vyrovnávací nádrži Lipno II se začalo s montáží první lipenské turbíny - Kaplanovy. Nová elektrárna u vyrovnávací nádrže zahájila provoz na jaře 1957 a její roční výkon je 12 miliónů kWh.

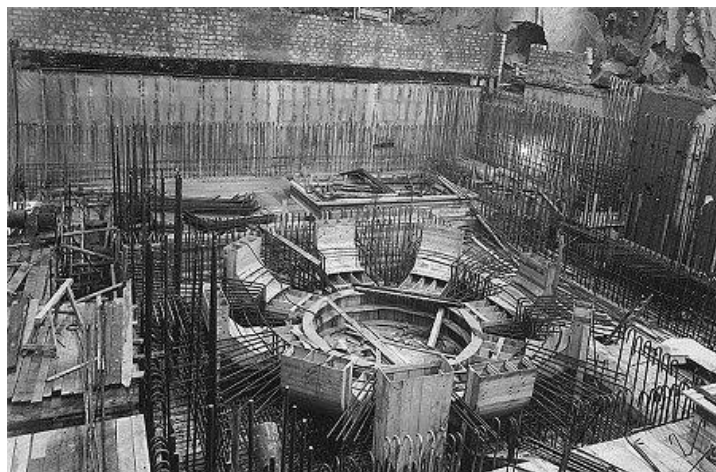

Rok

1958

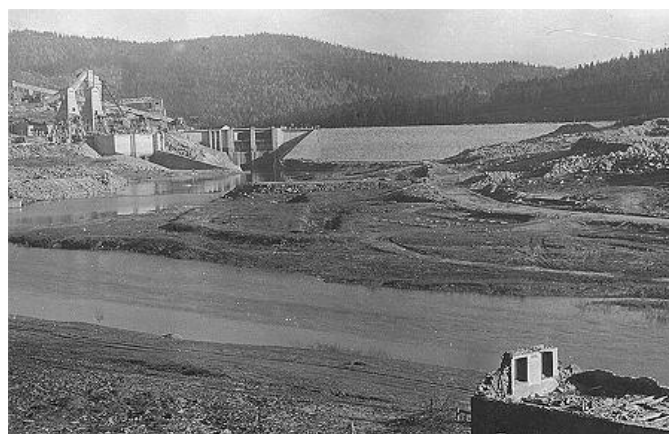
Lipenská hráz byla na podzim roku 1957 prakticky hotova. Dodělávala se kamenná část a začaly se betonovat dva bloky. Očekávalo se, že se v jezeru budou moci zadržet již jarní vody v rocě 1958. Zemní hráz na Lipně je nad dnem údolí vysoká 28 m a 282 m dlouhá, zakončená funkčním gravitačním betonovým blokem. Obsahuje asi 270 000 kubických metrů různých druhů zemin, které byly všechny těženy přímo na stavbě. Ve špičkách bylo na úseku nasazeno osm bagrů, tři buldozery, dva válce, 50 rychlosklápěček Tatra a několik výkonných dumpcarů.

S napouštěním Lipenské přehradu se počítalo od 1. března 1958. Byla to jedna ze závěrečných prací na stavbě. Urychleně se bouraly objekty, které ještě stály v zátopovém území. Demontovaly se mosty. Pracovalo se ve větru, mrazu a vánici. Záměr naplňovat přehradu pozvolna se však nemohl uskutečnit pro náhlou silnou oblevu. Voda z tání sněhu ve spádové oblasti začala přehradu rychle naplňovat.

Dne 17. února dosáhla hladina kóty 715,15 m a zadrželo se 12 a půl miliónu kubických metrů vody. Hladina stále stoupala. Propusti gravitačního bloku byly otevřeny, aby vody ubývalo, a tím aby se hráz zatěžovala vodou postupně. Přestože se většina přípravných prací vykonala včas, přece jen velká voda stavbaře poněkud překvapila. Ve [Frymburku](#) již bylo přerušeno spojení mezi oběma břehy, protože nájezd na most z pravého břehu už byl pod vodou. Aby nedošlo k poškození mostu ledem, bylo nutno v noci z 16. na 17. únor ledy rozstřílet. A tak měli pracující na vodním díle [Lipno](#) 17. února 1958 poprvé možnost vidět, jak asi bude "šumavské moře" jednou vypadat. Dne 20. února vystoupila hladina na kótu 716.35 m. Voda se odpouštěla jen v nutném množství pro potřeby energetiky na dolním toku [Vltavy](#). Když konečně všechny sněhy v povodí [Lipna](#) roztály, dosáhla voda v přehradě kóty 717,40 m. Obsah nádrže činil několik desítek miliónů kubických metrů. Do daleka rozlité vody mezi lesnatými úbočími kopců činily dojem, jako by zde jezero bylo od dávných dob. Podél břehů se objevilo mnoho míst vhodných ke koupání. A v té chvíli nastala na [Lipně](#) první sezóna. [Lipno](#) se začalo stávat rekreační oblastí.

Počátkem srpna 1958 byl předán blok číslo 2 k montáži a začalo se s montáží první turbíny. Montéři národního podniku Elektrostroj z Brna přepravili 1. září šikmým nákladním výtahem do podzemí první část Francisovy turbíny. Těleso vážilo třicet tun. Dne 24. října uložili betonáři podzemní hydrocentrály poslední z 15 000 kubických metrů betonu do konstrukce stropu na bloku číslo jedna.

Rok**1959**

Konečně přišel první ze dvou dní, kterými se uzavíralo budování Lipna: dne 15. července 1959 v 17.55 hodin se uskutečnila první zkouška energetického systému. Lopatky první turbíny se poprvé roztočily a turbosoustrojí začalo dodávat do sítě první kilowatty elektrického proudu. Voda z Lipenského přehradního jezera protékala odpadním tunelem mimo své koryto. Zbývalo uvést do provozu ještě druhé soustrojí. Dne 7. prosince 1959 začalo dodávat proud stejně spolehlivě jako první turbína.

Všeobecný vývoj regionu

strana 235 - 258

Demografický vývoj regionu Český Krumlov

Za panování rodu Rožmberků žilo v Čechách kolem miliónu lidí.

V jihočeské državě Rožmberků žila necelá třetina obyvatel ve městech. V dávné minulosti žilo v Čechách mnohem méně lidí, než je tomu dnes. Jejich počty se zvyšovaly postupným osidlováním území, které původně pokrývaly rozlehlé neprostopné pralesy a močály, a vždy se naopak snížily vlivem válečných konfliktů nebo zhoubných epidemií.

Tento vývoj je doložen především v množství cenných archivních dokumentů. Počátkem 16. století žilo na patnácti jihočeských velkostatkách Rožmberků, na jejich moravských i slezských zboží, v okolí Prahy i na statcích církevních, nad nimiž vladaři vykonávali patronátní právo, více než 11 000 usedlých. Spolu s rodinnými příslušníky samostatně hospodařících usedlíků a jejich neusedlé čeledi se pak hrubý odhad celkového počtu rožmberských poddaných zvýšil na 70 000 osob. Odhaduje se, že na území tehdejších Čech žilo přibližně 1 - 1,2 miliónů osob.

Uvádí se dále, že z tohoto počtu obyvatel zhruba dvě třetiny bydlely asi v 750 vesnicích a zbývající třetina - okolo 22 000 osob - sídlila přibližně ve 3 700 domácnostech ve 13 městech a v 33 městečkách. Z uvedených počtů vyplývá, že přibližně jedna třetina obyvatel žila v té době ve městech.

V tom čase byl nejlidnatějším městem Český Krumlov, kde v roce 1585 žilo ve 331 domech vnitřního Starého Města, Latránu, Parkánu, Rybářské ulici a Plešivce pravděpodobně necelých 2 000 městských obyvatel s rodinami; kolem roku 1600 se počet domů zvýšil na 336 a ve městě žilo tehdy zhruba 2 100 obyvatel.

Počátkem devadesátých let 16. století druhým nejlidnatějším městem rožmberského dominia byly Prachatice s více než 1 300 obyvateli. Ve stejné době žilo v Netolicích kolem 1 200 usedlých osob a přibližně 1 100 obyvatel měla Soběslav. Asi 1 000 obyvatel čítal Vimperk a jen o něco méně obyvatel měla Kaplice. Zhruba 800 lidí žilo tehdy v Třeboni.

Podle dílčích soupisů obyvatel, dochovaných pro Prachatice, Soběslav, Lhenice, Lomnice nad Lužnicí, Mezimostí a Ledenice, odhaduje se, že populaci rožmberských měst a městeček tvořilo z necelých dvou třetin obyvatelstvo v plném produktivním věku mezi 15 - 49 rokem života. Na složení městské populace se víc než třetinou podílely děti ve věku do 14 let. Je jistě zajímavé i to, že v 80. a 90. letech 16. století se počet dětí v měšťanských rodinách usazených na rožmberském dominiu pohyboval od jednoho do tří. Za posledních Rožmberků byli ve městech i městečkách mizivě zastoupeni muži i ženy v poproduktivním věku, tedy lidé starší 50 let. Délka lidského života byla v té době velice krátká oproti dnešku a vysoká byla i úmrtnost dětí.

Města Český Krumlov se výrazněji nedotkla ničivá třicetiletá válka, dokládá to i skutečnost, že v polovině 17. století zde bylo 349 renesančních domů a z nich jen čtyři domy byly pusté a čtyři zničené požárem, dále v porovnání se stavem okolo roku 1600 se v podstatě nezměnil počet obyvatel.

Pro poznání popisovaného období českých dějin v jihočeské oblasti bude prospěšné zmínit se ještě o důležitém náboženském vyznání obyvatel na panstvích Rožmberků. Uvádí se, že koncem 16. století převládalo obyvatelstvo katolického vyznání - jen na panství Petra Voka jich mělo být odhadem okolo 40 000. Je zajímavé, že část jich přijímala podobojí, ale přitom zůstávala ve víře katolické! Nejsou zmínky o náboženské nesnášenlivosti, v malých osadách žili společně katolíci a utrakvisté a bohoslužbu obojím sloužil katolický farář - v té době se udává na rožmberském dominiu na 60 obsazených far. Ovšem západní část jižních Čech patřila k důležitým oblastem vlivu Jednoty bratrské. Významné působení této církve je doloženo i na rožmberském dominiu, kde Jednota bratrská měla nejlepší podmínky za vlády Petra Voka, který byl sám jejím horlivým stoupencem. K této víře se hlásil i rožmberský archivář Václav Březan. Petr Vok byl zastáncem náboženské tolerance a uznával právo každého jedince na svobodnou volbu náboženského vyznání.

Rejstřík významných osobností města a regionu Český Krumlov

Tomáš Albín z Helfenburka	zemřel 1575	šlechtický dvůr, církev	renesance
Václav Albín z Helfenburka	cca 1500 - 1577	šlechtický dvůr	renesance
Andreas Altomonte	1699 - 1780	architektura	baroko
Josef Johann Ammann	1852 - 1913	divadlo, etnografie	20. st.
Bohuslav Balbín	1621 - 1688	písemnictví, jezuitský řád, církev	baroko
Jaroslav Bartl	1906 - 1945	beletrie	20. st.
Andreas Baumgartner	1793 - 1865	věda, technika, průmysl, doprava	19. st.
Tomáš Bavorovský z Bavorova	zemřel 1562	církev,	renesance
Jiří Bendl	zemřel 1651	sochařství,	renesance
Václav Beneš Třebízský	1849 - 1884	literatura	19. st.
Bartoloměj Beránek - Jelínek	zemřel 1618	malířství	renesance

<u>Jiří Bílek z Bílenberku</u>	1588 - 1657	církev	baroko
<u>Hostislav z Bílska</u>	zemřel 1414	církev	gotika
<u>Gabriel de Blonde</u>	zemřel 1581	malířství	renesance
<u>Nina Bonhardová</u>	1907 - 1981	beletrie	20.st
<u>Jan Bor</u>	1886 - 1943	beletrie	20. st.
<u>Antonín Borový</u>	1755 - 1832	hudba	19. st.
<u>Joan Brehms</u>	1907 - 1995	divadlo	20. st.
<u>Václav Březan</u>	1568 - 1618	písemnictví, archivnictví, šlechtický dvůr	renesance
<u>Heřman Bulder</u>	zemřel 1612	věda, šlechtický dvůr	renesance
<u>Jiří František August Buquoy</u>	1781 - 1851	šlechtické rody, věda	19. st.
<u>Karel Bonaventura Buquoy</u>	1571 - 1621	šlechtické rody	renesance
<u>Bohumír Bylanský</u>	1724 - 1788	církev, školství	18. st.
<u>Stanislav Cífká</u>	1929 - 1997	beletrie	20. st.
<u>Domenico Benedetto z Eckthurnu Cometta</u>	zemřel 1620	architektura	renesance
<u>Bohuslav Coufal</u>	1895 - 1969	malířství	20. st.
<u>Karel Čapek</u>	1890 - 1938	beletrie	20. st.
<u>John Dee</u>	1527 - 1607	alchymie, věda, šlechtický dvůr	renesance
<u>Antonín Michael z Ebbersbachu</u>	zemřel 1593	alchymie, věda, šlechtický dvůr	renesance
<u>Jan Antonín I. z Eggenberku</u>	1610 - 1649	šlechtické rody	baroko
<u>Jan Kristián I. z Eggenberku</u>	1641 - 1710	šlechtické rody	baroko
<u>Jan Oldřich z Eggenberku</u>	1568 - 1634	šlechtické rody	baroko
<u>Marie Arnoštka z Eggenenberku</u>	1649 - 1719	šlechtické rody	baroko
<u>Záviš z Falkenštejna</u>	cca 1250 - 1290	šlechtické rody	gotika
<u>Ferdinand II. Habsburský</u>	1578 -1637	majitel ČK	baroko
<u>Wilhelm Fischer</u>	1894 - 1979	malířství	20. st.
<u>František Antonín Gerstner</u>	1795 - 1840	technika, doprava	19. st.
<u>František Josef Gerstner</u>	1756 - 1832	technika, doprava	19. st.
<u>Hans Götzinger</u>	15. / 16. st.	architektura	renesance
<u>Paul Gröllhesel</u>	1785 - 1864	divadlo, etnografie	19. st.
<u>Hynek Gross</u>	1859 - 1945	archivnictví	20. st.
<u>Vladimír Hašek</u>	1892 - 1968	archivnictví, hudba, školství	20. st.
<u>František Heřmánek</u>	1901 - 1946	beletrie	20. st.
<u>Theobald Hock z Zweibruckenu</u>	1573 - 1625	písemnictví, šlechtický dvůr	renesance
<u>Jaromír Hořejš</u>	1903 - 1961	beletrie	20. st.
<u>Karel Hrdina</u>	1882 - 1949	beletrie	20. st.
<u>František Hrubín</u>	1910 - 1971	beletrie	20. st.
<u>Matěj Václav Jäckel</u>	1655 - 17378	sochařství	baroko
<u>Alois Jirásek</u>	1851 - 1930	beletrie	19. st.
<u>Julius d' Austria</u>	cca 1586 - 1609	šlechtické rody	renesance
<u>Gustav Jungbauer</u>	1886 - 1942	etnografie, věda	20. st.

Josef Vlastimil Kamarýt	1797 - 1833	písemnictví, etnografie	19. st.
Jan Kapistrán	1386 - 1456	církev	gotika
Cyprián Karásek ze Lvovic	1524 - 1574	hvězdář a pedagog	renesance
Edward Kelley	1555 - 1597	alchymie, věda, šlechtický dvůr	renesance
Ferdinand Kindermann	1740 - 1801	školství	18. st.
Matyáš Klimeš	1850 - 1949	historik	19/20. st.
František Kožík	1909 -	beletrie	20. st.
Eliška Krásnohorská	1847 - 1926	beletrie	19. st.
Radovan Krátký	1921 - 1973	beletrie	20. st.
Jakub Krčín z Jelčan	1535 - 1604	šlechtický dvůr	renesance
Karel Krob	1904 - 1974	řezbář	20. st.
František Kubka	1894 - 1969	beletrie	20. st.
Kryštof Kulička	1535 - cca 1575	školství	renesance
Antonín Langweil	1791 - 1837	malířství	19. st.
Josef Lederer	18. st.	malířství	rokoko
Karel Leger	1859 - 1934	beletrie	20. st.
Václav IV. Lucemburský	1361 - 1419	šlechtické rody	gotika
Baldassare Maggi z Arogn	cca 1550 - 1619	architektura	renesance
Jakub Maggi	zemřel 1706	architektura	baroko
Maisei	zemřel 1696	hudba	baroko
Jeroným Makovský z Makové	zemřel 1630	komorník	baroko
Leo Märkl	18. st.	malířství	baroko
Jiří Mařánek	1891 - 1959	beletrie	20. st.
Matyáš Habsburský	1557 - 1619	majitel ČK	renesance
Jan Nepomuk Vojtěch Maxant	1755 - 1838	hudba	18/19. st.
Quirin Mickl	1711 - 1767	církev	baroko
Otakar Mokřý	1854 - 1899	beletrie	19. st.
Vladimír Müller	1904 - 1978	beletrie	20. st.
František Navrátil	1903 - 1974	archivnictví	20. st.
Friedrich Nitsche	1835 - 1923		19/20. st.
Karel Nový	1890 - 1980	beletrie	20. st.
Matyáš Pangerl	1833 - 1879	archivnictví	19. st.
Karel Patka	1780 - 1857	hudba	19. st.
Jiří Pauer	narozen 1919	beletrie, hudba	20. st.
Eduard Petiška	1924 - 1987	beletrie	20. st.
Johann Valentin Petzold	17. st.	divadlo	baroko
Charles Louis Philippot	1801 - 1859	malířství	19. st.
Adolf Martin Pleischl	1787 - 1867	věda	19. st.
Arnošt Porák	zemřel 1918	průmysl	19. st.
František Jakub Prokyš	1713 - 1791	malířství	rokoko
Franz Isidor Proschko	1816 - 1891		19. st.
Ladislav Ptáček	1908 - 1974	beletrie	20. st.

Bavor Rodovský z Hustiřan	1526 - 1599	alchymie, věda, šlechtický dvůr	renesance
Josef Rosenauer	1735 - 1804	technika, doprava	19. st.
Václav z Rovného	15. st.	písemnictví	gotika
Jindřich III. z Rožmberka	zemřel 1412	šlechtické rody	gotika
Oldřich II. z Rožmberka	cca 1403 - 1462	šlechtické rody	gotika
Perchta z Rožmberka	cca 1429 - 1476	šlechtické rody	gotika
Petr I. z Rožmberka	zemřel 1347	šlechtické rody	gotika
Petr IV. z Rožmberka	1462 - 1523	šlechtické rody	gotika
Petr Vok z Rožmberka	1539 - 1611	šlechtické rody	renesance
Vilém z Rožmberka	1535 - 1592	šlechtické rody	renesance
Anna Marie Rožmberská z Bádenu	1562 - 1583	šlechtické rody	renesance
Anna Rožmberská z Rogendorfu	zemřela 1562	šlechtické rody	renesance
Polyxena Rožmberská z Pernštejna	1567 - 1642	šlechtické rody	renesance
Rudolf II. Habsburský	1552 - 1612	majitel Českého Krumlova	renesance
Ferdinand Runk	1764 - 1834	malířství	19.st
Šimon Sechter	1788 - 1867	hudba	18/19. st.
Josef Seidel	1859 - 1935	fotografové	20. st.
Řehoř Schamper	16. st.	hudba	renesance
Johann Martin Schaumberger	zemřel 1712	malířství	baroko
Egon Schiele	1890 - 1918	malířství	20. st.
František Valentin Schmidt	1863 - 1927	etnografie, školství	20. st.
Hans Schreiber	1859 - 1936	věda	20. st.
Jan Adolf II. ze Schwarzenberku	1799 - 1888	šlechtické rody	19. st.
Bedřich ze Schwarzenberku	1809 - 1885	šlechtické rody, církev	19. st.
Adam František ze Schwarzenberku	1680 - 1732	šlechtické rody	baroko
Eleonora ze Schwarzenberku	1812 - 1873	šlechtické rody	19. st.
Felix ze Schwarzenberku	1800 - 1852	šlechtické rody	19. st.
Jan Nepomuk ze Schwarzenberku	1742 - 1789	šlechtické rody	18. st.
Josef Adam ze Schwarzenberku	1722 - 1782	šlechtické rody	baroko
Josef ze Schwarzenberku	1769 - 1833	šlechtické rody	19. st.
Karel I. Filip ze Schwarzenberku	1771 - 1820	šlechtické rody	19. st.
Pavčina ze Schwarzenberku	1774 - 1810	šlechtické rody	19. st.
Jitřich Slatinský ze Slatinky	zemřel 1591	šlechtický dvůr	renesance
Bedřich Smetana	1824 - 1884	hudba, beletrie	19. st.
Jan Smil z Křemže	zemřel 1447	šlechtické rody	gotika
Ignác Spiro	1817 - 1894	průmysl	19. st.
Jan Staněk	15. st.	sochařství	gotika
Ladislav Stehlík	1908 - 1987	beletrie	20. st.
Adalbert Stifter	1805 - 1868	beletrie	19. st.
Břetislav Štorm	1907 - 1960	beletrie	20. st.
Václav Šturm	1533 - 1601	církev, jezuitský řád	renesance
Karel Tannich	1883 - 1975	archivnictví	20. st.

Adolf Träger	1888 - 1965	malířství	20. st.
Jan František Antonín Tschernichen	18. st.	šlechtický dvůr	baroko
Matěj Aleš Ungar	1622 - 1701	církev	baroko
Johannes Urzidil	1896 - 1970	beletrie	20. st.
Jindřich de Veerle	zemřel 1690	malířství, šlechtický dvůr	baroko
Vítek z Prčice	zemřel 1194	šlechtické rody	gotika
Jaroslav Vrchlický	1853 - 1912	beletrie	19. st.
Mistr Vyšebrodského oltáře	14. st.	malířství	gotika
Leopold Wackarž	1810 - 1901	církev	19. st.
Hans Watzlik	1879 - 1948	beletrie	20. st.
Hans Wetschl	1724 - 1773	malířství	baroko
Josef Wolf	1864 - 1938	fotografové	20. st.
Jan Antonín Zinner	zemřel 1763	sochařství	rokoko
Jan Zrinský ze Serynu	1565 - 1612	šlechtické rody	renesance

Česko-německý slovník pomístních názvů obcí a osad regionu Český Krumlov

Německo-český abecední seznam názvů obcí

<i>Německý název</i>	<i>Český název</i>
Angern	Bujanov
Attes	Zátes
Bärneck	Pernek
Beneschau	Benešov nad Černou
Berlau	Brloh
Bessenitz	Besednice
Böhmische Haidl	Maňava
Böhmische Herslag	Český Heršlág
Buggaus	Bukovsko
Buchers	Pohoří na Šumavě
Cernitz	Černice
Droschelhof	Drahoslavice

Česko-německý abecední seznam názvů obcí

<i>Český název</i>	<i>Německý název</i>
Bělá	Parkfried
Běleň	Wieles
Benešov nad Černou	Beneschau
Besednice	Bessenitz
Blansko	Pflanzen
Blatná	Platten
Bližná	Eggetschlag
Boletice	Polletitz
Borová	Mistelholz
Borovští Uhlíři	Mistelholz-Kollern
Branná	Pramles
Brloh	Berlau

Dummrowitz	Domoradice	Bujanov	Angern
Eggetschlag	Bližná	Bukovsko	Buggaus
Ereschtag	Světlík	Cetviny	Zettwing
Favoritenhof	Kvítkův Dvůr	Cipín	Zippendorf
Friedau	Předmostí- Frýdava	Černá v Pošumaví	Schwarzbach
Gilowitz	Jílovec	Černice	Cernitz
Glöckelberg	Zvonková	Čertova Stěna	Teufelstein
Gojau	Kájov	Červený Dvůr	Rothenhof
Goldkron	Zlatá Koruna	Čeřín	Ziering
Gollitsch	Kaliště	Český Heršlág	Böhmische Herslag
Groses Umlowitz	Omlenice	Český Krumlov	Krumau
Hermannschlag u Benešova nad Černou	Kuří	Dívčí Kámen	Maidstein
Hewraffl	Přední Výtoň	Dolní Dvořiště	Unterhaid
Hofbauernschloss	Sokolčí	Dolní Třebonín	Unter Breitenstein
Hohenfurth	Vyšší Brod	Dolní Vltavice	Unter Wuldau
Hochdorf	Nahořany	Domoradice	Dummrowitz
Hochwald	Havalda	Drahoslavice	Droschelhof
Holkau	Holkov	Drahoslavice	Troschelhof
Holubau	Holubov	Dubová	Stubau
Holzrechen	Rechle	Havalda	Hochwald
Honetschlag	Hodňov	Hejdlov	Hödlwald
Hödlwald	Hejdlov	Heršlág	Hörschlag
Höritz	Hořice	Hněvanov	Liebesdorf
Hörschlag	Heršlág	Hodňov	Honetschlag
Chlumzen	Chlumec	Holkov	Holkau
Christianberg	Křišťanov	Holubov	Holubau
Johannesthal	Jánské Údolí	Horní Dvořiště	Oberhaid
Kabschowitz	Chabičovice	Horní Planá	Oberplan
Kalsching	Chvalšiny	Horní Třebonín	Ober Breitenschlag
Kalten Brunn	Studánky	Hořice	Höritz
Kaplitz	Kaplice	Hrudkov	Ruckendorf

Kirzschschlag	Světlík	Hůrka	Stuben
Kladen	Kladné	Chabičovice	Kabschowitz
Kleinberg	Loučovice	Chlumec	Chlumzen
Kleinumlowitz	Omleničky	Chvalšiny	Kalsching
Kodetschlag	Jenín	Jámy	Kohlgruben
Kohlgruben	Jámy	Jánské Údolí	Johannesthal
Krems	Křemže	Jelm	Melm
Krenau	Křenov	Jenín	Kodetschlag
Krenauhof	Křenovský Dvůr	Jílovec	Gilowitz
Kreuzberg	Křížová Hora	Kájov	Gojau
Krumau	Český Krumlov	Kaliště	Gollitsch
Kugelweit	Kuklov	Kaplice	Kaplitz
Lagau	Slavkov	Kladné	Kladen
Lagenbrück	Olšina	Kladné	Ruben
Lausek	Louzek	Kleť	Schöninger
Liebesdorf	Hněvanov	Kovářov	Schmiding
Lippen	Lipno	Křemže	Krems
Loizischen Gereith	Lojzovy Paseky	Křenov	Krenau
Losnitz	Lazec	Křenovský Dvůr	Krenauhof
Lupenz	Slupenec	Křišťanov	Christianberg
Maidstein	Dívčí Kámen	Křížová Hora	Kreuzberg
Mainetschlag	Malonty	Kuklov	Kugelweit
Malsching	Malšín	Kuří	Hermannschlag u Benešova nad Černou
Maltschitz	Malčice	Květušín	Quidosching
Maria Schnee	Svatý Kámen	Kvítkův Dvůr	Favoritenhof
Markvartitz	Markvartice	Kyselov	Sarau
Mautschlag	Mýto	Lazec	Losnitz
Melm	Jelm	Lipno	Lippen
Michnitz	Michnice	Lojzovy Paseky	Loizischen Gereith
Mirkowitz	Mirkovice	Loučovice	Kleinberg
Mistelholz	Borová	Louzek	Lausek
Mistelholz-Kollern	Borovští Uhlíři	Malčice	Maltschitz

Mitter Zwinzen	Prostřední Svince	Malonty	Mainetschlag
Mojne	Mojné	Malotín	Mollerhof
Mollerhof	Malotín	Malšín	Malsching
Mrzitz	Mříč	Maňava	Böhmische Haidl
Mugrau	Mokrá	Markvartice	Markvartitz
Mühlneith	Milná	Michnice	Michnitz
Muscherad	Močerady	Milná	Mühlneith
Mutzgern	Muckov	Mirkovice	Mirkowitz
Nesselbach	Větrná	Močerady	Muscherad
Netrowitz	Netřebice	Mojné	Mojne
Neudorf	Nová Ves	Mokrá	Mugrau
Neuhof	Nový Dvůr	Mostky	Pernlesdorf
Neusiedl	Novosedly	Mříč	Mrzitz
Niedertal	Údolí	Muckov	Mutzgern
Ober Breitenschlag	Horní Třebonín	Mýto	Mautschlag
Oberhaid	Horní Dvořiště	Nahořany	Hochdorf
Oberplan	Horní Planá	Netřebice	Netrowitz
Oenau	Soběnov	Nová Ves	Neudorf
Oppolz	Tichá	Novosedly	Neusiedl
Ottau	Zátoň	Nový Dvůr	Neuhof
Otten	Zátoň	Olšina	Lagenbrück
Parkfried	Bělá	Omlenice	Groses Umlowitz
Passern	Pasovary	Omleničky	Kleinumlowitz
Perneck	Pernek	Ostrov	Wörles
Pernlesdorf	Mostky	Pasovary	Passern
Pflanzen	Blansko	Pečkovský Mlýn	Pötschmühle
Pichlern	Píhlov	Pernek	Bärneck
Platten	Blatná	Pernek	Perneck
Pleschowitz	Plešovice	Píhlov	Pichlern
Pohlen	Spolí	Plešovice	Pleschowitz
Polletitz	Boletice	Pohoří na Šumavě	Buchers
Poreschin	Pořešín	Pohoří na Šumavě	Puchers
Pötschmühle	Pečkovský	Polná	Stein

	Mlýn		
Pramles	Branná	Pořešín	Poreschin
Prietal	Přídolí	Prostřední Svince	Mitter Zwinzen
Prissnitz	Přísečná	Předmostí- Frýdava	Friedau
Puchers	Pohoří na Šumavě	Přední Výtoň	Hewraffl
Quidosching	Květušín	Přídolí	Prietal
Ratschin	Račín	Přísečná	Prissnitz
Rattschlag	Radslav	Ptačí Hrádek	Vogeltenne
Reichenau	Rychnov nad Malší	Račín	Ratschin
Riendles	Žlábek	Radslav	Rattschlag
Roisching	Rojšín	Rájov	Rojau
Rojau	Rájov	Rechle	Holzrechen
Rossenberg	Rožmberk	Rojšín	Roisching
Rossental	Rožmitál na Šumavě	Rožmberk	Rossenberg
Rothenhof	Červený Dvůr	Rožmitál na Šumavě	Rossental
Ruben	Kladné	Rybník- Certlov	Zartlesdorf
Ruckendorf	Hrudkov	Rychnov nad Malší	Reichenau
Sahorsch	Záhoří	Skláře	Teutsmannsdorf
Sarau	Kyselov	Slavkov	Lagau
Schmiding	Kovářov	Slupenec	Lupenz
Schöbersdorf	Šebanov	Soběnov	Oenau
Schömersdorf	Všeměřice	Sokolčí	Hofbauernschloss
Schöninger	Kleť	Spolí	Pohlen
Schwarzbach	Černá v Pošumaví	Studánky	Kalten Brunn
Sochors	Žďár	Suš	Tusch
Spiegelhütten	Zrcadlova Huť	Svatý Kámen	Maria Schnee
St. Thoma	Svatý Tomáš	Svatý Tomáš	St. Thoma
Stein	Polná	Svéráz	Tweraz
Stiks	Štěkře	Světlá	Zwiesel
Stubau	Dubová	Světlík	Ereschtg

Stuben	Hůrka	Světlík	Kirzchschlag
Subschitz	Zubčice	Šebanov	Schöbersdorf
Teufelstein	Čertova Stěna	Štěkře	Stiks
Teutsmannsdorf	Skláře	Tichá	Oppolz
Trisau	Třísov	Třísov	Trisau
Troschelhof	Drahoslavice	Údolí	Niedertal
Tusch	Suš	Velešín	Weleschin
Tweraz	Svéráz	Velislavice	Weislowitz
Unter Breitenstein	Dolní Třebonín	Větrná	Nesselbach
Unter Wuldau	Dolní Vltavice	Větřní	Wetter
Unterhaid	Dolní Dvořiště	Vítkův Hrádek	Wittinghausen
Vogeltenne	Ptačí Hrádek	Všeměřice	Schömersdorf
Weichseln	Vyšný	Vyšný	Weichseln
Weislowitz	Velislavice	Vyšší Brod	Hohenfurth
Weleschin	Velešín	Záhoří	Sahorsch
Wetter	Větřní	Zátes	Attes
Wieles	Běleň	Zátoň	Ottau
Wittinghausen	Vítkův Hrádek	Zátoň	Otten
Wörles	Ostrov	Zlatá Koruna	Goldkron
Zartlesdorf	Rybník- Certlov	Zrcadlová Huť	Spiegelhütten
Zettwing	Cetviny	Zubčice	Subschitz
Ziering	Čeřín	Zvonková	Glöckelberg
Zippendorf	Cipín	Žďár	Sochors
Zwiesel	Světlá	Žlábek	Riendles

Pověsti a legendy regionu Český Krumlov

Běleč u Malšína

Ještě dnes si lidé ukazují místo ve skále, kde bydlel čert, který nejraději ze všeho obtěžoval v místním mlýně. Mlynář s mládkem si na pekelníka počíhali a zavřeli ho do dutiny vydlabané v dřevěném špalku. Když čert pochopil, že ho chtějí i s jeho dřevěným vězením rozříznout na pile, sebral všechny síly a vyrazil ze špalku ven. Z pomsty zapálil střechu mlýna, ale pak zmizel a navždy nechal celý kraj na pokoji.

Benešov nad Černou

Těsně před místem, kde říčka Černá opouští obec, spatřili lidé Pannu Marii. Stála na mohutném balvanu a máchala pleny. Po jejím zmizení zůstaly ve tvrdém kameni otisky stop jejích nohou a záhyby jejího pláště.

Nedaleko Benešova, v jeskyni pod mohutnou skálou, je ukryt nesmírný poklad, který se otevírá na Květnou neděli ve chvíli, kdy v blízkém kostele zpívají velikonoční pašije. Chudobná vdova s malým děckem vzala černou slepici, která má přinášet štěstí a vydala se za pokladem. Skála se otevřela, žena odložila dítě i drůbež a s náručí plnou peněz, šperků a drahokamů vyšla před jeskyni. V tu chvíli se skála zavřela a nešťastné matce nezbylo, než se vrátit domů. Byla bohatá; černá slepice jí přinesla štěstí, ale zároveň veliký zármutek, protože ztratila své dítě. Za rok se zoufalá žena opět vrátila k jeskyni, ovšem v tu chvíli už netoužila po majetku. Když se skála otevřela, popadla znovunalezené dítě a vrátila se šťastná domů.

Boletice

Když zemřeli dva umínění a hádaví boletičtí sedláci, byli pohřbeni v hrobech vedle sebe. Každou noc lidé slyšeli, jak se oba mrtví na hřbitově stále proklínají a spílají si, a to tak hlučně, že se obyvatelé v okolí vůbec nevyspali. Zpráva o hádavých nebožtících se nesla po okolí a vesnice se stala předmětem posměchu. Starý farář se obrátil až do Říma s prosbou o radu. Odpověděl sám papež, že kříže v hlavách obou hrobů mají být obráceny k sobě zády. Od té doby zavládl na boletickém hřbitově klid a mír.

Černá v Pošumaví

1/ V krásné tiché noci jeli jednou dva muži z Černé do Pláničky opuštěným a pustým lesem. Najednou se zcela bez příčiny dal kůň do divokého běhu, těsně u vozu se ozvalo vřeštivé zařvání a záře jako od velikého požáru osvětlila stromy. Do vzduchu se vzneslo odporné zvíře podobající se ještěrce a z ocasu mu sršely jiskry. Oba muži věděli, že se jim zjevila příšera, které se říkalo dobytčí děs; plašila dobytek tak, že některé kusy hrůzou uhynuly. Také jejich kůň se nedal zvládnout a zastavil až v obydlené obci.

2/ MOROVÁ BÁBA.

V dávných dobách na místě dnešní Černé v Pošumaví stávala malá osada zvaná Brod na Černém potoce. Tehdy nikdo ani nepomyslel na to, že jednou celé údolí zaplaví rozlehlé jezero. Vltava se tady dala obvykle bez problémů přebrodit.

Jednou, kdy však právě byla po jarním tání v řece velká voda, přišla do osady ošuntělá babka a sháněla se po někom, kdo by jí pomohl na druhý břeh. Všichni ji odbývali, ať si řekne někomu jinému, anebo ať počká, až voda opadne. Až uhlíř, který se svými dětmi pátil milíře, aby vydělal na obživu prodejem dřevěného uhlí, se nad stařenou slitoval. Vysadil si jí na ramena a řeku s ní na druhý břeh přebrodiv.

„Nemám peníze, abych ti zaplatila, ale odměním se ti lépe. Ty a tvoje rodina jediní zůstanete naživu, ostatní zemřou!“ řekla babka a zmizela.

Zanedlouho přišla morová rána. Všichni v osadě vymřeli na černou nemoc, jen uhlíř se svou ženou a dětmi zůstal naživu. Postupem času se do vylidněné osady přistěhovali noví obyvatelé a usadili se tu. Dokud poctivě pracovali a žili spořádaným životem, plynul čas poklidně a nerušeně.

Když však časem někteří z nich zapomněli na dobré mravy, oddali se zahálce, nadměrnému pití, nebo dokonce kradli a vyvolávali pře se skromnějšími sousedy, objevila se morová bába znovu. Brávala na sebe nejrůznější převleky, ale pokaždé s sebou přinesla zlou nemoc. Už ne mor, ale černé neštovice, tuberkulózu anebo kulhavku se slintavkou pro dobytek.

V současné době se tady prý objevuje v letní sezóně, kdy je nejen v Černé, ale ve všech okolních kempech plno. Vybírá si zejména zhýralou mládež a na diskotékách nabízí perník, jak se říká droze pervitin.

Český

Krumlov

Nedaleko Krumlova na křižovatce polních cest stály dvě kamenné sochy. Obě postavy si byly tak podobné, že jim lidé říkali kamenní bratři a zdaleka k nim přicházeli poutníci. Protože se u soch scházelo příliš mnoho lidí, dala městská radnice příkaz sochy odstranit. V místě, kde byly sochy vykopány, zely dvě hluboké jámy, které se ani největším úsilím nepodařilo zasypat. Obě sochy byly uloženy v kůlně, z níž za noci vycházelo zvláštní světlo a ozývaly se podivné hlasy. Šafář dvora zneklidněl a dal sochy opět postavit: jednu do kaple uprostřed statku, druhou do trojického lesa. A opět se u soch scházely zástupy lidí; tím ubývalo poutníků v blízkém Kájově. Znovu bylo vydáno rozhodnutí sochy odstranit. Na příkaz budějovické konzistoře dva muži s povozem zakryté sochy odváželi a všude, kudy jel onen těžký náklad, se samy od sebe rozezněly zvony kapliček a kostelíků. V Budějovicích pak všechny stopy podivného spřežení zmizely.

Když zestárnul bohatý krumlovský měšťan Gruntherer, který téměř přes noc zbohatl tak, že pomalu nevěděl, co s penězi, začal mít neklidné spaní. Přiznal se své ženě, že pro majetek a pro peníze upsal duši ďáblu. Ustaraná manželka běžela o radu ke krumlovskému prelátovi. Tento mocný pán, který dovedl účinně a strašně zaklínat duchy a ďábly, jediným slovem čerta předvolal a začal zkoumat listinu, co boháč vlastní krví před lety podepsal. Tu prelát zjistil, že mu ďábel sice předložil úpis, ale se jménem jiného krumlovského měšťana. Použil ještě mocnější zaklínadlo a čert musel přinést tu pravou listinu. Prelát oba úpisy spálil a tak zachránil oba měšťany před ohněm pekelným.

Na krumlovské skále měla v dávných dobách sídlo tlupa loupežníků, kteří ze zálohy přepadali pocestné i vozy se zbožím. Lapkové dbali, aby jejich zlé skutky neměly svědka, a všechny přepadené bez milosti pobíjeli. Jednoho dne jel tudy posel pana Vítka, když ho raubíři přepadli a zajali. Posel je varoval, aby si všimli, že slouží mocným Vítkovcům, ale lotři nedbali. Posla oběsili a usekli mu ruku, která křečovitě svírala listinu. Ruku s listem vhodili do brány sídla pana Vítka. Pán z Růže pak loupežnické doupeř dobyl a vypálil. Aby už nikdy nemohlo být místo útočištěm loupežníků, přikázal vystavět zde pevný hrad na ochranu okolí. Kolem hradu se brzy rozrostlo město a vznikla potřeba nějak pojmenovat jeho ulice. První dlouhé ulici v podhradí bylo dáno jméno Latrán, podle pověsti na paměť oné loupežnické tlupy, neboť v názvu můžeme slyšet latinské slovo latro, které značí lotra a raubíře.

Nad kolébkou Petra Voka z Rožmberka se v noci objevovala ženská postava v bílém oděvu a k smrti děsila všechny chůvy. Konejšila plačící dítě a teprve, když usnulo, zase tiše zmizela. Bílé zjevení se objevovalo jako předzvěst zániku rodu. Když se po letech Petr Vok na Krumlov vrátil, nechal si od stařeny, která dříve byla jeho chůvou, přesně popsat místo, kde tenkrát tajemné zjevení Bílé paní zmizelo. Potom se po okolí rozkřiklo, že pan Vok odkryl ve zdi zámecké komnaty veliký poklad. Rektor jezuitské koleje byl svědkem dalšího zjevení; z okna zámku vyhlížela paní v bělostném oděvu, dům posléze opustilo sedm podivných světél, která směřovala údolím řeky k Rožmberku. Tyto úkazy byly doprovázeny hlasem zvonku nad branou.

Čertova

stěna

Ďáblovi vadila stavba kláštera ve Vyšším Brodě, chtěl proto vytvořit v rokli hráz, která by zadržela vodu a klášter zaplavila. Pekelné síly svrhovaly obrovské balvany do řečiště Vltavy, ovšem práce měla být hotova než kohout třikrát zakokrhá. Pekelný kníže se zlými mocnostmi byli ale neúspěšní; po třetím zakokrhání černého kohouta skončila ďáblová moc. Na věži kláštera zazvonil zvon a čert musel pustit balvan, na kterém je dodnes znát otisk jeho pekelného pařátu.

Velikému balvanu nad řekou Vltavou se říká ďáblová kazatelna a strmé skály plné kamenů pod ní Čertova stěna. Tato skála se za dávných dob nazývala Strašidelník. Podle dřívějších pověstí to bylo posvátné místo, kde staří Slované uctívali boha dobra Svatoroha. Křesťanství prý použilo staré báje k vytvoření nové legendy, v níž zlo představoval čert a dobro klášter ve Vyšším Brodě

Hrad

Dívčí

Kámen

Mladý Rožmberk Jošt pronásledoval laň, která mu u vysoké skály nad Vltavou pojednou zmizela. Místo ní se na skále objevila krásná bledá panna, pro níž Jošt ztratil srdce. Dívka nevěřila jeho slovům lásky nepodloženým žádným činem. Jako důkaz, že jeho slovo platí, postavil pan Jošt na skále pevný hrad a nazval své sídlo podle příčiny jeho zbudování Dívčí Kámen. Jiná pověst praví, že ona prostá pasačka pána z Růže nevyslyšela, ale ten nosil lásku k ní v srdci až do smrti a hrad nese název podle jejího kamenného srdce. Také se vypráví, že pan Jošt postavil hrad pro svých pět dcer jako úkryt před světskou zkažeností. Zlolajné jazyky daly pak do oběhu jinou pověst: pan Jošt jako nevázaný vášnivec, když se nabažil svedených žen, vodil je ke skále a ve vhodnou chvíli je srážel dolů do řeky. Kostí mnoha dívek leží dodnes na dně Vltavy, leč nikdo se neopovážil volat mocného Rožmberka před soud.

V rozvalinách hradu střeží skřítek veliký poklad. Kdo skřítku uvidí, pěkně ho pozdraví a nebude se mu vysmívat, poklad objeví. Zchudlý sedlák chtěl z rozvalin odvézt kámen na stavbu nového domu. Za jeho zády někdo kýchl. Sedlák řekl „pozdrav pánbůh“, ale když nikoho neviděl, myslel si, že někdo ze vsi si z něho tropí posměch. Na třetí kýchnutí tedy odpověděl zaklením. V tu chvíli se setmělo, z puklin v kamenech vyskakovali roztodivní skřeti s píšťalami a bubínky a křepčili kolem ubohého sedláka. Pak se celý průvod rázem proměnil v tchoře, lišky, divoké kance a medvědy. Sedlák hrůzou omdlel. Poklad tedy dál čeká na dobře vychovaného člověka.

Dolní

Vltavice

Při každodenní pastvě farářova stáda se před pasačkou objevila shrbená stařena, její jako sníh bílé vlasy jí zcuhaně a nepořádně visely do obličeje, ruce, nohy, krk i ramena měla pokryty mechem. Podivná stařena požádala pasačku, zda by ji neučesala; dívce se sice nechtělo, ale pak babce třesoucIMA se rukama začala rozplétat a rozčesávat zaknocené vlasy. Když se dotkla stařeniny hlavy, poznala, že její tělo je studené jako led a po chvíli už děvče nemohlo pozvednout své náhle zkrchlé ruce. Stařena nasypala pasačce do zástěry trochu suchého listí a zmizela. Udivená dívka doma našla v šatech zapadlý krásný zlatý peníz. Mnozí pak tu podivnou, mechem porostlou ženu hledali, aby od ní také dostali tak štědrý dar.

Frýdava

u

Frymburka

V polích u potůčku je malá skalka, ďáblův kámen. Dnes už skoro celý zmizel, jak tam lidé lámali kamení na stavby; ale kdysi se na něm chudý chasník upsal vlastní krví ďáblu, aby mu pomáhal v hazardu. Mladíkovi se vedlo mnohem lépe než dřív, ale blížil se čas, kdy se měl dostavit k ďáblovu kameni, aby si ho čert mohl odnést. Po cestě tam se přiznal bohabojnému sousedovi ke svým nekalým spolkům. Soused společně s frydavským farářem chasníka s velkým úsilím vyrvali z ďáblových spárů a spasený mladík se dal na pokání.

Dva lesničtí mládenci zůstali jednou kvůli nečasu do rána v lese na seníku. Kolem půlnoci uslyšeli hluk štanice a jeden z nich, který nechtěl dát najevo strach před strašidelným nočním lovcem, vykřikl do zvuků honby, že chce, aby mu divocí honci také něco ulovili. Ozvala se strašná rána a u vrat seníku ležela hnijící zdechlina srnce. Mládencům, ať dělali co chtěli, se nepodařilo mršinu zakopat a na lesníkovi, který na nočního lovce opovážlivě zavolal, utkvěl mrtvolný zápach, pro který se mu všichni vyhýbali. Až podle rady zkušeného starce z Frymburka si mladík si opatřil oltářní roušku, zabalil do ní mrtvého srnce a s největším přemáháním do mrtvého masa kousl. Tak se zbavil následků své nerozvážnosti.

Frymburk

Když se jednou sedlák pracující na louce u Frymburka nevracel dlouho domů, vydali se ho hledat. Ale na louce našli pouze jeho dřeváky. Zůstalo záhadou, co se s ním mohlo stát; až třicet let poté se najednou objevil v obci, a protože mu tenkrát odnesli dřeváky z louky, musel jít celou cestu v ponožkách. Vyprávěl, že se ocitl na onom světě, kde hořely spousty malých a velkých svíček a každá z nich znamenala život jednoho člověka. Každému pak dovedl říci, jak dlouho bude ještě živ a co ho čeká na věčnosti. Lidé, zvědaví na svůj posmrtný život, platili za jeho vyprávění, až ho místní farář uvěznil na faře, aby nemohl lidem prozrazovat tajemství z onoho světa.

Hodňov

Praděd šumavských velikánů, mohutná jedle, se před mnoha lety tyčila v lese u hornorakouské hranice. Podobný obr rostl tehdy v Bavorském lese; to byla prabába. Ve chvíli, kdy praděd stromů padl pod sekerami dřevorubců, otřásl se i statný kmen prabáby a také její vrchol padl k zemi.

V okolí Hodňova se o polepšení karbaníků a rouhačů starali čerti. Když jednou vášnivý karbaník chtěl zvednout kartu spadlou na zem, všiml si, že jeho neznámí spoluhráči mají kopyto. Zděšeně utekl; místo vyhraných peněz měl v kapsách jen koňský trus. Strašlivého rouhače zase ďábel popadl do drápů a mrštil s ním do louže. Na chlapce, který klel, se děsivě šklebil jiskrami žhnoucí pekelník z lípy nad pramenem. Není divu, že všichni tito hříšníci se rázem polepšili.

Z hodňovského rybníka pojednou zmizely všechny ryby a každá nová násada ihned uhynula. Nešťastnému baštýři poradil potulný rybníkář, že musí zlé kouzlo mrtvé vody zlomit živou obětí nevinného dítěte. Baštýř se vydal do kraje, chytil malé cikáně, zavřel je do sudu a hodil do vody. Rybník znovu ožil; bylo v něm tolik ryb, jak nikdy dříve. Jen baštýře tížilo svědomí, že zlou kletbu zrušil zlým skutkem a utratil lidský život. Trápením rychle zestárnul a onemocněl. Tu náhodou vyslechl vyprávění potulného cikána o tom, že ho jako dítě chytil jakýsi šílený sedlák a zavřel do bečky; víko bylo ale špatně zatlučené, a tak se cikáněti podařilo utéct. Od té chvíle starý baštýř mohl zase klidně spát.

Horní

Planá

Majitel Hamerského mlýna Höpfler se nebál ani smrti, ani ďábla. Jeden z několika chasníků, kteří chtěli vyzkoušet mlynářovu odvahu, se převlékl za čerta a s pekelným mumláním vrazil v noci do světnice. Mlynář šel klidně ke stolu, vzal nůž a výhrůžně se ptal, zda čertovský návštěvník má krev červenou nebo černou. Když se s nožem přiblížil, vzali zlomyslní chasníci nohy na ramena.

Ve vsi u Horní Plané žili dva sousedé: jeden hospodařil bídne a vysedával po hospodách, druhý byl pilný, příčinlivý a střídmy a jeho statek vzkvétal. Nanicovatý hospodář se užíral závistí a příčinu sousedova úspěchu přičítal kouzlům a čárům. V ukrutné zášti zapálil prosperující statek. Vida následky svého činu, prosil pohořelého souseda, aby mu zlý skutek odpustil a slíbil, že na stavbu nové usedlosti dá jako pokání zdarma dříví ze svého lesa. Když se vyhořelý soused vypravil se za žhářem se svědky pro potvrzení jejich úmluvy, našli špatného hospodáře ležet na břiše s tváří zabořenou do otvoru v ledu mělkého potůčku. Sám ďábel ho silou přinutil k tomu, aby si vzal život, protože nechtěl přijít o duši, kterou by sousedovo odpuštění spasilo.

Na statku sloužili dva stejně staří pacholci: jeden byl hubený a vyzáblý, den ode dne se tratil před očima, druhý zase zdravím a silou jen kvetl. Nemocný se svěřil svému silnému kamarádovi, že každou sobotu o půlnoci ho selka proměňuje v koně a jezdí na něm na vrchol Třístoličnicku na čarodějnický sabat. Silný čeledín mu chtěl pomoci, a tak si v sobotu vyměnili místa v posteli. O půlnoci selka skutečně proměnila siláka v koně; když dorazili na Třístoličnick, uvázala ho u stromu a čeledín se díval na ohavnost páchané při setkání čarodějnic. Podařilo se mu shodit uzdu, objevil se ve své lidské podobě, přehodil selce postroj přes hlavu a proměnil teď v koně ji. Bitím a kopáním ji hnál vzduchem do Horní Plané, vzbudil kováře a požádal ho, aby bránícího se koně okoval. Když šel sedlák druhý den budit svou ženu, našel ji s přibitými podkovami na ruku i na nohu. Selku pak jako čarodějnici sloužící čertovi odsoudili a veřejně upálili.

Zbožný farář z Horní Plané si umínil, že bude ze všech sil potírat čarodějnice, které se v té době rozmohly a lidem škodily. Nejobávanější byly ty, které přinášely bouřková mračna a kroupami utloukaly úrodu. Nad Horní Planou se však takové bouřky nikdy nedostaly; farář posvětil kostelní zvony zvláštním žehnáním a jejich hlas pak měl moc zahnat každou bouři i s čarodějnicemi. Jednou přišel nečas tak prudce, že kostelník nestačil doběhnout z pole do zvonice. Farář vystřelil do mraků svěcenou skleněnou kulí, vítr se utišil a před kostel se shora snesla nesmírně ošklivá stará žena. Byla v ní poznána čarodějnice a lidé snesli velkou hromadu dříví, aby ji upálili. Čarodějnici bylo splněno poslední přání: klubko vlny, které jí podali, vyhodila k nebi a jako blesk vyjela do oblak. Mocností pekelným se sice podařilo zachránit svou služebnici, ale úroda zůstala nepoškozená.

Hořice **na** **Šumavě**

Hoříčtí obyvatelé se obávali jednoho měšťana, který svých podivných, ve světě nasbíraných znalostí dovedl využívat ke svému prospěchu. Zloděje, který mu chtěl ukrást z chlívků vepře, přimrazil pomocí svěcené křídly a magie na celou noc a teprve ráno ho slovem propustil. Ovšem chudou babku, která mu kradla jetel, onen měšťan nešťastnou náhodou usmrtil. Zaspal a přimraženou zlodějku spálilo ranní slunce na popel. Od té doby konal nešťastný muž pokání formou pětadvaceti poutí do Mariaszell. Na poslední cestě ho přepadla velká únava a on, zmožen pocitem zoufalství, se na stromě v lese u cesty oběsil.

Tvrz **Chlum**

K chlumecké tvrzi se vztahuje pověst o tajemné podzemní chodbě, která zde měla začínat a vést hodinu cesty daleko za vesnici.

Kájov

Mnicha, který věřil, že jedině svatá Panna Maria Kájovská mu může vyprosit odpuštění a prominutí, na jeho pouti přepadli lupiči a usekli mu hlavu. Mnichova hlava se kutálela dál, vzdychala a volala, že chce kněze, že se chce vyzpovídat. Teprve až ubohá hlava, pokrytá krví a blátem, dorazila se svou prosbou do kájovského poutního kostela a farář z krvavých úst vyslechl zpověď a udělil rozhřešení, volající ústa umikla a oči se zavřely. Mnichova hlava i tělo, které donesli poutníci, spočívají v hrobě na kájovském hřbitově.

V odlehlé usedlosti nedaleko Kájova umíral hamižný sedlák a jeho dědicové slíbili, že mu v rakvi podloží hlavu podhlavníkem, na kterém umíral. Když pak začali shánět dědictví a nemohli se dopočítat, napadlo je, že si nebožtík vzal své peníze do hrobu. Rakev vykopali a otevřeli; nebožtík v ní ležel na břiše a ztuhlýma rukama objímal polštář s penězi tak pevně, že příbuzným nezbylo než rakev zatlouci a pohřbít skrbílika znovu i s jeho pokladem.

U zříceniny hradu u Kájova býval vidět za noci kočár tažený koňmi frkajícími oheň a v kočáře sedící paní v černém šatě se zlatým klíčem v ruce. Pod zříceninou se někdy otevírá vinný sklep plný sudů, ovšem vchod střeží obrovský vzteklý černý pes. Jednou v těch místech si chudá žena radostně nabrala plnou zástěru dukátů, ale všimla si šedivého mužíčka, který za ní křičel, že nese kuřince. Opravdu, v zástěře nic jiného nebylo. Vztekla ji vysypala, ale doma našla jeden zlatý dukát zapadlý za pentli. Jindy zase malý chlapec přinesl zpod zříceniny hradu čtyři žlutá kolečka, a když je ukázal doma, byly to dukáty. Nepříjemná věc se stala čeledínovi, který na tom místě večer prozpěvoval - neviditelná ruka mu dala pořádnou facku a tak tak utekl psovi s planoucíma očima.

Při požáru kájovské fary a školní budovy byl značně poškozen i kostel. Začal se stavět nový kostel, a to v místech, kde dodnes stojí kaple Božího těla. Práce rychle postupovala, ale v noci se ozval podivný rachot a ráno našli staveniště pobožené. Kamení bylo přeneseno a srovnáno na jiném místě. To se opakovalo po tři noci, takže posléze bylo rozhodnuto postavit kostel tam, kde každé ráno lidé našli podivuhodně připravené stavební kameny. Také se vypráví o pokrývači, který se při dokončování posledních prací na střeše kostela zřítíl dolů. Přihlížející strnuli hrůzou, ale řemeslník vstal bez nejmenšího zranění, sebral své nářadí a šel zas po své práci.

Poblíž kostela se nacházela v kamenné kapli studánka se zázračnou vodou, kterou vyhledávalo mnoho nemocných lidí. Jedním z nich byl i rychtář z nedalekého Záhorkova, jenž byl ochrnutý na obě nohy a velmi trpěl neustálým upoutáním na lůžko. Jedné noci měl živý sen, v němž se mu ukázala milostná socha Panny Marie Kájovské, jež k němu promluvila a vyzvala ho, aby se omyl v léčivé vodě z kájovské studánky. Rychtář uposlechl, neboť měl ve velké úctě zázračnou sochu kájovské divotvůrkyně, o níž se vyprávělo, že za noci září, zalita nebeským jasnem, obklopena prozpěvujícími anděly. Rychtář se nechal umýt vodou ze studánky, pro kterou poslal čeledína. Upadl poté do hlubokého spánku, když procitl, zjistil, že je uzdraven a může opět chodit.

Tvrz

Kladenské

Rovné

Do rybníka, který byl později vysušen a přeměněn na louky, spadla kdysi z hráze stará služka. Ve strachu z utopení prosila tamního vodníka o záchranu; hastrman ji

Jednu mladou ženu ze vsi ochránila před zlou mocí Panna Maria. Děvče sekalo travu a najednou se pod ní zachvěla země a před ní se s podivným smíchem objevil čertův mládenec. Polomrtvá strachy se dívka bezděčně zachytila nedalekého kamene. Když se vzpamatovala, ďábel zmizel a v kameni, o který se opírala, spatřila otisky bosých nohou. V dáli zahlédla ženu v dlouhém plášti s dítětem v náručí.

Na nejvyšší hoře Blanského lesa stál pevný hrad a v něm spravedlivě vládl vladyka Hrozen. Měl jedinou dceru, dobrotivou a sličnou, které říkali Krasava. Ucházelo se o ni mnoho ženichů a zvláště švarný mladík snědých tváří a jiskrného pohledu, o kterém se proslýchalo, že je to sám Belzebub. Když kníže pekel poznal, že jeho proměna je prozrazena, přísahal pomstu za to, že dostal od Krasavy košem. Jednoho dne, když všichni z hradu odjeli na lov, rozpoutal Belzebub nad Kletí děsivou bouřku; lámal pevné hradby hradu a metal kamení do všech stran. Bludný mnich, který šel náhodou okolo, zdvihl kříž a zahnal Belzebuba do pekel. Balvany ležící dodnes na temeni Kleti jsou zbytky onoho mocného sídla rozkotaného ďáblem.

Hrad a klášter Kuklov

Při vpádu švédského vojska do kuklovského kláštera bylo pobito několik mnichů a zbytek řeholníků, kteří nestačili uprchnout tajnou podzemní chodbou, byl pochytán a pověšen na velké lípě před klášterem. Jeden se zachráněných mnichů, zbožný bratr Erazim, se po této události usadil v hlubokém hvozdu Blanského lesa, kde si na mýtině u skalního převisu zřídil poustevnu. Poustevník, dlící neustále na modlitbách a žijící pouze ve společnosti ochočené laně, se stal brzy vyhledávaným duchovním rádcem venkovanů z okolních vesnic. Jedné tuhé zimy však roztrhala poustevníka divá zvěř. Zbytky jeho těla pochovali vedle poustevny. Od té doby se toto místo nazývá U černého muže na památku zbožného poustevníka, který označení černý muž získal díky barvě svého řeholního hábitu.

Hrádek Louzek

Na strmé skále nad Malší jsou trosky hradu Louzek, jehož majitelem byl zlý a krutý rytíř. Jednou přišel na hrad poutník z Jeruzaléma a varoval ukrutného hradního pána před spravedlivým trestem. Rytíř nedbal a vsadil nebohého poutníka do hradního sklepení, kde ho sužovali hadi, štíři, netopýři, mloci, ropuchy a krysy. Když vězeň zemřel, rozlezla se tahle odporná havěť po celém hradu. Zděšení obyvatelé uprchli a krutého pána ti jedovatí tvorové zaživa ukousali. Od té doby byl hrad neobydlen a poslednímu majiteli, který s nářkem a kvílením prochází v noci rozvalinami, už není pomoci.

Jednou na Štědrý večer ze selského dvora pod hradem utekli z vepřince vepři a pasák se rozběhl za nimi. Ztracené stádo nebylo k nalezení, až zase o vánocích se prasata i s pasákem objevila na dvoře. Hoch pak vyprávěl, že honil vepře v podzemních sklepeních Louzku; ovšem netušil, že to trvalo celý rok.

Ve zříceninách hradu sídlili strašliví loupežníci. Ze sklepů vedla podzemní chodba ke staré lípě a u ní lupiči natahovali v noci drát se zvonem. Když se zvon rozezněl, vyběhli z úkrytu a ubohého pocestného oloupili, zabili a zakopali pod kořeny lípy. Po rozpadu loupežnické tlupy zůstal v chodbách hradu poklad. Kdo by našel zbytek staré lípy a chodbu, může si poklad vzít, ovšem polovinu musí věnovat na zbožné účely.

Pernek

Podivné, ale účinné protipožární opatření učinil jeden kominík, když po zásahu blesku začal hořet dřevěný dům uprostřed obce. Kominík se krátce pomodlil a začal okolo už hořících stavení co nejrychleji obíhat tak, aby po jedné straně měl vždy usedlost, kterou oheň ještě nezachvátil. Plameny jako by mu chtěly zabránit v dokončení kruhu kolem vesnice, ale všechen oheň, jakmile ho kominík minul, začal hasnout a slábnout. Tak se stalo, že shořely jen čtyři usedlosti a vše ostatní zůstalo zachráněno.

Hrádek

Pořešín

Ohromný balvan nad řekou Malší má na vrcholu prohlubeň, ve které smývali krev raubíři sídlící na pořešínském hradě, aby vstoupili na hrad s čistýma rukama. Balvanu se říkalo krvavá mísa. Pán z Pořešína se svou loupežnickou tlupou přepadal kupecké vozy na obchodní cestě do Rakouska. Pověst praví, že po dobytí Pořešína byl loupeživý rytíř oběšen na plané hrušce, ale říkalo se také, že byl sťat u onoho balvanu a jeho hlava byla pohozena do prohlubně jako potrava krkavcům. Za své zlé skutky musí rytíř z Pořešína v noci obcházet trosky hradu. Jednou se pořešínský pasák vydal k rozvalinám hledat poklad. Zjevila se mu strašlivá ženská příšera a dala mu poučení jak vysvobodit zakletého rytíře a poklad najít. Když pasák měl už téměř celý strastiplný úkol za sebou, zaslechl hlas, který na něho volal, že má dobytek v žitě. Byl mladík dbalý povinností, takže zapomněl na své poslání a otočil se; v tu chvíli bylo všechno to tam a k vyzvednutí pokladu ani k vysvobození rytíře nedošlo. Zrušit kletbu mohly pak už jen děti, které byly kolébány v kolébkách vyřezaných ze tří lip ve vsi rostoucích. Nějaký sedlák sice zasadil v Pořešíně tři lípy, ale udělal z nich necky; takže rytíř z Pořešína čeká na své vysvobození dodnes.

Hrad

Rožmberk

nad

Vltavou

Jako na jiných hradech a zámcích patřících Rožmberkům, tak i na hradě Rožmberku se zjevuje Bílá paní, která za noci prochází hradem a barvou svého oděvu oznamuje blížící se události. Černý šat znamená tragické zvěsti, naopak bílá barva přináší zprávy dobré. Naposled prý byla Bílá paní spatřena v době II. světové války, kdy svojí přítomností vyjádřila nesouhlas s nacistickou vlajkou umístěnou na věži. Předobrazem Bílé paní je Perchta z Rožmberka (1429-1476), dcera Oldřicha II. z Rožmberka, která se utrápila v nešťastném manželství.

Rožmitál

na

Šumavě

Kdysi jeden mlynář uviděl na louce hada se zlatou korunkou na hlavě. Rozprostřel na zem bílý šátek, had se připlazil a korunku tam odložil. Mlynář s šátkem rychle utíkal domů, pevně zavřel všechna okna i dveře. V tu chvíli se tisíce hadů se syčením vrhaly proti zavřeným vratům a okenicím domu muže, který oloupil jejich královnu o korunu. Ale marně. Od té doby se ve mlýně všechno zdárně dařilo.

Rychnov

nad

Malší

V kostele Sv. Trojice je vytesána do kamene příhoda kupce, který se s myškou pobíhající okolo něho rozdělil o chleba. Myš mu za to přinášela ze svého úkrytu malé kousky zlata. Kupec klackem odkryl zeminu a našel zlatý poklad; jeho polovinu rozdělil v Rychnově mezi chudé a za druhou půlku pokladu nechal vystavět kostel.

Když Panna Maria procházela okolím obce, vystoupila na velký kámen, aby se rozhlédla. Kámen se rozlomil a vytvořila se puklina, která se od té doby neustále rozšiřuje. Až bude široká natolik, aby tudy projel naložený vůz, nastane konec světa.

Poutní

kostel

Svatý

Kámen

Roku 1634 porazil zedník z Rychnova nad Malší Šimon Stepinger strom rostoucí poblíž posvátného kamene, aby měl dřevo na otop. Když však doma topil dřívím z uvedeného stromu, přiblížila se jeho tříletá dceruška k ohni tak neopatrně, že se na ní vzňal oděv. Zoufalý otec těžce popáleného dítěte si dělal výčitky, že porazil strom na posvátném místě, a svého činu hluboce litoval. Vroucně vzýval Pannu Marii Těšitelku zarmoucených, aby zachránila jeho dítě. Modlitba byla vyslyšena a dcera se brzy uzdravila. Zpráva o této události se rychle rozšířila a lidé začali hojně navštěvovat podivuhodný kámen, kde prosili Pannu Marii o pomoc v nejrůznějších záležitostech.

Velešín

Kolem Velešína se v noci zjevovala světýlka - bludičky. Byly to duše lidí, kteří za svého života přesazovaly mezníky ohraničující jejich pole. Po smrti byly duše oněch zlodějů proměněny v bludná světýlka a zjevují se právě v těch místech, kde svého souseda okradli o kus pole či louky.

Jiná bludná světýlka jsou dušemi sebevrahů, kteří po své smrti byli pohřbeni mimo posvěcenou půdu hřbitova. Duše nebudou mít klid, dokud někdo jejich těla řádně nepohřbí.

Jednou jel jeden forman v noci od Velešína do Netřebického kopce. Najednou měl na voze tolik bludných světýlek, že nemohl jet dál. Ze strachu se začal modlit, ale čím více se modlil, tím více bludiček na voze přibývalo. Forman tedy začal klít - a bludičky rázem zmizely a on mohl pokračovat v cestě.

Naposled byla bludná světýlka u Velešína pozorována v únoru roku 1882.

O rodinných sklonech k sebevraždě a lidské zlobě vypráví příběh ze samoty nazývané Růžový Vrch, kde žil chudý lesní dělník s mnoha dětmi. Když mu zemřela žena, našli ho v lese oběšeného. Jeho bratr, který si v márnici uvědomil, jaká je to hanba pro celou rodinu, se neudržel a mrtvému vyťal políček. Od té doby ale musel na mrtvého bratra neustále myslet; litoval svého činu i toho, že se nepostaral o bratrovy děti, až se po čase ve své chalupě oběsil. Nejmladší bratr, veden zřejmě rodinnou tradicí, aby zvědavcům kolem ukázal, oč je lepší než mrví sourozenci, dal nebožtíkovi políčky dva. Zlomyslní lidé ho uráželi, nadávali mu a vysmívali se jeho utrpení do té míry, že se oběsil na lípě za vsí. Ani jednomu z nebožtíků nebyl popřán hrob v posvěcené půdě, všichni byli bez kněze zahrabáni na pustém místě.

V lese, který obklopoval zříceninu Vítkova Kamene, i od kostela sv. Tomáše slyšeli lidé v noci volání a nářek. Hajný, který chtěl té věci přijít na kloub, se ukryl nedaleko kostela a o půlnoci uviděl přízrak bez hlavy, jak v kněžském rouše sedí na balvanu a předříkává slova svaté mše. Když kněz ukončil modlitbu, měl už na ramenou hlavu se zarmoucenou a sklíčenou tváří. Uviděl hajného a smutně mu vyčetl, že zmařil sto let jeho pokání. Kaje se prý za to, že jako kněz kvůli ženě znesvětil své kněžské poslání a poté si sáhl na život. Za trest musí tisíc nocí v lese sloužit mši. Na radu faráře se obyvatelé okolních vsí pak začali za zbloudilého kněze denně modlit a od té doby noční nářek z lesů už slyšán nebyl.

Na místě, kde nyní stojí klášter ve Vyšším Brodě, bývala dříve dřevěná poutní kaplička svaté Anny, kam se jednou vydal pan Vok. Hladina řeky po deštích stoupla, brod byl vysoký a jezdcé i s koněm začal unášet dravý proud. V úzkosti učinil Vok slib, že vyvázne-li z nebezpečí, vedle kapličky postaví klášter a kostel. Jiná pověst praví, že pan Vok z Rožmberka založil klášter jako poděkování za svůj šťastný návrat z vojny v Bavořích.

Podivné věci se děly v malém lesíku u Vyššího Brodu. Dvě ženy sbírající klestí najednou spatřily lovce, který stál u městské brány podivuhodně krásného města s paláci a věžemi a zval ženy dovnitř. Polekaly se obě a ve strachu se jedna druhé ztratila. Teprve, když jedna svlékla kazajku a obrátila pravý rukáv, zjevení zmizelo a ona poznala cestu z lesa. Obě ženy tak v malém lesíku probloudily celý den.

Umíral zlý a skoupý sedlák z jedné vsi u Vyššího Brodu; když kněz, který ho přišel zaopatřit, otevřel schránku s připravenou hostií, zjistil, že hostie zmizela. Rychle spěchal do kostela pro jinou, ale lakomý sedlák mezitím skončil. Po čase nový majitel statku při stavebních úpravách našel pod prahem běloskvoucí neporušenou hostii, kterou donesl do kostela. Farář se pak přiznala jedna žena, že tomu zemřelému lakomci poradila vložit pod práh chléva posvěcenou hostii, aby jeho dobytek prospíval. Tím se vysvětlilo, proč bezbožníkovi nebylo dovoleno přijmout svátost umírajících.

Nedaleko Vyššího Brodu usedla na vysoký kámen žena s dítětem v náručí. Z odpočinku ji vyrušili povykem a práskáním bičů pasáci. Když se přihnali k místu, kde před chvílí ženu s dítětem viděli, rázem zmlkli. Po Panence Marii zůstaly v kameni vytlačeny stopy bosých nohou a sedátko.

Kláster

Zlatá

Koruna

Přemysl Otakar II, král železný a zlatý, jako dík za vítězství nad Uhry v bitvě u Kressenbrunnu dostal svému slibu vystavět slavný klášter. Klášteru bylo dáno jméno Svatá čili Trnová Koruna, neboť král Přemysl obdařil klášter svatým ostatkem - trnem z trnové koruny, kterou měl na hlavě Kristus při ukřižování. Relikvie byla vsazena do zlata, a tak se původní název neujal. Brzy se klášteru začalo říkat Zlatá Koruna, a to jméno už mu zůstalo.

Zlatokorunský opat se dověděl, že pan Vilém z Rožmberka, kterému klášter zbudovaný na panství jeho rodu byl trnem v oku, namluvil císaři, že klášter Zlatá Koruna je téměř opuštěn, a proto bez užitku. Na cestě už byl císařský úředník, aby situaci prošetřil. Před jeho příjezdem opat svolal všechny mnichy z okolí, své poddané z okolních vesnic i čeledě a oblékl je do mnišských kuten. Posadil je k mohutným latinským knihám a nařídil, že nikdo z nich nesmí promluvit, aby neprozradil svou nevědomost. Císařský úředník tedy všude spatřil skupiny mnichů zahloubaných do četby latinských knih, ale nikoho z nich se neodvážil na nic zeptat, aby neprojevil svou vlastní neznalost. Zpráva, kterou podal císaři o životě v klášteře byla zřejmě kladná, neboť klášter Zlatá Koruna zůstal ušetřen a snahy dobyvačného Rožmberka vyšly naprázdno.

K jedné vzrostlé lípě na klášterním nádvoří se pojí pověst, která vysvětluje kápoitou podobu jejich některých listů tím, že to má být vzpomínka na mnichy, oběšené zde husity v 15. století. Kápoité listy však vznikají na lipách častěji a důvodem srostlých řapíků listu, který pak tvoří jakýsi kornoutek, je vlastně nemoc stromu, viróza. Zmiňované události neodpovídá ani stáří této lípy, která byla vysazena asi před dvěma sty lety.

Zvonková

Za třicetileté války tudy táhlo po rozmoklé cestě švédské vojsko; vozy se bořily v bahně a nezbylo, než část kořisti odhodit. Po letech při opravování rozježděné cesty byl v zemi nalezen zvon. Osada patřila k majetku Jana Kristiána I. z Eggenberku, který jednou při prohlídce svého panství obdivoval krásnou kytici modrých zvonků, kterou přijal jako pozornost od svých poddaných. Když se pak rozhlédl, uvědomil si, že i lesy kolem mají tvar zvonu. To rozhodlo, že dal novému sídlišti tak půvabný název.

Obsah sborníku

Údaje o zdroji zpracování sborníku	str. 1
A – Základní charakteristika regionu	2
Charakteristika regionu Český Krumlov	3 - 5
Znaky měst a obcí	5 - 7
Geologické a půdní poměry regionu	7 - 9
Klimatické poměry regionu	9 - 11
Hydrografie regionu	11 - 15
Hrady, zámky, kláštery v regionu	16 - 17
Dopravní situace v regionu	18 - 22
B – Region Český Krumlov v historii	23
Historie regionu	24 - 28
Pravěké osídlení regionu	28 - 33
Pravěká hradiště v regionu	33 - 39
Hromadné nálezy z doby bronzové	39 - 42
Mezolitické osídlení Lipna	43 - 44
První zmínky o obcích a osadách	45 - 50
Raně středověké osídlení regionu	50 - 52
Středověká kolonizace regionu	53 - 56
Archeologické výzkumy v regionu	57 - 59
C – Historie hospodářství regionu	60
Historie hospodářství regionu	61 - 62
Historie průmyslové produkce	63 - 71
Historie dolování v regionu	71 - 72
Historie cechů a řemesel	72 - 77
Historie mlýnů a pil v regionu	77 - 79
Historie sklářství	79 - 81
Historie krčem a hospod	81 - 82
D – Venkov, zemědělství, příroda	83
Historie zemědělské produkce	84 - 88
Život na venkově v 19.století	88 - 95
Počátky pěstování brambor v regionu	95 - 96
Flóra regionu	96 - 100
Fauna regionu	100 - 105
Dějiny lovu a myslivosti	105 - 111
Vliv člověka na přírodu	111 - 114
E – Doprava v regionu	115
Historie dopravy v regionu	116 - 119
Historické stezky v regionu	119 - 123
Solná stezka	123 - 127
Historie železniční dopravy	127 - 130
Koněspřežná dráha	130 - 132

Řeka Vltava – historická komunikace	133- 137
Poslední vory na Vltavě	137 - 138
Schwarzenberský plavební kanál	138 - 143
F – Školství a kultura	144
Historie školství v regionu	145 - 146
Historie kultury	146 - 147
Historie malířství	148 - 157
Historie sochařství	157 - 161
Architektura v regionu	162 - 173
Historie hudby	173 - 174
Region v literatuře	175
Historie divadla	176 -177
Pašijové hry v Hořicích na Šumavě	177 - 183
G – Církev a šlechta	184
Církevní dějiny regionu	185 - 194
Církevní objekty v regionu	195 - 202
Církevní znaky v regionu	203 - 204
Šlechtické rody v regionu	204 - 206
Šlechtické znaky v regionu	206 - 207
H – Muzejnictví	208
Dějiny písemnictví regionu	209 - 211
Bývalé Šumavské muzeum	211 - 212
Stezka Adalberta Stiftera	212 - 214
Historie sběratelství a muzejnictví	214 - 216
I – Sport v regionu	217
Historie sportu	218 - 223
Historie turistiky	223 - 224
J – Přehrada Lipno	225
Lipenská přehrada	226 - 227
Stavba Lipenské přehrady	227 - 229
Historie vodní elektrárny Lipno	229 - 235
K – Všeobecně k vývoji regionu	236
Demografický vývoj regionu	237 - 238
Rejstřík významných osobností	238 - 242
Česko-německý slovník pomístních názvů obcí a osad	242 - 247
Pověsti a legendy regionu	248 - 259
Obsah sborníku	260 - 261